

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΒ'

• ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1963

• ΤΕΥΧΟΣ 139ον—140ον

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ, Διδ)λου

ΙΕΡΕΜΙΑΣ Ο Α'

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ἐκ τῆς Ζήτησης τῆς Ἡπειροῦ 1480;—1546

Στὸν κ. ΓΕΩΡΓΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
Καθηγητῆς Θεολογίας καὶ Δάσκαλό μου

Ἡ πρόσφατη ἱστορικὴ ἐπίσκεψη καὶ πολυήμερη ἀνὰ τὸν ἑλλαδικὸ χῶρο περι-
οδεῖα τοῦ Πατριάρχου Ἀθηνᾶ, φέρνει στὴ μνήμη ἕναν ἀκόμα διαπρεπῆ Ἡπει-
ρώτη προκαθήμενο τῆς Ὀρθοδοξίας, πατριαρχεύσαντα ἐπὶ ἕνα περίπου τέταρτο
αἶωνα, σὲ περίοδο χρ σιμώτατη γιὰ τὸ Ἑλληνισμὸ καὶ τὴ Χριστιανοσύνη γενικώ-
τερα, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὴν ὀρμητικὴ ἡγεσίᾳ τοῦ ἐνδοξότερου τῶν Σουλτάνων
τους Σουλεῦμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς (Νομοθέτη), ἔστηναν διαδοχικὰ, περιφανῆ
σὲ στεριᾶς καὶ θάλασσες τρόπαια κατὰ τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης.

Πρόκειται γιὰ τὸν Ἱερεμίαν τὸν Α', γεννημένον περὶ τὸ 1480 στὴ Ζίτσα τῶν
Κουρέντων, ποὺ κι αὐτός, καθὼς ὁ σημερινός, ἐπιχειροῦσε μακρὰς καὶ ἐπίπονας,
ὑπὸ τὴν ἀσύγκριτα δυσμενεῖς συνθῆκες τῆς ἐποχῆς, περιοδεῖς, γιὰ νὰ παραμυθεῖ,
νουθετεῖ, προστατεύει καὶ ἐνθαρρύνει τὸ δουλεῦον καὶ δεινὰ χειμαζόμενον ποίμνιο.

Γιὰ τὸν πρὸ τῆς ἀνόδου στὸν πατριαρχικὸ θρόνον βίον τοῦ Ἱερεμίου, στερού-
μενοι ὀλίγη εἰδήσεων καὶ μαρτυριῶν ἐξακριβωμένων, μόνο εἰκασίαι μποροῦμε
νὰ διατυπώσουμε. Τὸ βέβαιον εἶναι, πὼς τὰ παιδικὰ του χρόνια ἐκύλησαν μέσα
στὴν καταθλιπτικὴ τῶν ἀμέσως μετὰ τὴν Ἀλωση χρόνων θολούρα, μὲ τοὺς θρή-
νοὺς καὶ τοὺς κοπετοὺς τοῦ δύσμοιρου Γένους γιὰ τὴν ἀπύθμενη συμφορὰ.

Ἐνωρίς, φαίνεται, ὁ Ἱερεμίας περιεβλήθη τὸ μοναχικὸ σχῆμα θητεύσας σὲ
κάποια ἀπὸ τὴς μονῆς τῆς ἐπαρχίας μας, ὅπου καὶ θὰ διδάχθηκε τὰ κοινὰ γράμ-
ματα, ἂν καὶ χαρακτηρίζεται, ὡς «καλογηρικὸς μὲν καὶ ἄνθρωπος φρόνιμος,
πλὴν ἀγράμματος καὶ ἄπειρος παιδείσεως» (1).

Σὲ ὥριμη ἡλικία, πιστεύουμε, ὅτι ἐπισκέφθηκε τὸ Ἅγιον Ὄρος μὲ μιὰ ἀπὸ
τὴς διατηρούμενες ἤδη μονῆς τοῦ ὁποίου θὰ συνδέσει στενὰ τὸ ὄνομά του ἀργό-
τερα, ὀλίγο δὲ πρὸ τοῦ 1520 ἐκλέχθηκε μητροπολίτης Σόφιας, χειροτονηθεὶς ἀπὸ

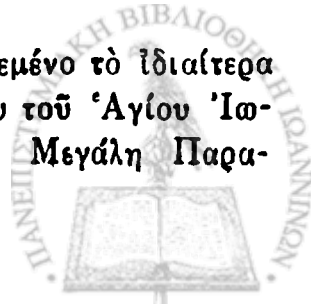

— τὸν Πατριάρχη Θεόκλητο Α', τὸν ὁποῖο καὶ διαδέχτηκε, θανόντα τὸν πρὸ πάνω χρόνον, στὸ θρόνον τῆς Βασιλεύουσας (2).

Ἡ πατριαρχία τοῦ Ἱερεμίου τοῦ Α' καλύπτει τὸ ἀπὸ τοῦ 1520 ἴσως ὡς τὸ 1546 μὲ μικρὰς διακοπὰς χρονικὸ διάστημα, διακρίνεται δὲ σὲ τρεῖς περιόδους. Ἡ πρώτη τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1520—1522 τριετοῦς διάρκειας. Ἡ δεύτερη μεταξὺ τοῦ 1523—1537 καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τὸ 1537—1546 χρόνον τοῦ θανάτου του (3).

Κατὰ τὸ 1522 ὁ Ἱερεμίας θελήσας νὰ ἐπισκεφθῆ τοὺς Ἁγίους τόπους καὶ καθ' ὃν χρόνον διασκοῖσε τὸ προσκύνημα «οἱ θεοκάπηλοι κληρικοί, κατὰ τὸ Δωρόθεο Μονεμβασίας, ἔβγαλαν νόμον κεφάλαιον, ὅτι ὁποῖος ἀρχιερεὺς λείπει ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν του ἕξ μῆνας νὰ κάμουν ἄλλον» (4) καὶ τέτοιον ἀνάδειξαν ἀντ' αὐτοῦ τὸ μητροπολίτη Σωζουπόλεως μὲ τὸ ὄνομα Ἰωαννίκιον τὸν Α'. Ἀναφερόμενος στὸ γεγονός αὐτὸ ὁ γεραρὸς Ἡπειρώτης ἀρχιερέας καὶ ἱστορικὸς Μελέτιος ὁ Γεωγράφος, νὰ τι γράφει στὴν Ἐκκλησιαστικὴ του Ἱστορία (5): «Τότε ἠθέλησε (ὁ Ἱερεμίας) μὲ κληρικούς τινας καὶ μοναχοὺς νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ νὰ προσκυνήσῃ τοὺς ἐν αὐτοῖς Ἁγίους Τόπους εὐλαβῶς. Φθάσαντος λοιπὸν αὐτοῦ εἰς Κύπρον, τινὲς τῶν κληρικῶν τῆς συνοδείας του φιλονικήσαντες καὶ διαφεροθέντες μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ μεταξὺ αὐτῶν, ἔστρεψαν εἰς Κωνσταντινούπολιν αὐτὸς δὲ ὁ Πατριάρχης διαβείς ἐκείθεν εἰς τὴν ἄντικρυ ἡπειρον, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἁγίαν Πόλιν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ζωοφόρον τάφον τοῦ Κυρίου προσκυνήσας καὶ τοὺς λοιποὺς Ἁγίους Τόπους, πνευματικῆς χάριτος καὶ ἀγαλλιάσεως ἐνεπλήσθη. Οἱ δὲ παρευρεθέντες ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερεῖς τὴν τῶν κληρικῶν καὶ τοῦ Πατριάρχου διαφορὰν καὶ τὴν ἐπαναφορὰν αὐτῶν μαθόντες, μὲ αὐτοὺς κατὰ τοῦ Πατριάρχου συνεφώνησαν. Συνόδου λοιπὸν ἐπὶ τούτοις γενομένης κατ' αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου καὶ μηδὲν εὐλογον ἐγκλημα εὐρόντες, ἐφάνη εὐλογον εἰς τοὺς προσετώτας διὰ νὰ ἐκλέξωσιν εὐκολώτερον ἕτερον Πατριάρχη, νὰ προσθέσωσι εἰς τὸ εἶησιον δόσιμον φλωριὰ φ' (500), ὥστε νὰ δίδεται ἡ ὀλόγη κατ' ἔτος φλωριὰ χιλιάδες τέσσαρες. Τὴν ὁποίαν προσθήκην ἀποδεξάμενος ὁ αὐτοκράτωρ, ἄδειαν εἰς τοὺς ἄφρονας τοὺς ἀφρόνως καὶ κακῶς συμβουλευσαμένους περὶ τούτου ἔδωκε, νὰ ἐκλέξωσι Πατριάρχη, ὅποιον βούλονται. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐπὶ διηνεκῆ δασμὸν καὶ δοσίματι τῶν πεντακοσίων φλωρίων ἄδειαν λαβόντες οἱ ἀνόσιοι, Ἰωαννίκιον τὸν Σωζουπόλεως Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως ἐναντίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἐποίησαν, τὸν ὁποῖον ὡς ἐπιβίατην ὑπὸ τῶν πολλῶν νομισθέντα, οὐδεὶς τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν συνήθειαν προσεκύνησεν ἢ τὴν χεῖρα του ἐφίλησε, διὰ νὰ λάβῃ μὲ τὸν ἀσπασμὸν τὴν εὐλογίαν του, ἔξω ἀπὸ τοὺς ἀγαπητούς του. Αὐτὰ μαθὼν ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ Ἱερεμίας καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν Πατριαρχῶν καλέσας τὸν Ἀλεξανδρείας δηλ. καὶ Ἀντιοχείας, ἐπαρακάλεσε ὁμοῦ μὲ τὸν Ἱεροσολύμων Πατριάρχη νὰ συλλειτουργήσωσι καὶ νὰ ἀφορίσωσι μετὰ τὴν ἱερὰν τελετὴν τὸν κακῶς πατριαρχεύσαντα Ἰωαννίκιον καὶ τοὺς εἰς τοῦτο δολερῶς συνεργήσαντας, μετὰ τοῦτο ἔστρεψεν ὁ καθεὶς εἰς τὰ ἴδια. Ὁ δὲ Ἱερεμίας φθάσας εἰς τὸν Γαλατῶν, πάντες οἱ Χριστιανοὶ ὁμοθυμαδὸν προσδραμόντες, τὴν χεῖρα κατεφίλουν αὐτοῦ καὶ περιχαρεῖς ἠσπάζοντο, οἵτινες καὶ εἰς τὴν πόρταν τοῦ κρατοῦντος ὀρμήσαντες, μιᾷ φωνῇ παρεκάλουν τὴν αὐτοκρατορικὴν μεγαλειότητα, νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς πατριάρχη τὸν Ἱερεμίαν καὶ τὴν προσθήκην τοῦ δοσίματος ὑπέσχοντο νὰ πληρώσωσι· συγκατανεύσαντος λοιπὸν εἰς τὴν θέλησίν τους τοῦ αυτοκράτορος, τὸν μὲν Ἰωαννίκιον τοῦ θρόνου κατεβίβασεν, τὸν δὲ Ἱερεμίαν πάλιν ἀνεβίβασεν».

Μὲ τὴν δευτέραν αὐτῆ Πατριαρχία τοῦ Ἱερεμίου εἶναι συνδεμένο τὸ ἰδιαίτερα ἐνδιαφερόμενον γιὰ μᾶς τοῦς Ἡπειρώτας ἐπεισόδιον τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἕξ Ἰωαννίνων. Συγκεκριμένα, ὅταν στίς 11/4/1526, Μεγάλῃ Παρα-

σκευή, καταδικάστηκε στον διὰ πυρᾶς θάνατο, ἄρνηθεις νὰ ἔξομώσῃ, ὁ νεαρός Ἡπειρώτης, ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας, φοβούμενος μήπως ἡ ἐκτέλεση ἐκείνη ἀποτελέσει ἀφορμὴ γενικώτερου κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοῦ καὶ μάλιστα τέτοιες χρονιαῖρες μέρες, κατώρθωσε μὲ παραστάσεις θαρραλέες καὶ δοσίματα πλούσια στὴν Πόρτα καὶ τοὺς ἐπισήμους Τούρκους, νὰ τὴν ἀναβάλει γιὰ τὴν ἐπόμενη Παρασκευὴ τῆς Διακαινησίμου, ὁπότε καὶ πραγματοποιήθηκε, χωρὶς ἄλλες συνέπειες (6).

Τὸ 1530 ὁ Ἱερεμίας ἐπισκέφθηκε τὴν Ἡπειρο, σύμφωνα μὲ σωζόμενη στὴν Παρηγορήτιστα Ἄρτας ἐπιγραφὴ. «Ἦλθε, γράφει, ἐνταῦθα ὁ Παναγιώτατος Πατριάρχης κτθ Ἱερεμίας τὸ ζλῆ» (7) ἔτει μηνὸς Ἰουλίου καὶ ἐποίησεν ἀγιασμόν». Κατὰ τὴν ἐπίσκεψή του ἐκείνη ἀπόλυσε καὶ γράμμα Πατριαρχικὸ (8) ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν Ἐπίσκοπο Βονίτσης, τοὺς κληρικούς καὶ προύχοντες τῆς περιφέρειας, μὲ τὸ ὁποῖο ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ τοὺς προτρέπει νὰ παύσουν παρενοχλοῦντες τοὺς σιὸ μοναστήρι Κορακονησίας (στὸν Ἀμβρακικὸ Κόλπο) μοναχοὺς, ἀπαιτοῦντες παρ' αὐτῶν «αὐθεντικὸν τέλος διὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενα χελοκοφινοβίβαζα».

Πότε ὁμως περιώδευσε τὴν Πελοπόννησο ὁ Πατριάρχης μας, ἐπειδὴ ἀορίστως ἀναφέρεται ὅτι ἐπισκέφθηκε «τὴν ἐν αὐτῇ Βερνικόβην», εἶναι ἄγνωστο.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1537, ἀπ' ἀφορμὴ σοβαρὸ ἐπεισόδιο, ποὺ μᾶς διέσωσε ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Μ. Μαλαξὸς, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐκινδύνεψαν ὅλες οἱ ἐκκλησιᾶς τῆς Πόλης, καί τινες μικροῦ, καθὼς σημειώνει ὁ Σπ. Λάμπρος, ἐγίνοντο ἅπασαι θῦμα τῶν Οὐλεμάδων, ὁ Ἱερεμίας ἐπέτυχε νὰ προκαλέσει ὄρισμὸ τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάν, ἐπικυροῦντα «τὸ μέγα προνόμιον ἡμῶν τοῦ θρησκεύειν ἐλευθέρως ἄνευ ἐπιρεασμοῦ». Τὸ κατόρθωμα τοῦτο τοῦ Ἡπειρώτη Πατριάρχου, χαρακτηρίζεται ὁμόφωνα σὰν τὸ σημαντικώτερο τῆς ὅλης πατριαρχείας του, μὲ συνέπειες αὐτόζηγμα σωστικὲς γιὰ τὸν ἑλληνισμό καὶ τὴν Ὀρθοδοξία. Ἀξίζει νὰ τ' ἀκούσουμε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἴδιου τοῦ Μελετίου, ὁ ὁποῖος παραδόξως, παρ' ὅτι συμπατριώτης, δὲν ἀναφέρει τὸν τόπο καταγωγῆς τοῦ Πατριάρχου. «Τούτου τοῦ Ἱερεμίου πατριαρχεύσαντος τὸ β', γράφει, ταραχὴ μεγάλη εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Χριστιανούς συνέβη, διότι οἱ τῶν Τούρκων θρησκοί, ἦτοι οὐλεμάδες καὶ οἱ κατ' αὐτοὺς κατὰ τὴν ἀρετὴν προέχοντες, ἤξευροντες καλά, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις μὲ τὸ σπαθὶ ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους των καὶ ὅτι ἦν νόμος ἐξ ἀρχῆς εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ στέκηται ἱερὸς ναὸς τῶν Χριστιανῶν εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν, ὅπου ἐκουσίως δὲν ὑπετάχθη, κρυφίως ἐμελέτων πάσας τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας εἰς μίαν ἡμέραν νὰ τὰς ἐγκρεμίσωσι ἐκ θεμελίων τὸ ὁποῖον μαθόντες ὅτε Πατριάρχης καὶ οἱ περὶ αὐτόν, εἰς τὸν ἐπίτροπον Ἰμπραήμ πασάν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους μεγιστᾶνας ἐπρόστρεξαν καὶ ἐπειλογοῦντο δι' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἐμελλε νὰ γένη, ἀπὸ τοὺς ὁποίους νομοθετηθέντες καὶ φειφᾶν λαβόντες καὶ μὲ δῶρα καὶ παρακαλέσεις εἰς τὸ Ντιβάνι, ἀπέδειξαν μάρτυρας μουσουλμάνους πολλὰ ὑπεργήρους παραστήσαντες, οἵτινες εἶπον καὶ ἐμαρτύρησαν, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἐκυριεύθη μὲ σπαθὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀλλ' ἐκουσίως αὐτὴν ὁ ἔσχατος βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων Κωνσταντῖνος τὴν ὑπέταξεν εἰς τὸν Σουλτάν Μεχμέτην, καὶ οὕτω παρησιᾶ μαρτυρήσαντες, πρόγραμμα καὶ χάτι λεγόμενον τελευταῖον ἔλαβον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὁποῦ ἐπρόσταζεν, ὅτι αἱ ἐκκλησίαι τῶν Χριστιανῶν ἀσφαλῶς νὰ διαμένουσι πάντοτε εἰς τοὺς Χριστιανούς».

Ἀξιομνημόνευτο ἐπίσης γεγονός τῆς δευτέρας αὐτῆς Πατριαρχείας ὑπῆρξε καὶ ὁ ἀγῶνας του κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Προχώρου «θειλήσαντος διὰ τῆς κοσμικῆς Ἀρχῆς ν' ἀποσπάσῃ τὴν ἐπισκοπὴν τῶν Σερβίων ἀπὸ τοῦ Θεσσαλονίκης καὶ συνεπῶς ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ Οἴκουμ. Πατριάρχου καὶ νὰ ὑποτάξῃ τῇ ἑαυτοῦ ἀρχιεπισκοπῇ». Τελικὰ ὁ Ἱερεμίας κατώρθωσε νὰ ἐκδοθῇ, μὲ πολλοὺς

1. Μ. Γεδεών: Πατριαρχικοί Πίνακες, σελ. 500—507.

2. Σὲ χειρόγραφο κώδικα τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων (Α. Π. Κεραμένη: Ἱεροσ. Βιβλ. Γ. Α' σελ. 346) ὑπάρχει ἡ σημείωση: «Ἐν ἔτει ξλά (1523) δεκεμβρίου λά Ἰνδικτ. ιά ἐγένοντο ψῆφοι ὑπὲρ Πατριάρχου Κων/πόλεως, ἐπειδὴ ὁ Κύρ Θεόκλητος τῶν τῆδε μετέστη τοῦ θεοῦ τῆ κελεύσει· ἐτέθησαν δὲ ἐν αὐτοῖς πρῶτος ὁ Σερρών Γεννάδιος, δεῦτερος ὁ Σοφίας Ἱερεμίας καὶ τρίτος ὁ Ἐφέσου Ἰωσήφ», μετὴν ὁποῖα μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθῆ βᾶσιμα τὸ ἀπὸ πολλοῦς θεωρούμενο 1520, σὺν χρόνος ἀνάρρησης τοῦ Ἱερεμίας στὸν Πατριαρχικὸ θρόνο.

3. Ὁ Σπυρίδ. Λάμπρος τοποθετεῖ τὴν Πατριαρχία τοῦ Ἱερεμίας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1520—1543, τὸ δὲ θάνατό του τὸ 1546, χωρὶς ν' ἀναφέρει τίς πηγές, ὅπου στηρίζει αὐτὲς τίς ἀπόψεις του. (Δὲς Σπ. Λάμπρου «Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἐταιρείας» σελ. 121—122).

4. Μ. Γεδεών ὁ.π.—Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς ἀναφερόμενος στὴ μομφὴ αὐτῆ τοῦ Δωροθέου Μονεμβασίας κατὰ τῶν Κληρικῶν τοῦ Πατριαρχείου, παρατηρεῖ «ὅτι αὕτη ἐστὶν ἄδικος, διότι ὁ Ἱερεμίας δὲν ἠγγόει, ὅτι κατὰ κανόνα τινὰ συνοδικόν, ὅταν ἀρχιερεὺς τις ὑπὲρ τὸ ἐξάμηνον ἐν ἑταίροις διατρίβῃ τόποις, μῆτε βασιλικῶ προστάγματι κατεχόμενος, μῆτε ταῖς λειτουργίαις τοῦ ἰδίου Πατριάρχου ὑπηρετούμενος, μῆτε μὴν ὑπὸ νόσον ἀκίνησιαν ἐμποιοῦσης παντελῆ συνεχόμενος, ὁ τοιοῦτος τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας τε καὶ τιμῆς ἀπαλλοτριωθήσεται». Δὲν ἐξηγεῖ ὅμως, διατι ὁ Πατριάρχης, γνωρίζων τὸν συνοδικὸ αὐτὸν κανόνα, παρέτεινε τὴν ἀπουσία του πέραν τῶν ἐπιτρεπομένων ὁρίων.

5. Μελετίου Ἀθηνῶν (Γεωγράφου): Ἐκκλησ. Ἱστορία, Τ. Γ', σελ. 370—371.

6. Δὲς περισσότερα εἰς Γ. Οἰκονόμου: «40 Ἅγιοι τῆς Ἡπείρου», σελ. 47 κ.κ.

7. Ἐλή, ἡτοί 7038 ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀπὸ τὰ ὅποια ἂν ἀφαιρεθῆ τὸ 5508, χρόνος γέννησης τοῦ Χριστοῦ, προκύπτει τὸ 1530 μ.Χ.

8. Τοῦτο ἀποκείμενο στὰ Γεν. Ἀρχ. τοῦ Κράτους, ἐδημοσίευσε πρῶτος ὁ καθ. Δ. Ζακυθινὸς εἰς Ἐπετηρίδα Βυζ. Σπουδῶν, Τ. ΙΓ', σελ. 192 κ.κ. ἀπ' ὅπου καὶ οἱ σχετικὲς πληροφορίες γὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἱερεμίας στὴν Ἡπειρο.

9. Μελετίου Ἀθηνῶν (Γεωγράφου), ὁ.π., σελ. 371.

10. Σχετικὰ διατυπώνεται ἀπὸ τὸ Δωρόθεο Μονεμβασίας ἡ ἀμάρτυρη κατηγορία «ὅτι ἔπαιρνε (ὁ Ἱερεμ.) ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς ὅπου ἐγένοντο δῶρα καὶ αὐτὸς ἀνοίξε θύραν εἰς τὰ σιμωνιακά». (Μ. Γεδεών ὁ.π., σελ. 503—505).

11. Πιστὸ ὁλοσέλιδο ἀντίγραφο τῆς εἰκόνας ἐγχρωμο, δημοσιεύει ὁ Σπ. Λάμπρος (ὁ.π., σελ. 122). Ἐπίσης προσωπογραφία τοῦ Πατριάρχου, ἀπὸ τὸ ἴδιο πρωτότυπο τῆς μονῆς Σταυρονικήτα, ὑπάρχει καὶ εἰς Μ. Γεδεών μνημονευθὲν σύγγραμμα μετὴ λέξάντα: «Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Α' ὁ ἀπὸ Σοφίας».

12. Ἀξιόλογη περὶ τῆς μονῆς αὐτῆς ἐργασία δημοσίευσε τελευταῖα ὁ ἐ.α. συντηρητὴς κ. Γ. Λυριτζῆς.

13. Στὴ διάρκεια τῆς Πατριαρχίας τοῦ Ἱερεμ., ἐκτὸς τοῦ Ἰωάννη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, ἐμαρτύρησαν καὶ οἱ μοναχοὶ Μακάριος (1527) καὶ Ἰωάσαφ (1536), καὶ ὁ ἐκ Γρανίτης τῶν Ἀγράφων Μιχαὴλ τοῦ Μαυροῦδῆ. (Δὲς Σάββα: Μεσ. Βιβλ., Τ. Γ', σελ. 605).

14. Ὁ Ἱερεμίας, καθὼς μαρτυρεῖται, ἐβοήθησε τὸν ἄλλον λαμπρὸν ἐπίσης Ἡπειρώτη ἀπὸ τὸ Κράσι Ἰωαννίνων Πατριάρχη, εὐρύτητα γνωστὸν σὺν πεπαιδευμένον, γλωσσομαθῆ καὶ προστάτη τῶν γραμμάτων, Ἰωάσαφ τὸν Μεγαλοπρεπῆ (1555—1565), προαγαγὼν αὐτὸν σὲ Μητροπολίτη Ἀδριανουπόλεως (Μ. Γηδεών, ὁ.π., σελ. 511).

15. Στὰ Μνημεῖα Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων τοῦ Δ. Καμπούρογλου (Τ. Β', σελ. 139), εἶδος σιγίλλιο Πατριαρχικὸ τοῦ Ἱερεμίου (1515 ἰνδικτ. γ' τοῦ ζυγ' ἔτους=1515) ἀφορῶν τὴ μονὴ τοῦ Συναίου Ὁρους, τὴν ὁποῖα κηρύσσει «ἐλευθέραν καὶ ἀκαταπάτητον πάσης φορολογίας καὶ ἐκκλησιαστικῆς συνεισφορᾶς καὶ δόσεως καὶ πάσης ἄλλης ἀρχιερατικῆς ἐπιρείας καὶ ὀχλήσεως, ὡς βασιλικὴν ἀρχῆθεν τυγχάνουσαν...».

Υ. Γ. Πρόσφατη ἀξιόλογη μελέτη τοῦ Χ. Πατρινέλη μετὴ τίτλο «Οἱ Μεγάλαι ρήτορες Μανουὴλ Κορίνθιος κ.λ.π.» ποῦ δημοσιεύεται στὸ Δ.Ι.Ε.Ε.Ε. (τόμ. ΙΣΤ'—1962 σελ. 17—18), παρέχει πληθῆος ἄριστα τεκμηριωμένες περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἱερεμίας εἰδήσεις, οἱ ὁποῖες συχνὰ ἀνατρέπουν ἢ συμπληρῶνουν τίς πηγές ἀπ' ὅπου ἡμεῖς ἀντλήσαμε γράφοντας γὰ τὸν Ἡπειρώτη Πατριάρχη.

Σύμφωνα λοιπὸν μ' αὐτές, ὁ Ἱερεμίας κατὰ τὴ γνωστὴ ἀνά τὴν Ἑλλάδα περιοδεία του τοῦ 1530, πέρασε ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος—τὸ Γενάρη αὐτοῦ τοῦ ἔτους βρισκόνταν στὴν Ἱερουσό—ἐπισκεφθεὶς κατόπιν τὸ στὴ Βοιωτία μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά, ὅπου, κατὰ σωζόμενὴ σ' αὐτὸ ἐπιγραφὴ, ἐλειτούργησε τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἀπ' ἐκεῖ συνοδευόμενος ἀπὸ τὸ Μέγα Ρήτορα τῆς Ἐκκλησίας Μανουὴλ τὸν Κορίνθιο, πέρασε, καθὼς φαίνεται, στὸ Μωρηῶ, ἀπ' ὅπου προερχόμενος ἐξ Ἀχαΐας ἐπισκέφθηκε τὴν ἱστορικὴ μονὴ Βαρνάκο-

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΥΡ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ*

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΑΝΑΚΗΣ

Κατήγето ἐξ Ἀνηλίου τοῦ Μετσόβου καὶ εἶναι γνωστός ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀναστάσιος Μανάκης Μιχάλογλου». Εἶναι εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. Μετήρχετο τὸν ζφέμπορον ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐμπορεύετο μὲ τὴν Ρωσίαν καὶ τὰς Παραδουναβλους ἐπαρχίας. Ἄν καὶ ἦτο σύγγαμβρος τοῦ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Ἐμμανουὴλ Ξάνθου, ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ ἄλλων καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ξάνθος ἀπουσίαζεν ἐν Ρωσίᾳ. Εἰργάσθη μετ' ἄλλων Μετσοβιτῶν, τῶν ὁποίων δὲν διεσώθησαν ἀτυχῶς τὰ ὀνοματεπώνυμα, εἰς τὴν ἀνταπόκρισιν τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἐφορειῶν. Ἐπικεφαλῆς σώματος ἔλαβε μέρος ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Μολδοβλαχίας ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην τὸ 1821, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐστάλη εἰς Σερβίαν, ὅπου ἐκινδύνευεν ὁ Φιλικὸς Ἀριστείδης Παπᾶς ἢ Πώπ, σταλεῖς νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Σέρβους κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ ἀποστολὴ του ἀπέβλεπε νὰ διασώσῃ τὸν Παπᾶν καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ τὸν φονεύσῃ διὰ νὰ περισώσῃ τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν ἀπὸ ἐνδεχομένης ἀκριτομυθίας. Ἐφθασεν ὁμως πολὺ ἀργά. Ἡ τραγωδία εἶχε συντελεσθῆ καὶ ὁ Παπᾶς, διὰ νὰ μὴ προδώσῃ τοὺς Φιλικοὺς εἶχεν αὐτοκτονήσῃ εἰς τὰ ἔλη τοῦ Ἀδδᾶ—Καλέ, παρὰ τὰς Σιδηρᾶς Πύλας. Κατῶρθωσεν ὁμως ὁ Μανάκης μὲ τὸν Διαμαντὴν Κυρσιδά ἢ καὶ τὸν Ἰωάννην Σολομῶνα νὰ σχηματίσῃ Σῶμα χιλίων περίπου μπαχαντούρων (στρατιωτικῶν σωμάτων ἀτάκτων, παρεμφερῶν πρὸς τὰ ἄρματωλίκια) μὲ τοὺς ὁποίους ἠδυνήθη νὰ πολιορκήσῃ τὸν Γιοβᾶν Ρογκομπέτην, τὸν αἴτιον τῆς συλλήψεως τοῦ Παπᾶ, καὶ φονεῖσῃ αὐτὸν ὡς καὶ ἑκατὸν περίπου ἀνδρας τοῦ Σώματός του. Ἐλαβε κατόπιν μέρος εἰς διαφόρους μάχας, διεκρίθη δὲ εἰς τὸ Ζαβιδέτι καὶ εἰς τὴν ὄχυρὰν μονὴν τῆς Τισμάνης, ὅπου ἐγκλεισθεὶς ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐπ' ἀρκετὸν ἀντέσχε, προξενῶν μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Μετὰ τὰ παθήματα ὁμως τῶν λοιπῶν συναρχηγῶν του καὶ τοῦ Διαμαντῆ Κυρσιδάρη, ἠναγκάσθη ἐν τέλει νὰ διασώσῃ τὰ λείψανα τοῦ Σώματός του διαπεραιώσας αὐτὰ διὰ τῶν Καρπαθίων εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἐκεῖ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ἐφυλακίσθη ὡς παραβιάσας τὴν οὐδετερότητα τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ κατορθώσας νὰ ἀποφυλακισθῆ καὶ διαφυγῶν, ἐδοκίμασε ἀκόμη μίαν φορὰν τὰ ὄπλα τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1821, πλὴν ἀποτυχῶν, ἀνεχώρησεν ἐκ Βλαχίας καὶ κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ εἰς

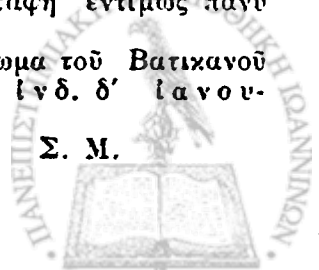
* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 704.

βας στὴ Δωρίδα καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ ἴδιου χρόνου ἐφθασε στὴν Ἄρτα.

Ἀπὸ καταχωρούμενο γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ὑπ' ὄψιν μελέτη σημεῖωμα πρωτανεψιοῦ τοῦ Ἱερεμῖα, μαθαίνουμε ἀκόμη, ὅτι ὁ Πατριάρχης ἀπέθανε πηγαίνοντας καὶ ὄχι ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τῆ Βλαχία, στὴ Βράτσα τῆς Βουλγαρίας ἐν ἣ καὶ ἐτάφη ἐντίμως πάνυ πολλά.

Τέλος, τὸν ἀκριβῆ χρόνον τοῦ θανάτου τοῦ Ἱερεμῖα δίνει σημεῖωμα τοῦ Βατικανοῦ Κώδικα σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο ὁ Πατριάρχης ἀπέθανε ἐν ἔτει ξυδ' ἰνδ. δ' ἰανουαρίου ιγ' (=13 Γενάρη 1546).

Σ. Μ.

την πολιορκίαν του Μεσολογγίου. Μετά την πτώσιν αὐτοῦ διασωθεὶς προσεκολληθήη εἰς τὸν Ἰωάννην Κολέττην, υἱὸ τοῦ ὁποῦ διωρίσθη γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Σερβίᾳ. Ἀπὸ τὴν διαθήκην τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Μιχαὴλ Ἀναστ. Τουσσίτσα πληροφοροῦμεθα ὅτι παρέστη μάρτυς κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς διαθήκης καὶ ὅτι ἦτο εἰς ἓκ τῶν τριῶν ἐκτελεστῶν ταύτης. Ὡς ἐκτελεστῆς τῆς διαθήκης Τουσσίτσα ἐβοήθησε πολὺ τὴν χήραν Ἑλένην Μιχ. Τουσσίτσα εἰς τὸ νὰ μεταφέρῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς χρηματικῆς περιουσίας της εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ δὴ εἰς τὸ Λιβόρνον, ὅπου ἦτο ἐγκατεστημένος ὁ Κωνσταντῖνος Ἀν. Τουσσίτσας, μικρότερος ἀδελφὸς τοῦ Μιχαὴλ. Εἰς τὴν φυγάδευσιν τῶν χρημάτων προέβη κατὰ παράκλησιν τῆς χήρας Τουσσίτσα, ἔπειτα ἀπὸ μίαν ἀτυχῆ ἐμπλοκὴν τῆς οἰκογενείας Τουσσίτσα εἰς ἓνα δικαστικὸν ἀγῶνα σκανδαλώδη, ἐξ ὑπαιτιότητος φαύλων πολιτικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ περὶ τοῦ ὁποῦ ἀγῶνος ἀνέφερα εἰς τὸ περὶ Βαρῶνου Τουσσίτσα κεφάλαιον.

ΖΗΝΩΝ ΙΣΑΥΡΙΔΗΣ

Ὁ Ζήνων Ἰσαυρίδης (ψευδώνυμον) κατήγετο ἀπὸ τὴν Μηλιὰν τοῦ Μετσόβου. Τὸ πραγματικὸν του ἐπώνυμον ἦτο «Καραμίχου» ὁ πατὴρ του ὠνομάζετο

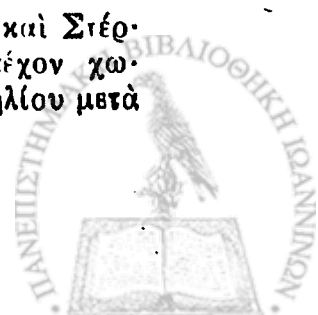

Ὁ Βασιλεὺς Παῦλος συνομιλῶν μετὰ τὸν Μετσοβίτην κτηνοτρόφον Νικ. Σιούταν

Χρηστὸς Μακρῆς, Ὑφηγητὴς Θεολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀρχηγὸς Ἀνταρτικῶν Σώματος. Ἐπεσεν ἡρωϊκῶς τὴν αἱματηρὰν μάχην τοῦ Δρίσκου εἰς τὴν 27ην Νοεμβρίου 1912

Ἰωάννης, εἶχε δὲ καὶ ἄλλους τρεῖς ἀδελφοὺς τοὺς Ἀναστάσιον, Μιχαὴλ καὶ Στέργιον. Ὁ Ζήνων Ἰσαυρίδης γεννηθεὶς εἰς τετράωρον τοῦ Μετσόβου ἀπέχον χωρίον Μηλιὰ τὸ ἔτος 1797, ἐσπούδασεν ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Μηλεῶν τοῦ Πηλίου μετὰ

τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων ἐν τῷ σχολείῳ Μετσόβου. Ἀργότερον μετέβη εἰς Βιέννην, ὅθεν ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως, κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος του. Ἐπολέμησε μετὰ ἡρωϊσμοῦ εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ εἰς τὰς περὶ τὴν Τρίπολιν μάχας, ὅπote ἀνεκηρύχθη χιλίαρχος καὶ διεκρίθη ἀργότερον εἰς τοὺς κατὰ τὴν Ἄρταν ἀγῶνας, Πέταν, Σάλωνα καὶ τελευταῖον ὀρμήσας μετὰ τῶν μαχητῶν εἰς τὴν κατὰ Φιλοπάππου τῶν Ἀθηνῶν ἔφοδον ἔπεσεν ἐνδόξως τὴν 24ην Ἀπριλίου τοῦ 1827, ὀλίγας ὥρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ στρατάρχου τῆς Ρούμελης Γεωργίου Καραϊσκάκη, κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπόπειραν τῶν ἡμετέρων πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του ἐτέλει χρέη λοχαγοῦ τοῦ τακτικοῦ Σώματος (1).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΡΑΜΙΧΟΥ

Ἐπίλεκτον μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἀδελφός τοῦ Ζήνωνος Ἰσαυρίδου. Εἶχε δύο ἀκόμη ἐγκατεστημένους ἐν Μόσχᾳ τὸν Μιχαὴλ Ἰσαυρίδην, ἀριστον ἰα-

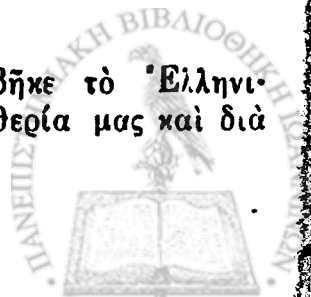
Μετσοβίτικος γάμος ἐπὶ Τουρκοκρατίας

τρὸν καὶ Στέργιον Καραμίχου, ἀμφοτέρους Φλικούς καὶ ἀφθόνως ἐνισχύσαντας τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰς περισσοτέρας μάχας κατὰ τὰς ἀρχάς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τὴν ἡμέραν δὲ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιπτεν ὁ ἀδελφός του εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἔφοδον ἐμάχετο μαζί του! Ὁ Ἀναστάσιος Καραμίχου εἶχε τύχει ἀρκετῆς μορφώσεως καὶ εἶχε φέρει εἰς πέρας ἐθνικὴν ἀποστολὴν εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἡπειρον σοβαρὰν ὡς προκύπτει ἀπὸ τὸ ἀκόλουθον ὑπόμνημά του πρὸς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων, ὑποβληθὲν ὑπ' αὐτοῦ τῇ 24ῃ Ἰουνίου 1822. Ἴδου αὐτὸ ὡς ἀξιοσημείωτον.

Ἐπερτάτη Βουλὴ,

«Τὸ τέλος τοῦ μεγάλου τούτου ἀγῶνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμβῆκε τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, εἶναι ἢ ἀπὸ τὸν ἄνομον ζυγὸν τῆς τυραννίας ἐλευθερία μας καὶ διὰ

1. Ἑῖπειρ. Ἐστία, 1958, σελ. 191, ὑπὸ Β. Σκαφιδᾶ.

νά κατορθωθῆ ὁ ἱερώτατος οὗτος καὶ δικαιοτάτος σκοπός, ἐσυγκροτήθη τὸ Σεβαστὸν τοῦτο Σῶμα, τὸ παραστατικὸν τοῦ Ἔθνους, τὸ ἐμπιστευθὲν τῆν ἀνόρθωσιν καὶ ἀνεξαρτησίαν του. Ὅθεν καὶ ἕκαστος πατριώτης χρεωσιεῖ ὄχι μόνον νὰ σέβεται καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν ὑπερτάτην Βουλὴν, ἀλλὰ καὶ οἴκοθεν νὰ ἐνεργῆ, νὰ καταβάλλῃ ὅλας τὰς δυνάμεις του, ἠθικὰς, φυσικὰς καὶ τυχηρὰς καὶ νὰ ἐκθέτῃ εἰς τὴν βουλευτικὴν κρίσιν τὰς παρατηρήσεις του ὅταν αἱ παρατηρήσεις αὗται εἶναι περὶ μεγάλων πραγμάτων καὶ μέσον τῆς Ἐθνικῆς σωτηρίας μας. Ὁ ὑπογεγραμμένος λοιπὸν πατριώτης ἐκπληρῶν τὸ χρέος του ἐκθέτει εἰς τὴν ὑπερτάτην Βουλὴν τὰς ἀκούλῳδους παρατηρήσεις του, ἐπικαλούμενος μὲ σέβας τὴν πατρικὴν σας ἀκρόασιν. Δεκαοκτὼ ἡδὴ μῆνας διατρίψας εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἐπροδιάθεσα τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων καὶ ἔβαλα συστηματικῶς τὰς βίσεις μιᾶς γενικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν τυράννων, εὐθύς ὅταν δοθῆ ἡ καλὴ περίστασις. Συνεννοήθη μὲ πολλοὺς φιλογενεῖς ἄνδρας, οἵτινες μὲ ἱεροὺς ὄρκους ὑπεσχέθησαν πίστιν καὶ προθυμίαν καὶ νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ συνεισφέρωσιν ἕκαστος ὅ,τι δύναται ὑπὲρ τῆς κοινῆς καὶ ἰδίας των ἐλευθερίας. Ἀπελθὼν δὲ καὶ εἰς τὸ Ζαγόρι, συνομίλησα μετὰ τοῦ ἐξοχωτάτου Ἰωάννου Βιλλαρά, ἀνδρὸς ἐπισήμου διὰ τὴν παιδείαν καὶ φρόνησίν του, ὅστις μοὶ ὑπεσχέθη ὡσαύτως τὴν πρὸς τὸ Ἔθνος πίστιν καὶ προθυμίαν. Τὸν καλὸν τοῦτον πατριώτην ἐγκρίναμεν μετὰ τοῦ κυρίου Δημητρίου Κων. Ἀθασίου ἄξιον νὰ εἶαι ἐπιστάτης καὶ φύλαξ τῶν ὄσων χρημάτων ἠθέλε δυνηθῆ νὰ συνάξῃ ἀπὸ φιλογενεῖς καὶ ἐλευθερόφρονας πολίτας καὶ εἴμεθα εὐέλπιδες ὅτι ἡ ἔθνικὴ αὕτη κάσσα (ταμιεῖον) τῶν Ἰωαννίνων ἐμπορεῖ νὰ σταθῆ μίαν ἡμέραν ὠφελιμωτάτη εἰς τὴν ἐξόπισιν ἐκείνων τῶν μερῶν. Πόσον μέγα συμφέρον εἶναι εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἔθνικῆς μας ἐλευθερίας τὸ νὰ εὐεργετηθῆ τακτικῶς ἡ ἐπανάστασις τῶν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη εὐρισκομένων ἀνδρείων ὁμογενῶν, κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει. Ἔως τὴν σήμερον ὁ ἀρχι-ύραννος τῆς Ἑλλάδος κατεχόμενος ἀπὸ τὸν Περσικὸν πόλεμον καὶ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ ἐπιεικέως Ρωσικοῦ, δὲν ἠδυνήθη νὰ κινήσῃ μεγάλας δυνάμεις κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ σημερινοὶ ἔλθροί μας εἶναι ἐνεσπαρμένοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Ὅθεν συμφέρον νὰ μὴ τοὺς ἀφήνωμεν νὰ ἐνώωνται εἰς σώματα, ἀλλὰ νὰ τοὺς κτυπῶμεν διηρημένως. Δι' ὃ εἰς οἵανδήποτε ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν οἱ κάτοικοι Χριστιανοὶ εἶναι περισσότεροι παρὰ τοὺς Τούρκους, καὶ μάλιστα ἀποδιατεθειμένοι εἰς τὸ νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα, συμφέροι παντοίους τρόποις νὰ τοὺς βοηθῶμεν καὶ νὰ τοὺς εὐκολύνωμεν τὴν ἐπανάστασιν. Οὕτω πολλῶν καὶ διαφόρων ὄντων τῶν ἐπανισταμένων μερῶν, αἱ παροῦσαι δυνάμεις τῶν τυράννων διαμεριζόμεναι, ὅτι μόνον δὲ δύνανται νὰ κατορθώσωσι τίποτε, ἀλλὰ καὶ εὐκολώτερα καὶ ταχύτερα θέλουσιν ἀφανισθῆ καὶ ἐντεῦθεν τὰ προκλευθερωθέντα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀσφαλίζονται καὶ ἄλλα ἐλευθερούμενα πρόστιθενται καὶ οὕτω τὸ Ἔθνος ἐνδυναμοῦται ἐπὶ τὸ μᾶλλον καὶ οἱ πόροι τῶν χρημάτων πολλαπλασιάζονται. Ἐὰν ἦσαν εἰς τὰ ὄπλα τὸ Μέισοβον, τὰ Χάσια, τὸ Ζαγόρι, τὰ Ἰωάννινα, τὰ Γρεββενά, ποῦ ἠθέλεν εὖρη καιρὸν ὁ Χουρσίτης νὰ συνάξῃ τόσας χιλιάδας καὶ νὰ ἀπειλῆ εἰσβολὴν εἰς τὰ ἀνατολικά τῆς Ἑλλάδος; Εἶναι ὁμῶς καιρὸς καὶ τὸ νέφος τοῦτο νὰ διαλύσωμεν καὶ πᾶν ἄλλο εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐμποδίσωμεν, ἐὰν δεῖξωμεν θερμότητα καὶ ζῆλον ἔθνικόν, ὅποῖον ἀπαιτεῖ μία τοιαύτη ἔθνικὴ ἐπανάστασις. Προβάλλω λοιπὸν μὲ σέβας βαθύτατον πρὸς τὴν ὑπερτάτην τοῦ Ἔθνους Βουλὴν:

α') Ὅτι συμφέροι νὰ γράψῃ πρὸς τὸν προειρημένον ἐξοχωτάτον Ἰωάννην Βιλλαράν, ἐπικυροῦσα αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιστάσιν καὶ φύλαξιν τῶν γινομένων συνδρομῶν, ἐνθαρρύνουσα τὸν ζῆλόν του καὶ δίδουσα εἰς αὐτὸν τὰς ἀπαιτούμενας κατὰ καιρὸν διαταγὰς.

β') Νὰ ἐμπιστευθῆ καὶ εἰς ἐμὲ ἰσχύν τινα καὶ κῦρος, διὰ νὰ παρευρίσκωμαι εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἡπείρου καὶ νὰ ἐνεργῶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα μέσα διὰ νὰ συ-

άψω εἰς ἓν τὰς ἰδέας τῶν προειδοποιημένων ὁμογενῶν καὶ διὰ μυστικῆς σύγκοι-
ωνίας νὰ τοὺς καταστήσω εἰς Σῶμα.

γ') Νὰ σταλῆ εἰς τὴν Ἠπειρον ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος
ἰσχυρὴ στρατιωτικὴ δύναμις, ἣτις ἐπιφανεῖσα νὰ συνταράξῃ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐμ-
βυχώσασα τοὺς ὁμογενεῖς νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς καιρὸν νὰ ἐγερθῶσι καὶ συγκροτή-
ωσι στρατιωτικὰ Σώματα.

Ταῦτα ἀναφέρων εἰς τὴν ὑπερτάτην Βουλὴν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος,
ἔμαι ὑποκλινῆς εἰς τὰς διαταγὰς τῆς μὲ βαθύτατον σέβας.

Ἐν Ἀργεὶ τῇ 24 Ἰουνίου 1822

Ὁ πατριώτης Ἀναστάσιος Ἰωάννου Καραμίχου

Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1823 ὁ Ἀναστ. Καραμίχου διωρίσθη Ἐπαρχος
Μουδουνίτσας καὶ ἔπειτα Ταλαντίας (Ἀταλάντης). Ἀρχεῖα Ἑλληνικῆς Παλλιγγε-
σείας, τόμος Β', Ἀθῆναι, 1862, σελῖς 71, 85 καὶ 174.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΝΤΟΛΙΩΣ ἢ ΝΙΚΟΛΑΣ ΤΟΥ ΑΡΓΥΡΗ

Μεταξὺ τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 καταλέγεται καὶ ὁ Μετσοβίτης Νικόλαος

Οἰκογένεια ξενητεμένου Μετσοβίτου

Ντόλιος. Ούτος εργαζόμενος ἐν Μεσολογγίῳ μετ' ἄλλων συμπατριωτῶν του ὡς κτίστης εἰς τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῆς πόλεως εὐρέθῃ ἀποκεκλισμένος κατὰ τὴν δευτέραν πολιορκίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώθη νὰ λάβῃ τὸ ὄπλον τοῦ πολεμιστοῦ καὶ νὰ ἀμυνθῇ κατὰ τῶν Τουρκικῶν ἐπιθέσεων. Κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἔξοδον τοῦ 1826 ἐσώθη καὶ ἔφθασε εἰς τὸ Μέτσοβον, ὅπου διηγεῖτο τὰ δεινοπαθήματα τῶν ἐλευθέρων πολιορκουμένων καὶ τοὺς πολεμικοὺς του ἄθλους. Εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα ἐτῶν ἐδολοφονήθη μετὰ τῆς συζύγου του Ἀγγελικῆς—Ἀγγελίῳ—εἰς τὴν παρὰ τοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους ἀπομονωμένην οἰκίαν του ὑπὸ δύο γύφτων ἐκ Μετσόβου, τοῦ Ἰάκωβου (Τολίκα) Μάσσου καὶ Γιαννοῦσιου Μάντη, ἀφοῦ προηγουμένως ἐληστεύθη. Ὡς δράστης τοῦ διπλοῦ φόνου συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη τότε ὁ γείτονας του Βάγγας παραμείνας ἐπὶ πενταετίαν εἰς τὰ μπουδρούμια τῶν Ἰωαννίνων. Ἀργότερον συνελήφθησαν οἱ πραγματικοὶ δολοφόνοι, ἀνακαλυφθέντες ἀπὸ εἶδη ρουχισμοῦ τοῦ Ντόλιου, πού εὐρέθησαν εἰς τὰς οἰκίας των, ἀποφυλακισθέντος τοῦ Βάγγα.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΛΥΚΕΡΔΟΠΟΥΛΟΣ

Εἰς τὴν χορείαν τῶν δωρητῶν τοῦ Μετσόβου προσειέθη πρὸς τετραετίας ὁ ἐκ Κεφαλληνίας προερχόμενος Παναγιώτης Λυκερδόπουλος, πενθερὸς τοῦ Εὐαγγ. Ἀβέρωφ. Οὗτος ἐπισκεφθεὶς διὰ πρώτην φοράν τὸ Μέτσοβον, ἐνεθουσιάσθη τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν θερμὴν ὑποδοχὴν, πού ἔτυχεν ἐκ μέρους τῶν Μετσοβιτῶν, ὥς προσέφερεν ἀμέσως ὡς πρώτην δόσιν χιλίας χάρτινας λίρας Ἀγγλίας δι' ἐξωραϊστικὰ ἔργα. Διὰ τῶν χρημάτων αὐτῶν ἐπλακαστρώθη ὁ μεταξὺ Φρουρίου καὶ Πλατείας Τουσοῖτσα μεγάλος χώρος, ὀνομασθεὶς κατ' ἀρχὰς Πλατεία Λυκερδοπούλου καὶ διὰ νέας ἀποφάσεως τοῦ Δημ. Συμβουλίου Πλατεία Βασιλίσσης Φρειδερίκης.

ΕΞΩΡΑΪΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1937 ὑπὸ πολ'ῶν Μετσοβιτῶν ἐγκατεστημένων ἐν Ἀθήναις ἰδρύθη Σύλλογος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐξωραϊστικὸς Σύλλογος Μετσόβου» μὲ ἔδραν τὰς Ἀθήνας.

Σκοπὸς τοῦ Συλλόγου εἶναι: α) Ἡ διὰ κοινῆς καὶ ἀρμονικῆς συμπράξεως τῶν μελῶν αὐτοῦ μελέτη, ὑποστήριξις, ἐκτέλεσις καὶ ἐνίσχυσις παντὸς ἔργου κοινωφελοῦς ἢ καλλωπιστικοῦ ἐν τῇ πόλει Μετσόβου. β) ἡ ἐξέτασις καὶ προώθησις ἐπὶ σκοπῶ ἀποδόσεως πρακτικῶν ἀποτελεσμάτων παντὸς ζητήματος τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἠθικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ περιεχομένου, ἐξυληρευοῦντος τὴν πόλιν ἢ τὴν ἐπαρχίαν Μετσόβου καὶ τοὺς ἐκεῖθεν καταγομένους. Ἡ ἐνίσχυσις ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς πάσης προσπαθείας ἐν Μετσόβῳ ἀπὸ βλεπούσης εἰς τὴν δημιουργίαν χρηστῶν πολιτῶν καὶ καλῶν οἰκογενειάρχων, καὶ γ) Ἡ συνεργασία μετ' ἄλλων Σωματείων ἐπὶ ζητημάτων ἐνδιαφερόντων τὸ Μέτσοβον, τὴν Ἠπειρὸν καὶ τοὺς Ἠπειρώτας.

Τὸ πρῶτον Διοικητικὸν Συμβούλιον συνεκροτήθη τότε ἐκ τῶν ιδρυτῶν ὡς ἀκολούθως:

- 1) Γρηγόριος Τσανάκας, Πολ. Μηχανικός, Πρόεδρος
- 2) Εὐάγγελος Ἀβέρωφ, Οἰκονομολόγος, Ἀντιπρόεδρος
- 3) Μιχαὴλ Κοκκίτης, Δικηγόρος, Γεν. Γραμματεὺς
- 4) Χαράλαμπος Συνοδινός, Ἐμπορὸς, Ταμίης
- 5) Ἀναστάσιος Βράκας, Χημικός, Ἐφορὸς
- 6) Ἀλεξ. Γιαζόγλου, Πολ. Μηχανικός, Σύμβουλος
- 7) Χρῆστος Μαγγίβας, Δικηγόρος, Σύμβουλος

- 8) Τριαν. Δουλαρίδης, Έμπορος, Σύμβουλος
- 9) Γεώργ. Δερπανόπουλος, Τελειοφ. Πολυτεχνείου, Σύμβουλος
- 10) Τριαντάφ. Φούντης, Φοιτ. Όδοντιατρικής, Σύμβουλος
- 11) Γεώργ. Παπαδημητρίου, Έπαγγελματίας, Σύμβουλος.

Δαπάνη του Έξωραϊστικού Συλλόγου ἀνηγέρθη μετά τινά ἔτη ἐν Μετσόβω αἰβλητικὸν περίπτερον ἐν τῇ κεντρικῇ πλατείᾳ Ταυσίτσα, περιλαμβάνον ἐστιατόριον καὶ καφενεῖον εἰς τὸ ἰσόγειον καὶ ξενοδοχεῖον ὕπνου εἰς τὸν δεύτερον ὄρονον. Τὸ παρελθὸν ἔτος 1960 εἰς τὸ ἐν λόγω περίπτερον προσετέθη καὶ νέα πτέρυξ ἐν τῷ βόρειον μέρει, στοιχίσασα 800.000 δραχ. ἐκ τῶν ὁποίων 600.000 δραχ. διέβησε ὁ Ἐθνικὸς Ὄργανισμὸς Τουρισμοῦ ἐν Ἑλλάδι καὶ τὰς ὑπολοίπου 200.000 δραχ. τὸ Ἴδρυμα Βιγώνου Μιχ. Τουσίτσα. Πρωτοβουλία καὶ φροντίδι τοῦ Ἐξω-

Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος Μετσόβου
Ἱερόθεος Σταύρου.

Βυρῶνος Μιχαὴλ Τουσίτσας
Μέγας Εὐεργέτης τοῦ Μετσόβου

ραϊστικοῦ Συλλόγου ἰδρύθη Ἑταιρεία ἠλεκτροφωτισμοῦ Μετσόβου, ἐνισχυθεῖσα σοβαρῶς ὑπὸ τοῦ Ἰδρυματος Τουσίτσα, διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀγορᾶς μεγάλου ἀριθμοῦ μετοχῶν καὶ αὐτῶ ἀπὸ ὀκταετίας τὸ Μέτσοβον ἠλεκτροφωτίζεται πλουσίως. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Δ.Ε.Η. ἐξαγορὰν τῆς Ἑταιρείας ἠλεκτροφωτισμοῦ Μετσόβου, τὸ δίκτυον ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὸ παρακείμενον χωρίον Ἀνήλιον.

Τὸ νῦν Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀποτελοῖν εἰ κάτωθι:

- 1) Δημ. Τρ. Παναζήσης ἢ Τσαλμάνης, Φαρμακοποιός, Πρόεδρος
- 2) Ἀθανάσιος Μπυρσάρας, Χημικός, Ἀντιπρόεδρος
- 3) Νικόλαος Β. Σκαφιδᾶς, Ἱατρός, Γεν. Γραμματεὺς
- 4) Γεωργία Γρ. Δερπανοπούλου, Ταμία
- 5) Ἰωάννης Τσανάκας, Λογιστής, Ἐφορος

6) 'Αναστ. Βογιατζής, Δικηγόρος, Σύμβουλος

7) 'Αναστ. Δράκας, Χημικός, Σύμβουλος.

Πρόεδροι του 'Εξ. Συλλόγου Μεισόβου διετέλεσαν κατά σειράν οι: Γρηγ. Τσανάκας, Εύαγ. 'Αβέρωφ, Βασ. Παπανικολάου, Τάσος Ψαροβασίλης.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Κατά την τελευταίαν απογραφήν οι κάτοικοι του Μεισόβου ανήλθον εις 2.900. Κατά το θέρους όμως ο αριθμός των κατοίκων αυξάνει από τους καταφεύγοντας εκεί προς παραθερισμόν Μετσοβίτας και ξένους, προερχομένους από τας 'Αθήνας, Τρίκαλα, 'Ιωάννινα, Θεσσαλονίκην και άλλας πόλεις τής 'Ελλάδος και του έξωτερικού.

1) Δημόσιαι 'Υπηρεσίαι: Ειρηνοδικεῖον, Δασαρχεῖον, 'Αγρονομεῖον, Ταχυδρομικόν Γραφεῖον, Τηλεγραφικόν Γραφεῖον, 'Υποδιοίκησις Χωροφυλακῆς, Σταθμὸς Χωροφυλακῆς, 'Εδρα Τ.Ε.Α., Κινητὸς Εἰσπράκτωρ του Ταμείου 'Ιωαννίνων καὶ Κτηνιατρεῖον.

2) Συνεταιρισμοί: Γεωργικὸς Συνεταιρισμὸς μὲ 62 μέλη, Συνεταιρισμὸς ἀκτιμόνων καλλιεργητῶν μὲ 110 μέλη, Δασικὸς Συνεταιρισμὸς μὲ 60 μέλη.

3) Βιοτεχνίαι Βιομηχανίαι: α) Οἰκιακὴ οἰκοτεχνία καὶ ὑφαντουργία, β) Κατεργασίας ξύλου, γ) 'Εργοστάσια ἐν' οὐργικῆς, δ) Λαυαριστήρια.

4) Κλίβανοι 2, Παντοπωλεῖα 24, Κρεοπωλεῖα 8, Ξενοδοχεῖα ὕπνου 4, 'Εστιατόρια 3, Ταβέρνες κλπ. 7, Καφενεῖα 6, 'Υποδηματοποιεῖα 10, Χρυσοχοεῖον 1, Φωτογραφεῖον 1, Ραφεῖα 3.

5) Συνοικίαι πέντε: α) 'Αγίας Τριάδος, β) 'Αγίων 'Αποστόλων, γ) 'Αγίου Χαράλαμπους, δ) 'Αγίου Δημητρίου καὶ ε) 'Αγίου Γεωργίου ἢ Ντραῖ.

6) Συμβούλιον Δήμου ἑνεαμελές.

7) Κοῦραι (βρούσες) πλακοσκεπεῖς 16.

8) 'Επιγραφαὶ κρηνῶν: α) Φουρνίγκα, β) Φλόκα.

9) Κληροδοτήματα: Λειτουργοῦν δύο α) τὸ του Νικολάου Πίχτιου καὶ β) του Βαρῶνου Μιχ. Τσοῖτσα.

10) Μοναστήρια τρία. Δὲν λειτουργεῖ κανέν.

11) 'Αμπελοὶ στρέμματα 200, ἀγροὶ στρ. 1.200, λειβάδια μὲ αὐτοφυῆς χόρτον, κοπτόμενον, 1.500 στρέμματα.

12) Πρόβατα Μετσοβιτῶν ἐν ὄλῳ 25.000.

13) Μεγάλα σαμαρωμένα ζῶα πρὸς μεταφορὰν 350. Βόες καὶ ἀγελάδες 350, βόες ἀροτριῶντες ζεύγη 2, Φορβάδες πρὸς ἀναπαραγωγὴν 50, ὄνοι 100, μεγάλα ζῶα ἀροτριῶντα 9 ζεύγη.

14) Προϋπολογισμὸς Δήμου, 700.000.

15) Δαπάναι ἠλεκτροφωτισμοῦ Δήμου 60.000 δραχ. ἐτησίως.

16) Κάτοικοι 2.900.

17) 'Εκτελούμενα ἔργα: ὁδοποιΐας, ὑδρεύσεως καὶ ἀρδεύσεως.

18) 'Απὸ ὀλίγων ἐτῶν λειτουργοῦν α) 'Υποκατάστημα τῆς 'Εθνικῆς Τραπεζῆς, β) 'Υποκατάστημα τῆς 'Αγροτικῆς Τραπεζῆς, ἀμφότερα τὰ 'Υποκαταστήματα συστεγάζονται.

Δημοτικὸν Συμβούλιον Μετσόβου κατὰ τὸ ἔτος 1961

Δήμαρχος: Γεώργιος Δημ. Ρόζος.

Σύμβουλοι: Σιλᾶκος Γεώργιος, Φούντης Τριαντάφυλλος, Τσουτσουπλίδης Βασίλειος, Ζαρκάδης Γεώργιος, Σιούτας Παναγιώτης, Ρέκατας Κωνσταντῖνος, Πρόεδρος δημοτικοῦ συμβουλίου, Κουτσαμάνης 'Αλέξιος, Μπούμπας Γεώργιος καὶ Μπούμπας Νικόλαος, Γραμματεὺς Νικ. Φάης, Βοηθὸς Εύαγ. Πῆχος.

(Συνεχίζεται)

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΞΟΔΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΒΟΥΝΑ ΤΟΥ ΛΗΣΤΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΤΑΒΕΛΗ

Διαβάζοντας στὸ 133ον—134ον τεύχος τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας», τὸ ὑπὸ τὸν τίτλο «Πῶς πάτησε τὸ Τσεπέλοβο ὁ Λήσταρχος Νταβέλης» ἱστορικὸ χρονικὸ τοῦ γνωστοῦ λογίου δημοδιδασκάλου κ. Κώστα Λαζαρίδη, καὶ βλέποντας ὅτι ὑπάρχουν εἰς αὐτὸ ὠρισμένες ἀνακρίβειες σχετικῆς κυρίως μὲ τὴν καταγωγὴν, καθὼς καὶ μὲ τὴν δράσιν τοῦ περιφήμου αὐτοῦ ληστήραρχου καὶ ὀπλαρχηγοῦ, ἀποφασίζω χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας νὰ σταχυολογήσω καὶ ἐγὼ ὀλίγα ἀπὸ τὰ ἀυθεντικὰ στοιχεῖα τοῦ ἰδιωτικοῦ μου ἀρχείου σχετικὰ μὲ τὸν Γεώργιον Νταβέλην.

Διὰ νὰ περιγράψω ὅλα τὰ μέχρι σήμερον γνωστὰ κατορθώματα τοῦ θρυλικοῦ αὐτοῦ ληστήραρχου καὶ ὀπλαρχηγοῦ θὰ ἐχορίζοντο πολλὰς σελίδες· ἀλλὰ θὰ ἀρκεσθῶ εἰς ὀλίγα, σεβόμενος τὸν χώρον τῆς ἀγαπητῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας».

Καί, προτοῦ εἰσελθῶ εἰς τὸ κυρίως θέμα, θεωρῶ καθήκον νὰ ἀναφέρω τὰς πηγὰς ἀπὸ τὰς ὁποίας ἤντησα τὰς πληροφορίας μου. Πρῶτη πηγὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀείμνηστος ἐκ μητρὸς γιὰγιά μου Εὐφροσύνη Στεφάνου Λιόλη τὸ γένος Ἰωάννου Λιάκου ἀπὸ τὴν Βούρμπιανη, ἡ ὁποία ἦταν ἀδελφὴ τοῦ περιφήμου ἐπίσης ὀπλαρχηγοῦ καὶ μετέπειτα ληστήραρχου Νικόλα Λιάκου ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1877—78 καὶ συνεργάσθηκε πολλὰς φορὰς μὲ τὸν Γεώργιον Νταβέλην.

Δεύτερη πηγὴ ὑπῆρξαν διάφοροι γέροντες τῆς Ἐπαρχίας, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ Ρεντζούλη ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, ὁ Κων. Γαλάνης ἀπὸ τὸ Κεράσοβο, ὁ ἐπιζῶν ἀκόμη Ἀντώνιος Κατσάνης—Λακιώτης ἡλικίας 103 ἐτῶν, καὶ πολλοὶ ἄλλοι Σαμαρινιώτες, Φουρ-

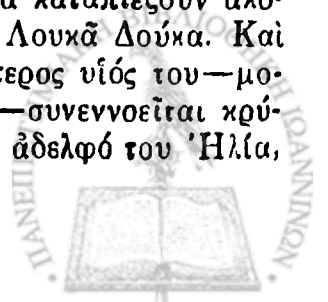
κιῶτες, Ζερματινοί, Κοντσιῶτες, κ.α.

Τρίτη δὲ καὶ κυριώτερη πηγὴ εἶναι ὁ ὁ ἐπιζῶν ἀκόμη εἰς Θεσσαλίαν υἱὸς τοῦ περιβοήτου καπετάνιου Ἰωάννης Νταβέλης, καθὼς καὶ ὁ ἑξαδελφός του (ἀνεψιὸς τοῦ Γεωργ. Νταβέλη) ὁ ὑπέργηρος Κωνσταντῖνος Ἡλιάδης ὁ ὁποῖος διαμένει εἰς τὸ Κοντσικόν (νῦν Γαλατηνὴ) τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ὁ Γεώργιος Νταβέλης λοιπόν, (σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιστολὰς τῶν ἀπογόνων καὶ συγγενῶν του) δὲν ἦταν «ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀρχικὰ ἐθνικοὺς ἀγωνιστὰς» ὅπως γράφει ὁ κ. Λαζαρίδης, καὶ δὲν καταγόταν ἀπὸ τὸ Περιβόλι τῶν Γρεβενῶν. Τὸν δὲ ληστρικὸ βίον τὸν ἀσπάσθηκε ὅπως θὰ ἰδοῦμε ἀπὸ τὴν παιδικὴν του σχεδὸν ἡλικία.

Οὔτε καὶ Σαρακατσάνος ἦταν ὅπως τὸν ἀναφέρει ὁ κ. Βασίλειος Σκαφιδᾶς· ἀλλὰ καταγόταν ἀπὸ τὸ ἐλληνικώτατο χωριὸ τῆς Κοζάνης Κοντσικὸ τὸ ὁποῖο σήμερα ὀνομάζεται Γαλατηνὴ. Ἐγεννήθηκε ἐκεῖ κατὰ τὸ ἔτος 1848, καὶ ἀπέθανε τὸ 1923 εἰς τὸ Μακρυχώριον Λαρίσσης. Ὁ πατέρας τοῦ Γεωργίου Νταβέλη ὀνομαζόταν Λουκάς Δούκας, καὶ ἦταν εὔπορος κτηματίας καὶ κτηνοτρόφος. Λόγω δὲ ἀντιζηλιῶν, διαβλήθηκε στοὺς Τούρκους ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του τσελιγκᾶδες Μποσταίους καὶ φυλακίσθηκε στὰ Βιτώλια μαζί μὲ τὸν μεγαλύτερό του υἱὸ τὸν Ἡλία, ὅπου καὶ ἀπέθανε ἀπὸ τὰς κακουχίας.

Καὶ μετὰ τὸν θάνατό του ὁμως, οἱ Τούρκοι ἐσυνέχιζαν νὰ καταπιέζουν ἀκόμη τὴν οἰκογένειαν τοῦ Λουκά Δούκα. Καὶ τότε ὁ Γεώργιος, ὁ δεύτερος υἱὸς του—μολονότι δεκατριῶν ἐτῶν—συνεννοεῖται κρυφὰ μὲ τὸν φυλακισμένον ἀδελφό του Ἡλία,

καὶ ἀφοῦ προηγουμένως φρυγαδεύει κορυφὰ τοὺς δύο μικροτέρους ἀδελφούς του Μάρκον καὶ Ἀθανάσιον πρὸς ἓνα ἐπιστήθιον φίλον τῆς οἰκογενείας των εἰς τὴν Προῦσαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ἐξασφαλίζει εἰς ἀσφαλὲς κρησφύγετον τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφάς του, ρευστοποιεῖ τὴν περιουσίαν των, καὶ παίρνοντας μαζί του τὸν μόλις ἑνδεκαετῆ τρίτον ἀδελφόν του Δημήτριον, ὁ ὁποῖος ἀργότερα μετονομάσθηκε Ζέρβας, βγαίνει στὸ κλαρὶ διὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὸν ἀδικον θάνατον τοῦ πατρὸς του καὶ τὴν φυλάκισιν τοῦ ἀδελφοῦ του.

Μὴ μπορῶντας βέβαια τὰ δύο παιδιὰ νὰ τριγυρίζουν μόνα των στὰ βουνά, παρουσιάζονται ἔμπρὸς εἰς τὸν συγχωριανόν των λήσταρχον καπετὰν Ἀλαμάναν καὶ τοῦ ζητοῦν νὰ ἐνταχθῶν εἰς τὴν συμμορίαν του. Ἐκεῖνος, ἀντικρύζοντάς τους κατ' ἀρχὰς ἐγέλασε, διότι ἔβλεπε ὅτι ἦσαν μικρὰ παιδιὰ, καὶ ἤθελε νὰ τοὺς ἀποπέμψῃ.

Ὁ τολμηρὸς ὅμως καὶ ἀτίθασος Γιώργης τοῦ λῆει:

—Καλά, γιὰ ἄρματα μᾶς θαρρεῖς μικροὺς καπετάνιε· δὲν κάνομε ὅμως οὔτε γιὰ νερὸ νὰ κουβαλοῦμε μὲ τ' ἄσκι;

—Ἄν εἶναι ἔτσι, σᾶς κρατῶ, ἀπήντησε ὁ λήσταρχος.

Καὶ παρέμειναν οἱ δύο ἀδελφοὶ ὡς νεροκουβαληταὶ τῆς συμμορίας ἐπὶ τέσσαρα ὀλόκληρα χρόνια. Κατόπι ὁ Γιώργης ἀνδραγάθησε μπαίνοντας πρῶτος σ' ἓνα Τουρκικὸ κονάκι — ὅπου δὲν τολμοῦσε νὰ μπῆ κανένα ἀπὸ τὰ παλληκάρια τοῦ Ἀλαμάνου — καὶ φονεύοντας δύο πελώρια σκυλιὰ καὶ ἀρκετοὺς Τούρκους μὲ μοναδικὸ ὄπλο ἓνα γιαταγάνι· καὶ ἔτσι πῆρε ἐπίσημο πλεόν τὸ χρίσμα τοῦ παλληκαροῦ, καὶ ζώστηκε μὲ τὰ ἄρματα πὺ τοῦ χάρισε ὁ καπετάνιος.

Προτοῦ περάσῃ ὅμως πολὺς καιρὸς, ὁ Γεώργιος Δούκας ἐπῆρε τὸν ἀδελφὸν του Δημήτριον, παρέσυρε καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ παλληκάρια τοῦ καπετὰν Ἀλαμάνου, καθὼς καὶ διαφόρους ἄλλους φυγοδίκους, καὶ εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, περὶ τὸ 1865, ἐσημάτισε δική του συμμορία. Ἐπῆρε δέ, λόγῳ τῆς ἀφθάστου παλληκαριᾶς του, καὶ τὸ ἐπώνυμο Νταβέλης εἰς ἀνάμνησιν τοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν φονευθέντος εἰς Ζεμε-

νὸν ἀρχιλησιάρχου τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος Χρήστου Ντοβέλη.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνετάχθηκε εἰς τὴν συμμορίαν τοῦ Γεωργίου Νταβέλη καὶ ἡ ἀδελφὴ του Ἀλεξάνδρα καταδιωκόμενη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καθὼς καὶ ὁ ἀδελφὸς του Ἠλίας ὁ ὁποῖος ἐδραπέτευσε ἀπὸ τὴν φυλακὴ τῶν Βιτωλίων. Καὶ τότε ὁ ἀτρόμητος καπετὰν Νταβέλης ἐξεδικήθη, καὶ τοὺς ἐχθροὺς του Μποσταίους, καὶ τοὺς Τούρκους οἱ ὁποῖοι κατεδίωξαν καὶ ἐξόντωσαν τὸν πατέρα του.

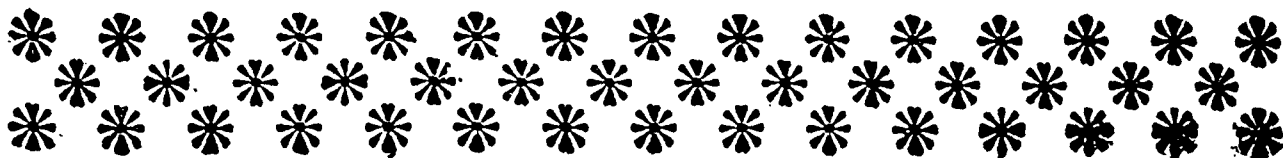
Ἐν συνεχείᾳ δέ, ἔκανε πολλοὺς ἄθλους καὶ ἀπέχτησε μεγάλη φήμη. Ἐφτασε δὲ μέχρι τοῦ σημείου νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν ἴδια τὴ Φλώρινα συμπράττοντας μὲ τοὺς ληστάρχους Ναοῦμ καὶ Ἀλαμάναν—ὅπου ἐπολέμησαν ἐπὶ τέσσαρες ἡμέρες—καὶ νὰ ἀπαγάγῃ αἰχμάλωτο τὸν Καϊμακάμη.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1878, ὁ Νταβέλης ἐπολέμησε ὡς ἐπίσημος ὄπλαρχηγὸς ἐναντίον τῶν Τούρκων, καὶ μόνος ἢ συνεργαζόμενος μὲ ἄλλους καπεταναίους ἐξόντωσε πολλοὺς ἐπιφανεῖς Τούρκους, ὅπως τὸν Νετζήπ Μπουρντάνη, τὸν Ταουλαῖ βέη Μπεράτη, τὸν Μουσλῆ βέη Φράσιαρη τσιφληκοῦχο τοῦ Κερασόβου Κονίτσης, τὸν περίφημο Φεζο Δερβέναγος, καὶ πολλοὺς ἄλλους τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων θὰ ἀναφέρωμε ἐν καιρῷ ὅταν θὰ ἀσχοληθοῦμε πιὸ ἐκτεταμένα μὲ τὴν δρᾶσι του.

Ἐδῶ μόνον θὰ ἀναφέρωμε, ὅτι ὁ Νταβέλης δὲν ποσοκύννησε, ὅταν στίς 20 Ἰουλίου τοῦ 1881 ἔδωσε γενικὴ ἀμνηστία ὁ Σουλτάνος, καὶ πῆγαν στὴ Σαμαρίνα στὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Παγίτσα καὶ παρεδόθησαν οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του καπεταναίους καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐθανατώθησαν ὑπόυλως, ὅπως οἱ Γκαρελαῖοι, ὁ Γκίκας, ὁ Μακρῆς, καὶ ἄλλοι. Αὐτὸς ἐπῆρε τὰ παλληκάρια του καὶ ἔφυγε γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ γιὰ τὴ Θεσσαλία. Ἐκεῖ διέλυσε τὴν συμμορία του καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ Καζακλάρι (νῦν Ἀμπελωνα) ὅπου ἀγόρασε καὶ κτήματα, καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1890—95 ἐχρημάτισε καὶ Δημοτικὸς Σύμβουλος τῆς κομποπόλεως.

Ἐλαβε δὲ μέρος καὶ εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ὡς ὄπλαρχηγός, καθὼς καὶ εἰς

Ἄρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΑΠ. ΒΙΤΑΛΗ

Ἱεροκήρυκος Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης

Ι Γ Ν Α Τ Ι Ο Σ Ο Λ Ε Σ Β Ι Ο Σ Ω Σ Μ Η Τ Ρ Ο Π Ο Λ Ι Τ Η Σ Ν Α Υ Π Α Κ Τ Ο Υ , Α Ρ Τ Η Σ Κ Α Ι Π Ρ Ε Β Ε Ζ Η Σ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Μ Ε Ν Α

Ἔτος παρήλθεν ἀφ' ἧς, προνοία καὶ ἐπιστάσις τοῦ σεβ. μητροπολίτου Μυτιλήνης κ. Ἰακώβου, διεκομίσθη ἐκ Λιβόρνου τῆς Ἰταλίας καὶ ἐνεταφιάσθη εἰς τὴν πατρῶαν γῆς τῆς Λέσβου, ἀκέραιον καὶ ἀναλλοίωτον, τὸ σκήνωμα τοῦ ἀπὸ Ναυπάκτου, Ἄρτης καὶ Πρεβέζης Μητροπολίτου Ἰγνατίου τοῦ Α', τοῦ μετέπειτα Οὐγγροβλαχίας χρηματίσαντος.

Ἐχομεν δι' ἐλπίδος, ὅτι, εἰς νέαν μελλοντικὴν εὐκαιρίαν, προερχομένην ἐκ τῆς πιθανῆς ἀγιοποιήσεως αὐτοῦ, τιμητικὴ τις ἐκδήλωσις θὰ λάβῃ χώραν ὀφειλετικῶς ἐν τῇ πάλαι ποτὲ μητροπολιτικῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ, ἀπαρτιζομένη σήμερον ἐκ τῶν παροικιῶν Ναυπακτίας—Εὐρυτανίας, Αἰτωλίας—Ἀκαρνανίας, Ἄρτης καὶ Νικοπόλεως—Πρεβέζης.

Ἡ καθ' ἡμᾶς Ἱερά Μητρόπολις Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, τιμήσασα ἀξιοχρέως, ἐν εἰδικῇ πνευματικῇ συγκεντρώσει, τὸν εὐκλεῆ τοῦτον Ἱεράρχην, ἐκάλεσε τὰ πνευματικὰ αὐτῆς τέκνα, ὅπως ἐνωτισθοῦν τὰ κατ' αὐτὸν κοί ἀποτίσουν φόρον εὐλαβείας καὶ τιμῆς εἰς τὴν ἱεράν αὐτοῦ μνήμην. Ἀνέθηκε δ' ἡμῖν, ἵνα, ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, εἴπωμεν τὸν προσήκοντα λόγον, εἰς ὃν μετὰ ταῦτα προσεδώκαμεν μορφήν ἱστορικῆς πραγματείας.

Βεβαίως ἦτο πάντῃ ἀδύνατον εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς ὥριαίας περίπου ὀμιλίας νὰ ἀναλύσωμεν τὴν πολυσύνθετον τοῦ Ἰγνατίου φυσιογνωμίαν, δι' ἧς καὶ περιορίσθημεν εἰς τὸ νὰ παρουσιάσωμεν αὐτὸν περισσότερον ὡς μητροπολίτην Ναυπάκτου, Ἄρτης καὶ Πρεβέζης.

† Ἄρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΒΙΤΑΛΗΣ
Ἱεροκήρυξ

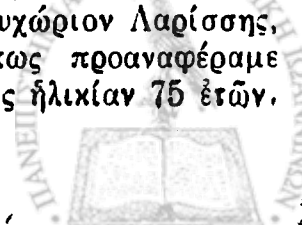
τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα.

Γράμματα δὲν ἐγνώριζε, ἀλλὰ μόνον ἐσφράγιζε τὰς ἐπιστολάς του μὲ τὴν ἰδιωτικὴν του σφραγίδα ἢ ὅτιοια σώζεται ἀκόμη εἰς χεῖρας τοῦ υἱοῦ του Ἰωάννου καὶ φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΤΑΒΕΛΗΣ ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΣ ΜΑΚΕΔΩΝ.

Ἀπὸ τὰς περιγραφὰς τῶν παλαιῶν γερόντων καὶ ἀπὸ τὰς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του ἀπο-

σταλείσας εἰς ἡμᾶς φωτογραφίας του, φαίνεται ὅτι ὁ Νταβέλης ἦταν ἄνδρας κανονικοῦ ἀναστήματος, καί, ὅπως διηγοῦνται, πολὺ σβέλτος καὶ ριψοκίνδυνος.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Καζακλάρι, ὁ Νταβέλης διέμεινε καὶ στὸν Τύρναβο, καὶ τελικὰ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Μακρονχώριον Λαρίσσης, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε—ὅπως προαναφέραμε—κατὰ τὸ ἔτος 1923 εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν.

1. Προέλευσις τοῦ Ἰγνατίου

Λέσβιος-προσωπυμεῖται, ὡς γεννηθεὶς ἐν Μυτιλήνῃ, κατ' ἄλλους μὲν τῷ ἔτει 1765 (1), κατ' ἄλλους δὲ καὶ δὴ τὸν Σοφοκλέα Οἰκονόμον τὸν ἐξ Οἰκονόμων τῷ 1766. (2) Ἐποτρὸν πῶς χαρακτηρίζεται καὶ ὡς Ἡπειρώτης ἢ Ἀρτηνός (3). Καὶ διὰ μὲν τὸ δεύτερον θὰ εἴχομεν νὰ εἴπωμεν οὐδέν, ἀφ' οὗ συνηθίζετο καὶ τότε νὰ ὀνομάζηται «ἅγιος Ἀρτενός» (4) ἀνάλογον πρὸς τὸ σημερινὸν «ἅγιος Ἀρτης». Ἄδικαιολόγητον ὅμως εἶναι τὸ «Ἡπειρώτης», ἀφ' οὗ εἶναι γνωστὴ ἡ καταγωγὴ αὐτοῦ, ἐκ τῆς νήσου Λέσβου, τῶν δὲ γονέων αὐτοῦ Ἀποστόλου καὶ Μαλαματένιας Μπαμπάλου (ἢ Κακουγδοῦ) ἐκ τῶν ἐν Λακεδαίμονι Χρυσάφων τῆς Πελοποννήσου, ἐξ οὗ πιθανώτατα καὶ οὗτος ἐνασμενίζεται γράφων περὶ τῆς ἐν Σπάρτῃ γεννήσεως αὐτοῦ. (5)

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ ὁ Ἰωάννης, ὡς κατὰ κόσμον ὀνομάζετο, διέτριψε περὶ τὰ γράμματα παρὰ τῷ ἐκ πατρὸς θείῳ αὐτοῦ Γερασίμῳ ἱερομονάχῳ, μερίμνη τοῦ ὀποιοῦ ἐμνήθη δεόντως ἠγάπησεν οὗτος τὸν μοναχικὸν βίον, καρεῖς μοναχὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰγνάτιος. Εἰκοσαετῆς δὲ ἀπῆλθεν ἀκολούθως, μετὰ τοῦ θείου αὐτοῦ, εἰς τὴν Κων)πολιν χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν. Πιθανώτατα διήκουσεν ἐν τῇ περιλαλήτῳ μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆ ἀνώτερα μαθήματα, ἐξ οὗ ἀπέκτησε μόρφωσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν.

Αὐτόθι φαίνεται ἐτέθη ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Σαμουήλ, παρ' οὗ ἔλαβε τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς Ἱερωσύνης, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ.

Ὡς ἀρχιδιάκονος τοῦ εἰρημένου ἱεράρχου καὶ ἱεροκέρου ὁ Ἰγνάτιος κατώρθωσεν ἐνωρὶς νὰ ἐπιβληθῆ. Δὲν εἶναι μόνον αἱ μετὰ ἰσχυρῶν ἱεραρχικῶν κύκλων γνωριμίαι αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐφυΐα αὐτοῦ καὶ δραστηριότης, ἡ μόρφωσις καὶ τὰλλα ἔξοχα αὐτοῦ προσόντα, ἀφ' οὗ, κατὰ τὸν διαπρέψαντα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας ἀοίδιμον Ἀρτης Σεραφεῖμ Α', ἦτο «ἀνὴρ εὐσεβεία καὶ ἀγαθότητι σεμνυνόμενος, καὶ ἐπὶ φιλομουσίᾳ καὶ φιλογενεῖα παρὰ πάντα ἄλλον διακρινόμενος», (6) ἅτινα πάντα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ προβληθῆ ἡ φυσιογνωμία αὐτοῦ.

Ἀργότερον, ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς, ἀνῆλθε τὴν β' βαθμίδα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, καταστάς «ἱερεὺς Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου».

2. Ἡ ἐν Ἀρτῇ ἐγκαθίδρυσις

Κατὰ Μάρτιον μῆνα τοῦ ἔτους 1794, Μακαρίου (7) «μετατεθέντος λόγῳ προβιβασμοῦ κανονικῶς εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Δέρκων» «ὁ Ὁσιώτατος ἐν Ἱερομονάχοις κύρ' Ἰγνάτιος» εἰκοσιοκταετῆς μόλις (8) ἐκλήθη ἐπὶ τὸ πανίερον ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα, ἐκλεγείς, παρὰ τῆς Ἱ. Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ χειροτονηθεὶς μητροπολίτης Ναυπάκτου, Ἀρτης καὶ Πρεβέζης, πατριαρχεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Γερασίμου τοῦ Γ'. (9)

Ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς παροικίας αὐτοῦ, ἐν Ἀρτῇ, ἔλαβε χώραν ἀργότερον, πάντως τῷ αὐτῷ ἔτει, ἡ ἐπίσημος ἐνθρόνισις αὐτοῦ, κατὰ τρόπον ἐξόχως μεγαλοπρεπῆ, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσῳ διησιθάνετο βαθύτατα καὶ οὗτος ὡς ἐθνάρχης καὶ πνευματικὸς ἡγέτης τῶν ἐν στυγνῇ δουλείᾳ χριστιανῶν αὐτοῦ, οἵτινες, ἐξ ἀντιθέτου ἔσχον ἀρίστας πληροφορίας περὶ τοῦ νέου αὐτῶν ποιμενάρχου, ὅστις ἔμελλε νὰ ἀποδειχθῆ «ἐλληνικὸν καὶ χριστιανικὸν ἀντίβαρον τῶν ὑπερφιάλων καὶ προκλητικῶν Τούρκων ἀγάδων.» (10) Ὡς ἐκ τούτου ἦτο ἀπολύτως δικαιολογημένη ἡ ἐπιβλητικὴ δημοσίως ἐμφάνισις αὐτοῦ καίτοι κατ' ἰδίαν ἀντείχετο ἐρρωμένως τῆς ἀπλότητος καὶ λιτότητος τοῦ μοναχικοῦ βίου.

3. Τὸ ποιμαντορικὸν ἔργον

Ὁ Ἰγνατίος ἤρξατο τῆς ποιμαντορίας αὐτοῦ, μετ' ἰδιαίτερας ἐπιμελείας, συνέσεως καὶ ἀποφασιστικότητος. Καὶ ἐν πρώτοις ἔσπευσεν ἵνα καταρτίσῃ τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ ἐπιτελεῖον, ἀποτελεσθὲν ἐκ τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ Χριστοφόρου, ὡσαύτως κληρικοῦ, διακρινομένου καὶ τούτου «διὰ τε τὴν μόρφωσιν καὶ τὸ ἦθος» (11) καὶ τοῦ ἐν Κονίτῃ καὶ Ἄρτῃ διατελέσαντος ἐλληνοδιδασκάλου Δημητρίου Μόστρα, υἱοῦ τοῦ ἐκ Πέτρα Ἄρτης ἱερέως Ἰωάννου Μόστρα. Εἰς τούτους δέον νὰ προστεθῇ καὶ τις μοναχός, λόγος ὡς φαίνεται καὶ εὐσεβής, ὀνόματι Ὀνούφριος, ὅστις ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας ἤδη τοῦ Μακαρίου εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Ἄρταν, οὗτινος εἶχεν ἐφελκύσει τὴν βαθεῖαν ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην, καθ' ὅτι ἦτο «τὸν τρόπον ἀπλοῦς καὶ τὰ ἦθη χρησιότατος» καὶ «ἐγένετο ὄντως τοῖς πᾶσι τύπος καὶ ὑπογραμμός, διὰ τῆς ἐναρέτου αὐτοῦ διαγωγῆς» διατηρῶν «ἄκραν εὐλάβειαν καὶ σεβασμὸν παρὰ τοῖς εὐσεβέσι κατοίκοις», καὶ διὰ τοῦτο εἶχον ἀνατεθῆ αὐτῷ καθήκοντα ἱεροκήρυκος, ἅτινα καὶ τώρα, ἀδεῖα καὶ εὐλογία τοῦ Ἰγνατίου, συνέχισεν ἀσκῶν, «διὰ τῆς ἀενάου κηρύξεως τοῦ θείου λόγου ἐπ' ἐκκλησίαις» (12).

Μετ' αὐτῶν, ὡς πολυτίμων συνεργατῶν, ἐπεδίωξε τὴν, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀνόρθωσιν τῆς ἱεράς Μητροπόλεως, ἣτις, συνεπεία τῶν δυσχερεσιῶτων περιστάσεων, παρουσίαζεν οὐχὶ εὐχάριστον ὄψιν.

Ἐχομεν δὲ ἅπια δείγματα τῆς ποιμαντορικῆς δραστηριότητος τοῦ ἱστορουμένου ἱεράρχου. Δὲν εἶναι μόνον τὸ λειτουργικὸν καὶ τὸ ἁγιαστικὸν αὐτοῦ ἔργον, ὅπερ λίαν εὐλαβῶς καὶ θεοφιλῶς ἐπετέλει· οὔτε τὸ κηρυκτικὸν καὶ διδακτικόν, χάριν οὐ περιέτρεχε πολλάκις τὴν ἐκτεταμένην ἐπαρχίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ διοικητικὸν αὐτοῦ, ὅπερ ὑπῆρξεν ἀξιόλογον κατὰ πάντα.

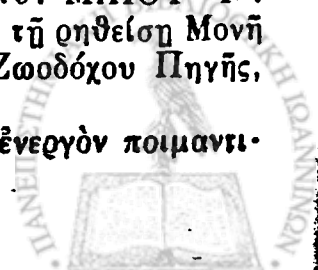
Ἀπέβλεπεν ἐκ παραλλήλου, ὅπως τά, εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν εὕρισκόμενα, οἰκονομικὰ τῆς Μητροπόλεως βελτιώσῃ, διότι ἄνευ τούτων πῶς ἦτο δυνατόν τὴν μεγάλην ἐθνικοθρησκευτικὴν αὐτοῦ ἀποστολὴν νὰ ἐκπληρώσῃ; Παντοιοτρόπως διὰ τοῦτο ἐζήτησε ἵνα δημιουργήσῃ οἰκονομικοὺς πόρους, μάλιστα δὲ δι' ἀγορᾶς καὶ καλλιτεργείας κτημάτων «πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἱεράς μητροπόλεως» (13).

Ἐξ ἄλλου, τῷ ἔτει 1795, μερίμνη μὲν αὐτοῦ, ἐξόδοις δὲ τῆς ἱ. μονῆς Κατωπαναγιᾶς, ἐπὶ ἡγουμενείας ἐν αὐτῇ τοῦ ζηλωτοῦ ἱερομονάχου Ἀμβροσίου, ἀνηγέρθη τὸ ἐν Ἄρτῃ ναΐδιον τῶν ἁγίων Πάντων, ὅπερ πυρποληθὲν, τῷ 1821, ἀνφωδομήθη καὶ αὐτίς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πρεβεζαίου μητροπολίτου Ἄρτης καὶ Πρεβέζης Ἱεροθέου Μπάλκου (14). Ὁσαύτως ἐπὶ Ἰγνατίου συνετελέσθη καὶ ἡ θαυμασία ἀγιογράφησις τοῦ ἐν Θεσπρωτικῷ ἀρχαιοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου, καθὼς πληροφοροῦμεθα ἐξ ἐπιγραφῆς εὕρισκόμενης εἰς τὸ ὑπερθυρον—ἐσωτερικῶς—τοῦ διαληφθέντος Ναοῦ, ἐχούσης οὕτω:

«ΙΣΤΟΡΙΩΗ Ο ΘΕΙΟΣ ΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟ ΓΕΝΕΣΙΟΝ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΠΡΟΒΛΗΤΟΥ ΗΜΩΝ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΚΑΙ ΑΡΤΗΣ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΙΕΡΕΩΝ ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΟΥΓΚΙΑ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΕΝ ΤΗ ΧΩΡΑ ΤΑΥΤΗ ΕΤΕΙ 1797 ΜΑΙΟΥ 1».

Πρὸς τούτοις, προνοία αὐτοῦ, προσηρητήθη, ἐν ἔτει 1800, τῇ ῥηθείῃ Μονῇ Κατωπαναγιᾶς, ἢ ἀπὸ πεντηκοντατίας διαλελυμένη Μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τῆς ἐπικεκλημένης Ὁδηγητρίας (15).

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐλάχιστα γνωστὰ ἡμῖν δηλοποιοῦν τὴν ἐνεργὸν ποιμαντι-

κὴν δρᾶσιν τοῦ Ἰγνατίου, οὕτως ὅμως τὸ ἔργον παρουσιάζει καὶ ἑτέρας πτυχάς.

4. Τὸ ἐθναρχικὸν ἔργον

Ὁ μητροπολίτης καθ' ἅπασαν τὴν στυγνὴν τουρκοκρατίαν ἦτο καὶ ἐθνάρχης. Ὡς τοιοῦτος εἶχεν εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν, δυνάμει τῶν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β', τοῦ κατακτητοῦ, χορηγηθέντων προνομίων (16).

Ἐντεῦθεν ὁ Ἰγνάτιος σοβαρώτατον μέλημα αὐτοῦ ἐθεώρει τὴν ἴδρυσιν καὶ ἐνίσχυσιν Σχολείων πρὸς μὲν ἰσορροπίαν τῶν ἑλληνοπαίδων, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν ἐν γένει τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, οὗ ἕνεκα ἐγκατέστησεν ἐν Ἄρτῃ καὶ μικρὸν τυπογραφεῖον. (17) Ὅτε ὁ ἐν Πρεβέζῃ, τῷ ἔτει 1800, προστασίᾳ τοῦ φιλοπάτριδος καὶ εὐπαιδευτοῦ Ἰωάννου Γενοβέλη, ἰδρύθη Σχολαρχεῖον ὑπὸ τὸν Κων) τῖνον Μάνον Ἀθανασιάδην, ὁ Ἰγνάτιος ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ ἠὺλόγησε τὸ τοιοῦτο ἔργον, μεριμνήσας δραστηρίως (18) διὰ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ ἐνίσχυσιν ἐξ ἰδίων ἢ διὰ τῶν ἱ. Ναῶν καὶ δι' ἐράνων μεταξὺ τῶν εὐπορωτέρων.

Διησθάνειτο ὅμως ἐν ταῦτῳ ὁ κλεινὸς ἱεράρχης τὴν ἀνάγκην ὑπὲρ τῆς πάντῃ τρόπῳ προστασίας καὶ ἀντιλήψεως τῶν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ μετ' ἐμπιστοσύνης ἀπροσμετρήτου ἀποβλεπόντων χριστιανῶν. Τὸ πατρικὸν αἴσθημα τῆς φιλοπρωχίας καὶ φιλοστοργίας ἦτο ἀνεπτυγμένον βαθέως ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο ἔπραττε τὸ πᾶν εἰς τὸν ὅστε νὰ ἀσκήσῃ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀνάγκας, νὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς τῶν καταδυναστευομένων πνευματικῶν αὐτοῦ τέκνων, ἅτινα ἀληθῶς ἐγνώρισαν αὐτὸν ἔμπλεον ζήλου ἐθνικοῦ καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν ὁμογένειαν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπον λαλίστατον εὐκόλως ἐξωτερικεύοντα καὶ τὰ μύχια τῶν σκέψεών του, κρίνοντα ὀρθῶς, κοινωνικόν, ἀνυπόκριτον καὶ τῷ λόγῳ τούτῳ καθιστάμενον σεβαστὸν καὶ ἀληθῆ πατέρα καὶ ποιμῆνα. (19)

Ἀλλὰ τὸ θρησκευτικὸν—ἐθνικὸν ἔργον αὐτοῦ, ὅπερ, σχεδὸν ἀνενόχλητος ἐπὶ μίαν διετίαν, ἐπετέλει, ἐδυσχεράνητο σφόδρα, ἀφ' ἧς (1796) ὁ Ἀλῆ πασᾶς Τεπελενλῆς κατώρθωσε καὶ ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς περιοχῆς τῆς Ἄρτης, ἐκ τοῦ ἐπινείου τῆς ὁποίας (ἐν Σαλαῶρα) προητοίμασε πολεμικὸν σιολίσκον πρὸς ἔλεγχον τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ὅθεν καὶ ἀγνόντευσεν καὶ ὑπέβλεπε τὴν, καθ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, Γαλλοκρατουμένην Πρέβεζαν.

Ὁ Ἰγνάτιος ἀσφαλῶς θὰ ἐσκέφθη τότε ζωηρότερον τὴν τοῦ Σωτήρος σύστασιν, περὶ συνέσεως ἐν πᾶσιν: ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περισσεραὶ» (Ματθ. ι' 16). Κατὰ συνέπειαν ἡ ἀπόφασις καὶ ἐνέργεια αὐτοῦ ὅπως πλησιάσῃ τὸν τύραννον τῆς Ἠπείρου, ἡ ἐπιδίωξις ὅπως συνάψῃ μετ' αὐτοῦ φιλικὰς σχέσεις προφανῶς χάριν ἀσφαλεστέρας προστασίας τῶν χριστιανῶν αὐτοῦ, δὲν νομίζω ὅτι δημιουργεῖ ψόγον τινά. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τουναντίον ἀποδεικνύει τὴν καὶ περὶ τὴν πολιτικὴν—καθ' ὃ ἐθνάρχης—σύνεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν προσπάθειαν, ὅπως διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ ἐπιτύχῃ, χάριν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, χάριν αὐτοῦ τοῦ Ἔθνους, καὶ καταστῆ πλέον χρήσιμος καὶ κατὰ πάντα ὠφέλιμος.

Ὅντως δ' ἐπέτυχεν νὰ δαμάσῃ πως τὸ θηρίον ἐκεῖνο καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην του...τὴν ὑπόληψιν τοῦ Ἀλῆ, ὅστις ἐκτιμῶν τὰ ἔξοχα προσόντα τοῦ «Ἁγίου Ἀρτενοῦ», τολμήσαντος ποτὲ νὰ τῷ προτρέψῃ ὅπως ἀσπασθῆ τὸν Χριστιανικισμὸν καὶ ἡγηθῆ ἐπαναστάσεως κατὰ τῆς ὑψηλῆς Πύλης (20) «τὸν περιέβαλε δι' ἰδιαιτέρων τιμῶν», ἐξ οὗ καὶ ἠδύνατο, εἰς πολλὰς περιπτώσεις, νὰ προστατεύῃ τὰ ἀδικούμενα καὶ καταπιεζόμενα πνευματικὰ αὐτοῦ τέκνα.

Βεβαίως ὁ Ἀλῆ πασᾶς βλέπων τὴν ἣν ἤσκει ἐπιρροὴν τὸ ὄνομα τοῦ Ναυπάκτου—Ἄρτης—Πρεβέζης Ἰγνατίου ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ, διελογίζετο, ὅτι ἦτο δι' αὐτὸν λίαν χρήσιμος, ἐξ οὗ καὶ ἐξεδήλου αὐτῷ, οὐχὶ ἀνυστεροβούλως καὶ εἰλικρινῶς, τὴν εὐνοίαν καὶ φιλίαν αὐτοῦ, ἐκχωρῶν αὐτῷ «εὐρεῖαν πολιτικὴν ἔξου-

σίαν νὰ ἐποπτεύη ἐπὶ τῶν σπουδαιότερων πολιτικῶν ζητημάτων ὅλης τῆς πέριξ χώρας». (21) Ἡ ἐντύπωση ἦτο γενικὴ πάντως, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἱεράρχης, δυνάμει τῆς τοιαύτης εὐθαρσοῦς παρρησίας, ἠδύνατο ὑπὲρ πάντα ἄλλον νὰ ὁμιλῇ ἐλευθέρως πως καὶ νὰ εἰσηγῆται εἰς τὸν Ἄλῃ τὰ εἰς ἐκάστην περίστασιν προσήκοντα, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Ἄγγλος ἀρχαιοδίφης—τοπογράφος Λῆκ περιγράφει εἰς τὸ βιβλίον «Ταξίδια εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα» ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς τραγωδίας τοῦ πνιγμοῦ τῆς κυρᾶ—Φροσύνης: «Κατὰ τὴν μεσολαβήσασαν ἡμέραν—γράφει—ἡ πνευματικὴ καὶ σωματικὴ κατάστασις τοῦ Βεζύρη ἦτο τοιαύτη, ὥστε κανεῖς δὲν ἐτόλμα νὰ τὸν πλησιάσῃ, καὶ ἀτυχῶς συνέβη ὥστε ὁ ἐπίσκοπος Ἰγνάτιος, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς θὰ εἶχε κάμει κάποιαν ἀπόπειραν νὰ σώσῃ τὰ ἀτυχῆ θύματα, κατέφθασεν εἰς Ἰωάννινα μίαν ἢ δύο ἡμέρας μετὰ τὰ γεγονότα». (22)

Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου πολλάκις φαίνεται διατρίβων ὁ Ἰγνάτιος διὰ λόγους προφανεῖς. Ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τοῦ αἰμοβόρου σατραπῆ διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν σχεδίων του ἀλλ' ἀναμφιβόλως ὁ ἱεράρχης εἰς τὸ βάθος αὐτοῦ δὲν ἐνέδιδε. Φαινομενικῶς μόνον κατεδείκνυε ὑποταγὴν. Εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως ἐπεζήτηε τρόπους διαφυλάξεως τῆς ἐθνικοχριστιανικῆς ἀκεραιότητος τῶν ἀδελφῶν. Ἄλλ' ἐκεῖ ὅπου εἰργάσθη σπουδαίως καὶ μετὰ παραδειγματικῆς θερμότητος καὶ δραστηριότητος ἦτο αἱ διεξαχθεῖσαι ἐν Κερκύρᾳ διαπραγματεύσεις μετὰξὺ αὐτοῦ—ἐκπροσωποῦντος τὸν Ἄλῃ—καὶ τοῦ κόμιτος Ἀντωνίου Καποδίστρια—ἐκπροσωποῦντος τὴν Ἐπτάνησον Πολιτείαν—κατὰ Σεπτέμβριον μῆνα τοῦ ἔτους 1803.

Ἀντικείμενον τῶν διαπραγματεύσεων τούτων ἦσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ Ἰγνατίου «ὁ ἀποκλεισμός ἐξ Ἐπτανήσου τῶν εἰς τὰς νήσους καταφευγόντων ὀθωμανῶν ὑπηκόων οἱ ὁποῖοι μετέβαινον κατόπιν εἰς Ἠπειρον διὰ νὰ διαπράξουν ἀπειροὺς ἀταξίας καὶ λεηλασίας, ἐπιστρέφοντες δὲ κατόπιν εἰς τὰ ἤδη ἔτοιμα ἄσυλα καὶ χωρὶς νὰ φοβῶνται τιμωρίαν, ἀπέλαυνον τοὺς καρποὺς τῆς ληστείας των», ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ Καποδίστρια «ἡ κατάργησις τῶν ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας ὑπερμέτρων φόρων, οἱ ὁποῖοι ἐζητοῦντο εἰς τὰς χώρας τοῦ βεζύρη ἀπὸ τοὺς Ἴονιους πολίτας» (23)

Ἡ συμφωνία εἰς ἣν κατέληξαν, τῇ 9 Νοεμβρίου, ἱκανοποίησεν ἀμφοτέρω τὰ μέρη, ἰδιαίτατα τὸν Ἄλῃ, ὅστις ἔσπευσε νὰ γράψῃ τῇ 22 ἰδ. μηνὸς πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ Σενάτο τῶν Κορυφῶν Θεοτόκην, «ὅτι μὲ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ὑπεραγαπητοῦ μας μητροπολίτου Ἄρτης κύρ Ἰγνατίου, ἐδέχθημεν ἀσμένως τὸ φιλικόν σου καὶ διὰ ζώσης φωνῆς τοῦ ἰδίου ἐπληροφορήθημεν εἰς τὰ πάντα καὶ ἐλάβομεν πολλὴν εὐχαρίστησιν, φίλε, βλέποντες ὅπου ἔπαυσε κάθε διαφωνία καὶ ἐστερεώθη καθαρῶς ἡ φιλία μας...» (24)

Οὐχ' ἦττον καὶ ἡ Ἰόνιος Γερουσία μεγάλως ἐξέτιμησε τὰς ἐξαιρέτους ἀρετὰς καὶ προθέσεις τοῦ Ἰγνατίου, οὗ ἕνεκα ἀνεκήρυξε μὲν αὐτὸν ἐπίτιμον πολίτην τῆς Ἐπτανήσου, ἐξέδοτο δὲ πανηγυρικὸν ψήφισμα, τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1803, εἰς τὸ ὁποῖον διελαμβάνοντο τ' ἀξιοσημάντα ταῦτα: «Ἡ εὐτυχὴς ἐμφάνισις μετὰξὺ ἡμῶν τοῦ σεβ. μητροπολίτου Ἄρτης Ἰγνατίου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν κυβερνησιν νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ πλησίον πόσον ἦτο δικαία ἡ φήμη τῶν διαλαλουμένων ποιμαντορικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν του ἀρετῶν, διὰ τῶν ὁποίων τιμᾶ καὶ τὸν σεπτὸν θρόνον καὶ τὸ ἔθνος του. Ὁ κλεινὸς ἱεράρχης παρέσχε συγχρόνως τὰς φωτεινότερας ἐκδηλώσεις τῆς ἐγκαρδίου πρὸς τὴν Πολιτείαν ἀφοσιώσεώς του, τοῦ ζήλου του διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ Κράτους εἰς τὰς δυσχερεῖς τελειωτικὰς ὑποθέσεις, τὰς ὁποίας ἀνέλαβε νὰ διαπραγματευθῇ καὶ ἐκπεραιώσῃ.

Εὐγνώμων ἡ Βουλὴ εἰς τόσον εὐνοϊκὰ αἰσθήματα, ὑπόχρεως ν' ἀνταμείψῃ ταῦτα καὶ διασαρήσῃ δι' ἐπισήμου ἐκδηλώσεως τὴν ὅποιαν ἐσχημάτισεν ὑψηλὴν γνώμην καὶ τηρήσῃ διαρκῶς τὴν ἐπιφανῆ καὶ ἀξιοσημεῖωτον ἀξίαν του,

ἀποφασίζει:

ὅπως εἰς τὸ ἱερὸν καὶ σεβαστὸν πρόσωπον τοῦ προμνησθέντος σεβασμιωτάτου Ἰγνατίου, καθ' ὅλον τὸν χρόνον—ἃς εἶναι εἰς αὐτὸν εὐτυχῆς καὶ μακρὸς—κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἐξακολουθήσῃ περικοσμῶν μὲ τόσῃ τιμῇ τὴν Ἐκκλησίαν ἐπ' ὠφελεία τῆς θεοσώστου ἐπαρχίας του, παραχωρηθῶσιν ἐκ τῆς ζητουμένης εἰρησίας ἀρωγῆς τῆς Βουλῆς τρεῖς χάριτες, ἡ μὲν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ θαυματουργοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ἡ δὲ κατὰ τὰ ἅγια Χριστοῦγεννα καὶ ἡ τρίτη κατὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος πρὸς χάριν καὶ ἀνακούφισιν τριῶν προγεγραμμένων ἐκ τῆς νήσου ἡμῶν, οἱ ὅποιοι ἐξέτισαν τὸ τρίτον τῆς ποινῆς των ἢ κατεδικάσθησαν εἰς φυλάκισιν διὰ κακουργήματα, ἐκτὸς τῶν δι' ἀδικήματα εἰς τὸ Κράτος καταδικασθέντων, οἱ ὅποιοι θεωροῦνται ὡς ἐχθροὶ τοῦ γένους...» (25).

Ἡ γενομένη ὁμως συνθήκη ἥμισυ φαίνεται ἐφηρημένη ἐν τῇ πράξει, παρὰ τὰς καταβαλλομένας προσπάθειάς ἐκ μέρους ἰδίᾳ τοῦ Ἰγνατίου, διότι προσωρινῆν ἔσχεν ἀπήχησιν μεταξὺ τῶν Τούρκων ἐπάρχων καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀρματολῶν», (26) δι' ὃ καὶ μετὰ πάροδον ἔτους συνεχίσθησαν αἱ ἐναντίον τῆς ἐπικρατείας τοῦ αἰμοδιψοῦς Ἀλῆ ἐπιδρομαί, τῶν ἐπιδρομῶν καταφευγόντων ἐκάστοτε εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ μάλιστα εἰς τὴν Λευκάδα.

5. Τὸ δράμα τοῦ Ἰγνατίου ἐναντι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

Ἐπῆρξεν ὄντως μέγιστον, εἰς τὸ βάθος, τὸ δράμα τοῦ διαπρεποῦς ἱεράρχου, ὅσῳκις εὐρίσκετο πρὸ φοβερῶν διλημμάτων καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ὑπεχρεοῦτο ὅπως πράξῃ ἀντίθετα πρὸς τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ, ἐκπληρῶν τὰς τοῦ ἀδιστάκτου Ἀλῆ ἐντολάς. Ἰδιαιτέρως ὁμως συνεταράχθη ἡ γενναία αὐτοῦ ψυχὴ διὰ τὰ ἐν Πρεβέζῃ διαδραματισθέντα, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1798.

Τότε, ἐπωφελοῦμενος τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου κατὰ τῆς Γαλλίας, εὗρε τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν ὁ φοβερὸς τύραννος τῆς Ἡπείρου, ὅπως ἐπιπέσῃ ἐναντίον τῆς Πρεβέζης, ἣτις, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος διάλυσιν τῆς ἐνετικῆς Δημοκρατίας, εἶχε περιέλθει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας.

Αἰφνιδιαστικῶς ἐπιδρομῶν κατ' αὐτῆς, διὰ 4.000 ἀνδρῶν, κατώρθωσεν εἰς λυσσώδη μάχην ἐν Νικοπόλει, τὴν νύκτα τῆς 11ης καὶ τὴν 12ην Ὀκτωβρίου 1798, νὰ συντρίψῃ κυριολεκτικῶς τὴν μικρὰν γαλλικὴν φρουρὰν, εἰς ἣν εἶχον προστεθῆ Πρεβεζαῖοι, Σουλῶται καὶ τινες ἄλλοι εὐάριθμοι Ἡπειρώται, καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν Πρεβέζαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπυρπόλησε—κατὰ μέγιστον μέρος—μετὰ φουερὰν αὐτῆς λεηλασίαν καὶ λαφυραγωγῆσιν ἐκ τῶν ἀγροίκων σιτῶν τοῦ ἐπιδρομῆως. Τὸ φοβερώτερον ἦτο αἱ ἐπακολουθήσασαι, πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ αἰμοβόρου Ἀλῆ, σφαγαὶ 400 περίπου ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. (27) Εἰς χειρόγραφον «ἐγχειρίδιον Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου», ἀποκειμένου ἐν τῇ ἐν Ἀθῶν Μονῇ τοῦ Ξενοφώντος, ἀναγράφεται πλὴν ἄλλων καὶ τοῦτο διὰ τὴν τοιαύτην ἐν Πρεβέζῃ καταστροφῆν: «Τὶ θρηῆνος, τὶ σφαιμὸς, τὶ πνημὸς θαλάσσης. Τὴν ὁμοίαν συμφορὰν ποτὲ οὐκ ἔγινε· ἐγίόμισαν τὰ Νησιὰ ἀνθρώπων Κεφαλονιά καὶ Θιάκι, πλὴν παρ' ἐλπίδα ἐγλυτώσαμεν διατὶ εἶχεν ἔτοιμα καράβια Γαλαξιδιότικα ναυθοῦν νὰ μᾶς πάγουν ὄλους ἀπὸ σπαθὶ μὴ φανεῖ ἀξάφνου ἢ ἀρμάδι. Ὅσα ἐγιναν ἴλεως Θεός». (28)

Διὰ τὰς γενομένας φρικώδεις σφαγὰς τῶν τετρακοσίων περίπου, Πρεβεζαίων καὶ μὴ, ὑπάρχουν δύο ἐκδοχαί. Ἡ πρώτη, ὅτι συνετελέσθησαν αὐταὶ «εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Πρεβέζης». Ἡ ἑτέρα, ὅτι ἔλαβον χώραν εἰς τὴν Σαλαῶραν, ὅπερ τὸ πιθανώτερον.

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ ἐγένοντο ὑπὸ τὰς ἀκολούθους τραγικὰς συνθήκας. Εἰς τὸ Ἄκτιον εἶχον καταφύγει οἱ ἐκ τῆς μάχης τῆς Νικοπόλεως δραπετεύσαντες περὶ

τούς τετρακοσίους, Πρεβεζαῖοι τὸ πλείστον, οἵτινες ἐκρύπτοντο ἐντὸς τῆς ἐν αὐτῷ δασώδους περιοχῆς. Κατὰ τὸν αὐθεντικώτερον ROUQUEVILLE, ὁ Ἄλῃ πασᾶς προσεκάλεσε τὸν ἡμέτερον Ἰγνάτιον, ὃν—διατηροῦντα ὡς φαίνεται πλείστας ἐπιφυλάξεις—κατώρθωσε καὶ ἔπεισεν, ὅπως μεταβῆ εἰς τὸ Ἄκτιον πρὸς συνάντησιν τῶν φυγάδων, ἵνα διὰ τῆς ἐπιρροῆς αὐτοῦ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ πεισθοῦν οὗτοι καὶ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν Πρέβεζαν πρὸς συνέχισιν τῶν εἰρηνικῶν αὐτῶν ἔργων. Πρὸς τοῦτο ἐδήλου κατηγορηματικῶς, ὅτι παρέχει αὐτοῖς ἀμνηστειάν, καὶ ἐπὶ πᾶσι διοβεβαίου τὸν ἱεράρχην, διὰ φρικτῶν ὄρκων ὅτι οὐδὲν κακὸν ἤθελον ἐφεξῆς πάθει.

Ἐντεῦθεν ὁ Ἰγνάτιος ἐξεπλήρωσεν ἐπιτυχῶς τὴν τοιαύτην διαταγὴν, καθ' ὅτι μετέβη εἰς Ἄκτιον καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ ἐπανεέλθωσιν ὀρκισθεὶς εἰς τὴν ἀρχιερωςύνην, ὅτι οὐδὲν θὰ πάθωσιν (29). Ἄλλ' ἀτυχῶς ἔποθον: Ὁ Ἄλῃ πασᾶς διέταξε τὴν σφαγὴν ἀπάντων, ὧν «τὰ κεφαλοδέσματα πλήρη ἀχύρου ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κων)πολιν» (30), ἀθειῶν τὰς περὶ ἀμνηστείας ὑποσχέσεις καὶ τοὺς ὄρκους αὐτοῦ, ἐνῶ ὁ δραματικὸς ποιμενάρχης εἰς μάτην διεμαρτυρήθη διὰ τὴν τοιαύτην συμφορὰν (31), κλαίων ἀσφαλῶς καὶ ὀδυρόμενος. Διότι, ὡς εἶναι προφανές, οἰκτρῶτατα ἠπατήθη, καθ' ὅσον εἶναι ἀκατανόητον νὰ δεχθῆ τις, ὅτι ἐλαφρᾶ τῇ συνειδήσει παρέδωκε μέρος τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ εἰς τὸν δι' ἀπαισίας σφαγῆς θάνατον.

Τὸ δράμα τοῦ Ἰγνατίου ἦτο, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὀδυνηρὸν καὶ ἀπερίγραπτον, καθιστάμενον ὁσημέραι φρικτώτερον, συνεπεία τῶν ἐπακολουθησάντων θλιβερῶν κατ' αὐτὴν τὴν ἱστορικὴν περίοδον ἐν Ἡπείρῳ.

Ἐξ ἄλλου ὁ αἰμοχαρὴς καὶ δόλιος σατράπης τῆς Ἡπείρου καὶ τοὺς λοιποὺς ἐν Ἡπείρῳ ἱεράρχας κατεπίεξε καὶ βία ἐχρησιμοποιοῦν διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν καταχθονίων σχεδίων αὐτοῦ, ὡς τῶν Ἰωαννίνων Ἱερόθεον, τὸν Δρυϊνουπόλεως Γαβριήλ, τὸν Βελλᾶς Θεοδόσιον εἶτα Ἰωσήφ, τὸν Παραμυθίας Σαμουήλ (32).

Ἐντεῦθεν ὁ Ἰγνάτιος, πρὸ τῆς διαπράξεως τῆς σφαγῆς, ἐστάλη εἰς τὴν Βόνιτσαν, ἵνα διαπραγματευθῆ τὴν εἰς τὸν Ἄλῃν παράδοσιν αὐτῆς.

Ἀναμφιβόλως εἰς τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος θὰ συνεφώνει προκειμένου ν' ἀποφευχθοῦν τὰ ἐν Πρεβέζῃ συμβάντα, ἀφ' οὗ πᾶσα ἀντίστασις ἦτο ἐκ προτέρων καταδικασμένη. Ἄλλ' ὡς φαίνεται, πρὸ τῆς ἀφιξεως καὶ παρεμβάσεως αὐτοῦ, ἡ Βόνιτσα, ὠρίμως σκεφθεῖσα, ἀπεφάσισε νὰ παραδοθῆ ἀναιμάκτως, δι' ὃ ἡ μικρὰ γαλλικὴ φρουρὰ ἐγκαταλείψασα τὸ φρούριον διεπεραιώθη εἰς τὴν Λευκάδα. Καὶ «κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκκενώσεως τοῦ φρουρίου—καθ' ἃ ἀναγράφει ὁ Πουκεβίλ—τέσσαρες Γάλλοι, παραμείναντες λόγῳ ἀσθενείας αὐτῶν εἰς τὸ φρούριον, ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ Λογοθέτου Χαλικιοπούλου, ὅστις καὶ προσεκόμισε τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εἰς τὸν πασᾶν, εἰς ἔνδειξιν ὑποταγῆς» (33).

Ἄλλ' ὁ μαρτυρικὸς ἱεράρχης ὑπεχρεώθη ν' ἀναμιχθῆ καὶ εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Πάργας, διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ὁποίας πᾶν μέσον μετῆλθεν ὁ πονηρότατος Ἄλῃς. Πρὸ δὲ τῶν τοιούτων ἀγρίων διαθέσεων τοῦ τυράννου δὲν μοι φαίνεται ἀπίθανον ὅτι θὰ ἐφρόνει ὅ,τι καὶ διὰ τὴν Βόνιτσαν. Ἄλλ' ὅπωςδήποτε, μεταβὰς εἰς Πάργαν, θὰ ἔπραξε πᾶν τὸ δυνατόν προκειμένου νὰ διασωθῆ αὕτη ἐκ τοῦ ὀλέθρου οὕτως ἢ ἄλλως.

Οἱ Πάργιοι εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐνήργησεν σωφρόνως. Ἀφοῦ ἐξησφάλισαν συμπαράστασιν, δι' ὑποταγῆς, ἐκ μέρους τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ρωσικοῦ καὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, ἔπεμψαν ἀντιπροσώπους αὐτῶν εἰς τὴν Πρέβεζαν πρὸς συνομιλίας μετὰ τοῦ Ἄλῃ, πρὸς ὃν ἀνεκοίνωσαν τὰ τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας καὶ τὸν Σουλτᾶνον, ὧν τὰς σημαίας ἀνύψωσαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως. Ἐν τούτοις ὑπεχρεώθησαν ἐν Πρεβέζῃ καὶ ὑπέγραψαν συνθήκην, τῇ 30 Ὀκτωβρίου 1798, ἐν ἣ σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναγινώσκωμεν εἰς τὸν Ζ'

καὶ τελευταῖον ὄρον: «Υπόσχονται οἱ Παργίνοι διὰ νὰ φυλάξουν καὶ τόρα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἄκραν πίστιν καὶ ὑποταγὴν εἰς τὸ Ὑψηλὸν Δοβλέτι, καὶ παρακαλοῦν τὸ ἔλεος τῆς Κραταιᾶς Βασιλείας διὰ νὰ τοὺς ἐπικυρώσῃ τὰ ἀνωτέρω προνόμια μὲ ἔγγραφον Βασιλικὸν προσκυνητὸν ὄρισμόν, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ παρὸν μᾶς ἐπεκύρωσε μὲ τὴν ὑπογραφὴν καὶ σφραγιδαῖ του ὁ ὑψηλότατος Ἀλῆ Πασσᾶς Ἐφέντης μας ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ Ὑψηλοῦ Δοβλετίου πληρεξούσιος, καὶ ἡμεῖς οἱ Βεκίλιδες τῆς Πάργας, ὁποῦ μὲ τὸν Πανιερώτατον Μητροπολίτην τῆς Ἀρτης, ἀξιόπιστον ἔγγυητὴν τῶν ἀνωτέρω, ἤλθομεν ἀπὸ τὸν τόπον μας τὴν Πάργαν πληρεξούσιοι δι' αὐτὸ τοῦτο, καὶ ἐβεβαιώσαμεν τὰ ἴδια κεφάλαια μὲ ταῖς ὑπογραφαῖς μας διὰ διηνεκῆ ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν. Πρὸς τούτοις ὑποσχόμεθα, ὁποῦ τόρα καὶ διὰ πάντοτε νὰ γνωρίζωμεν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ὑψηλοῦ Δοβλετίου δι' ἐχθροὺς ἐδικούς μας (ὑπονοεῖ τοὺς Σουλιώτας) καὶ μὲ τὴν δύναμιν ὁποῦ ἔχει ὁ τόπος μας, νὰ τοὺς κυνηγοῦμεν καὶ μὲ κανένα τρόπον νὰ μὴ τοὺς ζηγῶνωμεν εἰς τὰ σύνορά μας, οὔτε νὰ τοὺς δίδωμεν βοήθειαν» (34). Καὶ τὴν συνθήκην ταύτην πρῶτος προσυπογράφει ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, μετ' αὐτὸν δ' ἀμέσως ἐπικυροῖ ὁ Ἰγνάτιος, ὑπογράφων: «Ἰγνάτιος ὁ Μητροπολίτης τῆς Ἀρτης βεβαιῶ» (ὡς διωρισμένος καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη διὰ τὸν συμβιβασμὸν τῶν ἀνωτέρω) καὶ ἐν συνεχείᾳ τέσσαρες Πάργιοι ἐπίτροποι βεβαιοῦν «τὰ ἀνωθεν» (35).

Μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας τὴν τοιαύτην συνθήκην ἀπέριψαν «οἱ προεσιῶτες καὶ ὄλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι τῆς Πάργας» (36), ὅπερ δι' ἐπιστολῆς αὐτῶν, ἀπὸ 9 Νοεμβρίου 1798, ἐγνώρισαν εἰς τὸν Ἀλῆν, ὅστις ὅμως δὲν ἠδυνήθη ποτὲ νὰ καταλάβῃ αὐτήν, καίτοι ἐξεστράτευσεν λάβρως κατ' αὐτῆς, εἰ μὴ κατόπιν τῆς ἀτίμου, κατὰ τὴν 17 Μαΐου 1817, συνομολογηθείσης ἐν Ἰωαννίνοις συνθήκης, ἐρήμην τῶν Παργίων, ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἀγγλίας (Ἰω. Κατράϊτ) καὶ τῆς Τουρκίας (Ἀχμέτ Βέη Ἰσον Ἀλῆ πασᾶ), εἰς ὃν, κατὰ κυριολεξίαν, τὴν ἐπώλησαν οἱ ἄλλοπρόσαλλοι Ἄγγλοι; (37)

Ὁ Ἰγνάτιος ὑπεχρεώθη ὡσαύτως, σφοδρῶς πιεζόμενος, ὅπως ὑπηρετήσῃ τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὡς πρὸς τὰς σκοτίους ἐπιδιώξεις αὐτοῦ, ἵνα καθυποτάξῃ τὸ ἔνδοξον καὶ ἠρωϊκὸν Σούλι, καὶ ἐξουδετερώσῃ τοὺς ἐκ τῶν Ἑπτανήσων ὀρωμένους καὶ εἰς τὴν Ἠπειρὸν ποικιλοτρόπως δρωίντας ἀρματολοὺς καὶ κλέφτας.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ πρῶτον ζήτημα «ἀπέλυσε ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς κληρικοὺς τῆς ἐπαρχίας του, διὰ τῆς ὁποίας ἠπεῖλει δι' ἀφορισμοῦ οἰονδήποτε, ὅστις ἤθελε βοηθήσῃ τοὺς Σουλιώτας» (38), ἀναγκασθεὶς πρὸς τούτοις, ὅτις μεταβῆ αὐτοπροσώπως «πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Παραμυθίας, ἵνα πείσῃ αὐτοὺς νὰ μὴ βοηθήσωσι τοὺς Σουλιώτας» (39), ὅπερ ἀπέτυχε, διότι τῆς οἶδε τί εἶπον ἐν κρυπῶ καὶ παραβύστῳ. Ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερον θέμα, ἔχων ὁ Ἰγνάτιος τὴν «γενικὴν διοικητικὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας του καὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν» (40), φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀνεμίχθη εἰς τὰς μακρὰς περὶ τῶν κλεπτῶν καὶ ἀρματολῶν διαπραγματεύσεις, ἐξ ὧν σημαντικώτερα ἦτο ἐκεῖνη ἢ μετὰ τοῦ Ἀντ. Καποδίστρια γενομένη συνθήκη, περὶ ἧς ἤδη ἐφθήμεν εἰπόντες ἀνωτέρω. Πάντως ἐπ' αὐτοῦ ἀσφαλῶς τὸ γενικώτερον καλόν, τὴν εἰρήνην καὶ τὴν διευθέτησιν διαφόρων ζημιῶν καὶ ἐπεισοδίων ἐπεδίωκεν «ὁ ἐν λόγῳ ποιμενάρχης, ἐντεῦθεν καὶ ἐδέχθη εὐχαρίστως πως τὴν ἐπὶ τούτῳ ἀποστολήν, ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος καὶ γενικὸς ἐπίτροπος τοῦ Ἀλῆ» (41).

6. Ἡ περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ πολιτείας τοῦ Ἰγνατίου κριτικὴ

Πρῶτος, κατὰ κύριον λόγον, ὁ ἐκ Θεσσαλίας Χριστοφόρος Περραιβὸς ἐπέκρινε δρμύτατα τὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον, ἀποκαλέσας αὐτόν, ἐν μιᾷ λέξει, «π ρ ο δ ό τ η ν»!

α) εἰς τὴν μνημονευομένην σύντομον μονογραφίαν αὐτοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον

«ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ Πάργας», διαλαμβάνει, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐπέμψε μυστικὰς ἐντολὰς εἰς τοὺς ἐν Πρεβέζῃ ἱερεῖς, ὅπως διαφωτίσουν σχετικῶς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς χριστιανοὺς καὶ τοὺς παρακινήσουν, ἵνα θανατώσουν τοὺς φρουροὺντας τὴν πόλιν Γάλλους ἢ προβοῦν εἰς τὴν σύλληψιν αὐτῶν καὶ τὴν μετὰ ταῦτα παράδοσιν αὐτῶν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἀποκτήσεως τῆς εὐνοίας αὐτοῦ (42). Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ὑπογραμμίζει ὁ αὐτός, ὅτι «ἐκτὸς τοῦ ὀλεθρίου σχεδίου διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Πρεβέζης, συνέτρεξε κατὰ δυστυχίαν καὶ ἐξωτερικὴν προδοσίαν, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίησεν ὁ Μητροπολίτης τῆς Ἄρτης κ. Ἰγνάτιος ἀπατήσας τὸν καπετὰν Γεώργιον Βότζαρην. πρὸς τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη, ὅτι ἐὰν ὁ Πασᾶς νικήσῃ τοὺς Γάλλους, δὲν σκοπεύει οὔτε νὰ βλάψῃ οὔτε νὰ κατακτήσῃ τὴν Πρεβέζαν, φρονεῖ μάλιστα νὰ τὴν ἀφήσῃ ὡς τὸ πρῶτον ἐλευθέραν» (43). Ὡσαύτως θεωρεῖ αὐτοπροαίρετο, τὴν μετάβασιν αὐτοῦ εἰς Ἄκτιον, ἣτις ἐπέφερε τοσαῦτον θλιβερὰ ἀποτελέσματα διὰ τῆς σφαγῆς τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐπανορθωμένων Πρεβεζαίων.

Ἄλλ' ὁ Ἰγνάτιος, διαθέτων μόρφωσιν καὶ ἐγνωσμένην φιλοπατρίαν, ἱεράρχης περιωπῆς, ἀποτελῶν «καύχημα τοῦ Γένους μας»—κατὰ τὸν σοφὸν Ἄδ. Κοραῆν—δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κατέρριπτε τὸ ἐπιβλητικὸν αὐτοῦ κῦρος καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν αὐτοῦ συνείδησιν καὶ ἀξιοπρέπειαν εἰς ἔργα προδοσίας.

Ὁ τὰ κατ' αὐτὸν ἐν ἐκτάσει ἱστορήσας διαπρεπὴς ἱστοριοδίφης καὶ δυντῆς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους Ἐμμανουὴλ Πρωτοψάλτης ὑφηγητῆς ἤδη τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ὑπερθεματίζει τῆς ἀθωότητος καὶ ἠθικῆς—ἐθνικῆς ἀκεραιότητος τοῦ ἐν λόγῳ ἱεράρχου, ἀποκαλῶν—καὶ δικαίως—ἐμπαθῆ τὸν Παιραιβόν, ὃν ἀκολουθοῦν καὶ οἱ λοιποὶ αὐτοῦ ἐπικριταί, ἐν οἷς καὶ τινες ἔενοι περιηγηταί, ἀνάξιοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ προσοχῆς, ἀφ' οὗ στηρίζονται μόνον εἰς ὅσα εἶδον καὶ ἤκουσαν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ, μὴ δυνηθέντες νὰ ὑπεισέλθουν εἰς τὸ βάθος τοῦ Ἑλληνος ἱεράρχου, δι' ὅπερ καὶ ἔχει δι' αὐτοὺς ἐφαρμογὴν ὁ λόγος τοῦ Κυρίου: «βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε» (Ματθ. ιγ', (15)).

Ἐν σχέσει πρὸς τ' ἀνωτέρω πικρόχολα σχόλια ἔχομεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι διέπονται ὑπὸ κακοπιστίας, ἐπειδὴ ὁ γράψας ταῦτα ἢ μεγαλοποιεῖ ἢ ἐκ προθέσεως παρεξηγεῖ, ἵνα προσάψῃ κατηγορίαν καὶ μομφὴν κατὰ τοῦ διαληφθέντος ἱεράρχου.

Ἄν ἔκαμε συστάσεις τινὰς εἰς τὸ ἐν Πρεβέζῃ ἱερατεῖον περὶ ὑποταγῆς τῆς πόλεως, δὲν ἐκινεῖτο ὑπὸ εὐτελῶν κινήτρων προδότου. Ἄπαγε! Γνωρίζων ὅτι ἡ φρουρὰ ἐκ τῶν Γάλλων ἦτο ἀσήμαντος, διαβλέπων ὅτι δὲν ὑπῆρχε πρόθεσις τῆς Γαλλίας πρὸς σοβαρὰν ὑπεράσπισιν τῆς Πρεβέζης, θὰ ἐπεθύμει ἀσφαλῶς, ὡς συνετὸς πνευματικὸς πατήρ, ν' ἀποφευχθῆ ἢ ἐπικειμένη φοβερὰ καταστροφή αὐτῆς, ἣτις ἀτυχῶς καὶ συνετελέσθη. Ἄλλ' ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι πάντῃ ἀσύστατον εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς αὐτοπροαιμέτου μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς Ἄκτιον καὶ αἱ δοθεῖσαι παρ' αὐτοῦ ὑποσχέσεις. Ναι. Ἐπῆγε, ἀλλ' ὡς τονίζει ὁ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Πάτραις Φραγκλῖνος Πουκεβίλ, δυσμενῶς ληπτέον ὑπ' ὄψει πρὸς τὸν Ἰγνάτιον, ὡς γνωστὸν ρωσόφιλον, διακείμενος, ἐξήπατη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὑποστηρίζαντος εἰς αὐτὸν τὴν ἀνάγκην ὅπως οἱ φυγάδες εἰς Ἄκτιον ἐπανέλθουν τάχιστα εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν, ἀφ' οὗ συγχωρεῖ αὐτοὺς πλήρως, ὑλὲρ οὗ καὶ εἰς ὄρκους βαρεῖς προῆλθε. Βεβαίως, ὡς ὁ αὐτὸς διπλωμάτης—ἱστοριογράφος παρατηρεῖ, ὁ Ἰγνάτιος κατὰ τοῦτο ἔσφαλε: Ἐπρεπε νὰ γνωρίζῃ, ὅτι «ἡ πίστις τῶν τυράννων εἶναι πάντοτε σκληρὰ ἀπιστία» (44).

Ὁπωσδήποτε, φρονοῦμεν, ὅτι ὡς φιλόστοργος ποιμὴν θὰ ἐσκέπτετο ὅτι, ἀφ' οὗ κατὰ τοσοῦτον λεισιτικὸν τρόπον ἐξησφάλισε τὴν συγγνώμην τοῦ σατράπου, ἔπρεπε καθηκόντως νὰ μεταβῆ εἰς τὸ Ἄκτιον, κατ' ἐπιταγὴν ἄλλως καὶ αὐτοῦ, διὰ νὰ συστήσῃ εἰς τοὺς χριστιανοὺς αὐτοῦ, ὅπως ἐπανέλθουν εἰς τὰ εἰρηνικὰ αὐτῶν ἔργα. Ἡ δολιότης τοῦ Ἀλῆ ἂν ἐξεδηλώθη μετὰ ταῦτα διὰ τῆς ἀπανθρώπου

ἐκείνης σφαγῆς δὲν καθιστᾷ τὸ παράπαν ἔνοχον τὸν μαρτυρικὸν ἱεράρχην, οὐτινος ἀναμφιβόλως τὴν πατρικὴν καρδίαν θὰ διεπέρασε τότε δίστομος ρομφαία.

β) Ἐπίσης ὁ αὐτὸς Περραιβὸς γράφει, ὅτι «ὁ αὐτὸς κὺρ Ἰγνάτιος τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Πρεβέζης ἐστὶλθη ἀπὸ τὸν πασιᾶ εἰς τὴν Βόνιτσαν διὰ νὰ τοὺς νουθετήσῃ νὰ ὑποταχθοῦν, οἱ ὅποιοι καὶ ὑπετάγησαν· μάλιστα πρὶν αὐτὸς φθάσῃ ἐκεῖνοι εἶχον φονεύσει τέσσαρας Φραντζέζους (Γάλλους) ἀσθενεῖς καί, παίρνοντας τὰ κεφάλια τοὺς ὁ Ἰγνάτιος, τὰ ἔφερσεν εἰς τὸν πασιᾶ» (45).

Πλὴν ὅμως καὶ τοῦτο δὲν ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς τὴν πραγματικότητα, διότι, ὡς εἶπομεν ἤδη ἀνωτέρω, ὁ Ἰγνάτιος εὐρέθη πρὸ τετελεσμένου γεγονότος ἐν Βόνιτση, τὰς δὲ κεφαλὰς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πουκεβίλ, μὴ χαριζομένου εἰς τὸν Ἰγνάτιον, ἀπέκοψε καὶ εἰς τὸν Ἀλῆν προσεκόμισεν ὁ Λ. Χαλικιόπουλος. Ὅρθως ἄρα ὁ ρηθεὶς Πρωτοψάλτης χαρακτηρίζει ὡς «μακαβρίαν μυθοπλαστίαν τοῦ Περραιβοῦ» τὰ περὶ τῆς μετακομιδῆς τῶν κεφαλῶν δῆθεν ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου,

γ) Δὲν παραλείπει ὡσαύτως ὁ αὐτὸς στρατιωτικὸς, ἐν σχέσει πρὸς τὴν γνωστὴν περὶ τῆς Πάργας συνθήκην, νὰ κακοχαρακτηρίσῃ τὸν ἡμέτερον ἱεράρχην ὡς «ἐπιστήθιον τότε τοῦ Ἀλῆ», διότι «συνέταξε συνθήκην εὐχάριστον μὲν κατ' ἐπιφάνειαν διὰ τινὰ προνόμια, ἐπιτηδεῖαν δὲ διὰ τοὺς καταχθονίους σκοποὺς τοῦ ἡγεμόνος» (46).

Δὲν ἔχει ὅμως δίκαιον γράφων οὕτω. Ὁ Π. Σαλαπάντας ὑπογραμμίζει, ὅτι ὁ Ἀλῆς «προσκαλέσας τὸν Μητροπολίτην τῆς Ἄρτης Ἰγνάτιον, διέταξεν, ἵνα ἐνώπιον αὐτοῦ συνταχθῇ αὐθαίρετος συνθήκη καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ τυράννου» (47). Ὡστε ὁ Ἰγνάτιος χρέη ἀπλοῦ γραμματέως ἐπετέλεσεν. Ἡ δὲ παρουσία αὐτοῦ θὰ ἐχρησίμευσεν ἀσφαλῶς εἰς τὸ νὰ συγκατατεθοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Παργίων διὰ νὰ συνυπογράψουν ἓνα κείμενον, τὸ ὁποῖον μετὰ δεκαήμερον οὗτοι, μετὰ τῶν λοιπῶν συμπολιτῶν αὐτῶν, ἐν Πάργῃ, θὰ ἀπέρριπτον. Καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει· ἂν δὲν ἐπετυγχάνετο τελικῶς ἰσχυρὰ προστασία ὑπὲρ τῆς Πάργας ἐκ μέρους κυρίως τοῦ Ρώσου ναυάρχου Οὐσακώφ, προτιμώτερον ἦτο νὰ καταστραφῇ παντάπασιν καὶ ἡ Πάργα ἢ νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην διὰ σχετικῆς συνθήκης;

δ) Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπικρίσεις διὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ Ἰγνατίου ἐναντίον τοῦ ἀγῶνος τῶν Σουλιωτῶν, ἔχομεν νὰ εἴπωμεν τὰ ἑξῆς: Δὲν πιστεύομεν, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐπίστευεν εἰς ὅ,τι ἔλεγεν ἢ εἰς ὅ,τι εἰς ἐγκυκλίους διελάμβανε κατὰ τῶν ἡρωϊκῶν ἐκείνων μορφῶν. Διότι, διὰ ποίου ἄλλου τρόπου ἦτο δυνατὸν νὰ παραπλανᾷ τὸν ἀδίστακτον σατράπην; Μὴ λησμονῶμεν ὅτι, κατόπιν ἀφορητῶν πιέσεων καὶ ὁ περικλητὸς πατριάρχης Κων)πόλεως Γρηγόριος ὁ Ε', μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν συνοδικῶν ἀρχιερέων, μετέχοντος καὶ τοῦ ἐν τῇ Βασιλευσίᾳ παρεπιδημοῦντος πατριάρχου Ἱεροσολύμων, κατεδίκασε τὸ κίνημα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἦτο ἄρα γε τοῦτο ἀληθές; Οἱ ἑξακοτισθέντες ἀφορισμοὶ κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Σούτσου ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὴν πραγματικότητα; Πᾶν ἄλλο ἢ τοῦτο συνέβαινε, ἀφ' οὗ ὁ Γρηγόριος ἢ ὁ ὁ πρῶτος καὶ καλύτερος φιλικός. Ἄλλ' ἔπρεπε ἡ Ὑψηλὴ Πύλη νὰ παραπλανηθῇ. Νὰ μὴ ἀπολέσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῆς ἐναντι τοῦ Πατριαρχείου. Νὰ προφυλαχθῇ ὁ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἐκκλησίας εὐρισκόμενος ἄμαχος πληθυσμὸς ἐκ τῶν ἀγρίων σφαγῶν (48). Οὕτω καὶ ἐν προκειμένῳ. Ἄλλως τε ὁ Ἰγνάτιος πάντοτε ἐθαύμαζε τοὺς γενναίους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιστὰς, διότι καὶ οὗτος ἦτο πρωταγωνιστὴς ὡς Ἕλλην ἱεράρχης. Ἰδιαζόντως δ' ἐθαύμαζε τοὺς Σουλιώτας καὶ τὰ ἡρωϊκὰ αὐτῶν κατορθώματα, εὐχόμενος ἐνδομύχως καὶ διακαῶς, ὅπως διὰ παντὸς παραμείνουν ἀδούλωτοι καὶ ἀνίκητοι. Τὸν θαυμασμὸν αὐτὸν ἀπεκάλυψεν ἐν Πίζῃ ἀργότερον, τῷ 1816, εἰς τὸν διαπρεπῆ ἱατρὸν Στεφ. Καραθεοδωρῆν, ὁ δὲ προαναφερθεὶς Πουκεβίλ σημειώνει, ὅτι ὁ Ἀλῆς ἀντελαμβάνετο ἐνίοτε τὰ ἀληθῆ αἰσθήματα τοῦ Ἰγνατίου ἐναντι τῶν

Σουλιωτῶν, δι' ὃ καὶ τὸν ἐπέεξε οὐχ ἄταξ, ὅπως γράψῃ εἰς τοὺς ἀρματολοὺς νὰ παύσουν βοηθοῦντες αὐτούς (49), ὅπερ σημαίνει ὅτι οὐχὶ ἄνευ ἀντιροήσεων ἐπειθάσκει εἰς τὰ κελεύσματα αὐτοῦ

Πλὴν τούτων ληπτέον ὑπ' ὄψει, ὅτι πλείστοι συγγραφεῖς χαρακτηρίζουν ὑβριστὴν καὶ κακόπιστον τὸν Περραιβόν. Ἐκ τούτων ὁ Περικλῆς Ζεολέντης εἰς τὸ πρῶτον τεῦχος τῶν Ἡπειρωτῶν Μελετημάτων αὐτοῦ, ὅπερ φέρει ὑπότιτλον «Ἡ ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ Πάργας τοῦ Χρ. Περραιβοῦ ὑπὸ ἔποψιν τοῦ ἀξιοπίστου ἐξεταζομένη» (50) ἀνασκευάζει μίαν πρὸς μίαν τὰς κατὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τῶν λοιπῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἡπείρου κατηγορίας καὶ πάσας τὰς ἄλλας ἱστορικὰς ἀνακρίβειας. Δὲν διστάζει δὲ νὰ εἴπῃ, ὅτι πάντα ταῦτα ὀφείλονται «εἰς τὸ ἀγενὲς πάθος τῆς διαβολῆς, τὸ ὁποῖον κατέτρωγε τὸν συγγραφέα τοῦτον» (51), ὅστις διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἀντιμετώπισε τὴν ποινικὴν δίωξιν ἐν Κερκύρα, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασεν αὐτὸν ν' ἀποκηρύξῃ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῆς τοιαύτης αὐτοῦ κακοποιημένης ἱστορίας!

Ἐξ ἄλλου τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέως τῆς «Ἑλληνικῆς Νομαρχίας», ἐκδοθείσης κατὰ τὸ 1806, γροσφέντα, θεωρεῖ ἡ κριτικὴ ὡς λιβελλογραφήματα—ὑποψιαζομένη τὸν Περραιβὸν ὡς συντάκτην αὐτῆς—δι' ὃ καὶ ἀντιπαρεχόμεθα ταῦτα μετὰ βδελυγμίας!

Ἐξ ἀντιθέτου ἡ ὑγιὲς κριτικὴ τοποθετεῖ τὸν Ἰγνάτιον «εἰς τὸ πάνθεον τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας μεταξὺ τῶν κορυφαίων Ἑλλήνων, ὅσοι ἀνεδείχθησαν πρωταγωνισταὶ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας» (52). Ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν ποιμαντορικῶν καὶ ἐθναρχικῶν αὐτοῦ καθηκόντων ἀνεδείχθη «ἀληθὴς πατήρ τῶν πληθυσμῶν, οἵτινες ἐστέναζον ὑπὸ τὴν βίαν τοῦ τότε ἀναλαβάνοντος τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν τῆς Ρούμελης Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἐπὶ δολόκληρον δεκαετίαν ἠγωνίσθη νὰ περιορίσῃ τὰς ἀρπακτικὰς δ.αθέσεις τοῦ τυράννου καὶ νὰ παρηγορήσῃ ἐνθαρρύνων τοὺς διωκομένους. Ἐνίστε καλούμενος εἰς Ἰωάννινα ἐκινδύνευσεν σαβαρῶς ἀπὸ μέρους τῶν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ αὐτῇ προσωπικῶν του ἐχθρῶν. Ἡ γενναιοκαρδία του ὁμῶς ἀφώπλιζε τὸν Ἀλῆν καὶ τοῦ ἐέπνεε πολὺν σεβισμὸν καὶ δέος, ὅσον καὶ ὁ Αἰτωλὸς Κοσμάς κ. ἄ. κληρικοὶ» (53). Ἐν μέσῳ λοιπῶν πλείστων δυσχερειῶν καὶ ἐμποδίων «ἐποίμαινε πατριωτικώτατα» (54) «μεγάλως ἐπὶ τῇ παιδείᾳ καὶ τῇ ἐθνικῇ αὐτοῦ δράσει διακρίθει» (55) κατ' αὐτοὺς καὶ τοὺς μετέπειτα χρόνους, καθ' οὓς ἠδυνήθη νὰ ἀναδείξῃ ἑαυτὸν τὴν μεγαλυτέραν μετὰ τὸν Καποδίστριαν ἑλληνικὴν προσωπικότητα ἐν Εὐρώπῃ, ἀπολαύσαντι ὄχι μόνον πανελληνίου σεβισμοῦ ἀλλὰ καὶ πανευρωπαϊκῆς ἐκτιμῆσεως» (56). Ἐντεῦθεν ὁ Κοραῆς, ὡς προείπομεν, ὠνόμαζε αὐτὸν «καύχημα τοῦ Γένους» καὶ ὁ Στ. Καραθεοδωρῆς «ἄνθρωπον ἀκριβῶν ιδεῶν» (57) ἔχοντα νὰ ἐπιδείξῃ μίαν φωτεινὴν ἱστορίαν πατριωτισμοῦ καὶ σθένους, ἕνα ἔργον ἐξόχως μέγα, ἀφορῶν τὴν προστασίαν τῶν δικαίων τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν πνευματικὴν του ἀνάπτυξιν (58). Ἐν κυριολεξίᾳ ὑπῆρξε «σοφὸς ἄνθρωπος καὶ θερμὸς πατριώτης», ἱστάμενος «ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πατριωτῶν ἱεραρχῶν», δι' ὃ καὶ «μετ' ἐπαίνων ἀναφέρεται» (59).

Δικαίως ὁθεν ἡ ἐν Τροιζῆνι Γ' ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις, εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς 4 Μαΐου 1827, ἐξέδωκε δι' αὐτὸν τὸ ὑπ' ἀριθ. 171 ψήφισμα, δι' οὗ «Τὸ Ἔθνος συνηγμένον εἰς Γ' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν κηρύττει διὰ τοῦ παρόντος ἐπισήμην πρὸς τὴν πανιερότητα σας τὴν ἐϋγνωμοσύνην του, διὰ τὸν ὁποῖον ἐδείξατο ὑπὲρ αὐτοῦ ζῆλον... (ὅπερ) ὑπεστηρίχθη διὰ τῆς κοινῆς ὑπολήψεώς (σας) καὶ παντοιοτρόπως ἀπὸ τὰ φῶτα σας. Τοῦτ' αὐτὸ ἐλίξει καὶ ἀττατεῖ ἐφεξῆς ἀπὸ τὸν ἀποδεδειγμένον πατριωτισμὸν σας...» (60). Καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, δημοσιεύσασα τιμῆς καὶ εὐλαβείας ἕνεκα τὰ κατὰ τὸν Ἰγνάτιον εἰς δύο ὀγκώδεις τόμους, διεκήρυξεν, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ὑπῆρξεν «ὁ στυλοβάτης τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τῆς παλιγγενεσίας τοῦ ἔθνους μας καὶ ὁ διαπρύσιος κήρυξ καὶ ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς

ἐθνικῆς παιδείας κατὰ τοὺς πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως χρόνους» (61).

Χαρακτηριστικὰ εἶναι καὶ τὰ λεχθέντα περὶ Ἰγνατίου ὑπὸ τοῦ Χρ. Σολομωνίδου, Γεν. Γραμματέως τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας: «Υπῆρξεν—εἶπε μεταξὺ ἄλλων—ὁ ὑπέρροχος ἱεράρχης τοῦ Γένους, ὁ ἐκλεκτὸς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ θερμὸς ὑπερασπιστὴς τῆς Φυλῆς. Ὁ χαλύβδινος φρόνυρὸς τῆς θρησκείας καὶ ὁ ἀλύγιστος ὑπέρμαχος τῆς μεγάλης Ἰδέας. Ἡ σεβισμία μορφὴ του σελαγίζει ἀνάμεσα στὶς λεγεῶνες τῶν ἐμπνευσμένων κληρικῶν, ποὺ ἐκράτησαν ἄσβεστη τὴ φλόγα τῆς πίστεως στὰ προαιώνια ἰδανικὰ τοῦ Ἔθνους. Ὁ ἀκούραστος συνεχιστὴς τῶν μεγάλων παραδόσεων τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ τόσα, τόσα σ' αὐτὴν ὀφείλομε γιὰ τὴν ἐλευθερίαν μας. Υπῆρξε ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες καὶ σκαπανεῖς τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας» (62).

7. Ἡ ἐξ Ἄρτης φυγὴ τοῦ Ἰγνατίου

Γεγονὸς ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι οὐδενὸς ἐφείδετο ὁ ἀδίστακτος καὶ ἰταμὸς Ἀλῆ πασᾶς. Καὶ κατὰ συντέπειαν θάττον ἢ βράδιον καὶ διὰ τὸν Ἰγνατίον θὰ ἐξεδήλου ὄχι πλέον τὰ φιλικὰ, ἀλλὰ τὰ πραγματικὰ καὶ κακοῦργα αὐτοῦ αἰσθήματα. Τοῦτο φαίνεται νὰ συνέβη κυρίως ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς τοῦ ἔτους 1805, ὅποτε ὁ τύραννος ἐστράφη κατὰ τῶν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ αὐτοῦ ρωσιζόντων Ἑλλήνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρῶτος ἦτο ὁ Ἰγνατίος. Ἐντεῦθεν εἶχεν αὐτὸν μυστικῶς πρῶτον προγράψει διὰ σύλληψιν καὶ ἐκτέλεσιν.

Τοῦτο ἢ διέγνωσε ἢ—καθ' ἃ ἀναφέρουν οἱ ἱστοριογράφοι—ἐ πληροφορήθη ὑπὸ τοῦ Μουκτάρ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔ. ἔ. (1805), ὅποτε ἐν καιρῷ νυκτός, κατὰ τὸν Ἄρτης Σεραφεῖμ Α', ἀνεχώρησεν ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Ἄρτιαν, ὅθεν παραλαβὼν τὰ κατ' αὐτὸν ἀπαραίτητα, τὸν αὐτάδελφον, τὸν γραμματέα αὐτοῦ καὶ τὸν ἰατρὸν Ν. Μαυρομάτην, ἐδραπέτευσε ταχέως εἰς Λευκάδα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κέρκυραν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐν Ἄρτῃ ρώσου προξένου FLORU (63).

Εὐθὺς ὡς ἐγένετο γνωστὴ ἡ τοιαύτη φυγὴ τοῦ Ἰγνατίου προὐκάλεσε τοῦτο μὲν μεγίστην ἐντύπωσιν εἰς ἅπασαν τὴν Ἠπειρον, τοῦτο δὲ τὴν λυσσώδη ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν τοῦ Ἀλῆ, προβάτως εἰς ἀπεγνωσμένας ἐνεργείας, ὅπως τὸ κλείσιμον τῆς Μητροπόλεως Ἄρτης (64), τὴν σύλληψιν καὶ φυλάκισιν ἐν Ἰωαννίνοις ἀπάσης τῆς οἰκογενείας τοῦ ἱερέως Ἰω. Μόστου, ἧς τὰς οἰκίας ἐλεηλάτησε. Καὶ ἐπὶ πᾶσι ζητῶν παντὶ τρόπῳ ἐκδίκησιν, δις ἐν τῇ ξένη, (ἐν Κερκύρᾳ διαμένοντος καὶ ἐν Πίζῃ ἐφησυχάζοντος) ἐπεχείρησε, δι' εἰδικῶν ἀπεσταλμένων, τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἰγνατίου, (65) οὕτινος ἡ μεγαθυμία καὶ ἀνεξικακία ὑπῆρξεν ἄνευ προηγουμένου ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει τῶν τοιοῦτων ἐντεταλμένων κακοποιῶν, ἀφ' οὗ καὶ πλήρως παρέσχε τὴν συγχώρησιν εἰς αὐτοὺς καὶ διὰ τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπάνοδον αὐτῶν ἐμερίμνησεν.

Ὁ οὕτω πῶς διασωθεὶς ἱεράρχης προὐτίθετο ἵνα μεταβῇ πάραυτα εἰς τὴν Κων)πολιν, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων ἠναγκάσθη νὰ διαμείνῃ, ἐπὶ τι διάστημα, ἐν Κερκύρᾳ, καθ' ὃ προσέφερε πολλὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας ὑπὲρ τῆς μεγάλης ὑποθέσεως τῆς διὰ τῶν Ρώσων, ὧν τὴν ἐκτίμησιν, τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν προστασίαν εἶχεν ἀποσπάσει, ἀπελευθερώσεως τῆς δυστήνου ἡμῶν Πατρίδος.

Ἰδιαιτέρως ἀναφέρεται ἡ πολυσχιδὴς πατριωτικὴ αὐτοῦ δρασις κατὰ τὴν, ἐν ἔτει 1807, γενομένην ἐπίθεσιν τοῦ Ἀλῆ κατὰ τῆς νήσου Λευκάδος, ἣν καὶ ἄλλοτε ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ ἀνεπιτυχῶς. Δηλωτικὰ τῆς τοιαύτης εὐθαρσοῦς καὶ γενναίας συμπαραστάσεως εἶναι τὰ γραφένια ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Λευκάδος καὶ ἁγίας Μαύρας Παρθενίου πρὸς τὸν Ἄρτης Ἰγνατίον: «...Οἱ ἐλλόγιμοι καὶ πατρικοὶ αὐτῆς λόγοι, τὰ γενναῖα καὶ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ ἐκλάμπρου ὑποκειμένου της, ὁποῦ διὰ φυσικὴν αὐτῆς καλοκαγαθίαν καὶ ζῆλον ἐνθερμον πατριωτισμοῦ κατὰ συνέχθειαν καὶ πόνοις καὶ ἰδρώσιν εἰς ὕλους ἐδείκνυε, δὲν ἐδυνήθησαν

παρὰ νὰ ἀποδιώξωσι κάθε κίνδυνον καὶ νὰ δώσωσι ψυχὴν εἰς τοὺς πλέον ἀψύχους.
 Ὅθεν ὅλοι κοινῶς δι' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου αὐτῶν ποιμένος ἀπονέμουσιν εἰς τὴν ἱερὰν καὶ εὐεργετικὴν αὐτῆς ψυχὴν τὰς διὰ λόγου ὀφειλομένας χάριτας, ὁμολογοῦντες ἅπανταχοῦ τὸ μέγεθος τῶν προτερημάτων της» (66)..

Ε Π Ι Λ Ε Γ Ο Μ Ε Ν Α

Μετέπειτα ὁ Ἰγνάτιος, μετὰ ὄριμον σκέψιν, ἀπεφάσισεν, ὅπως μεταβῆ εἰς τὴν Πετρούπολιν, καίτοι εἶχεν οὐχὶ εὐκαταφρονήτους προτάσεις ὑπὸ τε τῶν Ἀγγλων, τῶν Γάλλων καὶ αὐτοῦ τοῦ δολίου Ἀλλῆ. Ἡ ἀναχώρησις αὐτοῦ φαίνεται γενομένη κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1807 εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ εἶτα εἰς τὸ Λιβόρνιον παρέμενε, μισθοδοτούμενος ἀντὶ 500 γροσίων ὑπὸ τοῦ κόμιστος Μοτσενίγου, ρώσου προξένου ἐν Κερκύρα, μεθ' οὗ στενώτατα συνεδέετο. Κατόπιν, μετὰ ἔγκρισιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τῆς Ρωσίας καὶ ἐξόδους αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς τὴν Πετρούπολιν, μέσῳ Βενετίας, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1809, γενόμενος τιμητικώτατα δεκτός, ἀναδειχθεὶς κατὰ Μάιον τοῦ 1810, ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, τιμηθεὶς καὶ διὰ τῆς προεδρίας τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, κατεχομένων ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Μετὰ διειπίαν ὁμως αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἐπανῆλθον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Τουρκίας, ἐξ οὗ ὁ Ἰγνάτιος παρηγήθη τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου, ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν Πίζαν, ἔνθα ἀφιερῶθη εἰς μελέτας καὶ συγγραφάς.

Μνηθεὶς ἀκολούθως εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ὑπὸ τοῦ Ἀθ. Τσακάλωφ καὶ γενόμενος, κατὰ τὸν Γούδαν, «πολιτικὸς νοῦς» αὐτῆς (67), ὑπῆρξε, κατὰ τὴν ἐγκραγεῖσαν ἐπανάστασιν, ἰθύνων πνευματικὸς νοῦς, καὶ ἐν Εὐρώπῃ θερμότατος κήρυξ τοῦ δικαίου ἀγῶνος ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ «ἐπίμονος παραστάτης τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀγωνιστῶν ἐντὸς τῆς φλεγομένης χώρας». Τότε «ἐξαδπανήθη κυριολεκτικῶς ψυχῇ καὶ σώματι ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος προσφέρων καὶ αὐτὰς τὰς οἰκονομίας αὐτοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε νὰ εὐρεθῆ κάποτε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκποιήσῃ καὶ αὐτὰ τὰ ἀρχιερρατικὰ αὐτοῦ ἄμφια» (68). Πρὸς τούτοις «τὸ ἔργον τοῦ Ἰγνατίου κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 δὲν ἦτο μόνον συμβουλευτικόν, ἦτο ἐνεργὸς καὶ δραστηρία συμπαραστάσις πρὸς τοὺς μαχομένους Ἕλληνας, ἤπλουτο εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ὑπερανθρώπου ἐκείνης προσπάθειας καὶ ἀνεφέρετο εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ἀγῶνος, τὸν πολιτικόν, τὸν στρατιωτικόν, τὸν οἰκονομικόν καὶ τὸν πνευματικόν. Εὐθύς ὡς ὁ Ἰγνάτιος ἐπληροφορήθη τὴν ἐναρξιν τοῦ ἀγῶνος, προέβη καὶ ἐμφανέστερον εἰς τὴν συγκρότησιν ἐν Πίζῃ ἑλληνικοῦ γραφείου ἢ διευθυντηρίου μετὰ τοῦ Ἀλ. Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Κων. Καραϊζᾶ.

Ὁ Ἰγνάτιος ἠτύχησε νὰ ἴδῃ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν, ἀλλ' ἀτυχῶς δὲν προῦλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀφ' ἱκανοῦ χρόνου μελετωμένην καθ' ἑαυτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔνεκα τοῦ ἐπισυμβάντος αἰφνιδίως θανάτου αὐτοῦ, τῇ 31 Αὐγούστου 1828, ἐνταφισθέντος ἔμπροσθεν τοῦ ἐν Λιβόρνῳ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ Ναοῦ. Ἐκεῖθεν, μετὰ παρέλευσιν 135 ἐτῶν, εὐρεθὲν «ὀλόκληρον τὸ ἅγιον σῶμα αὐτοῦ ἀναλλοίωτον καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ δι' ὅλων τῶν χαρακτηριστικῶν κοιμωμένου ἀνθρώπου» (70) διεκομίσθη, τῇ 13 Ὀκτωβρίου 1962, εἰς τὴν ἐλευθερὰν πατρίδα, μετὰ πολλῶν τιμῶν καὶ ἄκρας εὐλαβείας καὶ ἐτέθη ἐντὸς κρύπτῃς εἰς τὸν ἐν Μυτιλήνῃ Ναὸν τοῦ Ἁγίου Θεράποντος, διατυπωθείσης τῆς γνώμης, ὅτι «ὅλα τὰ δεδομένα τῆς δράσεως τοῦ Ἰγνατίου, ἀπεβλέποντο εἰς τὴν διὰ τῆς μορφώσεως τοῦ Ἑθνικοῦ ἀνάστασιν αὐτοῦ, ἐπιβάλλουν τὴν ἀνακήρυξιν αὐτοῦ ὡς Ἀγίου τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας» (71).

1) Βοβολίνη Κ., Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας, 1453—1953, Ἀ.

θήναι 1952, σελ. 143, Γ.Δ.Κ(ο ρο ρ η λ ά), 'Ιγνάτιος ὁ Ἄρτης καὶ Ναυπάκτου, ἐν «Μεγ. Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», τόμ. ΙΒ', σελ. 839, Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, τόμ. Θ', σελ. 798, Στεφανίδου Βασιλείου, Ἀρχιμ., Ὁ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος ὁ Λέσβιος, λόγος πανεπιστημιακός, ἐν Ἀθήναις 1934, σελ. 3.

26) Μπαλάνου Δ., Ἀρχεῖον Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, ἐν «Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», τόμ. ΚΓ', ἐν Ἀθήναις 1948, σελ. 415, Πρωτοψάλτη Ἐμμ., Ἰγνάτιος Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας (1766—1928), ἐν «Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν: Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τόμ. Δ', ἐν Ἀθήναις 1959, σελ. 1.

3) Βλ. Κουρίλα Εὐλόγιου (ἀποθανὼν μητροπολίτου Κορυθῶς) Βιβλιογραφία Ἠλείου καὶ Ἀλβανίας ἐν «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», ἔτ. ΣΤ' (1931), σελ. 88, 95—96, ἐνθ. ἀναγράφεται ἐπὶ λέξει «Ἰγνάτιος Οὐγγροβλαχίας Ἠπειρώτης, Λόγος ἐπιτάφιος ἐκφωνηθεὶς παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου εἰς τὸν μακ. Ἐμμ. Παπαδόπουλον» (30 Ἰουνίου 1810) ἐν περιοδ. «Παρνασσός», ἔτ. ΙΑ', σελ. 202—206, «Ἰγνάτιος Οὐγγροβλαχίας, ὁ Ἀρτηνός».

4) Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 5.

5) Αὐτόθι, σελ. 65.

6) Ξενοπούλου Σεραφεῖμ (ἀποθ. μητροπολίτου Ἄρτης), Δοκίμιον ἱστορικῆς τινος περιλήψεως τῆς ποτε ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου Ἠπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης καὶ τῆς ὠσαύτως νεωτέρας Πρεβέζης, ἐν Ἀθήναις 1884, σελ. 113.

7) Οὗτος, ἐν Κωνπόλει γεννηθεὶς, προήγαγε ἐξ οἰκογενείας λαμπρᾶς καὶ εὐγενοῦς, ἦτο δὲ «ἀνὴρ μεγαλοφυῆς καὶ εὐπαιδευτός», «φύσει φιλότιμος καὶ μεγαλοπρεπῆς» καὶ διετέλεσε μητροπολίτης τῆς ὑπ' ὄψιν παροικίας ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1779 (βλ. ἐνθ. ἀνωτ., Γερμανοῦ ἀποθ. μητρ. Σάρδεων), Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι τῶν ἐν Ἠλείῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἐν «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», ἔτ. ΙΒ' (1937), σελ. 15).

8) Τοῦτο οὔτε πρωτοφανές ἦτο οὔτε παράδοξον. Διότι, οἱ Ἱεροὶ κανόνες τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας δὲν καθορίζουν σαφῶς τὰ περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ ἐπισκόπου, εἰ μὴ μόνον τῆς τῶν πρεσβυτέρων, διακόνων κτλ. Λ.χ. ὁ ἰδ' τῆς ΣΤ' Οἰκ. Συνόδου καὶ ὁ ἰα' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ Τοπ. Συνόδου ἀναφέρονται ρητῶς εἰς τὸν πρεσβύτερον (βλ. Πηδάλιον τῆς νοητῆς νηὸς τῆς μιᾶς, ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἦτοι ἅπαντες οἱ Ἱεροὶ καὶ θεῖοι Κανόνες, Ἀθήναι 1957, σελ. 231, 393). Οὕτω ἀπ' ἀρχῆς τὸ τριακοστὸν, τὸ ἔτος δηλ. τοῦ πρεσβυτέρου, ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, προκειμένης ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας ἐπισκόπου. Οὐχ' ἦττον ἐν τῇ ἐκκλησ. ἱστορίᾳ παρατηρεῖται πολλάκις ὑπέρβασις καὶ τοῦ ὁρίου τούτου. Ἦτοι 26 ἔτων ἐχειροτονήθησαν ἀρχιερεῖς: α) ὁ Πελαγονείας Γρηγόριος Φορτουναΐδης, μετέπειτα Σερρών καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ὡς Γρηγόριος ΣΤ' (α' 1835—1840, β' 1867—1871), β) ὁ Δρυϊνουπόλεως Ἰωακεῖμ Κοκκώδης, ὁ μετὰ ταῦτα Ἰωαννίνων, Κυζίκου, καὶ Οἴκουμ. Πατριάρχης, ὡς Ἰωακεῖμ Β' (α' 1860—1863, β' 1873—1878), γ) ὁ Νικοπόλεως—Πρεβέζης Ἰωακεῖμ Σγουρός (τῷ 1890), θανὼν ὡς Θεσσαλονίκης.

Εἰκοσι ὀκτὼ ἔτων: Ὁ Δρυϊνουπόλεως Κοσμάς Εὐμορφόπουλος (1888), μετέπειτα Βεροίας—Ναούσης, Πελαγονείας, Νικοπόλεως—Πρεβέζης.

Εἰκοσι ἑννέα ἔτων: Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Κύριλλος Λούκαρις (1601), μετέπειτα πεντάκις ἐν Κωνπόλει πατριαρχεύσας καὶ μαρτυρικῶς τελειωθείς.

Τριάκοντα ἔτων: α) Ὁ Βάρνης Ἰωακεῖμ (1865), εἶτα Θεσσαλονίκης καὶ ἀκολούθως Οἴκουμ. Πατριάρχης, ὡς Ἰωακεῖμ ὁ Γ' (1878—1884, 1901—1912), β) Ὁ Φιλιππουπόλεως Ἰωακεῖμ Εὐθυβούλης (1884), εἶτα Χαλκηδόνας, Ἐφέσου, γ) Ὁ Πέτρος Τίτος Ζωγραφίδης (1889) εἶτα Κρήτης, Ὁ Ἀρκαδίας Βασίλειος Μαρκάκης (1902), εἶτα ἐπίσης Κρήτης.

Τριάκοντα ἑνὸς ἔτων: α) Ὁ Ναυπάκτου—Ἄρτης Μελέτιος Μῆτρος (1692), μετέπειτα Ἀθηνῶν, β) Ὁ Ναξιανζοῦ Γρηγόριος Καλλίδης (1875), εἶτα Τραπεζοῦντος, Ἰωαννίνων, Ἡρακλείας, γ) Ὁ Καλλιουπόλεως Δωρόθεος Μαρμέλης (1892), ἐν συνεχείᾳ Γρεβενῶν, Νικοπόλεως—Πρεβέζης, Προύσης, θανὼν ὡς Τοποτηρητῆς τοῦ Οἰκ. Θρόνου, δ) Ὁ Ἐρυθρῶν Ἰωακεῖμ Λεπτίδης (1902), εἶτα Πρεσπῶν—Ἀχριδῶν, Καστορίας, ε) Ὁ Χριστουπόλεως Ἀμβρόσιος Νικολάου (1911), εἶτα Ναυπακτίας, Φθιώτιδος.

Τριάκοντα δύο ἔτων: α) Ὁ Μυρέων Γρηγόριος Ζερβουδάκης (1887), μετὰ ταῦτα Σερρών, Κυζίκου, Χαλκηδόνας καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης (1923—24), β) Ὁ Ἀξώμης Χριστοφόρος Δανιηλίδης (1908), εἶτα Λεοντοπόλεως, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1939 μέχρι σήμερον).

Τριάκοντα τριῶν ἔτων: α) Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (328—375), β) Ὁ Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος Βαλλιάδης, εἶτα Ἐφέσου καὶ Οἴκουμ. Πατριάρχης (1897—1901), γ) Ὁ Φιλαδελφείας Μάξιμος Βαπορτζής, εἶτα Χαλκηδόνας καὶ Οἰκ. Πατριάρχης (1946—1948), γ) Ὁ Βελλᾶς—Κονίτης Σπυρίδων Βλάχος (1906), εἶτα Ἰωαννίνων, Ἀθηνῶν, δ) Ὁ Πέτρος Πολύκαρπος Σακελλαρόπουλος (1911), εἶτα Μογλενῶν.

Τριάκοντα τεσσάρων ἐτῶν: α) Ὁ Σμύρνης Ἀνθιμος (1797), εἶτα Οἰκ. Πατριάρχης (1822—1824), β) Ὁ Καισαρείας Ἰωάννης Ἀναστασιάδης (1878), γ) Ὁ Μαρωνείας Ἰωακείμ Βαλασιάδης (1894), εἶτα Ρόδου, Νικοπόλεως—Πρεβέζης κτλ. κτλ. κτλ. Ἀναφέραμεν τὰ ὀλίγα ταῦτα ὀνόματα, ἐκ τῶν πολλῶν, διὰ λόγους ἱστορικούς. Ἀλλὰ καὶ διότι οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξαν κατὰ πάντα διαπρεπεῖς ἀναλωθέντες κυριολεκτικῶς ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας.

9) Οὗτος, Κύπριος τὴν καταγωγὴν, διακρινόμενος ἐπὶ ἑλληνομαθεῖα καὶ ἠθικῶ βίῳ, διετέλεσε μητροπολίτης Βιζύης (ἀπὸ Φεβρ. 1762), Νικομηδείας (1783) καὶ Δέρκων (1791). Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Ζ', ἀνῆλθεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Κων)λεως (1794). Βλ. Πλοῦμη Π., Γεράσιμος Γ', Πατρ. Κων)λεως, ἐν «Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», τόμ. 4', σελ. 219.

10) Πρωτοψάλτου, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 4.

11) Ἐνθ. ἀνωτ.

12) Ξενοπούλου, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 196.

13) Ὁ Ἀρτης Σεραφεῖμ Α' γράφων «περὶ τῶν κτημάτων τῆς Μητροπόλεως» εἰς τὸ μν. ἔργον (σελ. 135—137, 176) δὲν ἀναφέρει βεβαίως ρητῶς τὰ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰγνατίου ἀγορασθέντα, σημειοῖ ὅμως τὰ ἐξῆς: «ΙΕ'. Ἐν χωρίον ἐκ πολλῶν ἀγρῶν, ὅπου ὑπάρχουσι δύο Ἐκκλησίαι, μία μὲν ἀρχαία ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Θεοδώρας, ἑτέρα δὲ νεόκτιστος, κτισθεῖσα προτροπῇ τοῦ συντάκτου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου, τῷ 1866 ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἀνταλλαγὴν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρτης Ἰγνατίου τοῦ Α' μετὰ τῆς Μονῆς Κατωπαναγίας, δούς αὐτῇ τὰ πρότερον ὄντα τῆς Μητροπόλεως, παρὰ τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Θεοτοκίου, εἰς θέσιν καλουμένην Κουτζομύταν, ἐλαιοστάσια, ἔλαβεν ἀντ' ἐκεῖνων τὸ ἀρχαῖον χωρίον Ἁγία μετονομάσας Τσουπί (Ράχη)». «Πρὸς τὸ νοτιονατολικὸν τῆς Ἀρτης ὑπῆρχε ἕτερον Μετόχιον τῆς Μητροπόλεως, κατὰ τὸ τμήμα Βρύσεως, πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου Τσουπί, μετὰ πολλῶν ἡμέρων ἐλαιοδένδρων» (σελ. 176). Πρβλ. Λαμπρίδου Ἰω., Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ ἀγαθοεργημάτων, μέρος Β', ἐν Ἀθήναις 1800, σελ. 159.

14) Ξενοπούλου, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 149, Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμ., Ἱερόθεος Μπάλλκος, μητροπολίτης Ἀρτης καὶ Πρεβέζης, ἐν «Ἠπειρωτικῇ Ἔστια», τόμ. Η', ἔτ. 1959.

15) Ξενοπούλου, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 154.

19) Βαφείδου Φιλαρέτου (ἀποθανόντος Μητροπολίτου Ἡρακλείας), Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τόμ. Γ', μέρος α', ἐν ΚΠόλει 1912, σελ. 14—15, Στεφανίδου Βασιλείου, Ἀρχιμ., Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, ἐν Ἀθήναις 1948, σελ. 634.

17) Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 4.

18) Ξενοπούλου, ἐνθ. ἀνωτ. 230.

19) Χατζηζώστα Γ., Περὶ Ἰγνατίου, ἐν ἐφ. «Κάθημερινή», 20.10.1962.

20) Γιαλιούρη Χρυσοστόμου, Ὁ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος, ἐν περιοδ. «Ἐκκλησία», ἔτ. ΛΘ' (1926), σελ. 485, Πρωτοψάλτη, σελ. 5.

21) Αὐτόθι.

22) Μετάφρ. Μ. Σπυρομιλίου, βλ. «Ὁ Νέος Κουβαρᾶς» 1961, ἐτήσιος Ἠπειρωτικὸς Χρονογράφος, Ἀθήναι, σελ. 77—78.

23) Ζεργλέντου Π., Συνθήκη Ἑπτανησίων καὶ Ἀλῆ πασᾶ ἔτει 1803, σελ. 28—30, Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 29.

24) Αὐτόθι, σελ. 32, Ζεργλέντου, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 12—20.

25) Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 32—33, Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 31.

26) Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 32.

27) Αὐτόθι, σελ. 7—9. Πρβλ. Βασιλᾶ Ἡλ., Ἡ μάχη τῆς Νικοπόλεως καὶ ὁ χαλασμός τῆς Πρέβεζας, ἐν περιοδ. «Ἠπειρ. Ἔστια», τόμ. Γ' καὶ Δ' καὶ εἰς ἀνάτυπον, Ἰωάννινα 1954—55, σελ. 37—38, Ξενοπούλου, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 221—222.

28) Σάρορου Δ., Ἠπειρωτικαὶ ἐνθυμησεῖς ἢ χρονικὰ σημειώματα καὶ ἐπιγραφαί, ἐν «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», ἔτ. ΙΒ' (1937), σελ. 118.

29) Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 11.

30) Αὐτόθι, ὑποσ. 3.

31) Κορομηλᾶ, ἐνθ. ἀνωτ.

32) Ἐντεῦθεν παρεξηγηθῆσαν καὶ ἐπεκρίθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἀδίκως, διότι ἐλάχιστα ἐγένοντο ἐπίσκοποι ἢ καθόλου, γενικῶς δ' ἐξεπλήρωσαν τὸ ἀρχιερατικὸν καὶ ἐθνικὸν αὐτῶν χρέος ἐν ἡμέραις τοσοῦτον δυσχεμερίας. Καὶ διὰ μὲν τοὺς Ἱερόθεον καὶ Γαβριὴλ ἐσημειώσαμεν ἀλλαγῶν τὰ, μεσολαβήσει τοῦ Ἀλῆ, ἐπιτευχθέντα διὰ τῆς συγγωνεύσεως εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν γειτονικῶν περιοχῶν, διὰ τὸν Ἰωσήφ μεταφέρομεν ἐνταῦθα τὰ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου ἀπὸ 4 Ὀκτωβρίου 1824 γραφέντα: «προστασία καὶ ἐπεμβάσει τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰσεπήδησεν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Βελλᾶς, παροραθέντων ἀξιωτέρων». Ἰσως δὲ νῦν εἶναι

τοῦτο μοναδική περίπτωση ἰσχυροῦ τῆς τοῦ τυράννου ἐξουσίας ἐν Ἡπειρῶ χάριν ἱκανοποιήσεως προσωπικῶν φιλοδοξιῶν. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ οὕτως καταλαβὼν τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Ἰωσήφ μετὰ τινα ἔτη ἐκηρύχθη ἐκπτωτος αὐτοῦ (βλ. Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμ., Ἡ Ἐπισκοπὴ Δρυϊνουπόλεως καὶ ὁ Σίφνιος ἐπίσκοπος αὐτῆς Γαβριήλ, ἐν «Κυκλαδικά», τόμ. Α', ἔτ. 1956, τοῦ αὐτοῦ, Κυκλαδίται Ἱεράρχαι καὶ Ἱεροκήρυκες ἐν Ἡπειρῶ, ἐν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», τόμ. Ε', ἔτ. 1956, Γερμανοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 29, 70, 81, Περραιβοῦ Χρ., Ἱστορία τοῦ Σουλίου, ἔκδ. Κ. Ζησίου, Ἀθήναι, σελ. 66—70.

33) Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 17.

34) Π. Α. Σ (αλαπάντα), Ἡ Πάργα ἦτο μονογραφία αὐτῆς ἀπὸ τῆς κτίσεως μέχρι τῆς παρὰ τῶν Ἀγγλων πωλήσεώς της εἰς τοὺς Τούρκους, ἐν Ἀθήναις 1861, σελ. 123—124.

35) Αὐτόθι.

36) Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 125.

37) Αὐτόθι, σελ. 223—224.

38) Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 20.

39) Αὐτόθι.

40) Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 25.

41) Αὐτόθι, σελ. 27.

42) Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 10, πρβλ. Περραιβοῦ Χρ., Ἱστορία Σουλίου καὶ Πάργας, τόμ. Α', ἐν Παρισίοις 1803, σελ. 8.

43) Τοῦ αὐτοῦ, ἔκδ. Ζησίου «Ἱστορία τοῦ Σουλίου», σελ. 31.

44) Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 11.

45) Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 16, Περραιβοῦ, Ἱστορία Πάργας, σελ. 9.

46) Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 19.

47) Αὐτόθι, σελ. 121.

48) «Τὸ περικλεέστατον θῦμα τοῦ ἀγῶνος ἦτο ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'. Ἡ πολυμερεστάτη ὑπὲρ τοῦ δούλου Γένους δρᾶσις του ὡς Οἰκουμ. Πατριάρχου εἶναι πλέον (κατόπιν τῆς δικαίας κρίσεως τῶν ἐνεργειῶν του) εἰς ὅλους γνωστή. Μὲ παλλομένην ἀπὸ συγκίνησιν φωνήν, εἰς συμβουλὰς ὁμογενῶν νὰ φύγη, ὁ ἐί-νομάριτος ἀπαντᾷ: «Ἐγὼ διὰ τοῦτο εἶμαι Πατριάρχης, διὰ νὰ σώσω τὸ Ἔθνος. Ὁ θάνατός μου θὰ ὠφελήσῃ περισσότερον τὸ Γένος παρὰ ἡ ζωὴ μου». Ὁ Πατριάρχης αὐτὸς ὁ σιχμάλωτος αυτοκράτωρ, καὶ τὸ ἐπιτελεῖόν του, τὸ ἀνώτερον ἱερατεῖον, πῶν τὸν περιστοιχίζει καὶ οἱ ἀνευματικοὶ του Μέρραχοι, οἱ Μητροπολίται καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται του, οἱ Ἱερεῖς, εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ χωρία, ὅλον τὸ ἀπέραντον στρατεύμα του, ἐργάζονται, εὐθύς ἀπὸ τὴν ἐπαύριον τῆς πτώσεως, διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ Γένους» (βλ. Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμ. Λόγοι ἐπὶ τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν μνημῶν τῶν Ἀγίων, ἐν Ἀθήναις 1960—61, σελ. 223—226, τοῦ αὐτοῦ, Ὁ τελευταῖος Ἱεράρχης Σίφνου—Μήλου καὶ αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1993, σελ. 11, Σωτηρίου Γ., Ἡ Ἐκκλησία εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Γένους, ἐν «Ἐκκλησία», ἔτ. ΚΗ' (1961), σελ. 132, Μελέτη Σπ., Ὁ παράγων τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐν «Ἐκκλησία», ἔτ. ΚΘ' (1952), σελ. 157, Τρικοῦπη Σπ., Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως. τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 62, 254, 260).

49) Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 21.

50) Ἐξεδόθη ἐν Ἀθήναις 1889.

51) Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 41.

52) Αὐτόθι, σελ. θ'.

53) Κορομηλά, ἐνθ. ἄνωτ.

54) Γιάλοῦρη, ἐνθ. ἄνωτ., Ν. Ε. Λεξικό, τόμ. Θ', σελ. 798.

55) Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου (ἀποθ. ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ 1900ῃ ἐπετειῶ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου 2, ἐν Ἀθήναις 1954, σελ. 130.

56) Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἄνωτ., Παρασκευαΐδη, Ὁ φλογερὸς ἀπόστολος τῆς παλιγγενεσίας τοῦ Ἔθνους, ἐν «Ἡ Καθημερινή» 23.10.62

57) Χατζηκώστα, ἐνθ. ἄνωτ.

58) βλ. Ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» Ἀθηνῶν, 25.10.1962.

59) Γεδεών Μ., Ἀποσημειώματα Χορογράφου, ἐν Ἀθήναις 1932, σελ. 236, Γιάλοῦρη, ἐνθ. ἄνωτ., Κορομηλά, ἐνθ. ἄνωτ.

60) Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 282, Στεφανίδου, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 18.

61) βλ. «Ὁ Ποιμὴν», περιοδ. Ἰ. Μ)λεως Μυτιλήνης, ἔτ. ΚΖ' (1962), σελ. 273—74.

62) Αὐτόθι, σελ. 288.

93) Ξενοπούλου, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 115, Πρωτοψάλτη, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 37.

94) Προσωρινῶς βεβαίως, διότι κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1806 ἐπληρώθη ὁ θρόνος διὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τοῦ ἀπὸ Μ. Ἀρχιδ. Πορφυρίου, —Ἰγνατίου «ἐκ» τινων περιστάσεων καὶ ἀναγκῶν ἐπείγουσῶν ἀπελαθέντος καὶ ἀπομακρυνθέντος τῆς ἐπαρχίας ταύτης...» (βλ. Βι

τάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμ., Ἡ ἱερὰ Μονὴ Ζαλόγγου, ἐν Ἀθήναις 1959, σελ. 23; Γερμανοῦ, ἔνθ. ἄνωτ., σελ. 23).

65) Πρωτοψάλτη, ἔνθ. ἄνωτ., σελ. 39.

66) Αὐτόθι, σελ. 61—62. Πρβλ. Βαλαωρίτου Α., Βίος καὶ ἔργα, ἐξδ. «Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ», τόμ. Γ', σελ. 305, Παπακυριακοῦ Σωφρονίου, Ἀρχιμ., Κατάλογος μητροπολιτῶν Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης (1204—1828), ἐν «Ἐκκλησία», ἔτ. ΚΖ' (1950), σελ. 242, τοῦ αὐτοῦ περὶ Ἰγνατίου βλ. Αὐτόθι, ἔτ. Δ' (1926) καὶ ἐν ἐφημ. «Στερεὰ Ἑλλάς», ἔτ. 1923.

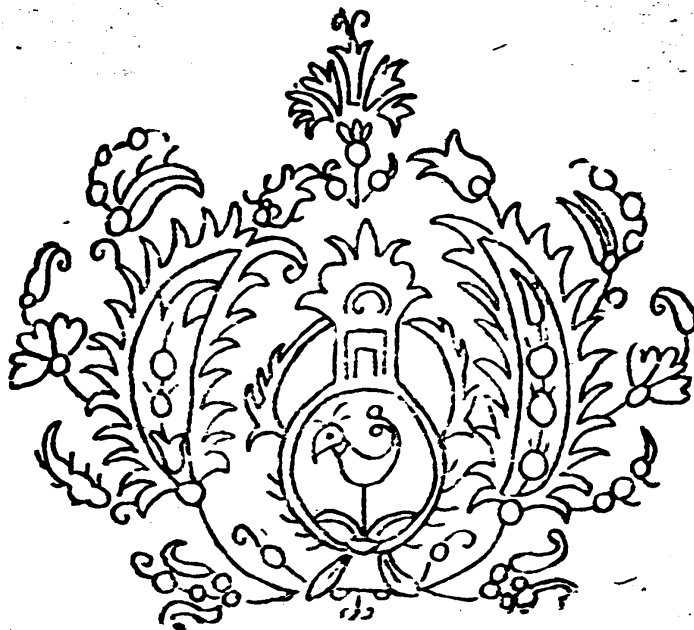
67) Γούδα Ἄν., Βίοι παράλληλοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος διακρεψάντων ἀνδρῶν, τόμ. Α'—Κλήρος, ἐν Ἀθήναις 1869, σελ. μβ', Βοβολίνῃ, ἔνθ. ἄνωτ.

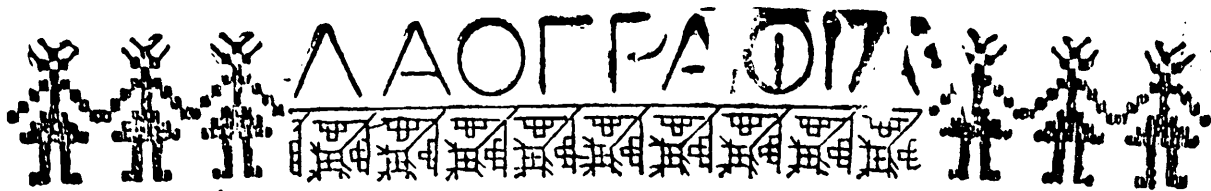
68) Γιαλιούρη, ἔνθ. ἄνωτ., σελ. 486.

69) Πρωτοψάλτη, ἔνθ. ἄνωτ., σελ. 177, 178, Παρασκευαΐδη, ἔνθ. ἄνωτ.

70) Αὐτόθι,

71) Ἐνθ. ἄνωτ.

ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΣΤΕΦ. ΤΣΙΛΗ, Δημ)λίσσης

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙΑ

Τὰ κατωτέρω Γιαννιώτικα «Στιχοπλάκια» περιλαμβάνονται εἰς τὴν βραβευθεῖσαν διὰ ΠΡΩΤΟΥ ΕΠΑΙΝΟΥ λαογραφικὴν συλλογὴν τῆς Δημοδιδασκαλίσσης Καλλιόπης Τσίλη τοῦ Στεφάνου εἰς τὸν Α' Λαογρ. Διαγωνισμὸν τῆς «Η.Ε.»· Ἡ συλλογὴ αὕτη περιλαμβάνει μόνον τὰ μὴ ἐκδοθέντα ἐν ταῖς συλλογαῖς τῶν 1) Παν. Ἀραβαντινοῦ 1861, 2) Ἰωάννου Στοῦπη, Καθηγητοῦ 1929, καὶ 3) Γεωργίου Βλαχλείδου 1930.

ΔΙΣΤΙΧΑ ΚΑΤ' ΑΚΡΟΣΤΟΙΧΙΔΑ ΑΛΦΑΒΗΤΟΥ

Ἄλφα θέλω ν' ἀρχινήσω κόρη μου νὰ σ' ἀγαπήσω.
Βῆτα βέβαια σοῦ λέγω μὴ μέ τυραννεῖς καὶ κλαίγω.
Γάμα γίνουμαι γεφύρι νὰ περνάη τὸ τζοβαῖρι.
Δέλτα δὲν σοῦ δίνω χέρι σφάξε με μὲ τὸ μαχαῖρι.
Ἐψιλὸ μου κυπαρίσσι θάνατος θὰ μᾶς χωρίση.
Ζῆτα ζώνουμαι τὰ φεῖδια γιὰ τὰ δυὸ σου μαῦρα φρύδια.
Ἠτα εἶτ' ἐσένα θέλω εἶτ' ἀνύπαντρος πεθαίνω.
Θῆτα θέλω νὰ σὲ πάρω μὲ παπᾶ καὶ μὲ κουμπάρο.
Γιῶτα γίνουμε γεφύρι νὰ περνοῦν ἐχτροὶ καὶ φίλοι.
Κάπα κάλλη μου γραμμένα καὶ σ' τὸν κόσμον ξακουσμένα.
Λάμδα λάμπ' τὸ πρόσωπό σου, τὰ μαλλιά καὶ ὁ λαιμός σου.
Μὶ μὲ σένα θέλω νᾶμαι καὶ σ' τὴν ἐρημιὰ καλάμι.
Νὶ νύχτωσε καὶ δὲ κοιμοῦμαι γιὰτ' ἐσένα συλλογιοῦμαι.
Ξὶ ξένος εἶμαι ποιὸς μὲ πιάνει ἄς μὲ πάρη τὸ ποτάμι.
Ὅ μικρὸ μου κυπαρίσσι, ποιὸς τὴν κάνει αὐτὴ τὴν κρίσι.
Πὶ πῆρα γοντζέ Μαῖσιο γιὰ νάρθῶ νὰ σὲ χτυπήσω.
Ῥο ῥόδο εἶσαι καὶ μυρίζεις καὶ τοὺς νέους δαιμονίζεις.
Σῖγμα σώνουμαι καὶ λυώνω γιὰ τὸν ἰδικόν σου πόνον.
Τὰ τὰ ματάκιᾶ σου τὰ μαῦρα στάζουνε καύμὸ καὶ λαῦρα
Ἐψηλὸ μου κυπαρίσσι ποιὸς νὰ σὲ πρωτοφιλήση.
Φὶ φυλαχτήτε φυλαχτήτε σὲ σεβντὰ μὴ μπερδεφτήτε.

1. Τζοβαῖρι=Κόσμημα.

ΔΙΣΤΙΧΑ "Η ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙΑ

A

Ἄγάπησες, ἀγάπησα κατὰ ἦταν καμωμένα
τώρα σοῦ κάνω ἓνα ριτζά (1) τραβήξου ἀπὸ μένα,

Ἄγάπη ποῦχα κι' ἔχασα ἀπ' τὴν κακογνωμιὰ μου,
τώρα γυρίζω καὶ τηρῶ μου καίγεται ἡ καρδιά μου.

Ἄγάπα με νὰ σ' ἀγαπῶ θέλε με νὰ σὲ θέλω.
θὲ νᾶρθ' καιρὸς καμμιά φορά θὰ θέλ' σ' νὰ μὴ σὲ θέλω.

Ἀγάλια ἀγάλια μὲ καιρὸ κι' οἱ ἔρημοι οἱ χρόνοι,
νὰ παίξ' ὁ λύκος μὲ τ' ἀρνὶ κι' ὁ μποῦφος μὲ τ' ἀηδόνι

Ἀηδόνια μου μπιρμπιλία μου τὸν κάμπο χαιρετᾶτε
καὶ σ' τὸν ὄντὰ ποῦ κάθεται σελιάμι (2) νὰ τοῦ πᾶτε.

Ἀηδόνια τῆς Πρωτομαγιάς γοντζιὲς Μαγιοῦ λουλούδι,
ἄνοιζε τ' ἀχειλάκια σου καὶ πέσ' ἓνα τραγούδι.

Ἄειντε μωρὲ χαϊνικο (3) σ' τὸν κόμπο τοῦ λαιμοῦ σου,
μ' ἔμένα παίζεις καὶ γελαῖς κ' ἄλλοῦ σοῦ δέρν' ὁ νοῦς σου.

Ἀνάθεμά σου μυγδαλιὰ π' ἀνθίζεις τὸν χειμῶνα,
δὲν καρτερεῖς τὴν ἄνοιξι ὅπου λαλοῦν ἀηδόνια.

Ἀνάθεμά σε ἔρωτα ποῦσαι μέσα κλεισμένος,
σ' τὰ φυλοκάρδια τῶν παιδιῶν εἶσαι περδικλωμένος.

Ἀνάθεμά σου ξενιτειὰ καὶ σὺ καὶ τὸ καλό σου,
μοῦ πῆρες τὴν ἀγάπη μου καὶ ποῦ νὰ τ' ν' ἀνταμώσω.

Ἀνάθεμά σε ἔρωτα ὅπου δὲν ἔχεις μπέσα,
ἔσὺ νὰ τρώς τὸ κάστανο κ' ἐγὼ νὰ τρώω τὴν πέτσα.

Ἀνάθεμα τῆ μάνα σου ποῦ σ' ἔκανε μοδίστρα,
ποῦ δὲ σ' ἀφήνη μιὰ στιγμή νὰ σιάσης τὴ χωρίστρα.

Ἀνάθεμα Τραμπάτοβα μὲ τὰ καμώματά σου,
ἦρθα νὰ πιῶ κρύο νερὸ καὶ μπῆκα σ' τὸν σεβντά σου.

Ἀνάθεμα τῆ μάνα σου καὶ τῆ δικὴ μ' ἀντάμα,
ποῦ δὲν μᾶς ἀρραβώνιασαν νὰ περπατοῦμε ἀντάμα.

Ἄν ἀπεθάνω θάψτε με, σκεπᾶστε με μ' ἀσβέστη.

1) Ριτζά=Παράκλησις θερμῆ.

2) Σελιάμι=Χαιρετισμός.

3) Χαϊνικο=Ψεύτη.

για να περνάη ὁ φίλος μου νὰ μ' λέει Χριστὸς Ἄνεστη.

Ἄνάμεσα σ' τὴν πόρτα σου δυὸ φείδια σκοτωμένα,
ἔτσι θὰ σκοτωθῶ κι' ἐγὼ ἀγάπη μου γιὰ σένα.

Ἀναστενάζω βγαίν' ἀχνὸς μαυρίζει μου τὰ ρούχα,
κρίμα σ' τν' ἀγάπ' ὀπώχασα καὶ τὴ χαρὰ μ' ὀποῦχα.

Ἀναστενάζω βγαίν' ἀχνὸς βήχω καὶ βγαίνει ἀντάρα,
καὶ τὸ χιλὲ (1) ποῦ μοῦκανες νὰ ἔχης τὴν κατάρρα,

Ἄνέβηκα στοὺς οὐρανοὺς νὰ πῶ τὸ Ἰορδάνη.
ἀγάπη μου νὰ μὴ μπιστευτῆς χωρὶς νὰ βάλ' ζτεφάνη.

Ἄν ἤξερες πόσ' σ' ἀγαπῶ τόσο νὰ μ' ἀγαπήσης,
μὴ μ' ἀγαπήσης πλειότερο καὶ πέσης κι' ἀρρωστήσης.

Ἀπὸ μικρὴ σ' ἀγάπησα μεγάλη δὲν σὲ πῆρα,
ἔχω ἐλπίδα στὸ Θεὸ πῶς θὰ οὐ πάρω χήρα.

Ἀπόψε τὰ μεσάνυχτα βουλήθηκα νὰ γράψω,
τὰ ντέρτια (2) τῆς ἀγάπης μου πέντε κεριά ν' ἀνάψω.

Ἀπὸ τὴν πόρτα σου περνῶ βάλε νὰ μὲ σκοτώσουν,
βάλε τὰ φείδια νὰ μὲ φᾶν καὶ νὰ μὲ φαρμακώσουν.

Ἀπόκαμαν τὰ μάτια μου τὴν πόρτα σου τηρῶντας,
καὶ σ' τὸ λιθάρι κάθοντας ἐσένα καρτερῶντας.

Ἀπὸ τὴν πόρτα σου περνῶ βρίσκω ἐσένα ὄξω,
παντέχω εἶσαι τριανταφυλλιά ἓνα γοντζέ νὰ κόψω.

Ἀρρώστησα δὲ μοῦστειλες οὔτ' ἓνα σάπιο μῆλο,
νὰ τῶχω νὰ μυρίζωμαι νὰ λέω πῶς ἔχω φίλο.

Ἀρρώστησες καὶ σοῦστειλα τὸ μῆλο δαγκαμένο,
κι' ἀνάμεσα σ' τὴν δαγκωσιὰ σοῦχα φιλιὸ δομένο.

Ἄσπρη λαμπάδα καίγεται σ' τὸν κάμπο καὶ δὲ λυώνει,
τὴν ἀγαπάει ὁ νειὸς τῆ νειὰ καὶ δὲ τὸ φανερώνει.

Ἄστρα μὲ τ' ἄστρα πιάωνται κι' ἡ πούλια τὰ χωρίζει.
αὐγερινὸς διαβατικὸς καὶ τὰ μπαραμπαρίζει.

Αὐτὰ τὰ λὲν οἱ γαλανὲς γιὰ νὰ παρηγοριοῦνται,
τὰ μαύρα μάτια εἶν' ὁμορφα καὶ πρέπει ν' ἀγαπιοῦνται.

Αὐτὰ τὰ μαύρα ποῦ φορεῖς δὲν τὰ φορεῖς γιὰ λύπη,

1) Χιλὲ=Γέλασμα.

2) Ντέρτια=Βάσανο, πόνος.

μόν' τὰ φορεῖς γιὰ τ'ν' ὁμορφιά καὶ γιὰ τὸ κιμπαρλίκι (1).

B

Βασιλικὸς μοῦ μύρισε τηράτε ποιὸς διαβαίνει,
μὴνα διαβαίνει ὁ φίλος μου σ'τὸ σπίτι του πηγαίνει.

Βασιλικὲ πλατύφυλλε μὲ τὰ σαράντα φύλλα,
σαράντα σ' ἀγαπήσανε καὶ πάλι ἐγὼ σέ πήρα.

Βασιλικὸς μοῦ μύρισε ἡ ἀγάπη μου διαβαίνει,
ἀφήστε με νὰ τὴν ἰδῶ γιατί ἡ ψυχὴ μου βγαίνει.

Βασίλισσα κι' ἂν ἦσουνα δὲ θᾶχης τέτοια χάρι,
νᾶσαι τὸ ἄνθος τῶν κοριτσιῶν τῆς γειτονιᾶς καμάρι.

Βρὲ οὐρανὲ πατέρα μου κατέβα κάνε κρίσι,
ἡ ἀγάπη μου ἐπέισμωσε καὶ θέλει νὰ μ' ἀφήση.

Βρὲ οὐρανὲ ποῦσαι ψηλὰ ρίξε τὸ χάρο κάτω,
νὰ πάρη τὸ κορμάκι μου ποῦναι πληγὲς γεμᾶτο.

Βρὲ ψυχὴ μου καὶ ζωὴ μου καὶ χρυσὸ καμάρι μου,
νὰ σὲ ζωγραφίσω θέλω μέσ' τὴν ἀπαλάμη μου.

Γ

Γαρουφαλιᾶς γαρούφαλο κι' ἄνθος ἀπὸ κανέλλα,
ἔχω τὶς πόρτες ἀνοιχτές κι' ὅταν θελήσης ἔλα.

Γαρουφαλίτσα μου μικρὴ μὲ τὰ γαρουφσάκια,
νὰ σ' εἶχα νὰ σ' ἀγκάλιαζα κι' ἄς μέκαναν κομμάτια.

Γιὰ μαῦρα μάτια χάνουμαι γιὰ γαλανὰ πεθαίνω.
γι' αὐτὰ τὰ παραγαλανὰ σκίζω τὴ γῆς καὶ μπαίνω.

Γιὰ μάστα τὰ τραγούδια σου καὶ βάλτα σ'τὸ ζιμπίλι
καὶ σήκωσ'τα παράψηλὰ νὰ μὴ τὰ φᾶν οἱ ψύλλοι.

Γιὰ πᾶρὲ ἐσύ τὴ λύρα σου καὶ γὼ τὸν ταμπουρά μου (2)
νὰ πᾶμε νὰ γλεντήσουμε κάτω σ'τὴν πεθερά μου.

Γαλάζια πέτρα τ' οὐρανοῦ καὶ κῦμα τῆς θαλάσσης,
δὲν τῶλεγα νὰ μ' ἀρνηθῆς τὸ νοῦ μου νὰ χαλάσης.

Δ

Δὲ θέλω ὁ ὀχτρός μου ν' ἀρρωστήση οὔτε καὶ νὰ πεθάνη,

1) Κιμπαρλίκι=Περηφάνεια.

2) Ταμπουράς=Εἶδος μανδολίνου.

δσα πανιά εἶναι σ' τὸν ντουνια τεφτίκια (1) νά τὰ κάνη.

Δέ θέλω ἄνδρα μποσταντζή ν' ἀνακατεύη τις λάσπες.
μόν' θέλω ἄνδρα ζανατζή νά κάθεται σ' τές λάσπρες.

Δέν τώλεγα νά εἶσαι ἐχθρός σέ πάντεχα γιά φίλο,
νά σ' εἶχα στήν καρδούλα μου μαλαματένιο στῦλο.

Δέ πᾶς νά κλαῖς νά δέρνεσαι νά χύσης μαῦρο δάκρυ,
γιατι μ' ἔκανες τὸν ὄρφανὸ χαϊβάνι (2) σ' τὸ σοκάκι.

Διαβαίνω γιατί μου κρύβεσαι δέν ἦλθα νά σέ φάω,
ἔχω δυὸ λόγια νά σοῦ πῶ γυναῖκα νά σέ πάρω.

Διαβαίνω ἀπὸ τὴν πόρτα σου τὴ βρίσκω κλειδωμένη,
σκύφτω φιλῶ τὴν κλειδωνιά καὶ φεύγω μαραμένη.

Διαβαίνω ἀπὸ τὴν πόρτα σου κι' ἀπὸ τὸ μαχαλᾶ σου,
ν' ἀκούσω τὴν κουβέντα σου καὶ τὴ χρυσὴ λιαλιά σου.

Διπλῆ μου μαντζουράνα καὶ καρυοφύλλι μου,
φέρε τὸ μάγουλό σου κοντὰ σ' τὰ χεῖλη μου.

Δυὸ φύλλα ἔχει ἡ πόρτα σου δέν ξέρω ποιὸ ν' ἀνοίξω,
νά κόψω τὸ κεφάλι μου καὶ μέσα νά τὸ ρίζω.

Δυὸ μάτια ἔχεις λυγερὴ καὶ δυὸ καρδιές μαραίνεις,
ἐμένα σὰν μὲ τυραγνᾶς, τὸ τί καταλαβαίνεις.

Ε

"Ἐβγα κυρά μου νά σέ ἰδῶ καὶ σὺ νά ἰδῆς ἐμένα,
νά ἰδῆς πῶς καίγεται ὁ ντουνιας καὶ τρέχει μαῦρο αἷμα.

"Ἐβαλες τὴν πόλκα σου καὶ τὴ λέρωσες,
κι' ὁ ἔμπορος φωνάζεις πῶς δέν τὴν πλέρωσες.

'Ἐγὼ γιὰ σένα τραγουδῶ καὶ λές δέ σ' ἀγαπάω,
καὶ μὲ τὸ τραγούδι μου πῶς τὸν καιρὸ περνᾶω.

'Ἐγὼ παιδί δέν ἀγαπῶ μὲ τζιουμπέδες (3) καὶ ντλαμάδες,
μόν' ἀγαπῶ τὰ φράγκικα καὶ στὸ κεφάλ' πομάδες.

'Ἐγὼ κρασί δέν ἔπινα ῥακί γιὰ νά μεθύσω,
τώρα τὰ πίνω καὶ τὰ δυὸ γιὰ νά σ' ἀλησμονήσω.

Εἶναι ἡ ὥρα δώδεκα ποὺ κλειοῦμε τ' ἀργαστήρια.

1) Τεφτίκι=Γάζα.

2) Χαϊβάνι=Ζῶο, περίγελο.

3) Τζιουμπέδες=Ἐνδυμα ἀνδρικοῦ μαῦρο.

καί ἀρχινᾶνε τὰ νοήματα ἀπὸ τὰ παραθύρια.

Εἶσαι ψηλή, εἶσαι λιγνή, εἶσαι καί μαυρομάτα,
ἔχεις τὴ μέση σου λιανὴ καί τὰ πλευρὰ γεμάτα.

Ἐκεῖ ὅπου ἀγάπαγες νὰ μὴν πολυπηγαίνεις
γιατ' ὕστερα θὰ βρῆς μπελιᾶ δὲν ξέρω τί θὰ γίνεις.

Ἔλα κάτσε σιμά μου καί πιάσ' τὸ χέρι μου
καί ῥῶτα τὴν καρδιά μου τί εἶν' τὸ γκιντέρι μου.

Ἔμαθα π' ἀρραβώνιασες μὲ γειά σου μὲ χαρά σου,
ὄλοι νὰ φᾶν σ' τὸν γάμο σου καί γὼ σ' τὰ κόλλυβά σου.

Ἔμαθα π' ἀρραβώνιασες ῥίψον τὸν ἀρραβῶνα,
καί πέσε σ' τὴν μανούλα σου, εἶμαι μικρὴ ἀκόμα.

Ἐμένα μοῦ τὸ εἶπανε ἀνθρώποι μερακλήδες,
πῶς τὴν καλλίτερη ζωὴ τὴν ἔχουν οἱ μπεκρῆδες.

Ἐμένα τὸ πουλάκι μου εἶναι ψηλὸ σ' τὸ μπότι,
μελαχροινὸ σ' τὸ πρόσωπο κι' ἀπὸ μεγάλο σόι.

Ἐξω δὲ βγαίνεις νὰ σὲ ἰδῶ, μέσα νὰ μπῶ δὲν μπαίνω,
κᾶνα πρωτὶ σ' τὴν πόρτα σου θὰ μ' εὔρης ξαπλωμένο.

Ἐπέρασα ἀπ' τὸ σπίτι σου κι' εἶδα φωτιὰ μεγάλη.
μοῦπαν πῶς πέθαν' ὁ ἄντρας σου κι' ἔχω χαρὰ μεγάλη.

Ἐρωτα δὲν σοῦ ζήτησα καμμιὰ μεγάλη χάρη,
νὰ μοῦ τραβήσης τὸν σεβντὰ πού ἔχω στὸ κεφάλι.

Ἐσὺ ἀπ' αὐτοῦ μαραίνεσαι, καί γὼ ἀπ' ἐδῶ λυποῦμαι,
τάξε κερὶ στὴν Παναγιὰ ἴσως κι' ἀνταμωθοῦμε.

Ἐσὺ εἶσαι τὸ σταφύλι κι' ἐγὼ τὸ τσάμπουρο,
ἐσὺ φιλεῖς τ' ἀχειλί καί γὼ τὸ μάγουλο.

Ἐσὺ σ' τὸ παραθύρι κι' ἐγὼ διαβαίνοντας,
ῥίξε μου τὸ μαντήλι νὰ πάω παίζοντας.

Ἐχ' ὁ καιρὸς γυρίσματα κι' οἱ μῆνες ἐβδομάδες,
θὲ νὰ σοῦ κάψω τὴν καρδιά μὲ κόκκινες λαμπάδες.

Η

Ἡ ἀγάπη μας ἦταν κρυφὴ σὰν σπόρος σ' τὸ πεπόνι,
καί τώρα μᾶς τὴν ἔμαθαν οἱ ἄνομοι γειτόνοι.

Ἡ θάλασσα καί τὰ βουνὰ χαίρονται τὸν ἀέρα,

χαρείτε νειές τὰ νειᾶτα σας δὲν τᾶχετε ὅλη μέρα.

Ἡ μάνα σου κι' ἡ μάνα μου σ'τὴ σκάλα κουβεντιάζαν,
κι' ἔμεῖς τὰ δυὸ νομίζαμε πῶς μᾶς ἀρραβωνιάζαν.

Ἡ μάνα σου κι' ἡ μάνα μου σ' ἓνα βαθὺ κατῶγι,
κι' ἔμεῖς τὰ δυὸ νὰ ζήσωμε σὲ στῶμα σὲ σεντόνι.

Ἡ παντρεία σ'τὸν ἄνθρωπο εἶναι σκλαβιά μεγάλη,
παίρνεις τὰ δυὸ βουνὰ τὰ βάνης σ'τὸ κεφάλι.

Θ

Θὰ πάρω τ' ἄγρια βουνὰ τ' ἀγρίμια νὰ ρωτήσω.
μπορεῖ νὰ βρῶ κᾶνα ριτζά (1) νὰ μάτα σ' ἀγαπήσω.

Θὰ πάρω δίπλα τὰ βουνὰ νὰ βρῶ ροῖδιὰ μὲ ροῖδα,
νὰ βρῶ καὶ τὴν ἀγάπη μου νὰ τὴ χορτάσω λόγια.

Θέλω νὰ σοῦ κάνω ἓνα ριτζά, θέλω νὰ σὲ παρακαλέσω,
εἰς τὸ κρεββάτι ποῦσαι σὺ νάρθῶ καὶ γὼ νὰ πέσω.

Θεὲ μεγαλοδύναμε θέλω νὰ σὲ ρωτήσω,
τὰ νειᾶτα ἀφοῦ μᾶς τᾶδωσες τί μᾶς τὰ παίρνεις πίσω;

Θέλω νὰ γίνης φθισικιὰ οὔτε καὶ νὰ πεθάνης,
γιὰ νὰ περνῶ ἀπ' τὴν πόρτα σου καὶ νὰ ρωτῶ τί κάνης;

Ι

Ἴσια μὲ τὰ μεσάνυχτα μοῦρθε μιὰ περιστέρα,
μοῦ σήκωσε τὸ πάπλωμα καὶ μοῦπε καλησπέρα.

Κ

Καλὰ ἴκανα κι' ἀγάπησα κοντὰ σ'τὴν γειτονιά μου,
ἔχω τὸν ὕπνο διάφορο καὶ τὸ φιλι σιμά μου.

Καλὰ ἴκανα κ' ἀγάπησα ἔσένα τὸ παγῶνι,
ὅταν σὲ βλέπω πῶρχεσαι μυρίζομαι λεμόνι.

Καλησπεράω δυὸ ψυχές, μάνα καὶ θυγατέρα,
ἡ κόρη εἶναι πέρδικα κι' ἡ μάνα περιστέρα.

Καλῶς τον τὸν Αὐγερινὸ ποῦρχεται ἰδρωμένος,
ἀπὸ τοὺς κάμπους δροσερὸς σ'τὰ γκέγκικα (2) ντυμένος.
Καλῶς τὰ μάτια ποῦρχονται πουρνὸ πουρνὸ γιὰ μένα,

1) Ριτζά=Τρόπος, μέσον.

2) Γκέγκικα=Στολή Γκέγκα. Γκέγκηδες=Ψυλὴ Ἀλβανικὴ.

κι' ἄν ἔρχονται γιὰ ἄλλον κανέν' νά φύγουν κακιωμένα.

Καρσί (1) καρσί τὰ σπίτια μας καρσί κ' οἱ οὐβουροί (2) μας,
ἔλα νά κάτσουμε μαζί νά σκάσουν οἱ ὄχτροί μας.

Καρσί καρσί τὰ σπίτια μας καρσί τὰ μπουχαριά μας,
καί ἕνας Ἄγγελος χρυσός ἔγραψε τὸ ὄνομά μας.

Κοιμᾶται τὸ πουλάκι μου μέ τί νά τὸ ξυπνήσω,
θὰ πάρω διαμαντόπετρες νά τὸ πετροβολήσω.

Κοιτᾶτε κείνο τὸ βουνὸ πῶς ἄναψε καί καίει,
κάποιος ἀγάπη ἔχασε καί κάθεται καί κλαίει.

Κυρά μου μὴν περφανεύεσαι τόσ' ὄμορφη δὲν εἶσαι,
σ'τὸ μαχαλᾶ μου (3) κάθεσαι καί ξέρω τίνος εἶσαι.

Κυρά μου τὸ φουστάνι σου παίρνει καί σκίζεται,
κι' ὁ ἄντρας σου δὲν ἔχει καί συλλογίζεται.

Κυρά μου ὅταν σ' ἀγάπησα, ἦταν Ἀράμαζάνι (4)
κι' ἔτσι κόλλησ' ὁ σεβντᾶς σὰ μέλι σ'τὸ σαγάνι.

Κορίτσια μὴν πιστέψετε τοὺς λιμοκοντόρους,
αὐτὰ τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦν χρωστοῦν εἰς τοὺς ἐμπόρους.

Κορίτσια μὴν πιστέψετε σ'τὴ λιμοκοντορία,
γιατ' εἶναι κούφιο κάστανο καί ἀναπαραδία.

Κύτα πῶς μέ κατάντησες νά μ' ἔχης σ'τὸ λαιμό σου,
νά μ' ἔχης καί σ'τὰ ζῶντα σου καί σ'τὸν ἀπεθαμὸ σου.

Κοντὴ γυναῖκα πέρδικα, ψηλὴ καραμαντάνα,
ψηλὸς ἄντρας Ἀπόστολος, κοντὸς πομπὴ καί γάνα.

Λ

Λάβε τὸ γραμματάκι μου σιγὰ σιγὰ ἄνοιξέ το,
πλησίασε τ' ἀχειλί σου καί γλυκοφίλησέ το.

Μ

Μαβρα εἶναι τὰ παπούτσια σου καί μπλέ ἡ φορεσιά σου,
μελαχροινὸ τὸ πρόσωπο καί σκοῦρα τὰ μαλλιά σου.

Μάνα μου σὰν πεθάνω στόλισε τὸν τάφον μου,

- 1) Καρσί=Ἀπέναντι.
- 2) Οὐβουρός=Αὐλή.
- 3) Μαχαλᾶς=Συνοικία.
- 4) Ἀραμαζάνι=Ἑορτὴ Μωαμεθανῶν.

καί κάνε ὅ,τι ἤθελες νὰ κάνης εἰς τὸν γάμον μου.

Μὲ χτίκιασες νὰ χτικιαστής καὶ μ' ἔσωσες νὰ σώσης,
σὰν τὸ γυαλί νὰ ραγιστῆς, σὰν τὸ κερί νὰ λυώσης.

Μὲ χτίκιασες νὰ χτικιαστής κι' ὄλ' οἱ γιατροὶ τὸ λένε,
καὶ βέβαια χτικιό (1) εἶν' αὐτὸ καὶ ζωντανὸ μὲ κλαῖνε.

Μελαγχροινὸ ἔχω σ'τὸ πλευρὸ ἢ ἄσπρη παραστέκει,
πῶς θέλ'ς ν' ἀφήσω τὸ γοντζέ (2) νὰ φιλήσω τὴν ἀσβέστη.

Μὲ τ' ἄσπρα σ' εἶδα σήμερα μοῦρθε νὰ παλαβώσω,
εἶπα πῶς εἴσουν Ἄγγελος ψυχὴ νὰ παραδώσω.

Μὲ τὸν ἀέρα ἔχω καυγᾶ (3) μὲ τὸ βορειᾶ ἔχω κρίση,
μοῦ χάλασε τὸ χτένισμα δίχως νὰ μὲ ρώτηση.

Μὲ τί χορτάρι μ' ἔγγιξες καὶ τρέμω γιὰ τ' ἔσένα,
ἐσὺ σιμά μου κάθεσαι καὶ γὼ ρώτῶ γιὰ σένα.

Μὲ τὸ μαντήλι νόημα καὶ μὲ τὸ φέσι μάτι,
κι' αὐτὸ τὸ λιανοζύμωμα θέ' νὰ μᾶς φέρη σὲ μάχη.

Μὴ σοῦ κακοφαίνεται ποῦσαι κοντὴ στὸ μπόϊ (4),
κοντὸς εἶν' κι' ὁ βασιλικὸς ποῦ τὸν μυρίζουν ὄλοι.

Μὴ γελαστῆς καὶ κατεβῆς καὶ χάσης τὴν ὠμορφιά σου,
καὶ βάλῃς ἄντρα σ'τὸ πλευρὸ, παιδί σ'τὴν ἀγκαλιά σου.

Μὴν εἶμαι κάλπικος (5) παρᾶς γιὰ νὰ μὲ ρίξης πέρα,
ἐγὼ εἶμαι γιὰ τὴν τσέπη σου, ἀσημένια ταμπακέλλα.

Μὴ μπιστευτῆς τοῦ φίλου σου καὶ πῆς τὸ μυστικὸ σου,
φίλος σ'τὸ φίλο θὰ τὸ πῆ κι' εἶναι κακὸ δικό σου.

Μιντέτι (6) πῶς τῶφερε ὁ ντουνιας (6) κι' οἱ ἔρημοι οἱ χρόνοι,
νὰ παίζ' ὁ λύκος μὲ τ' ἀρνὶ κι' ὁ μποῦφος μὲ τ' ἀηδόνη.

Μοῦ μήνυσες νὰ μὴ διαβῶ, οὔτε νὰ τραγουδήσω,
ἐγὼ διαβαίνῳ τραγουδῶ νὰ σκάσουν οἱ ὄχτροί σου.

Μπαχτσέδες (8) καὶ κρύα νερά ὅπου κι' ἂν πάω βρίσκω,
σὰν τὸ κορμί σου τὸ γλυκὸ δὲ μπορῶ νὰ τὸ φρουρήσω.

1) Χτικιό=Φυματίωσις.

2) Γοντζές=Μισοανοιγμένο τριαντάφυλλο.

3) Καυγᾶς=Μάλωμα.

4) Μπόϊ=Ἀνάστημα.

5) Κάλπικος=Ψεύτικος.

6) Μιντέτι=Ἀλλοίμονο.

7) Ντουνιας=Λαός.

8) Μπαχτσέδες=Κῆποι.

Μπήκα σ'τήν καρβατιά κι' ὡς που νά βγῶ σ'τήν ἄκρη,
σάπισα τὸ μαντήλι μου σκουπίζοντας τὸ δάκρυ.

Μπιζέρισα (1) τὰ νειάτα μου καὶ θέλω νά γεράσω,
νά παρατήσω τὸ σεβντὰ νά κάτσω νά ἡσυχάσω.

Μωρὴ κοντούλα λεμονιά σ'τήν τσέπη μου σὲ βάνω,
σ'τῆς Ἄρτας τὸν περίπατο μοῦ πέφτεις καὶ σὲ χάνω.

Ν

Νᾶχα νεράντζι νᾶριχνα σ'τὸ πέρα παραθύρι,
νά τσάκιζα τὸ μαστραπᾶ πῶχει τὸ καρυοφύλλι.

Ντέρτι δὲν εἶχα σ'τήν καρδιά κι' ἀπόχτησα μαράζι,
τοῦ καρβιουῦ τὰ σίδερα νά ρίξης δὲν τὸ βγάζεις.

Νύχτωσε καὶ βράδουσε, παίρνει νά σκοταδιάση,
κι' ἓνα μικρὸ μικρὸ πουλί δὲν θέλει νά κουρνιάση.

Ξ

Ξενιτεμένο μου πουλί ποιὸς θὰ σὲ κυνηγήση,
ποιὸς θὰ σὲ βάλῃ σ'τὸ κλουβὶ νά σὲ γλυκοφιλήση.

Ξέρω τραγούδια λογιαστὰ καὶ τὰ καλὰ διαλέγω,
ἡ ἀγάπη μου δὲν εἶν' ἐδῶ καὶ γὼ τίνος τὰ λέγω.

Ξύπνα διαβαίνει ὁ ἔρωτας ἀπὸ τὸν μαχαλᾶ σου,
χρυσές κορτέλλες σοῦφερε νά πλέξης τὰ μαλλιά σου.

Ξύπνα διαβαίνει ὁ ἔρωτας κάτι θέλει νά σοῦ δώση,
χρυσᾶ στεφάνια σοῦφερε γιὰ νά σὲ στεφανώση.

Ο

Ὁ ἔρωτας εἶναι παιδί πάντα ρωτάει νά μάθῃ,
τῆς νύχτας τὰ καμώματα καὶ τῆς αὐγῆς τὰ πάθῃ.

Ὁ ἔρωτας εἶναι παιδί σ'τὰ πράσινα ντυμένος,
σ'τὰ φυλλοκάρδια τῶν παιδιῶν εἶναι περδικλωμένος.

Ὁ ἥλιος βασιλεύει κι' ἡμέρα σώνεται,
κι' ὁ νοῦς μου ἀπὸ σένα δὲν συμμαζώνεται.

Ὅλα τὰ βότανα τῆς γῆς τᾶκανα φαρμακία,
τᾶβαλα σ'τήν καρδούλα μου δὲν εἶδα θεραπεία.

Ὅλος ὁ κόσμος νά χαθῇ καὶ μιὰ ψυχὴ νά ζήση,

1) Μπιζέρισα=Βαρέθηκα.

νά μου βρεθῆ σ' τὸν θάνατο τὰ μάτια νά μου κλείση.

“Ὀλος ὁ κόσμος κι' ὁ ντουνιας τὰ ζέφκια (1) κάνουν χάζι, (2) κι' ἐμένα ἡ καρδοῦλα μου κλαίει κι' ἀναστενάζει.

“Ὀλος ὁ κόσμος μου τὸ λέν τρελλή εἶσαι καὶ χολιάζεις (3) ἐσὺ κορμί τῆς γῆς χρωστᾶς τὸ δίνεις κι' ἀγαλιάζεις.

“Ὀλος ὁ κόσμος νά μου ποῦν κι' ὁ βασιληᾶς π' ὀρίζει, ἐκεῖ π' ἀγκούμπησε ἡ καρδιά μ' παρέκει δὲν γυρίζει;

“Ὀλων τὰ μάτια εἶναι στεγνὰ καὶ τὰ δικά μου βρύση, περιβολάρης τὰ ζητεῖ τὰ δένδρα νά ποτίση.

“Ὅσα φτερά καὶ κόκαλα ἔχει τὸ περιστέρι τόσες φορές σὲ φίλησα κι' ἡ μάνα σ' δὲν τὸ ξέρει.

“Ὅσ' ἄστρα ἔχ' ὁ οὐρανὸς τόσα παιδιὰ νά κάνης, τόσες φορές νά παντρεφτῆς καὶ χήρα νά πεθάνης.

“Ὅσο νά κόψω ἓνα γοντζέ με τζίνισαν τ' ἀγκάθια, ὅσο νά σ' πάρω ἓνα φιλι με ντέρτια καὶ με πάθεια.

“Ὅταν περνᾶς πουλάκι μου γιὰ βῆξε ξεροβῆξε, γιὰ πάρε λιανοκάτσκαρα (4) στὰ κεραμίδια ῥίξε.

Π

Παιδί μου τράβα τὸ σεβντὰ τίποτε δὲν παθαίνεις, ὀλίγο θὰ τσουρουκεφτῆς (5) καὶ μοναχὸς θὰ κραίνεις.

Παιδί μου κι' ἂν με φίλησες τὸ πλένω καὶ μου βγαίνει, ἄλλοι ποῦ τὸ μιτζίτι (6) σου σ' τὴν τσέπη σου δὲν μπαίνει.

Παντέχεις ποῦσε μακρυὰ καὶ λές δὲν σὲ θυμοῦμαι, ἐγὼ τ. ὄναμά σου προσκυνῶ καὶ πέφτω καὶ κοιμοῦμαι.

Πάρα πολὺ χαμήλωσες τὸ φέσι τὸ ῥημάδι, καὶ σκέπασες τὸ μάγουλο ποῦχε τὸ κοκκινάδι.

Πατῶ τὸ χιόνι καίγομαι καὶ τὴ φωτιά κρυώνω, καὶ σ' τὸ φεγγάρι βρέχομαι καὶ σ' τὴ βροχὴ στεγνώνω.

Πρῶτα ἐσ' ἦσουν Ἄγγελος, τώρα Ἀγγελίζου ἀλλοι,

1) Ζέφκι=Διασκέδασις.

2) Χάζι=Κοίταμα—ὀπτική ἀπόλαυσις.

3) Χολιάζεις=Στενοχωριέσαι.

4) Λιανοκάτσκαρα=Πετραδάκια.

5) Τσουρουκεφτῆς=Μισοτρελλαθῆς.

6) Μιτζίτι=Νόμισμα ἀργυροῦν πεντόφραγο. Τουρκικό.

σ'τὴ βρύση πῶπινες νερό, τώρα τὸ πίνουν ἄλλοι.

Πρώτα ἦσουν "Ἄγγελος ἐρχόσουν ἀπετώντας,
τώρα σοῦ κόψαν τὰ φτερά κ' ἔρχεσαι περπατώντας.

Πῶς ἤθελα νὰ πέθνησκα καὶ πάλι νᾶταν ψέμμα,
γιὰ νᾶβλεπα ποιὸς μ' ἀγαπᾶ καὶ ποιὸς πονεῖ γιὰ μένα.

Πέρδικα περδικούλα μου, πέρδικα μπαχτσοβάνα (1)
πόσο μ' ἀρέσει ἡ κρίση σου ὅταν φωνάζεις μάνα.

Ποιὸ εἶναι κεῖνο τὸ πουλί ὅπου τὸ λέν σαῖνι,
ὅπου τρυπάει τὸ μάρμαρο βγάζει νερό καὶ πίνει.

Πές μου κυρά μ' ποιὸς σοῦβαψε τὰ φρύδια μὲ καμάρα
πληρώνω γὼ τὰ βαφτικὰ νὰ τὰ χαροῦμε ἀντάμα.

Πέτρα τὴν πέτρα περπατῶ κλαίγω σᾶν τὸ σπουργίτη,
ὅποιος μᾶς ἐξεχώρισε νὰ τοῦ καὶ τὸσπίτι.

Ρ

Ῥόδα καὶ τριαντάφυλλα κι' ἄνθη τοῦ παραδείσου,
μάζεψε ὁ ἔρωτας κι' ἔφκιασε τὸ κορμί σου.

Σ

Σὰν τὶ τραγοῦδι νὰ σοῦ πῶ ἐσένα νὰ σ' ἀρέση,
ἔχεις κορμί ἀγγελικὸ καὶ ζαχαρένια μέση.

Σὰν ἀποθάνω θάψε με πίσω ἀπ' τ' Ἅγιο Βῆμα,
γιὰ νὰ περνοῦν οἱ ὤμορφες νὰ μοῦ μοῦ πατοῦν τὸ μνήμα.

Σὰ χαλασιὰ σ' Αὐγερινὲ ποῦσαι μέσα κλεισμένος'
κι' ὄλος ὁ κόσμος κι' ὁ ντουνιαὸς φαίνεται χαλασμένος.

Σεβντὰ κρατῶ, σεβντὰ βαστῶ, σεβντὰ ἔχω σ'τὸ κεφάλι,
κι' ἄλλος σεβντὰς μοῦ μὴνυσε ἂν θέλῃς νᾶρθω βράδου.

Σήκωσ' τὰ μάτια κύτα με, κύτα με σ'τὸ κεφάλι,
κι' ἂν δὲν σ' ἀρέσω μάτια μου χαμῆλωσέ τα πάλι.

Σ' ἓνα δενδρὶ ἀκούμπησα νὰ πῶ τὰ βᾶσανά μου,
καὶ τὸ δενδρὶ μαράθηκε ἀπὸ τὰ δάκρυά μου.

Στὰ παραθύρια τὰ ψηλὰ τὴ χαμηλὴ πεζούλα,
ὄλοι ἀγαποῦνε τὴν κυρά κι' ἐγὼ ἀγαπῶ τὴ δούλα.

Στὰ ξένα ποῦσαι μάτια μου σκεπάσου μὴ κρυώσης.

1) Μπαχτσοβάνα=Γ'υναῖκα κηπουρός.

σκεπάσου μὴν πλευριτωθῆς θὲ νὰ μὲ χαντακώσης.

Στὰ ξένα σὺ σ'τα ξένα ἐγὼ θιαμαίνομαι πῶς ζοῦμε,
κλάψε σὺ, νὰ κλάψω κι' ἐγὼ, ὥσπου νὰ ἀνταμωθοῦμε.

Σταλαγματιὰ σταλαγματία πίπτουν τὰ δάκρυά μου,
μοῦ τρύπησαν τὰ στήθη μου καὶ μπῆκαν σ'τὴν καρδιά μου.

Στάλα τὴ στάλα τὸ νερὸ τρυπάει τὸ λιθάρι,
καὶ τὸ κορίτσο τ' ἀνύπαντρο τρυπάει τὸ παλληκάρι.

Σ'τὴ μέση ἀπὸ τὴ λίμνη μας θέλω τζαμί (1) νὰ στήσω.
νὰ γίνω Δερβισόπουλο (2) ν' ἀνεβῶ νὰ μπαγλατίσω (3)

Σ'τὴ μέση ἀπὸ τὴ λίμνη σας στέκονται δυὸ λεμόνια,
τῶνα μοῦ σφάζη τὴν καρδιά καὶ τ' ἄλλο τὰ πλεμόνια.

Σ'τὴ μέση ἀπὸ τὴ λίμνη μας μιὰ Ἐκκλησιὰ θὰ στήσω,
νὰ γίνω διάκος καὶ παπάς νὰ μπῶ νὰ λειτουργήσω.

Σ'τὴ μέση ἀπὸ τὴν θάλασσα κρεμιοῦνται δυὸ λελέκια
εἶπα πῶς εἶν' ἡ ἐγάπη μου μὲ τ' ἄσπρα τὰ γελέκια.

Σ'τὴ μέση ἀπὸ τὴ θάλασσα καθέκλα μαρμαρένια,
κάθεται ἡ ἀγάπη μου ἡ μαργαριταρένια.

Σ'τὴ μέση ἀπὸ τὴ θάλασσα εἶναι μιὰ κρύα βρύση,
ὅποιος νερὸ πιῆ ἀπ' αὐτὴ δὲν θὰ ξαναζητήση.

Σ'τοὺς κάμπους ἀναστέναξα καὶ βγήκαν τρεῖς Ἀγγέλοι,
ὁ ἓνας εἶν' ἡ ἀγάπη μου μὲ τὸ σπαθὶ σ'τὸ χέρι.

Σ'τὸ ψυχρὸ τὸ μάρμαρο τοῦ τάφου μου ἐπάνω,
θαρρῶ θὰ χύσης δάκρυα ὅταν θ' ἀποθάνω.

T

Τὰ μαῦρα μάτια τ' ἄλογα τὰ γαλανὰ οἱ φοράδες,
κι' αὐτὰ τὰ παραγαλανὰ τᾶχουν βαρειές κυράδες.

Τὰ μάτια ἔχουν ἔρωτα καὶ μέσα ψιχαλίζουν,
καὶ μέσα στὸ ψιχαλισμὸ καράβια ἀρμενίζουν.

Τὰ μάτια σου εἶν' ὀλόμαυρα ὀλοτριγύρ' ἀσῆμι,
σφάζουν κορμιά, παίρνουν ψυχές, δὲν κάνουν ἐλεημοσύνη.

Τὴ καλημέρα σουῦπα γῶ, πές μου τὴν καληνύχτα,

1) Τζαμί=Ἐκκλησιὰ Μωαμεθανικὴ.

2) Δερβισόπουλο=Καλογερόπουλο Μωαμεθανῶν.

3) Μπαγλατίσω=Λέξις τουρκικὴ=προσεῦχομαι ἀπὸ τὸ τζαμί δυνατά.

°μένα ὁ σεβντάς μου μ' ἔφερε, καμμιά δουλειά δὲν εἶχα.

Τὴ μάνα σου τὴν ἀγαπῶ καὶ τῆς φιλῶ τὸ χέρι,
θέ νά τὴν κάμω πεθερά καὶ σένα δικό μου ταῖρι.

Τάχα νά ζήσω καὶ νά ἰδῶ τὰ Γιάννινα, τὸ Δρῖσκο,
ὄσα λιθάρια ἔχει ἡ γῆς ὄλα νά τὰ φιλήσω.

Τὰ λόγια σου εἶναι ψεύτικα σὰν τὰ γυαλιὰ στ' ἀράφι,
σὰν τὰ φλουριά τὰ ψεύτικα πού π'λοῦνται σ'τὸ σαράφι.

Τί τῆς ἔκανα τῆς μάνας σου κι' ὄλο μὲ καταριέται,
θέ νά τὴν κάνω πεθερά καὶ πὲς τῆς νά μ' εὐκίεται.

Τί πάει νά πῆ ὁ θάνατος, ἐνῶ πεθαίνουν κι' ἄλλοι,
ὁ ζωντανὸς ξεχωρισμὸς εἶναι μεγάλο χάλι,

Τί νά σοῦ κάνω μάτια μου ποῦσαι μέσα κλεισμένη,
σ'τόν μῆνα βγαίνεις μιὰ φορὰ σὰν πέρδικα γραμμένη.

Τί νά σοῦ κάνω μάτια μου δὲν εἶναι ἀπὸ τ' ἔμένα,
ἄλλοι μ' ὀρίζουν τ' ὀρφανὸ καὶ τυραγνῶ καὶ σένα.

Τί θὰ μοῦ κάνει ἓνα ὦχ!, τί θὰ μοῦ κάνουν δύο,
ἀπ' ἔχασα τὸ γκιουλ μπαξέ μὲ τὸ νερὸ τὸ κρύο,

Τὸ κέντημα εἶναι γλέντημα κι' ἡ ρόκα εἶναι σεργιάνι,
κι' αὐτὸς ὁ ἔρμος ἀργαλειὸς εἶναι σκλαβιά μεγάλη.

Τὸ παραθύρι τῶκλειςες κι' ἔκλειςες τὴν καρδιά μου,
ξέρω γιὰ μένα τῶκλειςες σ' εὐχαριστῶ κυρά μου.

Τὸν ἔρωτα συνήνητησα σ' ἓνα στενὸ σοκάκι,
καὶ μοῦπε κάτσε φρόνιμα θὰ σοῦρθω ἀπὸ χάκι.

Τραγοῦδ' ἐσύ τραγοῦδ' ἐγὼ νά ποῦμε ἓνα κι' ἓνα,
ὁ δάσκαλος πού σὲ μάθαινε μὲ μάθαινε κι' ἔμένα.

Τῆρα μαλλιά σ'τὴν κεφαλὴ χτενισμένα μὲ τὴν τάξι,
πού κάθε τρίχα γίνεται σπαθὶ γιὰ νά μὲ σφάξῃ,

Τῆς νυχτερίδας τὰ φτερά μοῦ τᾶφκιασαν γιαπράκια,
μοῦ τᾶδωσαν καὶ τᾶφαγα καὶ πῆρα τὰ σοκάκια.

Τηρᾶτε ἐκεῖνο τὸ βουνὸ πῶς λάμπει τὸ χορτάρι,
ἔτσ' λάμπει κι' ἡ ἀγάπη μου σὰν τὸ μαργαριτάρι.

Υ

Ὑπομονὴ ὑπομονὴ ὡς πότε νά ὑπομένω,
γιὰ ἰδέστε ἡ ὑπομονὴ πῶς μ' ἔχει καμωμένο.

Φ

Φεύγεις και φεύγει ή γνώσι μου, ό νοϋς κι' ό λογισμός μου,
τάχα τί κάνει τωραγια ό φίλος ό δικός μου.

Φύτρωσε αγιόκλημα σ'τήν πέρα την αύλή σου,
νά βρώ άφορμή της μάνας σου νάρθω νά σε φιλήσω.

Χ

Χίλια νά ιδούν τά μάτια μου μου φαίνονται μυρμήγκια,
κι' όταν ιδούν την άγάπη μου μ' άνοίγουν τά μηνίγγια.

Χορτάριασε ό τάφος μου έλα νά βοτανίσης,
και χύσε δάκρυα πικρά ίσως και μ' άναστήσης.

Χριστός Άνέστη μάτια μου καιρός ν' άνταμωθούμε
και άφορμή της Πασχαλιās έλα νά φιληθούμε.

Χριστός Άνέστη μάτια μου έλα νά φιληθούμε.
κι' αν σ' άρέσει τό φιλι στρώσε νά κοιμηθούμε.

Ψηλά βουνά και πράσινα και δέντρα φουντωμένα,
για φέρτε την άγάπη μου ή πάρτε με κι' έμένα.

Ψυχή μου λεημονήσου και δέσ'εμου την νήλα
άνοιξε παληός γεράς μέσ' της καρδιās τά φύλλα.

Ώρα την ώρα καρτερω νά τσουκανίσ' ή πόρτα,
νά μπή τ' άγγελικό κορμί πώς έμπαινε και πρώτα.

Ώρα ή καλή ψυχούλα μου κι' άέρας στα πανιά σου,
κι' ένας Άγγελος χρυσός νά στέκεται μπροστά σου.

Ώς κι' ό ούρανός με ρώτησε, μου ειπε ποιόν έχω φίλο,
τουπα έχω την καρραμπεριά που βγαίνει με τον ήλιο.

Αυτό τό μπαλκονάκι ν' ανάψη νά καή,
νά γκρεμιστή νά πέση με την κυρά μαζί.

Αυτά τά μαυρα μάτια όταν τ' άνοιγοκλείς
κι' όταν τά χαμηλώνεις σαίτες με βαρείς.

Βρέ ψυχή βασανισμένη με βασανισμό θά βγής,
κι' όταν έβγης άπ' τό σώμα δύσκολα νά ξαναμπής.

Έλα πουλί μου, έλα, έλα και μην άργείς,
δρόμους και μονοπάτια νά μην τά βαρεθής.

Έσύ ό'τό παραθύρι κι' έγώ στο μπαρμεργιό,

ρίξε μου τὸ μαντήλι νὰ δέσω τὸν λαιμό.

Ἐφτά φορές τὸ εἶχα πῆ νὰ μὴ εἶχα γεννηθῆ,
καὶ σ'τὸ δικό σου ἔρωτα νὰ μὴ εἶχα μπερδεφτῆ.

Θέλω νὰ παρακινήσω κάθε νειὸ νὰ μὴν πονεῖ,
γυναικὸς νὰ μὴν πιστεῦη μόνον νάχ' ὑπόμονή.

Κίνησα νάρθῶ ἓνα βράδυ μ' ἔπιασε ψιλὴ βροχή,
τὸ Θεὸ παρακαλοῦσα νὰ σέ εὔρω μοναχή.

Καράβι καραβάκι πού πᾶς γυαλὸ γυαλό,
μ' ἀσπρουρασιά Σημαία μ' ὀλόχρυσο Σταυρό.

Μαῦρα μάτια μὲ πλανέψαν ν' ἀρνηθῶ τὰ γαλανά,
πού εἶχα σ'τὸ πλευρό μου δυὸ γαρούφαλα ἀνοιχτά.

Μαχαιρωμένο μ' ἔχεις μ' Ἑγγλέζικο σουγιά,
ἄλλος ἀπὸ τ' ἐσένα δὲ βρίσκει γιατριά.

Μὴ μὲ βαρεῖς μωρ' μάνα μὲ τ' ἀργαλειοῦ τ' ἀντί,
ἐγὼ θεὸ νὰ τὸν πάρω τὸν παληομποστάντζη.

Μπράτσα πού δὲν τᾶειδε ὁ ἥλιος καὶ τὰ βλέπουν οἱ γιατροί,
ἓνας σ'τὸν ἄλλο λένε καὶ θαυμάζονται κι' αὐτοί.

Σ' ἐκαρτέρησα δὲ μοῦρθεσ μοῦκοψες τὴν παντοχή
σὺ νὰ μ' ἔχης στὸ λαιμό σου μὲ τὴ μάνα σου μαζί.

Σοῦ εἶπα σπάσε τὰ βελόνια τί τὰ θέλεις τὰ προικιά,
σὺ εἶσαι νέα κι' ὠραία σὲ παντρέβ' ἢ ὁμορφιά.

"Ἄλφα βῆτα μου μεγάλο,
καὶ σ'τὸν κόσμο δὲν εἶν' ἄλλο.

'Αναμέρα τὰ μαλλιά σου,
νὰ φιλήσω τὴν ἑλῆά σου.

'Αναμέρα τὸ Σταυρό σου,
νὰ φιλήσω τὸ λαιμό σου.

"Ἀη λαλέ μου, ἄη γοντζέ μου,
ἄη διπλὲ συρμηνεχατσέ μου.

Δέλτα δὲ σ'τὸν φανερώνω,
τῆς καρδούλας μου τὸν πόνο.

"Ἐλα, ἔλα πέρδικά μου,
εἰς τὰ χέρια τὰ δικά μου.

"Ἐλα ἥλιέ μου
κοντὰ σ'τὰ χεῖλή μου.

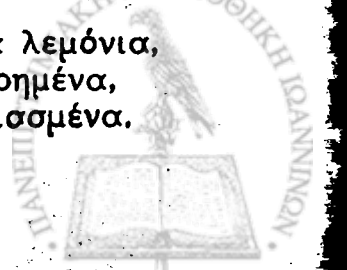
"Ἐσωσε καὶ πάλι σώνει,
ἄς λαλήση κι' ἄλλο ἀηδόνι.

Ζιμπελάκι μου γαλάζιο,
μὲ τρακόσιες δὲ σ' ἀλλάζω.

Ζιμπελάκι, ζιμπελάκι,
σὺ μὲ πότισες φαρμάκι.

Λεημονιά λεημόνησέ με
δυὸ λεμόνια δάνεισέ με.

Δὲ δανείζω τὰ λεμόνια,
τᾶχ' ἀφέντης μετρημένα,
κι' ἢ κυρὰ λογαριασμένα.

Μαύρα μάτια και μεγάλα,
ζυμωμένα με τὸ γάλα.

Μαύρα μάτια με κιοσέδες
μ' ἔβαλαν σὲ σουμπιέδες.

Μῆλο μου τοῦ παραδείσου,
μὲ τ' ἔσένα θὰ γυρίσω.

Νέα εἶσαι ὠραιότητα,
καὶ ὁ νοῦς μου πλέον ἐχάθη.

Τὰ μαλλιά σου τέλι τέλι,
κι' ἡ καρδούλα μ' ἔσένα θέλει.

Τὰ μαλλιά τοῦ κεφαλιοῦ σου,
εἶναι μιὰ στολή τ' κορμιοῦ σου.

Χαλασιά κι' ἀλλάχ σ' ἔμένα
πῶς θὰ ζήσω χωρ' ἔσένα.

"Αειντε νὰ πᾶμε στὸ νησί,
ἢ μάνα σου, ἐγὼ καὶ σύ.

"Αειντε νὰ πᾶμε ἐκεῖ ποῦ λές,
πῶχουν τ' ἀηδόνια ταῖς φωληαῖς.

'Αλλοίμονο σὲ μᾶς τὰ δυό,
πῶς ἀπερνᾶμε τὸν καιρό.

'Απ' ἐδῶ ὡς τὸ γαλατᾶ
σὲ πῆρα ἐγὼ στὴν ἀγκαλιά.

Αὐτοῦ ποῦ πᾶς μὴ ξαναπᾶς,
τὸ κεφαλάκι σου θὰ φᾶς.

Αὐτοῦ ποῦ πᾶς νάρθῶ κι' ἐγὼ,
βρυσούλες μὲ κρῦο νερό.

Ζαλιάρικο μικρὸ μ' παιδί,
γιατὶ μ' ἀφήνης μοναχῆ.

Ζαλιάρικο μικρὸ μ' πουλί,
γιὰ δὲν λαλεῖς κάθε πρωτῆ.

Κύτα μαλλιά δεντρογαλιές,
βαμμένα με καραμπογιές.

"Ὅποια ἔχ' ὄνδρα καὶ παιδί
στὸν χορὸ νὰ μὴν κατεβῆ.

ΠΑΠΑ ΤΟΥ ΓΥΑΛΟΥ

"Αειντε νὰ πᾶμε ἀγάπη μου
μιὰ ὥρα σ' τὸ κρεββάτι μου.

Αὐτοῦ ποῦ πᾶς καρτέρε μου
κι' με τὸ νοῦ σου φέρε με.

"Ελα καὶ σὲ πληρώνουμε
γιατὶ δὲν ξημερώνουμε.

Μαύρα μαλλιά ποῦ κρέμονται,
μπαντίδοι ποῦ τὰ χαίρονται.

Ζαλιάρικο ζαλιάρικο,
μικρὸ καὶ σκανταλιάρικο.

ΝΙΚ. ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ - ΘΑΛΑΣΣΑ*

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Γ') Ὀνοματολογία τῶν ψαριῶν καὶ τῶν θαλασσινῶν φυτῶν-κλπ.

Γ ο υ ρ ο υ ν ὄ ψ α ρ ο (τό). Ἐνα κακοφτιαγμένο ψάρι μὲ κοντόχοντρο κορμί, ἔξογκωμένα χεῖλια καὶ μακρὰ φτερὰ στὴ ράχη καὶ στὸ στήθος καὶ ψαλλιδωτὴ οὐρά. Τὸ δέρμα του εἶναι σκληρὸ καὶ χοντρὸ σὰν γουρουνίσιο. Εἶναι ψάρι πού ζῆ στὰ πολὺ βαθειὰ νερὰ καὶ δὲν τὸ τρώει κανένας, ἂν πιαστῆ καμμιά φορά. Τοῦ ἀρέσει ὁ Ἴσχιος· γι' αὐτό, ὅταν βγαίνει στὸν ἄφρο, κάθεται κάτω ἀπὸ παληοσάνιδα καὶ ἄλλα πράγματα καὶ τὰ ἀκολουθεῖ ὅπως τὰ πάει τό ρέμμα.

Γ ὄ φ ο ς (ὀ). Ἀγριόψαρο τοῦ ἄφρου πού γίνεται μεγάλο μέχρι 80 ὀκάδες καὶ πιὸ πολὺ καμμιά φορά. Ἐχει μεγάλο κεφάλι καί, πρῶγμα παράξενο, δὲν ἔχει δόντια. Ὅτι ἀρπάζει τὸ καταπίνει ἀμέσως ὀλόκληρο. Εἶναι ἀπὸ τὰ καθαρὰ καὶ ἀκριβὰ ψάρια. Τοὺς μικροὺς γόφους τὰ Γ ο ρ α ρ ἔ λ ι α, ἀλλὰ γοφαρέλια 5—8 ὀκάδες, πού περνᾶνε κάθε Μάιο ἀπὸ κάβο σὲ κάβο σὲ κοπάδια, τοὺς λένε καὶ Μ α γ ι ἄ τ ι κ α.

Γ ρ α ν τ ζ ἔ β ο υ λ α καὶ Γραντσέβουλα (ἦ). Ἀπὸ τὴν Ἴτ. granchio=κάβουρας, εἶναι ἕνας παράξενος κάβουρας μὲ μακρὰ καὶ λεπτὰ πόδια πού τὸν κάνουν νὰ μοιάζει μὲ ἀράχνη. Ἐκεῖ πού ψαρεύει κανένας βλέπει ξαφνικὰ ἕνα κομμάτι τοῦ βυθοῦ σὰν μιὰ ὀλόκληρη χορταριασμένη πέτρα πού ἀρχίζει νὰ κουνιέται. Αὐτὸ τὸ πρῶγμα δὲν εἶναι παρὰ μιὰ γραντζέβουλα, γιατί ἡ γραντζέβουλα ἔχει πολλὰ χορτάρια ἀπάνω στὸ καυκαλό της σὰν μιὰ πέτρα τοῦ βυθοῦ. Δὲν ἔχει τίποτε γιὰ φαγητὸ μέσα της καὶ μόνο τὸ καυκαλό της μὲ μεγάλες γωνίες καὶ μύτες ἀπὸ πάνω εἶναι ὠραῖο καὶ στολίζει τὰ σπίτια. Τόχει σὲ μεγάλη χρουσουζουλιά Παρ-

γινὸς ψαρὸς πού ἐτοιμάζεται γιὰ ψάρεμα νὰ τοῦ πῆ κανένας «Γραντσέβουλα», ἔξαγριώνεται κυριολεκτικά.

Δ α γ γ α ν ἄ ρ ι (τό)=Μεγάλο ἀγριόψαρο πού γίνεται ἴσα μὲ 5 μὲ ἕξη ὀκάδες καὶ μοιάζει πάρα πολὺ μὲ λαυράκι. Ἐχει πολὺ μεγάλα δόντια καὶ εἶναι ἀχόρταγο καὶ ἐπιθετικό. Ζῆ σὲ μεγάλα κοπάδια καὶ ὅπου πέση εἶναι καταστροφὴ γιὰ τὰ μικρότερα ψάρια.

Δ ε λ φ ἰ ν ι (τό) (δέλφινος καὶ ντέλφινος καὶ ντελφίνι). Ἀπὸ τὰ πιὸ γρήγορα, ὠραῖα καὶ περήφανα ψάρια τῆς θάλασσάς μας. Γι' αὐτὸ κι' ἕναν πού κολυμπᾷ γρήγορα καὶ ὠραῖα τὸν παρομοιάζουν μὲ δελφίνι. Εἶναι πολὺ μεγάλο ψάρι 2—3 μέτρα, ἔχει ἰδιότροπο κεφάλι καμπυλωτὸ πρὸς τὰ ἔμπρῳς, μὲ μεγάλα χεῖλια, σχετικῶς μικρὰ δόντια καὶ ἀναπνέει μὲ πνεύμονες. Τὸ κορμί του ὅλο εἶναι στρογγυλωτὸ καὶ ἡ οὐρά του πολὺ φεγγαρωτὴ καὶ πλαγιαστὴ πρὸς τὸ κορμί του. Ἀναβαίνει στὸν ἄφρο γιὰ νὰ πάρη ἀνάσα καὶ κάνει τότε σὰν νὰ βογγᾷ ἄνθρωπος. Ἀκολουθεῖ τὰ καΐκια, παίξει μ' αὐτὰ, τὰ προσπερνᾷ καὶ ξύνεται ἀπάνω τους. Ὅταν τοῦ ρίξουνε κανένα ψάρι ἢ κανένα κομμάτι ψωμί δὲν χαλάει χατήρι. Δὲν πειράζει ποτὲ ἄνθρωπο, κυνηγᾷ μόνον ψάρια καὶ τότε κάνει θεαματικώτατα παιγνίδια πηδῶντας ψηλὰ ἔξω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἀλλοίμονο στίς μηχανότρατες πού θὰ πέσουν ἀπάνω τους δελφίνια. Ὁ σάκκος τότε γίνεται κομμάτια, καταστροφὴ σωστή. Ἀλλὰ καὶ τὸ δελφίνι καμμιά φορά μπλέκεται ἐκεῖ μέσα καὶ σκάει ἀμέσως γιατί εἶναι πολὺ περήφανο ψάρι καὶ στενοχωριέται. Τότε οἱ ψαράδες ἀπὸ πείσμα τὸ παίρνουν τοῦ κόβουν τὴν οὐρὰ τὴν καρφώνουν στὴν πλώρη τοῦ καΐκιου τους ὅπως οἱ κυ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 721.

νηγοί τὰ τομάρια τῶν ζώων. Τὸ ἄλλο τὸ πετᾶνε γιατί δὲν τρώγεται.

Δ ρ α γ ἄ ν α (ἡ) καὶ Ντραγάνα. Εἶναι ἓνα μακρὺ καὶ στενὸ πρᾶσινο χορταράκι πού στρβει σὰν βίδα. Βγαίνει ἀπάνω σὲ μεγάλους μπάγκους καὶ ἐκεῖ συχνάζουν λεθρίνια.

Δ ρ ἄ γ κ α ι ν α καὶ Δράκαινα (ἡ). Ἐνα μικρὸ ψάρι, μέχρι μισή δκά, τὸ πολὺ, μὲ κορμὶ χρωματιστὸ καὶ πατημένο λίγο ἀπὸ τὰ πλάγια. Τὸ χοῶμα του εἶναι κιτρινωπὸ στὴν κοιλὰ καὶ πρὸς τὸ καφὲ στὴ ράχη μὲ βουῖες μακρουλὲς σ' ὅλο της τὸ κορμὶ. Τὸ στόμα της εἶναι πρὸς τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ κεφαλιοῦ καθῶς καὶ τὰ μάτια της. Ἐκείνο πού τῆς δίνει τὸ τρομερὸ ὄνομά της εἶναι ἓνα σίστημα ἀπὸ 4—5 ἀγκάθια φαρμακερὰ πού ἔχει στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ κεφαλιοῦ της. Τὸν ἄνθρωπο πού ἀπὸ ἀπροσεξία θὰ τὸν χτυπήσῃ (εἶναι κυριολεξία γιατί τινάζεται καὶ χτυπάει) ἡ δράγκαινα πρῆζεται καὶ ὑποφέρει ἀπὸ τρομεροὺς πόνους. Πρέπει ἀμέσως νὰ σκίση μὲ ἓνα σουγιά τὸ χτυπημένο μέρος γιὰ νὰ φύγῃ τὸ δηλητήριο. Αὐτὸ εἶναι τὸ ὄπλο τῆς τρομερῆς δράγκαινας πού κάθεται χωμένη μέσα στὸν ἄμο πού τὸν ἀνοίγει μὲ γρήγορες κινήσεις τῆς οὐρᾶς της δεξιὰ ἀριστερά, κι' ἀφήνει ἀπ' ἔξω τὰ μάτια καὶ τ' ἀγκάθια της. Ἀλλοίμονο στὸ ψάρι πού θὰ περάσῃ ἀπὸ πάνω της. Τινάζεται, τὸ καρφώνει, τὸ σκοιτώνει μὲ τὸ δηλητήριό της καὶ ὕστερα τὸ τρώει. Οἱ ψαράδες μας λένε ὅτι ἔχει ἓνα ὕγρὸ πού «μελίξει» μ' αὐτὰ τὰ ψάρια καὶ φαίνεται σωστὸ γιατί πάντοτε ἂν προσέξῃ κανένας ἐκεῖ πού βρίσκεται χωμένη μιὰ δράγκαινα μαζεύονται καὶ τριγυρίζου πολλὰ ψαράκια. Τὰ ἴδια λένε καὶ γιὰ τὴ σουπιά καὶ τὸ χταπόδι. Τὸ κεφάλι τῆς δράγκαινας τὸ πετᾶνε καὶ τὸ ὑπόλοιπο κορμὶ εἶναι νοστιμώτατο.

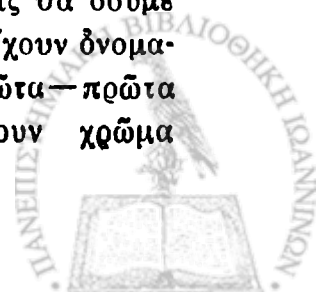
Δ ρ ὄ γ γ ο ς (ὀ). Ἐχει καταπληκτικὴ ὁμοιότητα μὲ τὸ χέλι, μόνο πού τὸ κεφάλι του εἶναι πιὸ πλατὺ, μὲ μεγαλύτερα μάτια καὶ ἔχει μικρὰ δόντια. Τὸ μεγεθὸς του εἶναι ἀπὸ πολὺ μικρὸ, 20—30 πόντους, ἀλλὰ φτάνει τὶς 15 μέχρι 20 ὀκάδες. Πιασμένος στὸ παραγάδι σκορτσάει πολὺ ἐπικίνδυνα γιατί ἔχει τρομερὴ δύναμι καὶ πρέπει ὁ ψαράς νὰ ἔχῃ μεγάλη πόχα ἢ γερὸ

γραμπιὸ γιὰ νὰ φέρῃ μέσα. Ὅταν πιάνεται φτιάχνει κόμπους μὲ τὴν οὐρὰ του ἐπάνω στὸ παράμαλλο κι' ἔτσι καὶ νὰ κοπῆ ἔξερει ὁ ψαράς τι ψάρι ἦταν πιασμένο. Κάθεται μέσα στὴ λάσπη ἢ τὰ χορτάρια μὲ τὸ κεφάλι καὶ τὴν οὐρὰ του μονάχα ἀπ' ἔξω καὶ ἀρτάζει ὅτι περάσει. Ἀπὸ τὴν οὐρὰ καὶ κάτω ἔχει πολλὰ καὶ μικρὰ κόκκαλα ἀλλὰ τὸ κρέας του εἶναι ἀρκετὰ νόστιμο.

Ζ α ρ γ ἄ ν α (ἡ) = Ὠραιότατο καὶ νοστιμώτατο ἀιρόψαρο, μὲ μακρὸν στρογγυλωπὸ κορμὶ, πολὺ μικρὴ οὐρὰ, μεγάλο μάτι καὶ μύτη μακρὰ γιομάτη πολὺ μικρὰ δοντάκια σὰν προῖονι. Ἀπὸ τὴ μύτη της τὴ μακρουλὴ καὶ σουβλερὴ τὴ λένε καὶ **Βελόνα**. Κολυμπάει κυματιστὰ γι' αὐτὸ καὶ τὶς κουνιστὲς γυναῖκες τὶς λένε ζαργάνες. Ζοῦνε σὲ μεγάλα κοπάδια καὶ ὅταν τὶς κυνηγᾶνε τὰ δαγγαῖα καὶ τᾶλα ἀγριόψαρα τρέχουν σὰν τρελλὲς καὶ πηδᾶνε ἔξω ἀπὸ τὸν ἀφρὸ ὅλες μαζί σὰν κάποιος νὰ τοὺς δίγῃ σύνθημα, σὲ μεγάλη ἔκτασι τῆς θάλασσας.

Ζ ο υ λ ι ᾶ κ ο ς (ὀ). Ἐνα εἶδος χταποδιοῦ μὲ χοῶμα κοκκινωπὸ καὶ πολὺ μακρὰ ποδάρια. Τὸ κρέας του εἶναι πολὺ πιὸ σκληρὸ καὶ ἄνοστο ἀπὸ τοῦ χταποδιοῦ.

Κ ἄ β ο υ ρ α ς (ὀ) καὶ καβούρι (τὸ). Κορμὶ καὶ κεφάλι ἓνα, τέσσερα ποδάρια ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ τέσσαρα ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ ἀπὸ μιὰ δαγκάνα σὲ κάθε μεριὰ (μὲ τὴ δεξιὰ πιὸ μεγάλη καὶ γερὴ) πού εἶναι τὰ ὄπλα της καὶ τὰ χέρια γιὰ νὰ φέρῃ τὸ φαγητὸ στὸ στόμα. Βαδίζει πότε πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πότε πρὸς τ' ἀριστερά, στραβὰ δηλαδή, σὰν τὸν κάβουρα. Τὰ μάτια του εἶναι πρὸς τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ κεφαλιοῦ πεταγμένα ἔξω καὶ χώνονται σὲ ὑποδοχές. Κάτω ἀπὸ τὴν κοιλὰ του ἔχει ἓνα ἔλασμα (πλατὺ ὀθληκὸς καὶ στενὸ ὀσερνικὸς) ἐκεῖ βγαίνουν τὰ αὐγὰ κι' ἐκεῖ γεννιῶνται τὰ καβουράκια καὶ κάθονται μέχρι πού νὰ μεγαλώσουν. Ἀλλάζουν συχνὰ τὸ κοκκαλένιο δέρμα τους καὶ τότε εἶναι νερούλιασμένοι γι' αὐτὸ οἱ ψαράδες τοὺς λένε ἄρρωστους, ἐνῶ δὲν εἶναι. Τὰ εἶδη τῶν καβουριῶν εἶναι χιλιάδες καὶ γι' αὐτὸ ἐμεῖς θὰ δοῦμε μονάχα τοὺς δικούς μας πού ἔχουν ὄνοματίσει οἱ ψαράδες μας. Καὶ πρῶτα—πρῶτα τοὺς **Γ λ η γ ὀ ρ η δ ε ς**. Ἐχουν χοῶμα

μαῦρο με ἀποχρώσεις πρὸς τὸ ἄσπρο. Ὅλη τὴν ἡμέρα τὸ κάνουνε ἔξω στὰ βράγια καὶ καμαρώνουνε ἀλλὰ κι' ὅταν τοὺς πιάση μελαγχολία γιὰ νὰ τὸ διασκεδάσουνε τροχᾶνε τὶς δαγκάνες τους καὶ κάνουνε με τὸ στόμα σαπουνόφουσκες πού μαζεύονται γύρω γύρω ἀπ' αὐτὸ Ὅταν δοῦνε κίνδυνο τρέχουν σὰν δαιμονισμένοι καὶ πηδᾶνε στὴ θάλασσα καὶ ὅπου νᾶναι. Εἶναι ὅμως καὶ θρασεῖς γιατί μποροῦνε νὰ σοῦ κλέψουν τὰ δολώματα ἂν ἀπομακρυνθῆς. Τὸ θράσος τους δὲν ἔχει ὄρια. Τολμᾶνε ἀκόμα καὶ τὸ ποδάρι τοῦ χιαποδιοῦ ν' ἀρπάξουνε. Ἄλλοίμονό τους γιατί αὐτὸ περιμένει ὁ τρομερὸς ἐχθρὸς τους. Νὰ καταλάβῃ πού βρίσκονται καὶ τὰ παρακάτου εἶναι δουλειὰ δική του. Οἱ **Καβουρομάνες**, εἶναι πολὺ πιὸ μεγάλες ἀπὸ τοὺς Γληγόρηδες με πολὺ ζωηρὸ καὶ ὠραῖο κόκκινο χρώμα καὶ χοντρές τρίχες στὰ ποδάρια τους, ἔχουν τρομερὲς δαγκάνες κι' ἀλλοίμονο στὸ δάχτυλο πού θὰ βρεθῆ ἀνάμεσά τους. Στὸν κίνδυνο τρέχουν ἀλλὰ περήφανες καὶ με τὶς δαγκάνες σηκωμένες καὶ ετοιμες νὰ ἀρπάξουν τὸν ἐχθρό. Τὰ ζεστά βράδια τοῦ καλοκαιριοῦ πού δὲν ἔχει φεγγάρι βγαίνουν ἔξω στὰ βράγια καὶ τὸ στήνουν στὴ ρομάντζα. Ἐκεῖ τὶς βρίσκουν οἱ ψαράδες με καρβουρέττα τὶς ἀρπάξουν με τὰ χέρια καὶ τὶς ρίχνουν μέσα σ' ἓνα γκαζοτενεκὲ γιὰ νὰ μὴ μποροῦν νὰ τὸ σκᾶνε. Ἐχουν πολὺ ὠραῖο κρέας ψητὸ στὶ κάρβουνα ἀλλὰ καὶ μαγειρεμμένο. Τὰ **καβουρία τοῦ ἄμμου** εἶναι πολὺ μικρά καὶ τὸ χρώμα τους εἶναι ἀκριβῶς ὁμοιο με τοῦ ἄμμου. Σὰν νὰ μὴν ἔφτανε τὸ ὠραῖο τους καμουφλάζ, ἔχουν στὸ τελευταῖο ποδάρι κότθε μεριάς, ἀντὶ γιὰ μύτη, ἓνα πλατὺ φτυαράκι διαφανὲς καὶ χνουδωτὸ γύρω γύρω καὶ μ' αὐτό, με καταπληκτικὴ ταχύτητα σκάβουν τὸν ἄμμο καὶ χώνονται μέσα στὸν ἄμμο ἀφήνοντας ἀπ' ἔξω μονάχα τὰ δυὸ μάτια τους. Ἄλλα **καβούρια** εἶναι τὰ **μοσχοκάβουρα**. Αὐτὰ ζοῦνε μονάχα σὲ λάσπη, ἔχουν ἄσπρο χρώμα καὶ μολυβὶ καὶ ὅταν μαζεύουν τὶς δαγκάνες (πού ἀπὸ πάνω εἶναι σὰν λειρὶ τοῦ κόκκορα) καὶ τὰ ποδάρια τους γίνονται ἓνα πρᾶγμα σὰν μπάλα χωρὶς νὰ περισσεύῃ τίποτε καὶ χωρὶς νὰ μένη χῶρος κε-

νός. Εἶναι ἀκόμα οἱ «ἀράχνες» πού ζοῦνε στὰ βαθειὰ νερά καὶ τὶς πιάνει ὁ σάκκος τῆς ἀνεμότρατας καὶ μοιάζουν σὰν γυμνὲς γραντζέβουλες. Ἄλλα **καβούρια** ὀνοματισμένα δὲν ὑπάρχουν. Τὰ περισσότερα τρώγονται καὶ χρησιμεύουν γιὰ δόλο,

Καλαμάρι (τὸ). Εἶναι πολὺ γνωστὸ καὶ περιττεύει ἡ περιγραφή του. Οἱ ψαράδες τὸ βλέπουν σὰν ἓνα ἐξαιρετικὸ δόλωμα γιὰ πετρόψαρα καὶ λεθρίνια ἀλλὰ περισσότερο γιὰ παραγάδια πού ὅταν εἶναι δολωμένα μ' αὐτὸ θὰ ἔχουν πάντοτε ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία. Δὲν συναντιέται συχνὰ στὸ γιालὸ μας καὶ μόνον με τὶς ἀνεμότρατες τὸ φέρουν.

Καλογρίτσα (ἡ). Ἐνα πολὺ μικρὸ κατάμαυρο ψαράκι με μεγάλα μάτια, ψαλιδωτὴ οὐρὰ καὶ μεγάλα λέπια πού ζῆ κατὰ κοπάδια κοντὰ σὲ μεγάλα βράγια τοῦ βυθοῦ. Δὲν τρώγεται καὶ λένε ὅτι προτοῦ γίνῃ ψάρι ἦταν νύφη πού εἶχε ντέσει με κακιὰ πεθερά. Τόσο κακιὰ ἦταν ἡ πεθερὰ της πού παρακάλεσε τὸ Θεὸ νὰ τὴν κἀνῃ ψάρι ἢ καλόγορα καὶ Ἐκεῖνος τὴν ἔκανε κι' ἀπ' τὰ δυό.

Καλογιάννης (ὁ). Εἶναι ἓνα μικρὸ ψαράκι 4—5 πόντους με βαθὺ κόκκινο χρώμα τῆς φωτιᾶς μορμπολωτὰ μάτια καὶ καὶ μεγάλα λέπια.

Καπόνη (τὸ) = Κόκκινο ψάρι με γάλα πτερύγια στὰ πλευρά. Τὰ κεφάλι του εἶναι ὅλο γωνίες καὶ ἀγκάθια καὶ εἶναι παρόξενο, ἔχει σὰν μέτωπο πλατὺ καὶ ἡ μύτη του καταλήγει πρὸς τὰ κάτω σὰν ῥόμφος πάπιας. Ψαρεύεται στὰ βαθειὰ ἀπὸ τὶς ἀνεμότρατες.

Καποσάντα (ἡ) (Ἰταλ. Capo = κεφάλι + Santo = Ἅγιος = φωτοσιέφανο). Πραγματικὰ μοιάζει σὰν φωτοσιέφανο Ἅγιου τὸ ὄστρακό της πού ἔχει ῥοβδώσεις σὰν βεντάγια. Εἶναι τὸ νοστιμώτερο ἀπὸ τὰ στρείδια με ἀσημόχρυσο κρέας. Ζῆ σὲ ἡσυχὰ νερά.

Καρινιόζος (ὁ). Ὅπως ἀκριβῶς τὸ καπόνι εἶναι ἡ κατασκευὴ τοῦ κεφαλιοῦ του με πιὸ μακρουλὸ σῶμα καὶ ἀνοιχτότερο χρώμα. Καρινιόζο λένε ἓνα κακομούτσουνο ἄνθρωπο πού τὸ προσωπὸ του ἔχει πεταγμένα τὰ μῆλα καὶ τὰ ὑπερφφρεια.

Καρτσιμαῶς, σκαρτσιμαῶς, καρτσουλαμαῶς καὶ καρτσιλαμαῶς (δ). Εἶδος κοιλία τῆς θάλασσης πού ἀντί γιὰ κρέας ὅπως τοῦ μπόρμπολα καὶ τοῦ ἀληθινοῦ ἔχει ποδαράκια καὶ δαγκάνες ἔτσι πού μοιάζει μὲ κάβουρα. Τὸ πίσω μέρος τοῦ κορμιοῦ του ἔχει μιὰ φούσκα πού εἶναι πρώτης τάξεως δόλωμα γιὰ κάθε εἶδος ψάρεμα. Περιπατάει ἀπάνω σὲ πέτρες καὶ ἰδίως χορταριασμένες καί, ὅταν δῆ κίνδυνος, χώνεται στὸ κουβούκι του καὶ κατακυλάει μέσα στὴ θάλασσα.

Κερομήτης (δ) καὶ μυταρῶς. Ἐνα εἶδος σαργοῦ μὲ μακρὰ μύτη καὶ περισσότερες κάθετες ραβδώσεις στὸ κορμί του. Πολὺ πονηρὸ ψάρι καὶ πολὺ σπάνια τσιμπάει στ' ἀγκίστρι.

Κεφαλόπουλο (τὸ): Μικρὸς κέφαλος ἴσαμε 15—20 πόντους πού λέγεται καὶ **Ρογκλι** (τὸ) καὶ ζῆ κοντὰ στὶς ξέρες καὶ τὰ βράχια γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κρύβεται ἐπειδὴ τὸ κυνηγᾶνε ὅλα τ' ἀγκιόψιρα.

Κέφαλος (δ) καὶ κεφάλι (τὸ). Ἄφροψαρο, ἀσπρόψαρο καὶ ἀπὸ τὰ καθορὰ ψάρια. Ἔχει χροῶμα ἀσημένιο καὶ στὴ ράχη σκοῦρο μολυβὶ σὲ διάφορες ἀποχρώσεις. Τὸ σῶμα του εἶναι ὀλοστρώγγυλο σχεδὸν καὶ παχὺ πάντοτε καὶ τὸ κεφάλι του μεγάλο καὶ πατημένο ἀπὸ πάνω. Τὰ χεῖλη του εἶναι ἰδιότροπα, σὰν περισπωμένη καὶ μπαινοβγαίνει ὅλο τὸ σύστημα τους ἔξω. Δὲν ἔχει δόντια παρὰ ἓνα σκληρὸ καὶ γρέντζο χεῖλος γιὰ νὰ κόβῃ τὸ χορτάρι, γιὰτὶ εἶναι βοσκόψαρο. Ταξειδεύει κατὰ μεγάλα κοπάδια. Παρ' ὅλο ὅτι ἔχει ὅλο ἐχθροὺς καὶ κανένα φίλο καὶ εἶναι ἀοπλος καταφέρνει καὶ γλυτώνει χάρις στὴ μεγάλη του ταχύτητα καὶ τὴν πονηριά του. Ὅταν δῆ κίνδυνος, χώνεται μέσα στὰ βράχια ἢ πηδάει μὲ μεγάλα καὶ τρολλὰ πηδήματα ἔξω ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ δὲν σταματᾷ νὰ πηδάῃ πρὸς τὴ στεριά πάντα ἂν δὲ σταματήσῃ ὁ διωγμὸς, ἔτσι πού καμμία φορὰ βρίσκεται ἔξω στὴ στεριά. Ψαρεύεται μὲ καλαμωτά, μὲ τὴν πριά καὶ καμμία φορὰ ὅταν ἔχη θολούρα τσιμπάει στὸ φελουρί. Εἶναι ὅλες τὶς ἐποχὲς καὶ ἀπὸ τὰ πῖο πολλὰ ψάρια τῆς θαλάσσης μας.

Κεχρὶ (δ) καὶ μελισσουργὸς (δ). Πετρόψαρο τοῦ γράδου. Μοιάζει στὸ σχῆμα μὲ τὸν πετρίδ καὶ τὴ λάμπαινα, ἀλλὰ ἔχει

ὑπέροχα καὶ χτυπητὰ χρώματα μὲ ἐξαίσιες βοῦλες. Δὲν ὑπάρχει χροῶμα πού νὰ μὴν ὑπάρχει ἑπάνω του. Πιάνεται στὸ γράδο καὶ εἶναι ἀπόδειξις ὅτι ὁ ψαρὸς ἔπεσε σὲ γράδο, ἐπομένως σὲ ψαρότοπο.

Κοκλιάνι (τὸ) βλ. Μουξινάρι.

Κολιδός (δ). Ὅτι καὶ τὸ σταυρίδι μόνο πού εἶναι πῖο ἀδύνατος. Ψαρεύεται μὲ Γριγριά.

Κολλήτσανος (δ) = Κάτι τοῦφες πράσινες μὲ πολλὰ ποδαράκια σαρκώδη πού τὰ κουνάει τὸ νερὸ πηγαίνοντας πέρα—δῶ. Δὲ εἶναι οἱ κολλήτσανοι. Δὲν εἶναι ὅμως χορταράκι ἀλλὰ ζωῦψιο πού εἶναι κολλημένο ἑπάνω στὰ βράχια ὅπως ἡ πάτελλα. Ἄν ἀκουμπήσῃ τὰ ποδαράκια του κολλᾶνε καὶ τὸ δέρμα τσούζει. Τὸ ποδάρι του μερικὸ τὸ τρώνε τηγανιτὸ καὶ λένε ὅτι εἶναι πολὺ νόστιμο.

Κοῦκος (δ) = Μικρὸ κακοφτιαγμένο ψάρι τοῦ πάτου καὶ τῆς λίσπης σὰν τὸ γουβιά τῆς παραλίας, ἀλλὰ πῖο ἀσχημος μὲ χοντρὸ τετράγωνο κεφάλι μάτια ἠλίθια στὸ ἑπάνω μέρος τοῦ κεφαλιοῦ, κι' ἐκεῖ κοντὰ τους τὸ στόμα πού ἀνοίγει μεγάλο καὶ χαζό. Χώνεται ὅλος μέσα στὴ λίσπη, κι' ἀφήνει ἀπ' ἔξω τὰ μάτια καὶ τὸ στόμα του ἀνοιχτό. Ἐκεῖ περιμένει νὰ νομίση κανένα ψάρι τὸ στόμα του γιὰ τρύπα καὶ νὰ χωθῆ μέσα γιὰτὶ βαρύνεται νὰ κυνηγᾷ. Ἐν τούτοις εἶναι χοντρὸς καὶ καλοθρεμμένος, ὅσο καὶ νόστιμος. Ἀργεῖ νὰ ψοφήσῃ ἔξω ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τότε οἱ ψαράδες γιὰ νὰ περάσουν τὴν ὥρα τους τοῦ βάζουν στὸ στόμα ἓνα ἀναμμένο τσιγάρο καὶ φουμέρνει συ ἔχεια γιὰτὶ μπάζει καὶ βγάζει ἀέρα συνέχεια.

Κουτισομούρα (ἦ). Πρέπει νὰ προσέξῃ κανένας ὅταν πῆ νὰ ψωνίῃ μπαμπούνια μὴ τοῦ δώσουνε κουτσομούρες πού εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἴδιο μ' αὐτὰ ἀλλὰ μὲ κατώτερη ἀξία καὶ διαφορὰ μόνον στὸ κεφάλι πού εἶναι λίγο πῖο πατημένη στὴ μούρη αὐτηνῆς, γι' αὐτὸ τὴ λένε κουτσομούρα.

Κυδώνι (τὸ) = Στὸ δεξιὸ μέρος τοῦ Ἄμμοτουλή σκάβοντας βαθειὰ μέσα στὸν ἄμμο βρίσκει κανένας κάτι μεγάλα ὄστρακα σκοῦρα ἀπ' ἔξω καὶ κάτασπρα μὲ ὠραῖο κρέας ἀπὸ μέσα μεγάλα σὰν κυδώνια καὶ μὲ ἀνώμαλο ὄστρακο πού μοιάζει κάπως μὲ τὸ φροῦτο αὐτό. (Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

**Δ Η Μ Ο Τ Ι Κ Α
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ***

(ΑΝΕΚΔΟΤΑ)

ΒΡΑΒΕΙΟΝ "ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ,, (1926)

125

ΤΗΣ ΘΑΝΑΣΙΩΣ

Τοῦ Μαῆ τὰ λουλούδια τ' Ἀπρίλη ν οἱ δροσιές
Ἔτο' εἶναι τῆς Θανάσιως οἱ ἀναστεναξιές
— Δέ σὸλεγα Θανάσιω θά λά σέ πιάσουνε
Τ' ἀδερφοξαδερφά σου θά σέ χαλάσουνε.
Δέν ἔκραινες Θανάσιω, γιατί δέ φώναζες
— Τί νάλεγ' ἡ καημένη καί τί νά φώναζα
Τὰ χέρια σταυρωμένα κι' ἡ πάλλα σὸ λαιμό.
Τὴν πῆραν καί τὴν πάησαν ψηλά σ' ἓνα βουνό.
— Ἀγάλια ἀγάλια κλέφτες τ' εἶμαι ξυπόλυτη
Ν' ἀνοίξουν τ' ἀργαστήρια νά πάρω ποδεμή.

126

ΤΟΥΤΟΝ ΤΟ ΧΕΙΜΩΝΑ

Τοῦτον τὸ χειμῶ—ΜΩΡ' ΤΟΥΤΟΝ ΤΟ ΧΕΙΜΩ—
ΤΟΥΤΟΝ ΤΟ ΧΕΙΜΩ—να—ΜΩΡ—θέλω νά διαβῶ

Τοῦτον τὸ χειμῶνα θέλω νά διαβῶ
Καί τὸ καλοκαίρι καλῶς νά σέ βρῶ
Νεραντζιά μέ τ' ἄνθη καί μέ τὸν καρπὸ
Στρώσε μου στή ρίζα ν' ἀποκοιμηθῶ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 725.

Γιὰ νὰ σέρν' ἀγέρας ἀπὸ τὸ ἠβουνοῦ
 Ἐὰ τινάζει τ' ἄνθια στὸ μαντίλι μου
 Τὰ παίρνω καὶ πάνω στὴν ἀγάπη μου
 Τὴ βρίσκω ποὺ στρώνει καὶ μὲ καρτερεῖ
 Πάπλωμα γραμμένο καὶ γλυκὸ κρασί
 Καὶ ψηλὸ κρεβάτι γιὰ τὸν τσελεπή.

Πρβλ. Ἀραβαντινοῦ ἀριθ. 245.

127

ΜΩΡΗ ΨΗΛΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

Μωρὴ ψηλὴ γυναίκα, μωρ' σεβνταλίτισσα
 Δὲ σ' ἔχω νὰ δουλεύεις, νὰ βασανίζεσαι
 Σ' ἔχω νὰ τρώς νὰ πίνεις καὶ νὰ στολίζεσαι
 Μὴ τηγανίζεις ψρια μέσα στὸ μαγειρειὸ
 Ἄσ' τα γιὰ νὰ καοῦνε κι' ἔβγα ὄξω νὰ σὲ ἰδῶ

128

ΘΕΛΩ ΝΑ Σ' ΤΟ ΕΙΠΩ

- Θέλω νὰ σ' τὸ εἰπῶ κόρη κι' ἀντρέπομαι
- Πές το ἀσίκη πέστο καὶ μὴ ντρέπεσαι
- Τ' ἀχειλάκι σου, τὸ μαγουλάκι σου
 Τ' εἶναι κίτερο δὲν εἶναι κόκινο,
 Μὴ ν' ἀρρώστησες μήνα θερμάθηκες;
- Οὔδ' ἀρρώστησα, μ' οὐδὲ θερμάθηκα
 Κι' οὔτε ἀγούρου φίλημα ἐδέχθηκα.
 Μ' ἔστειλ' ἡ μάνα μου μεσ' στὸν κῆπο της
 Γιὰ νὰ τῆς ποτίσω τὸ βασιλικὸ
 Καὶ νὰ τῆς κορφομάσω τὸ βάρσανο
 Κι' ἔπεσ' ἕνας κλώνος ἀπὸ τὴ μηλιά
 Καὶ μὲ βάρεσε μωρ' καὶ μὲ σκότωσε.
- Δεῖξε μου τὸν πόνο ποῦ σὲ βάρεσε
 Νὰ τὸν ἀσημώσω ἐγὼ μὲ μάλαμα
 Καὶ νὰ τὸν καπνίσω ἐγὼ μὲ τὸ φλωρί.

Πρβλ. Ἀραβαντινοῦ ἀριθ. 238.

129

ΤΙ ΣΤΕΚΕΙΣ ΜΑΡΑΜΕΝΗ

Τι στέκει μαραμένη — ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ —
Τι στέκει κλια — ΜΠΥΡ ΚΛΙΑ — μενη

— Τι στέκει μαραμένη, τι στέκει κλιάμενη
Μην είσ' απ' τόν άγέρα, μην είσ' απ' τις δροσιές
— Δέν είμ' απ' τόν όγέρα, ούτε κι' απ' τις δροσιές
Μόν είμ' από τ' έσένα, δέν ήρθες μιá βραδιά.
Σάν θέλεις έλα βράδι, σάν θέλεις τό πρωτ
Κι' άν θές τό μεσημέρη με βρίσκεις μαναχή
Σδχω ν' άρνι ψημένο κι' ένα γλυκό κρασί.

130

ΨΕΣ ΒΗΚΑ ΝΑ ΣΕΡΓΙΑΝΗΣΩ

Ψές βήκα νά σεργιανήσω
— ΜΩΡ' ΒΑΣΙΩ, ΜΩΡ' ΒΑΣΙΛΩ —
σέ χρυσό μπαξέ — ΜΩΡΗ —
— ΚΑΠΕΤΑΝ ΒΑΣΙΛΙΚΗ —

Ψές βήκα νά σεργιανήσω σέ χρυσό μπαξέ
Βρήσκω κόρη που κοιμόνταν στά τραντάφυλλα
Κι' έσκυφα νά τή φιλήσω, δέ με δέχτηκε
Μοϋειπε «πούστη και μπερμάτη, μοϋειπε, κερατá»
Πούησουν πέρσι τό χειμώνα, όπου κρύωνα
Κι' ήρθες τώρα καλοκαίρι που θερμαίνομαι
— Πέντε χρόνους γκιζεροϋσα στ' άγρια τά βουνά
Κι' άλλους Πέντε κι' άλλους δέκα που θερμαίνουμου.

131

ΤΗΣ ΖΑΧΑΡΟΥΛΑΣ

Σειοϋνται τά δέντρα
σειοϋνται — ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ —
σειοϋνται και τά κλαριά

Σειοϋνται τά δέντρα σειοϋνται
σειοϋνται και τά κλαριά,
σειέται κι' ή Ζαχαρούλα,

- μέ τὰ ξανθὰ μαλλιά
 —Τ' ἔχεις μωρ' Ζαχαρούλα,
 τ' ἔχεις μωρ' μπανταλή
 κι' ἔμένα τῆς μανούλας
 γιατί δέ μοῦ τὸ λές
 —Τι νὰ σοῦ εἰπῶ μωρ' μάνα
 τί νὰ σοῦ δηγηθῶ
 τὸν Τάκη τὸ Μποχόπλο
 ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ
 —Τι λές μωρ' Ζαχαρούλα
 τί λές μωρ' μπανταλή
 ἐσοῦ 'σαι παντρεμένη
 ἐσοῦ ἔχεις καὶ παιδί

Ποβλ. Ε. Τζιάτζιου «Τραγ. Σαρακατσ.» ἀριθ. 184.

132

ΕΧΑΣΑ ΜΑΝΤΙΛΙ

- "Ἐχασα μαντίλι μ' ἑκατὸ φλωριά
 μοῦειπανε πῶς τόβρε μιὰ νοικοκυρὰ
 —Δόμας τὸ μαντίλι, κράτα τὰ φλωριά
 τόστειλ' ὁ ἄντρας μου πὸ τὴν ξενιτειά.
 Μέστειλ' ἡ μάνα μου μέσ' στὸν κῆπο σου
 Νὰ ποτίσω τ' ἄνθη, τὸν ἀμάραντο
 κι' ἔπεσ' ἕνας κλώνος καὶ μὲ βάρεσε

133

ΤΗΣ ΛΕΝΗΣ

"Ἐλα νὰ πᾶμε πέρα—ΜΩΡ' ΛΕΝΗ—
 καὶ τί νὰ κάμομε;
 νὰ παίξομε τὰ δύο μας—ΚΥΡΑ ΜΟΥ—
 κι' ἄς ἀπεθάνομε.

- "Ἐλα νὰ πᾶμε πέρα—καὶ τί νὰ κάμομε;
 Νὰ παίξομε τὰ δύο μας κι' ἄς ἀπεθάνομε.
 Κι' ἐκεῖ παπάδες εἶναι γιὰ νὰ μᾶς θάψουνε
 Παπαδοποῦλες εἶναι γιὰ νὰ μᾶς κλάψουνε
 "Ἄσπρα κεράκια, Λένη, νὰ μᾶς ἀνάψουνε.
 Τὸ λιάρο τὸ μαντίλι πού δένεις τὰ μαλλιά
 Πηλιὸ νὰ μὴν τὸ δέσεις ζουρλαίνεις τὰ παιδιὰ
 —ἐγὼ θὰ λὰ τὸ δέσω κι' αὐτὰ ἄς ζουρλαθοῦν.

ΤΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΛΑΣ

Κάτου στά δασιά—ΝΑ—πλατάνια,
 ΚΑΤΟΥ ΣΤΑ ΔΑΣΙΑ—ΝΑ—ΠΛΑΤΑΝΙΑ
 στις κρυόβρυσες—ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΛΑ Μ'—
 ΣΤΙΣ ΚΡΥΟΒΡΥΣΕΣ.

Κάτου στά δασιά πλατάνια στις κρυόβρυσες
 Κάθουνταν δυό παλληκάρια και μιὰ λύγερη
 Κάθουνταν τρώγαν και πίναν και κουβέντιαζαν
 Κάτι πέσαν σέ κουβέντα για τίς ἔμπορφες
 —Διαμαντούλα τ' εἶσαι τέτια, τέτια κίτερη
 Μήνα ἤσκιος σέ πατάει, μήνα φάντασμα
 —Μήτε ἤσκιος μέ πατάει, μήτε φάντασμα
 Μέ πατάει ἕνα παλληκάρι τὰ μεσάνυχτα
 —Διαμαντούλα ποιό εἶναι πές το νά τὸ δείρομε
 Νά τὸ δείρομε στά πόδια μέ τραντάφυλλα
 Νά τὸ δείρομε στά χέρια μέ γαρούφαλα.

ΤΟΥ ΜΕΙΝΤΑΝΗ

Κάτου στά φασιά ποτάμια
 ποῦναι σιάδια και μεϊντάνια
 κάθεται ὁ Μεϊντάνης μέσα
 μέ τρακόσια παλληκάρια.
 Κι' ὄλα τρώγουν κι' ὄλα πίνουν
 κι' ὄλα τὸ ντουφέκι ρίνουν
 κι' ἕνα ροῦσο παλληκάρι
 μήτε τρώει μήτε πίνει
 μήτε τὸ ντουφέκι ρίνει
 μόν τὴν κόρη τριγυρίζει
 —Κόρη μάσε τὴ σογιά σου
 νά μὴ λερωθεῖ ἡ ποδιά σου
 —Τι σέ μέλλει ἐσέ λεβέντη
 για τὸ γύρω τῆς ποδιάς μου,
 —Κάτ' μέ μέλλει και σοῦ λέγω
 νά χηρέψεις νά σέ πάρω
 μέ παπᾶ και μέ κουμπάρο.

(Συνεχίζεται)

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΚΙΤΣΟΥ

Δρος Π., Ὑποδιευθυντοῦ Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων

ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ*

(Πορίσματα ἀπὸ εἰδικὴ ἔρευνα)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Βον

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

1. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΥΣ ΤΩΝ ΕΚΔΟΤΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝ

Οἱ τιμοκατάλογοι ἀποτελοῦν βασικὸ μέσον διαδόσεως τῶν ἐκδόσεων στοὺς κύκλους τῶν βιβλιοπωλῶν, τῶν γονέων καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν.

Μὲ τὴν ἔρευνα ἐπὶ τῶν τιμοκαταλόγων τῶν παιδικῶν βιβλίων (1) ποὺ ἐκυκλοφόρησαν οἱ γνωστότεροι Ἐκδοτικοὶ Οἶκοι, κατὰ τὸ 1960—1963, ἔχομε πολύτιμα στοιχεῖα ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν παιδικῶν βιβλίων, ποὺ ὑπάρχουν στὴ χώρα μας, ὡς πρὸς τὴν παρουσίαισίν των, ὡς πρὸς τὰ θέματα, στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται, ὡς πρὸς τοὺς συγγραφεῖς καὶ ὡς πρὸς τὴν τιμὴ των.

1.—Ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων, ποὺ κυκλοφοροῦν (1960—1963) κατὰ Ἐκδοτ. Οἶκους

	1960	1963
1. «Ἀτλαντὶς», Ἐκδ. Οἶκος Πεχλιβανίδη Α.Ε. (Κοραῆ 8, Ἀθῆναι):	230	300
2. «Προμηθεύς», Ἐκδ. Οἶκος Ν. Ἀλικιώτη καὶ Υἱῶν (Σταδίου 41, Ἀθῆναι):	150	150
5. Ἐκδ. Οἶκος Ι. Σιδέρη (Σταδίου 44)	100	100
4. Ἐκδόσεις Χριστιανικῶν Ὄργανισμῶν: («Ζωή», «Εὐσέβεια», «Δαμασκός», «Ζωὴ τοῦ Παιδιοῦ», «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθῆναι):	70	100
5. «ΑΣΤΗΡ», Ἐκδ. Οἶκος Α—Ε Παπαδημητρίου, (Λυκούργου 10, Ἀθῆναι):	40	216
6. Ἐκδοτ. Οἶκος «Αἰγαῖο» (Σόλωνος 96, Ἀθῆναι):	40	40
7. Ἐκδοτ. Οἶκος Ι. Κολλάρου καὶ Σίας (Σταδίου 38, Ἀθῆναι):	25	45
8. Ἐκδοτ. Οἶκος Βασιλείου:	20	20

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 732.

1. Ἐννοοῦνται βιβλία γιὰ νήπια, παιδιὰ καὶ ἐφήβους (ἐλεύθερα ἀναγνώσματα).

9. Έκδοτ. Οίκος Γ. Δ. Παπαδημητρίου (Σταδίου 50, Ἀθήναι)	6	29
10. Έκδοτ. Οίκος Ράλλη :	5	5
11. «ΑΓΚΥΡΑ», Έκδοτ. Οίκος Α. Παπαδημητρίου, (Πειραι- ώς 18, Ἀθήναι) :	40	54
12. Έκδοτ. Οίκος Ι. Κ. Παπαδόπουλος—Υἱός, (Περικλέους 28, Ἀθήναι) :	20	61
13. «Ὁ σοφὸς Κένταυρος», Π. Μαυριά—Σίας (Ἀγ. Κων- σταντίνου 14, Ἀθήναι) :	—	12
	745	1132

Οἱ ἀριθμοὶ τῶν βιβλίων, πὺ κυκλοφόρησαν στὸ διάστημα 1960—1963, φανερώουν αὐξησὴ ἐκδόσεων μὲ μεγάλη ποικιλία τίτλων καὶ ἐκδοτῶν. Ἀρκετὰ ὅμως βιβλία ἔχουν ἐκδοθῆ ἀπὸ 2—3 μόνον ἐκδότας. Πολλὰ ἐπίσης βιβλία ἀναγράφονται στὸν κατάλογο καὶ τοῦ 1960 καὶ τοῦ 1963.

II.—Ἡ παρουσίᾳ τῶν βιβλίων στοὺς τιμοκαταλόγους.

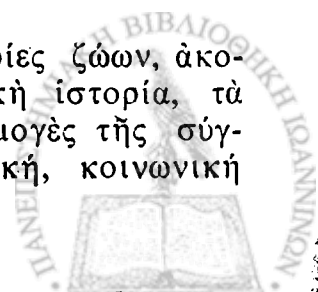
Τὰ βιβλία παρουσιάζονται συνήθως στοὺς τιμοκαταλόγους κατὰ συλλογές. Οἱ τίτλοι τῶν συλλογῶν δὲν εἶναι σχεδὸν καθόλου ἐνδεικτικοὶ τοῦ περιεχομένου τῶν βιβλίων· σὲ μερικοὺς τίτλους συλλογῶν καθορίζεται ἡ ἡλικία γιὰ τὴν ὁποία προορίζονται, ἐκφράζονται χαρακτηρισμοὶ μὲ ἓνα ἐπίθετο ἢ προβάλλεται τὸ ὄνομα ἑνὸς γνωστοῦ συγγραφέα: «Κλασσικὴ βιβλιοθήκη Νέων», «Χαρούμενες ὥρες», «Τὰ ἀγαπημένα μου βιβλία», «χρυσὰ βιβλία», «βιβλία—θαῦμα», «Βιβλιοθήκη τοῦ Ἰουλίου Βέρν», «Γνωρίσατε τὴν Ἑλλάδα», «Τὸ βιβλίο τοῦ παιδιοῦ», «Τὰ βιβλία τῆς θείας Λένας», «βιβλία γιὰ μεγάλα παιδιά», «βιβλία γιὰ Νήπια», «Παιδικὴ βιβλιοθήκη». Οἱ συλλογές μὲ ὁμοειδῆ βιβλία ὡς πρὸς τὰ θέματά τους σπανίζουν.

Σὲ κάθε συλλογὴ περιλαμβάνεται μιὰ σειρά μὲ τοὺς τίτλους τῶν βιβλίων. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τίτλους εἶναι ἐνδεικτικοὶ τοῦ περιεχομένου, δὲν παρουσιάζονται ὅμως μὲ λειτουργικότητα, δηλαδὴ μὲ ζωντάνεια, πὺ νὰ ἐκφράζεται κυρίως μὲ ρήματα, μὲ ρηματικὰ ἐπίθετα, μὲ μικρὴ φράση, γιὰ ν' ἀρέσουν στὰ παιδιά καὶ νὰ ὑποδηλώνουν μιὰ ὀλόκληρη δράση, μιὰ σειρά ἐπεισοδίων, μιὰ παράξενη ἢ θαυμαστὴ δημιουργία, ὡστε νὰ κεντρίζουν τὸ διαφέρον τῶν παιδιῶν. Μερικοὶ τίτλοι εἶναι πολὺ γενικοὶ, δὲν ὑποδηλώνουν τὸ περιεχόμενο καὶ παρουσιάζουν λογικὴ ἀφαίρεση σὲ ὑψιστὸ βαθμὸ ἀκατάλληλη γιὰ τὸ παιδικὸ πνεῦμα.

Ἐλάχιστοι Ἐκδοτικοὶ Οἰκοὶ παρουσιάζουν τὰ βιβλία τους μὲ μιὰ περίληψη ἐπὶ τοῦ περιεχομένου, μὲ τὴν εἰκόνα καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἐξωφύλλου καὶ μὲ λίγες πληροφορίες γιὰ τὸν συγγραφέα. Ὅταν, βέβαια, φέρουν σὲ κυκλοφορία πολλὰ βιβλία, εἶναι δύσκολο νὰ δώσουν περιλήψεις τοῦ περιεχομένου τῶν σ' ἓναν τιμοκατάλογο. Μερικοὶ ἐκδόται κάμνουν ξεχωριστὴ παρουσίᾳ κάθε μιᾶς συλλογῆς, ὅταν τυπώνονται τὰ πρῶτα βιβλία ἀπὸ τὴν σειρά ἢ ὅταν ὀλοκληρώνεται ἡ συλλογὴ, ὁπότε δίνουν σύντομες περιλήψεις, εἰκόνας κλπ. Χρήσιμο εἶναι νὰ προσφέρονται ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα κατατοπιστικὰ στοιχεῖα στοὺς τιμοκαταλόγους.

III.—Τὰ θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται τὰ βιβλία, εἶναι ποικίλα:

Στὴν πρώτη σειρά ἔρχονται τὰ παραμύθια καὶ οἱ ἱστορίες ζῶων, ἀκολουθοῦν οἱ βιογραφίες, οἱ περιπέτειες, τὰ ταξείδια, ἡ ἐθνικὴ ἱστορία, τὰ κοινωνικὰ θέματα. Ἐλάχιστα βιβλία ἀναπτύσσουν τὴς ἐφαρμογές τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης, τὴς ἀνακαλύψεις, τὴ σύγχρονη οἰκονομικὴ, κοινωνικὴ

καί πολιτιστική ζωή τῆς χώρας, ἐνῶ ἐλλείπουν ἐντελῶς σχεδόν τὰ πατριδογνωστικά ἀναγνώσματα, τὰ ἠθογραφικά, τὰ αἰσθητικά, τὰ κείμενα μὲ τὴν δραστηριότητα τῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπειδὴ πολλοὶ τίτλοι βιβλίων συμπίπτουν σὲ πολλοὺς τιμοκαταλόγους, συμβαίνει τὰ 1132 βιβλία, ποὺ κυκλοφοροῦν (τὸ 1963) νὰ μὴ ἐκφράζουν ἰσάριθμα θέματα. Τὰ θέματα τῶν βιβλίων φθάνουν περίπου στὰ 500.

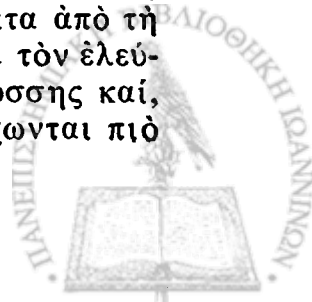
Ἀπὸ τὰ 1132 παιδικὰ βιβλία, τὰ πιὸ πολλὰ εἶναι κατάλληλα μόνον γιὰ τὰ παιδιά 6—10 ἐτῶν, ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὰ θέματα ποὺ διαπραγματεύονται. Ἀναγνώσματα κατάλληλα γιὰ τὰ παιδιά 10—16 ἐτῶν δὲν ἔχομε στὴ χώρα μας ἀρκετὰ σὲ ἀριθμὸ καὶ κατάλληλα σὲ ποιότητα. Φαίνεται ὅτι καὶ οἱ συγγραφεῖς δὲν ἀσχολοῦνται μὲ θέματα γιὰ μεγάλα παιδιά καὶ οἱ ἔφηβοί μας δὲν διαβάζουν ὅσο πρέπει, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ἡ σχετικὴ ζήτηση.

IV.—Οἱ συγγραφεῖς :

Τὰ 2)3 τῶν συγγραφέων παιδικῶν βιβλίων εἶναι ξένοι συγγραφεῖς (I. Βέρν, Ἄντερσεν, Γκρίμ καὶ σύγχρονοι Ἀμερικανοί, Ἄγγλοι καὶ Γάλλοι). Οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς εἶναι λίγοι (Π. Δέλτα, Τροπαιάτης, Γιάκος, Λάππας, Ἀντιγόνη Μεταξᾶ, Στασινόπουλος, Δόξας καὶ οἱ ἀνώνυμοι ἢ ἐπώνυμοι συγγραφεῖς τῶν χριστιανικῶν βιβλίων). Τὰ ἑλληνόπουλα διαβάζουν περισσότερα βιβλία σὲ μεταφράσεις, οἱ ὁποῖες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι πάντοτε προσεγμένες καὶ νὰ ἔχουν τὴ χάρη καὶ τὴν λογοτεχνικὴ ὠμορφιά τοῦ πρωτότυπου βιβλίου. Ὅλοι οἱ συγγραφεῖς κι' οἱ μεταφρασταὶ χρησιμοποιοῦν τὴ δημοτικὴ γλῶσσα καὶ τοῦτο προβάλλεται ἰδιαίτερα σὲ μερικοὺς τιμοκαταλόγους. Ἡ γλῶσσα τους εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ἰδιωματισμοὺς κι' ἐξεζητημένους δημοτικιστικοὺς τύπους.

Y.— Ἡ τιμὴ τῶν βιβλίων κυμαίνεται ἀπὸ 3 ἕως 80 δραχμῆς. Τὰ 2)3 τῶν βιβλίων τιμῶνται 20—50 δραχ. Φθηνότερα εἶναι τὰ βιβλία τῶν ἐκδόσεων Χριστιανικῶν Ὄργανισμῶν, τὰ βιβλία μὲ ἐλάχιστες εἰκόνες, μὲ λίγες σελίδες καὶ μὲ ἀπλὸ δέσιμο. Φαίνεται ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ βιβλίου ἐξαρτᾶται πολὺ ἀπὸ τὰ ἐξοδὰ του καὶ ὀλιγώτερο ἀπὸ τὴν πρόθεση κέρδους τῶν ἐκδοτῶν. Ἡ τιμὴ γενικὰ τῶν καλῶν ἀπ' ὅλες τὶς ἀπόψεις βιβλίων εἶναι ὑψηλὴ κι' ἀπρόσιτη στὶς πιὸ πολλὰς ἑλληνικῆς οἰκογένειας. Οἱ βιβλιοπῶλαι, οἱ κριτικοί, οἱ ἐκπαιδευτικοί κι' οἱ γονεῖς βρίσκουν, ὅπως βλέπομε στὰ πορίσματα τῶν εἰδικῶν ἐρευνῶν μας, τὶς τιμὲς τῶν παιδικῶν ἀναγνωσμάτων πολὺ ὑψηλές. Τὸ κόστος παραγωγῆς, μὲ τὴν ἑλλειψὴ συγχρόνων μηχανικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τυπογραφικῶν μεθόδων στὴ χώρα μας, εἶναι ὑψηλό, ἐνῶ ἡ κατανάλωση εἶναι περιορισμένη λόγῳ ἐλλείψεως ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν γονέων, λόγῳ τοῦ μικροῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας καὶ λόγῳ τοῦ ἀδυνατοῦ τῆς πωλήσεως βιβλίων σ' ἄλλες χώρες, ἀφοῦ ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα δὲν διδάσκεται σὲ κανένα σχολεῖο ἄλλων χωρῶν καὶ δὲν ὁμιλεῖται ἀπὸ κανέναν σχεδὸν ἄλλον ἄνθρωπο τῆς γῆς.

VI.— Μὲ τὰ δεδομένα ἀπὸ τοὺς τιμοκαταλόγους, διαπιστώνουμε τὰ ἑξῆς: Στὴ χώρα μας ὑπάρχουν πολλὰ παιδικὰ βιβλία ἀλλ' ὄχι κατάλληλα γιὰ ὅλες τὶς ἡλικίες. Ἐλλείπουν ἱκανοποιητικὰ κατατοπιστικὰ στοιχεῖα, ποὺ θὰ εἶναι χρήσιμα γιὰ τοὺς βιβλιοπῶλας, τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ τοὺς γονεῖς. Τὰ βιβλία Ἑλλήνων συγγραφέων ὅπως καὶ βιβλία μὲ θέματα ἀπὸ τὴ σύγχρονη ζωὴ εἶναι πολὺ ὀλίγα. Τὰ ἑλληνόπουλα τρέφονται κατὰ τὸν ἐλεύθερο, τὸν ἐξωσχολικὸ χρόνον τους, μὲ βιβλία τῆς δημοτικῆς γλώσσης καί, καθὼς τὰ μελετοῦν μὲ τὴ δική τους θέληση, εἶναι φυσικὸ νὰ δέχονται πιὸ

έντονα τὴν ἐπίδρασή της στὸ γλωσσικὸ τοῦς ἰδίωμα. Ἡ τιμὴ τῶν παιδικῶν βιβλίων μπορεῖ βέβαια νὰ εἶναι ἀνάλογη πρὸς τὰ ἔξοδα, ἀλλὰ μένει πάντοτε πολὺ ὑψηλὴ κι' ἀπρόσιτη γιὰ τοὺς πολλοὺς.

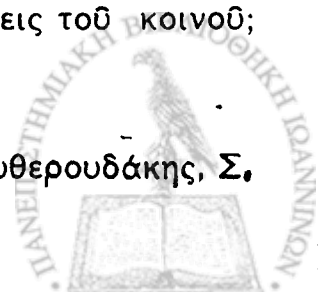
2. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΑΣ

I.—Τὸ ἐρωτηματολόγιο πρὸς τοὺς βιβλιοπώλας

- Ἐρώτηση 1η Ἡ πώληση βιβλίων γιὰ παιδιά εἶναι τὸ σπουδαιότερο εἶδος τῶν ἐργασιῶν σας ἢ εἶναι ἓνα μικρὸ καὶ ἀσήμαντο μέρος τῆς ἐμπορικῆς ἐργασίας;
- Ἐρώτηση 2α Πωλεῖτε, συνήθως, πολλὰ παιδικὰ βιβλία; Σὲ ποιὲς εὐκαιρίες; Πότε;
- Ἐρώτηση 3η Ποῖα παιδικὰ βιβλία εἶχαν μεγάλη ἐπιτυχία τώρα τελευταῖα;
- Τὸ εἰκονογραφημένα ἄλμπουμ γιὰ πολὺ μικρὰ παιδάκια;
 - Τὰ ἱστορήματα μὲ ἀστυνομικὰ ἐπεισόδια καὶ περιπέτειες;
 - Οἱ ἱστορίες μὲ ψυχολογικοὺς χαρακτηρισμοὺς καὶ τὰ ἠθογραφήματα (περιγραφὲς ἠθῶν καὶ ἐθίμων, λαογραφικὰ κ.λ.π.);
 - Τὰ βιβλία μὲ ἐπιστημονικὲς γνώσεις τῆς φυσικῆς, χημείας, ἀστρολογίας, μηχανικῆς;
 - Τὰ πολυτελῆ ἄλμπουμ μὲ φωτογραφίες, τοπία, μνημεῖα κ.λ.π.;
- Ἐρώτηση 4η α) Οἱ ἀγορασταὶ ζητοῦν ἀκριβῶς ὠρισμένα βιβλία;
- β) Ἀγοράζουν βιβλία σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τῶν παιδιῶν;
- γ) Ἐνθουμοῦνται ἀπὸ τὴν παιδικὴ τους ἡλικία τὰ βιβλία ποὺ διάβασαν, κι' ἀποφασίζουν ἔτσι γιὰ τὰ παιδιά τους;
- Ἐρώτηση 5η Οἱ ἀγορασταὶ φαίνονται ὅτι γνωρίζουν τὶς κριτικὲς ποὺ ἔγιναν γιὰ παιδικὰ βιβλία;
- Ἐρώτηση 6η Οἱ ἀγορασταὶ ἔχουν ἐμπιστοσύνη σὲ κάποιον ἐκδότη; σὲ μιὰ συλλογὴ ἢ σὲ μιὰ σειρὰ βιβλίων;
- Ἐρώτηση 7η Οἱ ἀγορασταὶ σὰς ζητοῦν συμβουλὲς γιὰ τὰ βιβλία ποὺ ἀγοράζουν;
- Ἐρώτηση 8η Ἐάν ναι, βάσει τίνος κριτηρίου δίδετε τὶς συμβουλὲς σας; βάσει τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ; τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος ποὺ εἰκάζετε ὅτι ἀνήκει τὸ παιδί;
- Ἐρώτηση 9η Διαβάζετε σεῖς τακτικὰ τὰ βιβλία ποὺ λαμβάνετε καὶ πωλεῖτε;
- Ἐρώτηση 10η Τί σπουδαιότητα ἀποδίδετε στὴν λογοτεχνικὴ μορφή τῶν βιβλίων; στὶς εἰκονογραφήσεις; στὴν ἐμφάνιση (τυπογράφηση, δέσιμο κ.λ.π.);
- Ἐρώτηση 11η Ἐχετε ἐπαφὲς συχνὲς μὲ παιδιά; Ποῖα βιβλία νομίζετε ὅτι προτιμοῦν;
- Ἐρώτηση 12η Ἐχετε διακρίνει ἀλλαγὲς στὶς προτιμήσεις τοῦ κοινοῦ; ποῖες;

II.—Οἱ ἀπαντήσεις:

Ἀπήντησαν οἱ βιβλιοπώλαι κ.κ. Κ. Ἐλευθερουδάκης, Σ.

Κόντος και Δ. Φυλακτός, Ι. Σιδέρης (Ἀθῆναι), Χ. Παπαχρήστος (Θεσσαλονίκη), Γ. Ἀϊβατιδῆς, Ἀφοῖ Λυγούρα, Μ. Γιωτάκη (Ἰωάννινα).

III.—Τὰ δεδομένα ἀπὸ τοὺς βιβλιοπώλας καὶ τὰ σχετικὰ πορίσματα

1.—Ἡ πώληση παιδικῶν βιβλίων ἀποτελεῖ συνήθως ἓνα μέρος τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν βιβλιοπωλῶν στὴ χώρα μας. Οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς βιβλιοπώλας ἔχουν ἓνα εἰδικὸ τμῆμα παιδικῆς φιλολογίας μὲ τὰ καλύτερα παιδικὰ βιβλία σὲ λίγα συνήθως ἀντίτυπα. Σὲ ὠρισμένες πόλεις ὑπάρχουν μερικὰ βιβλιοπωλεῖα, στὰ ὁποῖα τὸ κοινὸ βρῖσκει ἀρκετὲς συλλογὲς παιδικῶν βιβλίων γιὰ τὶς διαφορὰς ἡλικίαις.

2.—Τὰ περισσότερα βιβλία πωλοῦνται τὶς παραμονὲς τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ὀνομαστικῶν ἑορτῶν· μερικὰ, ἐπίσης, πωλοῦνται σὲ μαθητικὲς βιβλιοθηκῆς, οἱ ὁποῖες συμβαίνει νὰ ἔχουν οἰκονομικὲς δυνατότητες καὶ παρακολουθοῦν τὶς νέες ἐκδόσεις. Συνήθως οἱ ἐκδόται στὴ χώρα μας ἀποστέλλουν τιμοκαταλόγους στὰ βιβλιοπωλεῖα καὶ στὰ σχολεῖα καὶ ἔτσι γίνεται ἡ ἐνημέρωση τῶν ἐνδιαφερομένων. Οἱ προθῆκῆς ἐπίσης τῶν βιβλιοπωλείων μὲ τὰ ἐκτιθέμενα κάθε φορὰ νέα παιδικὰ βιβλία ἐγείρουν τὸ διαφέρον καὶ προσελκύουν ἀγοραστὰς. Ἀπὸ τὴν κίνηση αὐτὴ τῶν παιδικῶν βιβλίων διαπιστώνεται ὅτι ἐλάχιστες εἶναι οἱ παιδικὲς βιβλιοθηκῆς καὶ ἐπομένως μηδαμινὴ εἶναι ἡ φροντίδα τῶν ὑπευθύνων νὰ προσφέρεται δωρεάν τὸ παιδικὸ βιβλίον στὰ ἐλληνόπουλα. Οἱ βιβλιοπῶλαι μᾶς βεβαιώνουν ὅτι τὰ περισσότερα βιβλία ἀγοράζονται ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἢ συγγενεῖς τῶν παιδιῶν, δηλαδὴ ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν ἓνα ἱκανοποιητικὸ εἰσόδημα γιὰ τὴ ζωὴ τους. Τὰ παιδιὰ τῶν φτωχῶν γονέων δὲν διαβάζουν παιδικὰ βιβλία.

3.—Μεγάλῃ ἐπιτυχίᾳ στὴν κατανάλωση παρουσιάζουν οἱ ἱστορίαι μὲ εἰκόνες γιὰ μικρὰ παιδιὰ, ἐνῶ γιὰ τὰ μεγαλύτερα παιδιὰ τὰ ἔργα ξένων κλασικῶν συγγραφέων παιδικῆς φιλολογίας (Ντίκενς, Βέρν Τουαίν), τὰ βιβλία μὲ περιπέτειαι, μὲ ἐλληνικὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ μὲ ἐπιστημονικὲς γνώσεις. Μερικοὶ βιβλιοπῶλαι διαπιστώτουν τελευταῖα στροφὴ τῶν προτιμήσεων πρὸς τὰ ἔργα Ἑλλήνων λογοτεχνῶν, ὅπως τοῦ κ. Γιάκου, τοῦ κ. Λάππα, τοῦ κ. Τροπαιάτη, τῆς κ. Ἀντ. Μεταξᾶ, τῆς Δέλτα, τὰ ὁποῖα, φαίνεται, ἀπὸ τὴν ἀποψη περιεχομένου καὶ ἐκτυπωτικῆς ἐμφανίσεως, θεωροῦνται ἀξιόπρόσεκτα.

4.—Οἱ περισσότεροὶ ἀγορασταὶ δὲν ζητοῦν ὠρισμένα βιβλία, διότι δὲν γνωρίζουν καλοὺς συγγραφεῖς καὶ καλὲς ἐκδόσεις. Στὶς προτιμήσεις τῶν ἀκολουθοῦν τὶς συστάσεις τῶν βιβλιοπωλῶν, οἱ ὁποῖοι πολλὰ φορὲς μπορεῖ νὰ συνιστοῦν ὡς ἐκλεκτὰ μόνον τὰ βιβλία, ποὺ συμβαίνει νὰ ἔχουν στὸ κατάστημά τους ἢ ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα παρέχεται περισσότερο κέρδος, καὶ ξεχνοῦν ἴσως ὅτι, ὅταν τὰ παιδιὰ καὶ γενικὰ οἱ ἀγορασταὶ εὐχαριστηθοῦν ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ τοὺς συνέστησαν, θὰ εἶναι τακτικοὶ τῶν πελάται. Οἱ ἐπιθυμίαι τῶν παιδιῶν ἐλάχιστα λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τοὺς ἀγοραστὰς γονεῖς ἢ συγγενεῖς εἴτε διότι θέλουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ καθορίζουν τὰ πάντα εἴτε διότι γνωρίζουν ὅτι τὰ παιδιὰ δὲν ἔχουν σχετικὲς ἐμπειρίαι καὶ ἱκανὸ κριτήριον. Ἐλάχιστοι ἐπίσης εἶναι οἱ ἀγορασταί, ποὺ ἐνθυμοῦνται ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐδιάβασαν στὰ παιδικὰ τους χρόνια, ὥστε μὲ βάση τὶς ἐντυπώσεις τῶν, ἀπὸ τότε νὰ ἐκδηλώνουν τώρα τὶς προτιμήσεις τῶν.

5.—Οἱ κριτικὲς ἀπὸ εἰδικοὺς γιὰ παιδικὰ βιβλία δὲν εἶναι γνωστὲς στοὺς ἀγοραστὰς· τοῦτο ὀφείλεται εἴτε στὸ ὅτι δὲν γίνονται συχνὰ τέτοιαι

κριτικές εἴτε στὸ ὅτι δὲν τὶς προσέχουν οἱ ἀναγνώσται τοῦ τύπου.

6—7.—Κάποια ἐμπιστοσύνη φαίνεται ὅτι τρέφουν μερικοὶ σ' ὄρισμένους γνωστούς συγγραφεῖς, ἐνῶ οἱ περισσότεροι στὶς γνώμες τῶν βιβλιοπωλῶν.

8.—Τὰ κριτήρια, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ βιβλιοπῶλαι συνιστοῦν βιβλία, ἀναφέρονται στὴν ἡλικία τοῦ παιδιοῦ καὶ στὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου καὶ καθόλου στὸ κοινωνικὸ περιβάλλον, πού ἀνήκει τὸ παιδί. Οἱ πληροφορίες τῶν ὁμως γιὰ τὰ διαφέροντα καὶ τὶς ἀφομοιωτικὲς ἰκανότητες τῶν παιδιῶν εἶναι καθαρὰ ἐμπειρικὲς πληροφορίες κι' ἀναφέρονται σὲ γενικότητες.

9.—Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο τῶν βιβλίων γνωρίζουν ἐλάχιστα· ὁ χρόνος δὲν ἐπαρκεῖ, γιὰ νὰ τὰ διαβάσουν, οὔτε εἰδικοὶ ὑπάλληλοί των ἀσχολοῦνται μὲ τὴ μελέτη αὐτῆ· ἔχουν ἀπλῶς ὑπ' ὄψη τῶν ὀλίγα ὀνόματα καλῶν συγγραφέων ἢ μερικὲς κριτικὲς· οἱ συμβουλές των, πού παρέχονται στοὺς ἀγοραστάς, δὲν μποροῦν νὰ εἶναι ὑπεύθυνες.

10—11.—Τὴν μεγαλύτερη σπουδαιότητα οἱ βιβλιοπῶλαι ἀποδίδουν στὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου καὶ κατόπιν στὴν εἰκονογράφηση καὶ τὴν ἐκτυπωτικὴ ἐργασία. Μερικοὶ πιστεύουν ὅτι ἡ εἰκονογράφηση ἐνὸς βιβλίου ἔχει μεγαλύτερη σπουδαιότητα γιὰ τὰ παιδιά κάτω τῶν ἑξ ἐτῶν, ἐνῶ γιὰ τὰ μεγαλύτερα παιδιά ἡ μορφωτικὴ του δύναμη μὲ τὸ περιεχόμενό του. Συνήθως, παρακολουθοῦν τὰ παιδιά, πού ἐπισκέπτονται τὸ βιβλιοπωλεῖο του στὶς προτιμήσεις των, ἀλλὰ τὰ δεδομένα τους εἶναι ἀόριστα. Τὰ βιβλία μὲ περιπέτειες ἔχουν τὶς περισσότερες προτιμήσεις. Οἱ πληροφορίες γιὰ τὶς προτιμήσεις τοῦ κάθε φύλου δὲν εἶναι σαφεῖς. Οἱ βιβλιοπῶλαι μας ἐπιδεικνύουν ἐλάχιστο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ συγκέντρωση στοιχείων σχετικῶν μὲ τὶς προτιμήσεις τῶν παιδιῶν στὰ διάφορα βιβλία.

12.—Ἀλλαγὲς στὶς προτιμήσεις τοῦ κοινοῦ δὲν σημειώνονται σημαντικές. Ἴσως τὰ φτηνὰ παιδικὰ βιβλία, πού συμβαίνει νὰ εἶναι συνήθως ληστρικά, γκαγκστερικά) καὶ τὰ βιβλία πού ἐνισχύουν τὴ σχολικὴ μάθηση (ἱστορικοῦ, τεχνικοῦ, ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου) προτιμῶνται ἀπὸ τοὺς ἀγοραστάς, τὰ μὲν πρῶτα γιὰ τὴ μικρὴ δαπάνη τους, τὰ δὲ δεύτερα γιὰ τὴν ἄμεση ὠφέλεια στὰ παιδιά τους (ἐπίδοση στὸ σχολεῖο).

13.—Ἡ εἰκόνα, πού μᾶς δίνουν οἱ βιβλιοπῶλαι γιὰ τὴν κίνηση τοῦ παιδικοῦ βιβλίου, εἶναι ἐλλιπὴς καὶ καθόλου εὐχάριστη: Οἱ ἴδιοι δὲν ἔχουν σαφῆ καὶ πλήρη στοιχεῖα ἐπὶ τοῦ ὅλου θέματος. Οἱ ἀγορασταὶ στηρίζονται στὶς γνώμες τῶν πωλητῶν καὶ ἔτσι τὸ προσφερόμενο βιβλίον στὸ παιδί δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πάντοτε τὸ κατάλληλον γιὰ τὴν ἡλικία του καὶ τὴ μὀρφωση κι' ἡ ἀναψυχὴ του. Οἱ βιβλιοπῶλαι θὰ ἔχουν κάθε συμφέρον, ἂν ἐνδιαφεροῦν ζωηρὰ γιὰ τὸ θέμα τοῦ παιδικοῦ βιβλίου μὲ τὴν παρακολούθηση κάθε κριτικῆς γιὰ τὴν παιδικὴ φιλολογία, μὲ τὴ μελέτη τῶν νέων βιβλίων, πού προμηθεύονται, μὲ τὴ συγκέντρωση τῶν προτιμήσεων τῶν παιδιῶν κατὰ ἡλικίας καὶ φύλον, μὲ τὴν συνεργασία τους μὲ τοὺς γονεῖς, τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ τοὺς ψυχολόγους.

3. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΙΔΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

I.—Τὸ ἐρωτηματολόγιον πρὸς τοὺς εἰδικούς τῆς κριτικῆς τοῦ παιδικοῦ βιβλίου

Ἐρώτηση 1η Πῶς ἐξηγεῖτε τὸ ἐνδιαφέρον σας γιὰ τὴν παιδικὴ φιλολογία;

- Ερώτηση 2α Ποιος πρέπει να είναι ο κυριώτερος σκοπός μιας κριτικής παιδικών βιβλίων;
- Ερώτηση 3η Νομίζετε ότι την κριτική αυτή πρέπει αποκλειστικά να την κάνουν ώριμοί ειδικοί;
- Ερώτηση 4η Έχετε παρατηρήσει κάποια εξέλιξη στην παιδική φιλολογία; Από ποτέ και σε ποιον τομέα;
- Ερώτηση 5η Έχετε την εντύπωση ότι τα παιδιά τώρα διαβάζουν περισσότερο;
- Μήπως τα βιβλία βελτιώνονται;
- Ερώτηση 6η Νομίζετε ότι θα έπρεπε να υποκινηθούν περισσότεροι συγγραφείς, για να γράφουν για παιδιά;
- Ερώτηση 7η Ποία θέση νομίζετε ότι πρέπει να δώσωμε στις μεταφράσεις;
- Ερώτηση 8η Ο τύπος νομίζετε, ότι θα έπρεπε να δώσει ευρύτερη θέση στην φιλολογία για παιδιά;

II.—Οι απαντήσεις:

Απήντησαν οι ειδικοί της κριτικής βιβλίου: Κα Άλκης Θρύλος, Κα Ι. Μπουκουβάλα—Αναγνώστου, κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, κ. Α. Σακαλής, Κα Άθηνά Ταρσούλη (Άθηναι) και κ. Ίωάν. Ν. Νικολαΐδης (Ίωάννινα).

III.—Τα δεδομένα από τους ειδικούς της κριτικής και τα σχετικά πορίσματα

1.—Το ενδιαφέρον των κριτικών—λογοτεχνών επί της παιδικής φιλολογίας οφείλεται κυρίως στην αγάπη τους προς το παιδί, ή οποία εκδηλώνεται ως επιθυμία να υποδειχθῆ γι' αυτό μια καλή κι' ευχάριστη πνευματική τροφή με το παιδικό βιβλίο. Η αγάπη αυτή μπορεί να ενισχύεται κι' από τα συναισθήματα πατρότητος ή μητρότητος, από έντονη επαγγελματική συνείδηση, όταν αντικείμενο του επαγγέλματος ώρισμένων λογοτεχνών είναι ή μόρφωση του παιδιού, κι' από δικά τους ευχάριστα βιώματα κατά την παιδική τους ηλικία σχετικά με το ελεύθερο ανάγνωσμα. Οί ειδικοί της κριτικής βιβλίων θεωρούν το παιδί ως την καθαρότερη μορφή της ανθρωπίνης συνειδήσεως, ως ένα όν με γόνιμη ψυχή και με συνεχή την εξέλιξή του και πιστεύουν ότι το παιδικό βιβλίο αποτελεί βασικό παράγοντα αγωγής του. Έτσι, τα ελατήρια κάθε κριτικής των για το παιδικό βιβλίο είναι ως επί το πλείστον άγνά ελατήρια. Οί θέσεις των κατά την κριτική τους κατόπιν εξαρτώνται από τη λογοτεχνική και κοινωνική μόρφωσή τους, από την ψυχολογική ενημέρωσή τους επί του ανθρώπου και του παιδιού ειδικότερα κι' από τους ιδεολογικούς προσανατολισμούς των.

2.—Κύριος σκοπός της κριτικής των παιδικών βιβλίων θεωρείται ή διερεύνηση του μορφωτικού περιεχομένου των, του αισθητικού τρόπου μεταδόσεως αυτού του περιεχομένου και της ανταποκρίσεώς του στα διαφέροντα και την αντιληπτικότητα των παιδιών. Έτσι, το μορφωτικό περιεχόμενο ενός βιβλίου πρέπει να παρουσιάζεται κατά τους κριτικούς χωρίς διδακτική πρόθεση. Κύρια επιδίωξη από τον συγγραφέα πρέπει να είναι ή τέρψη, ή ψυχαγωγία, ή χαρά του παιδιού. Στο σημείο τουτο διαπιστώνομε τις ίδιες αντιλήψεις των κριτικών με εκείνες των συγγραφέων. Το παιδικό βιβλίο ανήκει στη λογοτεχνία και κατά συνέπεια είναι έργο τέχνης. Ο κάθε κρι-

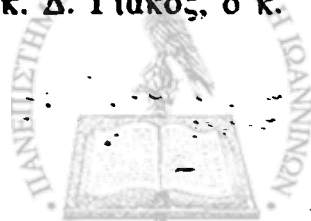
τικός, λοιπόν, ὀφείλει ν' ἀναζητήσῃ σ' αὐτὸ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐνὸς τέτοιου ἔργου τέχνης, δηλαδή ν' ἀξιολογήσῃ τὴ μορφή καὶ τὸ περιεχόμενό του. Ὄφείλει, ὅμως, ὁ κριτικός καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ παρουσιάσῃ κατάλληλα χαρακτηριστικὰ τοῦ βιβλίου στὶς εἰδικὲς κριτικὲς του, ποὺ θὰ προορίζονται ξεχωριστὰ γιὰ τοὺς ἐνηλίκους (γονεῖς, ἐκπαιδευτικούς, βιβλιοπώλας κλπ.) καὶ ξεχωριστὰ γιὰ τὰ παιδιά. Ἔτσι θὰ μπορούσαμε στὸ σημεῖο τοῦτο νὰ τονίσωμε ὅτι, κατὰ τὴν παρουσίαση τῆς κριτικῆς του, πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ: α) τὴν καλλιέργεια τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ βιβλίον καὶ τὴν καθοδήγηση τῶν παιδιῶν νὰ κρίνουν, νὰ συγκρίνουν καὶ νὰ ξεύρουν νὰ ἐκλέγουν, β) στοὺς ἐνηλίκους, ποὺ προσφέρουν βιβλία σὲ παιδιά, νὰ ἐγείρῃ τὴν προσοχὴ τους ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς ἀπὸ τὰ πρῶτα βιβλία ποὺ ἀγοράζουν, νὰ ζητήσῃ ἀπ' αὐτοὺς νὰ ξεχνοῦν τὶς δικές των ἐπιθυμίες κατὰ τὴν παιδικὴ τους ἡλικία καὶ νὰ προσέχουν τὰ σύγχρονα διαφέροντα τῶν παιδιῶν των, νὰ τοὺς καταστήσῃ σαφῆ τὰ ἐπιβλαβῆ, κατὰ τὴ γνώμη του, ὅπως καὶ τὰ θετικὰ στοιχεῖα τοῦ βιβλίου, καί, τέλος, νὰ τοὺς βοηθήσῃ στὴν ἐπιλογή, μεταξύ τῶν ποικίλων βιβλίων, ἐκείνων ποὺ θὰ συντελέσουν νὰ γίνουν τὰ παιδιά τους κυρίως ἄνθρωποι, καὶ γ) νὰ ἐπιδράσῃ μὲ τὶς κρίσεις του στοὺς συγγραφεῖς, στοὺς ἐκδότας, στοὺς καλλιτέχνους, στοὺς τυπογράφους καὶ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ σκεφθοῦν σοβαρὰ ἐπὶ τῶν ποικίλων προβλημάτων τοῦ παιδικοῦ βιβλίου. Οἱ κριτικοί, ποὺ μᾶς προσφέρουν τὶς γνώμες στὰ ἔρωτήματά μας, δὲν δημοσιεύουν δυστυχῶς συχνὰ κριτικὲς ἐπὶ παιδικῶν βιβλίων. Ἔτσι, δὲν ἔχομε πολλὰ δεδομένα, γιὰ νὰ κρίνωμε τὴν πραγματοποίηση τῶν ἐπιδιώξεων μιᾶς κριτικῆς, ποὺ μᾶς καθορίζουν. Ἀπὸ δύο κριτικὲς, τῆ μία γενικῆ ἐπὶ τῶν παιδικῶν βιβλίων (τοῦ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ) (1), καὶ τῆν ἄλλη εἰδικῆ ἐπὶ τῶν τιτλοφορημένων «Ἑλληνικῶν Παραμυθιῶν» (τοῦ κ. Ἄλκη Τροπαιάτη) (2), διαπιστώνεται ἡ θαρρετὴ διατύπωση γνώμων, ἡ κριτικὴ διεισδύση ἐπὶ τοῦ περιεχομένου καὶ ἡ ἀγνή πρόθεσις νὰ προσφερθῇ στὸ ἑλληνόπουλο τὸ βιβλίον ποὺ θὰ τὸ παιδαγωγῆσῃ σωστὰ, ποὺ θ' ἀνταποκρίνεται στὰ διαφέροντά του καὶ ποὺ θὰ τὸ τέρπῃ ἀληθινά. Πόσο μᾶς χρειάζονται τέτοιες κριτικὲς!..

3.—Κρίσεις ἐπὶ τῶν παιδικῶν βιβλίων πρέπει, κατὰ τοὺς περισσοτέρους κριτικούς, νὰ δημοσιεύουν οἱ εἰδικοί. Τὴν εἰδικότητα συνθέτουν ἡ λογοτεχνικὴ καλλιέργεια, ἡ ψυχοπαιδαγωγικὴ τους ἐνημέρωση ἢ κατάρτισις, κάποια παιδική, ἄς ποῦμε, εὐαισθησία καὶ δημιουργικὴ, εἰδική, φαντασία. Πολλὲς φορές οἱ ἀξιολογήσεις τῶν κριτικῶν δὲν συστοιχοῦν πρὸς τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν, γι' αὐτὸ χρειάζεται συχνὴ ἐπαφή τους μ' αὐτά, συζητήσεις, ἀλληλογραφία, προσωπικὴ ἢ δημόσια στὶς εἰδικὲς στήλες ἐφημερίδων ἢ περιοδικῶν. Ἡ παρουσίασις ἐπίσης, κατὰ τὶς παραμονὲς τῶν ἑορτῶν, τῶν καλῶν βιβλίων ἀπὸ τὶς εἰδικὲς στήλες τοῦ τύπου, ποὺ πρέπει νὰ καθιερωθοῦν, προϋποθέτει τὴν πλήρη γνώση ἀπὸ τὸν κριτικὸ ὅλης τῆς παιδικῆς φιλολογίας καί, ἀκόμη, ἰδιαίτερες συναντήσεις τότε μὲ συγγραφεῖς, ἐκδότας, παιδαγωγούς, βιβλιοπώλας.

4.—Οἱ κριτικοὶ διαπιστώνουν μιὰ ἐξέλιξη σήμερα στὴν καλλιτεχνικὴ ἐμφάνισις τοῦ παιδικοῦ βιβλίου· ἀπὸ τὴν ἄποψη, ὅμως, τοῦ περιεχομένου, παρὰ τὶς λίγες ἐξαιρέσεις, τὰ βιβλία τῆς Δέλτα, τοῦ Παπαντωνίου, τοῦ Πάλλη, τοῦ Βιζυηνοῦ μένουν ἀνυπερβλήτα. Ὄφειλομε στὸ θέμα τοῦτο νὰ ἐξάρωμε τὶς λίγες ἐξαιρέσεις καλῶν παιδικῶν βιβλίων, ποὺ μᾶς παρουσίασαν ἐκλεκτοὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ κ. Ἄλκης Τροπαιάτης, ὁ κ. Δ. Γιάκος, ὁ κ.

1. Ἐφημ. «ΤΟ ΒΗΜΑ», 12—7=57.

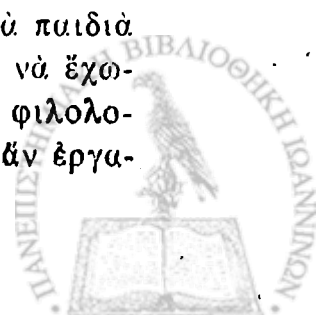
2. Ἐφημ. «ΤΟ ΒΗΜΑ», 9=5=59.

Τάκης Λάππας, ό κ. Τ. Δόξας, ή Κα 'Αντ. Μεταξά, ό κ. Στασινόπουλος και λίγοι από τούς συγγραφείς, πού έλαβαν μέρος στους διαγωνισμούς παιδικού βιβλίου, πού ώργάνωσαν ή «Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά» στην 'Αθήνα και τό 'Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας. 'Ας έλπίσωμε ότι από τούς όλιγους αύτούς συγγραφείς τής μεταπολεμικής Ιοετίας θά άναδειχθούν μερικοί άντάξιοι τών συγγραφέων περασμένων έποχών. 'Η έποχή μας χρειάζεται κυρίως τούς δικούς της συγγραφείς παιδικών βιβλίων, οί όποιοι, ζώντας στις νέες συνθήκες τού βίου και παρακολουθώντας τήν εξέλιξη τού πολιτισμού, θά μπορούν νά προσφέρουν κείμενα στα παιδιά με περιεχόμενο ανάλογο πρós τά θέματα τής σύγχρονης ζωής (ταξείδια με σύγχρονα μέσα, περιπέτειες γιά σύγχρονα προβλήματα, άνακαλύψεις, ιστορικά διηγήματα, προβλέψεις εφαρμογής τών έπιστημονικών έφευρέσεων, θέματα τής σύγχρονης οικονομικής ζωής και κοινωνικής συνθέσεως, όπως τά δράματα κατοικίας στις πόλεις, οί συνθήκες εργασίας στα βιομηχανικά κέντρα, ό φυλετισμός, οί κίνδυνοι τής άτομικής ενεργείας, τά ήθη και έθιμα σήμερα, προσπάθειες ανάπτυξεως τής χώρας κ. ά.). 'Εδώ γεννάται τό χρέος τών κριτικών, οί όποιοι οφείλουν με τήν έπιμελημένη εξέταση τών παιδικών βιβλίων, πού κυκλοφορούν, νά διατυπώνουν άντικειμενικά τίς κρίσεις των, νά βοηθούν τούς συγγραφείς στη βελτίωση τών έργων τους και νά προβάλλουν τά καλά βιβλία, γιά νά εξασφαλισθ ή έπιτυχία τους στην κυκλοφορία και γιά νά μπορέσουν έτσι οί έκλεκτοί συγγραφείς νά συνεχίσουν τίς προσπάθειές των. 'Οφείλομε επίσης νά σταθούμε στη διαπίστωση τών κριτικών, πού αναφέρεται στην πρόοδο τής καλλιτεχνικής εμφανίσεως τού έλληνικού παιδικού βιβλίου. Οί έκδόται μας φαίνεται ότι καταβάλλουν αξιόλογες προσπάθειες στον τομέα αυτόν, οί όποιες άσφαλώς θά τούς στοιχίζουν πολλά. Οί έπιμελημένες και ώραιες έκδόσεις προσελκύουν τά παιδιά και συμβάλλουν στην ανάπτυξη τής αγάπης πρós τό βιβλίο, αλλά, λόγω τού μεγάλου κόστους των, είναι ακριβές κι' άπρόσιτες στα πιό πολλά παιδιά. Γι' αυτό ή κριτική θά πρέπη νά ένθαρρύνη από τή μιá μεριά τούς έκδότες στις φιλοτεχνημένες έκδόσεις, κι' από τήν άλλη ν' άναζητήσει τρόπους γιά τήν όσο τό δυνατόν μεγαλύτερη κατανάλωση τών βιβλίων αύτών και τήν παροχή διευκολύνσεων από τό Κράτος στους έκδότας γιά τά υλικά τυπογραφικής εργασίας κλπ. (άτέλειες χάρτου, φόροι κλπ.)

5.—Σήμερα διαπιστώνεται ότι τά παιδιά διαβάζουν περισσότερο. Τό σχολείο και ή οικογένεια τούς καλλιεργούν άνησυχίες και σχετικά διαφέροντα, τά όποια θά ίκανοποιηθούν με τά έξωσχολικά άναγνώσματα. 'Η πρόοδος τής έπιστήμης και οί πολιτιστικές επαφές τών λαών δημιουργούν τήν ανάγκη στο παιδί νά πληροφορηθ ή γιά όλα αυτά και γι' αυτό άναζητεί τά κατάλληλα βιβλία. 'Η ποιότητα επίσης τών βιβλίων συντελεί στην αύξηση τού διαφέροντος γιά διάβασμα. Τά παιδιά τής υπαίθρου δυστυχώς δέν διαβάζουν παιδικά βιβλία, λόγω αδυναμίας οικονομικής νά τά προμηθευθούν. Τά παιδιά τών πόλεων θά μπορούσαν νά διαβάσουν περισσότερα βιβλία, άν δέν διέθεταν τόν πιό πολύ από τόν έλεύθερο χρόνο στα σπόρ και στον κινηματογράφο. Δυστυχώς, στη χώρα μας έλλείπουν οί βιβλιοθήκες με παιδικά βιβλία τόσο στις πόλεις όσο και στα χωριά, γιά νά καλλιεργηθ ή φιλοαναγνωσία.

6.—'Η ύποκίνηση περισσότερών συγγραφέων νά γράφουν γιά παιδιά θεωρείται άπαραίτητη από τούς περισσότερους κριτικούς μας, γιά νά έχωμε έτσι όλοένα και καλύτερα παιδικά βιβλία. Οί καλοί συγγραφείς φιλολογικών κειμένων δέν πρέπει νά θεωρήσουν ύποτιμητικό γι' αύτούς, άν έργα-

σθουν στην παιδική φιλολογία. Ἐπειδή, ὅμως, τὸ παιδικὸ βιβλίον εἶναι ἔργο τέχνης, νομίζουν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς κριτικούς μας, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ γραφῆ κάτι ἀξιόλογο μὲ ὑποκινήσεις. Κατ' ἀρχήν, πρέπει ν' ἀποκλείσωμε ἀπὸ τὰ κίνητρα συγγραφῆς παιδικῶν βιβλίων τὸ οἰκονομικὸ συμφέρον, γιατί τὰ γνήσια καὶ ἀξιόλογα πνευματικὰ ἔργα δὲν δημιουργοῦνται μὲ χρηματικὴς ἐπιδιώξεις. Βασικὸ κίνητρο συγγραφῆς βιβλίου γιὰ παιδιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἐξελισσόμενον ἄνθρωπο, ποῦ θὰ ἐκδηλώνεται, ὅπως εἶπαμε καὶ σ' ἄλλα σημεῖα τῆς μελέτης μας, ὡς ἐπιθυμία προσφορᾶς σ' αὐτὸν κατάλληλης πνευματικῆς τροφῆς καὶ ψυχικῆς τέρψεως. Ἄν δὲν ὑπάρχη αὐτὴ ἡ ἀγάπη, δὲν νομίζομε ὅτι μποροῦν μὲ ὅποιεσδήποτε ὑποκινήσεις νὰ γραφοῦν μὲ ὄλες τὶς ἀρετὲς καλὰ παιδικὰ βιβλία. Εἶδαμε τὰ κίνητρα τῶν συγγραφέων, ὅταν ἄρχισαν ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὴν παιδική φιλολογία. Αὐτὲς τὶς ἀγνὲς προθέσεις τῶν ὀλίγων συγγραφέων— λογοτεχνῶν ὀφείλει νὰ προσέξῃ ἡ κριτικὴ. Οἱ τέτοιοι ὀλίγοι θὰ εἶναι ἀρκετοί, γιὰ νὰ μᾶς δώσουν τὰ ἐκλεκτὰ παιδικὰ βιβλία, ἀρκεῖ νὰ ἐνισχυθοῦν κατάλληλα. Δὲν θὰ ἐμποδίσθουν κι' οἱ περισσότεροι, κι' οἱ κατώτεροι, γιατί ἀργότερα ἀπ' αὐτοὺς θὰ ἀναδειχθοῦν οἱ ὀλίγοι ἐκλεκτοί. Ἡ κριτικὴ θὰ σταθῆ, χωρὶς ἔντεχνες ὑποκινήσεις, ὡς τὸ σημεῖο ἐκεῖνο, ποῦ θ' ἀξιολογεῖται ἡ σημασία τοῦ παιδικοῦ βιβλίου γενικὰ γιὰ τὸν πολιτισμὸ τῆς χώρας μας καὶ γιὰ τὴν σωστὴ καλλιέργεια τῆς νέας γενεᾶς. Ἄν κατανοήσουν αὐτὴ τὴ σημασία μόνοι τους οἱ μεγάλοι λογοτέχνητες ἑνὸς ἔθνους καὶ ἂν αὐθόρμητα, χωρὶς προσωπικὲς ἐπικλήσεις καὶ ὑποκινήσεις, θελήσουν καὶ γράψουν γιὰ παιδιὰ, τότε ἡ συμβολὴ τους θὰ εἶναι μεγάλη στὴν ἀνάπτυξη τῆς παιδικῆς φιλολογίας, ἐφ' ὅσον βέβαια ἀναζητοῦν τὴ συνεργασία τους καὶ μὲ ἄλλους παράγοντας καὶ δημιουργοὺς ἐπιτυχίας τοῦ παιδικοῦ βιβλίου, (ψυχολόγους, παιδιὰ, γονεῖς, ἐκδότας, καλλιτέχνας, βιβλιοπώλας).

7.—Ὡς πρὸς τὶς μεταφράσεις ξένων παιδικῶν βιβλίων ὑπάρχει ἡ γνώμη ὅτι δὲν πρέπει νὰ κατέχουν πρωτεύουσα θέση στὴ παιδικὴ φιλολογία. Ἡ γνώμη αὐτὴ δὲν στηρίζεται σὲ καθαρὰ ἐθνικιστικούς λόγους, ἀλλὰ στὸ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία, οἱ παραδόσεις, ἡ μυθολογία μας, ὁ πολιτισμὸς μας μποροῦν νὰ δώσουν ποικίλα θέματα γιὰ βιβλία, ποῦ θὰ ἐνδιαφέρουν τὰ παιδιὰ. Θεωρεῖται, ὅμως, ἀπαραίτητο νὰ γνωρίσουν τὰ ἑλληνόπουλα καὶ τὴ ζωὴ, τὴν ἱστορία καὶ τὶς παραδόσεις καὶ ἄλλων λαῶν. Ἐδῶ πρέπει νὰ συμπληρωθοῦν οἱ γνώμες τῶν κριτικῶν μας μὲ δυὸ κυρίως παρατηρήσεις: Εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐπιλέγωνται γιὰ μετάφραση ἀπὸ τὰ ξένα παιδικὰ βιβλία ἐκεῖνα, ποῦ δὲν προσφέρουν ἐσφαλμένες γνώσεις γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ξένων λαῶν ἢ ποῦ δὲν ἀναφέρονται σὲ τρόπους καὶ μέσα βίου παλαιότερων ἐποχῶν, ἐφ' ὅσον ὁ πολιτισμὸς καὶ τῶν λαῶν ἐκείνων θὰ ἔχη ἐξελιχθῆ· ἐπίσης οἱ μεταφράσεις θὰ πρέπει νὰ προσφέρωνται στὰ παιδιὰ παράλληλα πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πρωτότυπα βιβλία καὶ ἀνάλογα πρὸς τὴν ἡλικία τους, γιὰ νὰ κρατοῦν ζωηρὸ τὸ διαφέρον τους καὶ γιὰ νὰ βρίσκουν ἔτσι τὰ παιδιὰ εὐκαιρίες γιὰ συγκρίσεις τῆς ζωῆς ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς καὶ γιὰ ἐξαγωγή συμπερασμάτων περὶ τῶν ἀρετῶν, τῶν κακιῶν, τοῦ μόχθου, τῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν κοινῶν χαρακτηριστικῶν τῶν ἀνθρώπων. Σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀνταλλαγῆς τῶν πολιτισμῶν κι' ἀναπτύξεως ἀδελφικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν, οἱ μεταφράσεις ξένων παιδικῶν βιβλίων ἀποτελοῦν ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα μέσα γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν στὶς νέες γενεὲς τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλοι λαοί, μεγαλύτεροι ἀπὸ τὸ δικὸ μας καὶ μὲ ὀλιγώτερα οἰκονομικοκοινωνικὰ προβλήματα, ἔχουν ἀναδειξοῦν ἐκλεκτοὺς συγγραφεῖς παιδικῶν βιβλίων, οἱ ὅποιοι, μὲ τὰ ἔργα τους, θὰ μποροῦσαν νὰ προσφέ-

θουν άριστη πνευματική τροφή κι' άγνή ψυχική τέρψη στα παιδιά μας.

8.—'Ο ήμερήσιος και περιοδικός τύπος στη χώρα μας δέν δίνει τη θέση, που πρέπει, στην παιδική φιλολογία, όπως και σ' όλα τα πνευματικά ζητήματα. Οί διευθυνταί του τύπου έχουν κι' αυτοί στο θέμα τοτο τις δυσκολίες των. Θεωρείται, όμως, άπαραίτητο να διαθέτουν κάθε τρίμηνο τουλάχιστο λίγες σελίδες αφιερωμένες στην παρουσίαση και κριτική των νέων παιδικών βιβλίων, ώστε να κατατοπίζονται οί ενδιαφερόμενοι, και άλλες τόσες σελίδες, που θ' αποτελούν ειδικό σωμα και θ' αποσπώνται και οί όποιες με κατάλληλο περιεχόμενο θ' απευθύνονται στα παιδιά, για να τους έγείρουν αναγνωστικά διαφέροντα και να τα βοηθούν στην επιλογή των βιβλίων. Οί λογοτέχνη του τόπου μας όφείλουν κι' αυτοί από την πλευρά τους ν' ασχολούνται συχνά με την κριτική του παιδικού βιβλίου, ώστε να μπορή να γεμίξη ό τύπος με τό ανάλογο κείμενο τις ειδικές σελίδες που ζητούμε ν' αφιερώνη περιοδικά για την παιδική φιλολογία.

9.—'Από τις άπαντήσεις των κριτικών του παιδικού βιβλίου στο σχετικό έρωτηματολόγιό μας διαπιστώνομε, ότι οί γνώμες των είναι πολύ γενικές και δέν τεκμηριώνονται με συγκεκριμένα στοιχεία, διότι ή ενημέρωσή τους επί του περιεχομένου και της καλαισθητικής αξίας των βιβλίων, που κύκλοφορούν, δέν είναι πλήρης. Ίσως ό καθένας τους να έχη τους σοβαρούς λόγους του. Συμπεραίνομε λοιπόν, ότι οί ειδικοί κριτικής παιδικών βιβλίων είναι ελάχιστοι στη χώρα μας. Το είδος τοτο της κριτικής φαίνεται ότι δέν έχει καλλιεργηθή συστηματικά. Στις σπάνιες κριτικές, που γίνονται, δέν βλέπει κανείς παρά ελάχιστες πληροφορίες, όνόματα συγγραφέων κι' έκδοτών, τίτλους βιβλίων και εύκολες επαινετικές φράσεις, χωρίς συγκεκριμένη τεκμηρίωση. Αν μερικά φιλολογικά περιοδικά δημοσιεύουν πλήρεις κριτικές παιδικών βιβλίων, ή ωφέλεια είναι μηδαμινή, γιατί τα έντυπα αυτά δέν διαβάζονται από τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς και τους βιβλιοπώλας, που θα έχουν γι' αυτές κάθε ένδιαφέρον. Όσοι ασχολούνται με τα πνευματικά ζητήματα και συμβαίνει σύγχρονα ν' αγαπούν τά παιδιά και τους έφήβους, θα έχουν να έπιτελέσουν πολύτιμο έργο, αν ασχοληθούν λίγες φορές το χρόνο με την κριτική παιδικών βιβλίων.

(Συνεχίζεται)

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Χ. ΚΟΣΣΕΡΗ

Κοινωνιολόγος

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

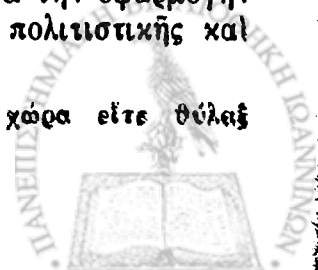
Γ Ε Ν Ι Κ Α Ι Α Ρ Χ Α Ι

1. Ός είναι γνωστόν, ή οικονομική ανάπτυξι των υπό ανάπτυξιν περιοχών (*) προϋποθέτει αλλαγήν ή προσαρμογήν της ύφισταμένης πολιτικής, κοινωνικο-οικονομικής και πολιτιστικής δομής, ίνα ανταποκριθῆ αὐτή πρὸς τὰς διαμορφουμένας νέας μορφὰς και συνθήκας (π.χ. ἐγχρήματος οικονομία, ἀνθρωπίνη ἀλληλεξάρτησις, ταχεῖα κοινωνική ἀλλαγή), αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται ὡς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τεχνολογικῆς ἀναπτύξεως και τῶν ἐπιπτώσεών της.

2. Παρατηρεῖται ὡσαύτως ὅτι ἡ πραγματοποίησις τῆς κατὰ τὰ ἀνωτέρω διαδικασίας τῆς ἀλλαγῆς ἐξαρτᾶται ἰδίως ἀπὸ τὸν βαθμὸν ἐτοιμότητος προσαρμογῆς τοῦ πληθυσμοῦ (RECEPTIVITE), ἐπιχειρουμένης κυρίως μέσῳ ἀναθεωρήσεως τοῦ συστήματος ἀξιών πρὸς δημιουργίαν κοινωνίας δυναμικῆς ἀντὶ τῆς στατικῆς. Ἐν προκειμένῳ πρέπει νὰ λαμβάνεται μέριμνα ὥστε νὰ ἀποφεύγεται ὁ κίνδυνος τῆς ἀποτόμου ἀποκοπῆς ἢ ἀπομακρύνσεως ἐκ τῆς πολιτιστικῆς βάσεως (CULTURAL BACKGROUND). Εὐτυχῶς ἡ σύγχρονος Ἑλλάς, κληρονόμος τοῦ ἀρχαίου κλασσικοῦ πνεύματος και διδάσκαλος τοῦ μέτρου, συνδυάζει ἀρμονικῶς τὴν παράδοσιν πρὸς τὴν πρόοδον. Ἡ κατὰ τὰ ἄνω ἐτοιμότης προσαρμογῆς ἐν συνεχείᾳ ἀποτελεῖ συνάρτησιν τῆς μορφωτικῆς στήθης τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς καταστάσεως τῆς υγείας του και τῆς ὑπάρξεως κινήτρων ἱκανῶν νὰ ὑποκινήσουν τὴν λαϊκὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν προσπάθειαν ἀναπτύξεως. Πέραν τῶν ὑπὸ τῆς ψυχολογίας ἀναφερομένων κλασσικῶν κινήτρων, ὡς ἰσχυρότατον δέον νὰ θεωρεῖται σήμερον ἡ ἱκανοποίησις τοῦ συναισθήματος τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης (FAIR RETURN OF ONE'S WORK).

3. Κατέστη οὕτω κοινὴ συνείδησις, ὅτι ἡ ἀνάπτυξι μιᾶς χώρας δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑφισταμένου φυσικοῦ πλοῦτος της, ὅπως ἐπιστεύετο ἄλλοτε, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν πνευματικῶς ὀρίμου και ποιοτικῶς ἀνωτέρω ἀνθρώπινου ὕλικου ἐπιδεκτικοῦ ἐξελίξεως και ἀναπτύξεως. Παράδειγμα ὁ διάφορος βαθμὸς ἀναπτύξεως Βορείου και Νοτίου Ἀμερικῆς καιτοι αἱ χώραι τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς πλεονεκτοῦν ἢ τουλάχιστον δὲν ὑστεροῦν εἰς φυσικὸν πλοῦτον. Ὁμοίως ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἑλβετίας, τοῦ Ἰσραήλ, τῶν Σκανδιναυικῶν χωρῶν. Παρατηρεῖται ὡσαύτως ὅτι ἡ στρατηγικὴ τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν της, προσκρούει εἰς ἐμπόδια φύσεως πολιτικῆς, κοινωνικῆς και πολιτιστικῆς και

(*) Ὑπὸ ἀνάπτυξιν περιοχαὶ νοοῦνται ἐνταῦθα εἴτε ὁλόκληρος χώρα εἴτε θύλαξ ὁπαναπτύξεως ἐντὸς τῆς αὐτῆς χώρας).

ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν ὑπὸ ἀνάπτυξιν περιοχῶν καθίσταται κατ' ἐξοχὴν κοινωνικὴ διαδικασία (SOCIAL PROCESS)

4. Ὁ κοινωνικὸς χαρακτὴρ τῆς ὡς ἄνω διαδικασίας καταφαίνεται ἐξ ἄλλου ἐναργέστερον ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς τὸν κύκλον τοῦ ἀκολουθεῖ ἡ οἰκονομικὴ διαδικασία, (ἐπενδύσεις, αὐξήσεις τῆς παραγωγῆς—παραγωγικότητος, ἠύξημένον εισόδημα, αὐξήσεις ἀποταμιεύσεως, ἐντεῦθεν μεγαλύτεραι ἐπενδύσεις, ἠύξημένη παραγωγικότης, ἠύξημένον εισόδημα κ.ο.κ.) ἡ ἀπορρόφησης—ἀξιοποιήσεις τῶν ἐπενδύσεων καὶ ἰδίως ἡ αὐξήσεις τῆς παραγωγικότητος ἐξαρτᾶται κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῆς ἀναλόγου συμπεριφορᾶς καὶ ἀντιδράσεως τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντος.

Καὶ τοῦτο διότι ἡ παραγωγικότης εἰς τὰς ὑπὸ ἀνάπτυξιν περιοχὰς ἐπιδιώκεται διὰ τῆς ἐκ μέρους τοῦ πληθυσμοῦ ἀποδοχῆς καὶ ἐφαρμογῆς εἰς τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν μέτρων διαρθρωτικῆς φύσεως καὶ συγχρονισμένων ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν μεθόδων.

Ἐπιμέρφωσις, (γενικὴ—εἰδική), ἀλλαγὴ νοοτροπίας καὶ μεθόδων δράσεως, ἀποδοχὴ ἀγροτικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀναδασμός, συλλογικὴ ἐργασία καὶ ἐκμετάλλευσις, πρὸς αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος καὶ μείωσιν τοῦ κόστους, ἀνάπτυξις τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας πρὸς καλυτέραν ἐπεξεργασίαν, ἐμπορίαν καὶ ἐξαγωγήν τῶν προϊόντων τοῦ κλπ.

ΤΡΟΠΟΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

5. Ἡ ἐπίτευξις τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν δεόν νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας προσπάθειας, νὰ ἐπιχειρηθῇ δὲ μέσω α) μιᾶς ἐκπαιδευτικῆς καὶ β) ὀργανωτικῆς διαδικασίας, αἵτινες θὰ στρέφονται κατὰ πρῶτον λόγον ἔναντι τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν ἐπισήμων καὶ φυσικῶν τοῦ ἡγετῶν καὶ κατὰ δεύτερον ἔναντι τῶν δημοσίων κλπ. λειτουργῶν καὶ ὀργάνων τῶν ἐν γένει φορέων ἀναπτύξεως. (DEVELOPERS). Ἀμφότεραι δεόν νὰ ἀποβλέπουν εἰς τὴν δι' ἀνθρώπινων ἐπενδύσεων δημιουργίαν πνευματικῆς ὑποδομῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐδράζεται ἡ ὕλική τοιαύτη.

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Πληθυσμὸς

6. Ἡ ἔναντι τοῦ πληθυσμοῦ προσπάθεια δεόν νὰ ἀποβλέπῃ:

Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἱκανοτήτων καὶ τῆς θελήσεως τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς ἐνεργότεραν συμμετοχὴν τοῦ εἰς τὴν διαδικασίαν ἀναπτύξεως.

Εἰδικώτερον δεόν νὰ ἐπιδιωχθῇ.

α) Ἡ διέυρυνσις τῶν πνευματικῶν ὀριζόντων κυρίως τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου εἰς τὸ νὰ συνειδητοποιήσουν καλύτερον τὰς δυνατότητας ἀξιοποιήσεως τοῦ διαρκῶς καὶ ταχέως μεταβαλλομένου φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ τῶν περιβάλλοντος ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ὀρθὸς προσανατολισμὸς καὶ ἐπιταχυνθῇ ἡ ἀναγκαία προσαρμογὴ.

β) Ἡ παροχὴ συμπληρωματικῆς γενικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς—τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμόν, ἵνα διευκολυνθῇ οὕτως εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς ἀναπροσαρμογῆς, ἀποδοχῆς καὶ ἐφαρμογῆς νέων μορφῶν ἀγροτικῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἀντιμετωπίσεως νέων μεθόδων καὶ συστημάτων.

γ) Ἡ ἐνθάρρυνσις ἀναπτύξεως πρωτοβουλίας ἐκ μέρους τῶν κατοίκων πρὸς ἀνάληψιν δραστηριοτήτων τοπικῆς δράσεως, ἥτοι διάδοσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν καὶ μεθόδων τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως. Εἰδικώτερον αὕτη περιλαμβάνει:

α1) Ένθαρρυνσιν τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν.

β2) Ένεργὸν συμμετοχὴν εἰς τὸν τοπικὸν προγραμματισμὸν περὶ οὐ λεπτομερέστερον κατωτέρω, λόγῳ τῆς ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος τῆς διαδικασίας αὐτῆς.

γ3) Έξαρσιν καὶ προαγωγὴν τῶν ἀρχῶν τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου καὶ προσπάθεια δημιουργίας πολιτῶν, COMMUNITY MINDED.

δ4) Έφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν αὐτοβοηθείας καὶ ἀλληλοβοηθείας, καταδικασίς τῆς ἀρχῆς ὅτι τὰ πάντα πρέπει νὰ προέχωνται ἐκ τῶν ἄνω διὰ τῆς ἐνθαρρύνσεως καὶ ἐφαρμογῆς PUMP PRIMING PROGRAMS.

Δημόσιοι καὶ λοιποὶ λειτουργοί :

Ἡ προσπάθεια ἐπιμορφώσεως δέον νὰ περιλάβῃ τὴν κατηγορίαν τῶν ὑπαλλήλων ἐκείνων, οἵτινες συνδέονται κυρίως λειτουργικῶς μετὰ τοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε νὰ ἀποκτήσουν οὗτοι ἓνα ἐναργέστερον προσανατολισμὸν α) τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ κοινωνικοῦ παράγοντος εἰς τὴν διαδικασίαν ἀναπτύξεως, β) νὰ συνειδητοποιήσουν τὸν ρόλον των ἔναντι τοῦ φαινομένου τῆς ταχείας κοινωνικῆς ἀλλαγῆς καὶ γ) νὰ ἐνστερνισθοῦν καὶ ἐφαρμόσουν τὰς ἀρχὰς τῆς Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως κατὰ τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων των.

8. Νὰ τοὺς δοθῇ ἡ δυνατότης νὰ ἀποκτήσουν τὴν κατάλληλον δεξιολογίαν εἰς τὴν τεχνικὴν τῆς ἀνθρωπίνης προσεγγίσεως (HUMAN APPROACH), ὥστε νὰ βοηθοῦνται εἰς τὴν ἀνεύρεσιν, προαγωγὴν, συντονισμὸν καὶ ἐπίλυσιν τῶν τοπικῶν προβλημάτων. Νὰ ἐνθαρρύνουν τὴν ἀνάπτυξιν πνεύματος αὐτοβοηθείας καὶ ἀλληλοβοηθείας μετὰ τῶν κατοίκων εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀναπτύσσωνται αἱ πρωτοβουλίαί, αἱ ἰκανότητες καὶ ἡ θέλησις τοῦ τοπικοῦ πληθυσμοῦ.

9. Ὁ πληθυσμὸς τῆς ὑπαίθρου δέον ὅπως καθίσταται κοινωνικὸς καὶ συμμετέχει ἐνεργῶς εἰς τὸν προγραμματισμὸν τῶν ἔργων καὶ προσπαθειῶν ἀναπτύξεως, εἴτε ταῦτα εἶναι τοπικά, εἴτε περιφερειακά, εἴτε ἐθνικά. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, πέραν τοῦ ὅτι ἀποτελεῖ ἀπαίτησιν τοῦ δημοκρατικοῦ μας πολιτεύματος (SELF-DETERMINATION), εἶναι ἀπαραίτητος νὰ τηρηθῇ διότι οὕτω προσφέρεται εἰς τοὺς εἰδικοὺς ρεαλιστικὸν πρόγραμμα, περιέχον τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ πείρα καὶ αἱ γνώσεις τῶν ἐπιτοπίων συνθηκῶν καὶ τὸ σπουδαιότερον ὁ βαθμὸς προαιρέσεως τῶν κατοίκων εἰς ἀνάληψιν ὑποχρεώσεων καθὼς ἐπίσης καὶ τῆς ἐν γένει συμμετοχῆς των εἰς τὴν διαδικασίαν ἀναπτύξεως (PEOPLE ARE MORE IMAGINATIVE THAN THE GOVERNMENT).

10. Ἀφ' ἐτέρου ἡ συνεργασία ὑπαλλήλων—πληθυσμοῦ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κατατόπισιν τοῦ κοινοῦ ἐπὶ τῶν δυνατῶν πραγματοποιήσεων καθὼς ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν πραγματικῶν δυνατοτήτων τοῦ Κράτους, ὅσον ἀφορᾷ τὴν παροχὴν τεχνικῆς καὶ ὑλικῆς βοηθείας. Ἐπιτυγχάνεται ἀκολούθως ὁ φυσικὸς καὶ ἀβίαστος προσανατολισμὸς τῶν κατοίκων πρὸς τὰς ἐπιθυμητὰς κατευθύνσεις τῆς κρατικῆς πολιτικῆς.

Τέλος, ὁ οὕτω ἀποκαθιστάμενος διάλογος, προλαμβάνει καὶ ἐξομαλύνει παρεξηγήσεις καὶ τυχόν ἀπογοητεύσεις ἐκ μέρους τοῦ ἀπληροφορήτου ἢ πλημμελῶς πληροφορημένου κοινοῦ.

11. Διὰ τῆς διαδικασίας αὐτῆς ἀνευρίσκειται καὶ προάγεται ἡ ὑφισταμένη ἡγεσία εἰς τοὺς κόλπους τῆς κοινότητος, αὐτοδιδάσκειται καὶ καθίσταται ἰκανώτερα νὰ ἀναλάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν διαχειρίσιν τῶν κοινῶν (δημιουργία ἐπιτοπίου ELITE). Εἶναι ἐξ ἄλλου βέβαιον ὅτι ὁ πληθυσμὸς ἐκτελεῖ εὐκολώτερον τὰ ὑπ' αὐτοῦ ὑποδειχθέντα προγράμματα, παρ' ὅτι εἰς αὐτὸν ἐπιβαλλόμενα καὶ κατατοπιζόμενα ἀρκούντως θὰ δυνηθῇ νὰ καθορίσῃ καλύτερον καὶ λάβῃ τὰς ἀ-

ποφάσεις του μέλλοντος. Ἀφ' ἑτέρου δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωσις ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ὑπεύθυνος τῆς ἀναπτύξεώς του, μὴ ἀναμένων ἀποκλειστικῶς τὰ πάντα ἐκ τῶν ἄνω.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ

Ὁ ρόλος τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Διευθύνσεως Κοινωνικῆς Πολιτικῆς (Προγραμματισμοῦ)

Ἐπὶ Ἐθνικοῦ Ἐπιπέδου

Τὸ ἀρμόδιον τμήμα τῆς ὡς ἄνω Ὑπηρεσίας θὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκπόνησιν τῶν κοινωνικῶν καὶ λοιπῶν μελετῶν αἰτινες θὰ χρησιμεύσουν διὰ τὴν καλύτεραν ἀντιμετώπισιν καὶ προαγωγὴν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων τοῦ πληθυσμοῦ ὡς π. χ. μελέτη ἀναφερομένη εἰς τὰς κοινωνικὰς μεταβολάς, εἰς τὰς ἀντιδράσεις τοῦ πληθυσμοῦ ἐναντι τῶν προγραμμάτων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἢ εἰς θέματα δημογραφικά, κοινωνικὴν δομὴν, ἀπασχόλησιν, μετανάστευσιν, ἐπιμύρφωσιν πληθυσμοῦ κλπ.

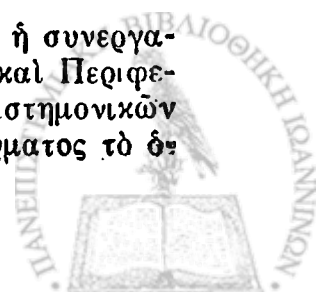
Πρὸς τοῦτο θὰ ἀποκαταστήσῃ ἐπαφὰς καὶ θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν συνεργασίαν τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν τῶν διαφόρων Ὑπουργείων καὶ ἐπιστημονικῶν Ἰδρυμάτων ἐπὶ τούτου ἀσχολουμένων, (Π. Χ. Κέντρον Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν κλπ.) Ἡ βοήθεια τῶν ξένων ὀργανισμῶν καὶ διεθνῶν ὀργανώσεων θὰ εἶναι πολύτιμος καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ πείρα ἀναλόγων προγραμμάτων ἐφαρμοσθέντων εἰς ἄλλας χώρας.

Ἐπὶ περιφερειακοῦ καὶ τοπικοῦ ἐπιπέδου

13. Θὰ ἐπιδιωχθῇ ὁ προσανατολισμὸς τοῦ προσωπικοῦ τῶν περιφερειακῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ α) εἰς τὴν μεθοδολογίαν τοῦ προγραμματισμοῦ καὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ κοινωνικοῦ παράγοντος κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ἐναντι τοῦ φαινομένου «ἀνάπτυξις» (ἀνάγκη συνεργασίας μετὰ τῶν περιφερειακῶν ὀργάνων τῆς Διοικήσεως, ἀντιπροσώπων τῶν παραγωγικῶν τάξεων, πληθυσμοῦ καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἐπισήμων ἡγετῶν πρὸς κατάρτισιν τοῦ προγράμματος). β) εἰς τὴν τεχνικὴν τῆς ἀνθρωπίνης προσεγγίσεως καὶ γ) τὴν δραστηριοποίησιν τῶν Συμβουλίων Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως, ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῆς ὑπηρεσίας Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως.

14. Ἡ ἀνωτέρω ἐπιμύρφωσις θὰ ἦτο εὐκταῖον ὅπως ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ὑπαλλήλους τῶν Νομαρχιακῶν Ὑπηρεσιῶν. Ὁ δὲ προγραμματισμὸς τῶν ἔργων καὶ τῶν διαφόρων προσπαθειῶν εἰς τὰς κοινότητας ἢ ομάδας κοινοτήτων νὰ γίνωνται ὑπὸ ὁμάδος τεχνικῶν (π. χ. γεωπόνος, κτηνίατρος, μηχανικός, δασολόγος, ὑπάλληλος τῆς ΑΤΕ, κοινοτικὸς ἰατρός, κοινωνικὸς λειτουργός, ἐκπαιδευτικὸς κλπ.) καὶ πάντοτε ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν ἡγετῶν του. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο θὰ ὑποβάλλεται ἐν συνεχείᾳ τόσον πρὸς τὰς περιφερειακὰς ὅσον καὶ πρὸς τὰς κεντρικὰς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας πρὸς περαιτέρω ἐπεξεργασίαν, βάσανον, ἔγκρισιν καὶ ἐφαρμογὴν. Ὁ οὕτω γενόμενος προγραμματισμὸς θὰ προσφέρῃ ὠφέλιμον ἔργον τόσον κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἐκτελέσεως, ὅσον καὶ τῆς ἀναθεωρήσεως καὶ ἀξιολογήσεως τῶν προγραμματισθέντων.

Διὰ τὸ πρόγραμμα ἐπιμύρφωσης τῶν Ὑπαλλήλων θὰ ζητηθῇ ἡ συνεργασία καὶ συνδρομὴ τῶν προϊσταμένων τῶν ἀντιστοιχῶν Κεντρικῶν καὶ Περιφερειακῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ τῶν διαφόρων Ἐπιστημονικῶν Ὄργανώσεων καὶ Ἰδρυμάτων ὡς λ. χ. τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος τὸ ὁ-

ποίον έχει αναπτύξει αξιόλογον δρᾶσιν εἰς τὸν Τομέα τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως.

15. Εἰδικῶς ἐκπαιδευόμενοι—ὑπὸ τῶν ἤδη ὑπηρετούντων — περιφερειακοὶ ὑπάλληλοι, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Κέντρου θὰ ἀναλάβουν τὴν παρακολούθησιν, προώθησιν τῶν ἐκτελουμένων προγραμμάτων καὶ προσπαθειῶν ἀναπτύξεως, ἐνεργούντες πάντοτε ὡς καταλύται.

Ἡ πείρα τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἡπείρου

Ἐφαρμογὴ τῆς ἀνωτέρω προσπαθείας ἐπεχειρήθη δοκιμαστικῶς εἰς τὴν ζώνην πειραματισμοῦ καὶ ἐπιδείξεως τοῦ Προγράμματος Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Ἡπείρου κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν καὶ καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν προκειμένῳ ἡ πείρα καὶ τὰ διδάγματα (ἀδυναμίαι) ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προτύπου αὐτοῦ προγράμματος. Εἰς τοῦτο ἐφηρημῶσθη:

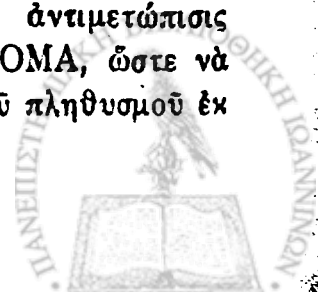
α) Εὐρὸ πρόγραμμα ἐκπαίδευσως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν δημοσίων λειτουργῶν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ προγράμματος τῆς Ζώνης, διὰ τῆς δημιουργίας καὶ λειτουργίας ἐπὶ τριετίαν καὶ τῆ βοήθεια τῆς UNESCO 34 Κέντρων ἐπιμορφώσεως Ἐνηλίκων. Τοῦτο ἐπετεύχθη χάρις εἰς τὴν συνεργασίαν τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν καὶ τῶν λοιπῶν Μορφωτικῶν Παραγόντων, τῶν Τεχνικῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων καθὼς ἐπίσης καὶ ἀντιπροσώπων τῶν Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τῶν ἄστικῶν Κέντρων τοῦ ὡς ἄνω Νομοῦ.

β) Ἐκτεταμένον πρόγραμμα Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως τῆ συνεργασία τῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Ὑ.Π.Α.Υ. καὶ τῶν Δημοσίων καὶ λοιπῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Νομοῦ ἰδίως τῶν Ἐκπαιδευτικῶν καὶ Κοινοτικῶν ἡγετῶν. (Ἀναδασώσεις, Συνεταιρισμοὶ κλπ.). Περὶ τῶν ὡς ἄνω προγραμμάτων γίνεται εὐμενῆς κρίσις ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. WARD τοῦ Κέντρου Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν, εἰς τὴν μονογραφίαν του «GREEK REGIONAL DEVELOPMENT».

γ) Λειτουργία μαθητικῶν συσσιτίων διὰ 40 χιλ. μαθητὰς τῶν Νομῶν τῆς Ἡπείρου διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τροφίμων τῆς Ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως, τῆς ἀποτελεσματικῆς συμβολῆς τῶν ξένων ἐθελοντικῶν ὀργανώσεων καὶ κυρίως τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ φορεῖς τοῦ ἔργου, καὶ τοῦ ἐνδιαφερομένου πληθυσμοῦ. Ἀπὸ ἀμερικανικῆς πλευρᾶς ὑπάρχει ἀπεριόριστος δυνατότης δωρεὰν χορηγήσεως τροφίμων διὰ λειτουργίαν μαθητικῶν συσσιτίων δυναμένων νὰ καλύψουν τὸ σύνολον τῶν μαθητῶν τῆς χώρας κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ Ἰταλίας, ὑπὸ τὸν ὄρον διὰ τὴν ἐξασφαλισθῆ ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς συμμετοχῆ κατὰ 25 ο)ο εἰς τὰς δαπάνας τοῦ προγράμματος. Τὸ τοιοῦτον ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν κυρίως διὰ τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς τῆς χώρας δεδομένης τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος, εἰς χώραν μὲ πτωχικὴν φυσικὴν προικοδότησιν ὅπως ἡ Ἑλλάς. Θὰ συνεπλήρωνε δὲ ἀφ' ἑτέρου κατὰ τρόπον θαυμαστὸν τὸ πρόγραμμα τῆς δωρεὰν παιδείας.

17. Τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω τμήμα τῆς Ὑπηρεσίας Κοινωνικῆς Πολιτικῆς δέον νὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πηγῶν καὶ ὑπηρεσιῶν τῶν Διεθνῶν Ἐθελοντικῶν Ὄργανώσεων ποὺ δρῶν ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐν τῇ ξένη. Εἰς τοὺς Νομοὺς Θεσπρωτίας καὶ Πρεβέζης ἀντιμετωπίζεται εὐρὸ πρόγραμμα ἀναδασώσεως διὰ χρησιμοποίησεως τροφίμων μέσῳ FAO καὶ SPECIAL FUNDS.

Ὡσαύτως δέον νὰ ἐξετασθῆ ἡ ἐπὶ διαφορετικῶν βάσεων ἀντιμετώπισις τῶν προγραμμάτων τῶν μικρῶν κοινωφελῶν ἔργων καὶ τῶν MOMA, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ εἰς τὸ μᾶξιμον ἐνεργὸς συμμετοχῆ καὶ ὠφέλεια τοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τῆς δραστηριότητος τῶν ὡς ἄνω προγραμμάτων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

18. Ἡ ἐξέτασις καὶ ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων τῆς ἀνθρωπίνης καὶ κοινωνικῆς πλευρᾶς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἀποτελοῦσα, ὡς ἐξετέθη, ἀνάσπαστον καὶ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς διαδικασίας τοῦ οἰκονομικοῦ προγραμματισμοῦ, θὰ πρέπει νὰ ἔχη ἐν συνόψει, μεταξύ ἄλλων, ὡς κυρίαν ἀποστολήν:

α) Νὰ προπαρασκευάσῃ τὸν σημερινὸν ἀνθρώπον ἀπὸ ἀπόψεως ψυχο—κοινωνικῆς εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς τεχνολογικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἐπιπτώσεων κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα.

β) Νὰ ἀξιοποιήσῃ τὰς τεραστίας δυνατότητας τοῦ ὑφισταμένου ἀνενεργοῦ ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ (εἰς 300 ἑκατομ. ἡμερομίσθια ὑπολογίζεται ἑτησίως τὸ ἀνενεργὸν καὶ ὑποαπασχολούμενον ἀγροτικὸν δυναμικὸν τῆς χώρας—ἐν τοῦλάχιστον ἄτομον ἐξ ἑκάστης οἰκογενείας ἐπὶ 300 ἡμέρας ἐκ τοῦ 1 ἑκατομ. ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν) κυρίως διὰ προγραμμάτων αὐτοβοηθείας καὶ ἐθελοντικῆς ἐργασίας.

Ἐν ἐνὶ λόγῳ, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν IMTEGRATION τῶν φυσικῶν καὶ ἀνθρωπίνων RESOURCES καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ οὕτω τὴν τεραστίαν ἐνέργειαν ποὺ κρύπτεται εἰς ἕκαστον Ἕλληνα πρὸς δημιουργίαν παραγωγικοῦ ἔργου.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀνω προσπάθειας θὰ ἐξαρτηθῇ κυρίως ἐκ τῆς λειτουργίας πραγματικοῦ Κράτους Δικαίου καὶ ἐκ τῆς ἀναλήψεως τοῦ ἔργου τούτου ὑπὸ προσώπων τῶν ὁποίων τὸ κυριώτερον προσὸν δέον νὰ εἶναι ἡ CHALEUR HUMAINE.

19. Τὸ παρὸν σημείωμα, ἔχον κατατοπιστικὸν ἀπλῶς χαρακτῆρα, δὲν ἐξαντλεῖ ὡς εἰκόσ τὸ θέμα, ἀλλὰ παρουσιάζει ἀπλῶς τὰς θέσεις αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον λεπτομερεστεράς καὶ πλέον ἐμπεριστατωμένης μελέτης.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6ῃ Δεκεμβρίου 1963

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Η ΕΥΘΥΝΗ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΕΟΣ

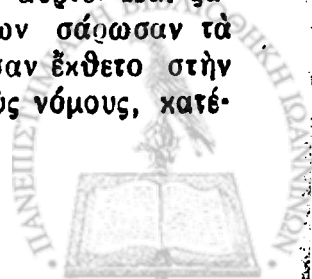
(ΔΟΚΙΜΙΟ)

Ἡ μεταπολεμικὴ ἔκφρασις τῆς ζωῆς εἶναι δοκιμασία καὶ ἐν ταυτῷ μελέτη δοκιμασίας. Ἡ ἀναφορὰ γίνεται στὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα, μὲ τὴν ὁποία ὑπάρχει ἀμεσότης ἐπιφῆς καὶ κοινότης αἰσθήματος, σὲ συνάρτησι βέβαια καὶ μὲ τὰ ξένα ρεύματα, πού ὁπωσδήποτε ἐπηρεάζουν καὶ τὴ δική μας συνείδησι.

Ἄν κάποιος ἐθ-τε τὸ ἐρώτημα: «Εἶναι σὲ θέσι οἱ σημερινοὶ νέοι νὰ ἀνταποκριθοῦν στὶς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν τους;», ἡ ἀπάντησις θὰ ἦταν ἄρνησις ἢ κατ'ἄφασιν. Μὲ τὴν πρώτη συνυφαίνεται ἡ πείσμων ἀντίδρασις τῶν ἠλικιωμένων νὰ ἀναγνωρίσουν τὶς δυνατότητες τῆς προσφορᾶς καὶ τὴν ποιότητα τοῦ περιεχομένου τῆς ζωῆς τῶν νέων. Στὴ δεύτερη ἀντιστοιχεῖ ἡ ἐκ παρυδόσεως ἀντιδικία τῆς ἐφηβείας μὲ τὴν πείρα τῶν μεγάλων καὶ ὁ πληθωρισμὸς τῆς νεανικῆς αἰσιοδοξίας πού ἀπορρέει ἀπὸ τὴν κατάστασι αὐτή. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ αὐτὰ τὰ σταθερὰ δεδομένα, πού ἀποτελοῦν μόνιμη ἔκφρασι τῆς ἐναλλαγῆς τῶν γενεῶν, ὑπάρχει στὴν ἀτμόσφαιρα μιὰ διαίχνη ἀνησυχία πού τείνει νὰ συγκεκριμενοποιήσῃ καταστάσεις καὶ νὰ ὀρθοθετήσῃ εὐθύνες. Ἔτσι μόνον τοῦ ἐκπληγίζει τὸ δεύτερον ἐρώτημα: «Πρὸς ποιά πλευρὰ πρέπει νὰ γίνῃ ὁ καταλογισμὸς τῶν εὐθυνῶ;»

Ἐχω τὴ γνώμη πὼς τὸ ποιὸν τῆς σημερινῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐπισημαίνει περιπτώσεις συνειδητῆς ἐνοχῆς γιὰ κάμμιά γενεά. Οἱ ἐπιπτώσεις τῶν μεταπολεμικῶν γεγονότων ἦταν τέτοιες πού ἐμορφολόγησαν τὴν εἰκόνα μετακατακλυσμιαίου τοπίου. Το ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ διαρρηγοῦν τὰ πλαίσια μέσα σὰ ὅποια ἐκινεῖτο ἡ ζωὴ ἐπὶ αἰῶνες, νὰ κοινωροποιηθῇ ἡ ἐννοια τῆς παραδόσεως, νὰ συντριβοῦν οἱ μορφῆς πού ἀποτελοῦσαν τὴν ἐγγύησι μ'ἃς ὁμαλῆς διαδοχῆς καὶ ἐξελίξεως, νὰ ἐξαρθρωθοῦν οἱ ἄρμοι τῆς ὁμύνης τῶν ἀτόμων ἀπεναντι στὴν πλῆμυρα τῶν ἰδεῶν πού εἰσορροποῦν σιὸ χῶρον μας ἀπ' ὅλες τὶς κατευθύνσεις, νὰ ἀδειάσῃ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴν πίστι τοῦ αὐριο. Ἀλεξίπτωτοι ἐσάρωσαν τὰ συναισθηματικὰ ὄχυρά τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὰ πού εἶχε ὀργανώσει μὲ τὶς κληρονομημένες καταβολές καὶ τὴν προοπτικὴ τῶν γνωστῶν ὡς τότε ἀντιδράσεων τοῦ περιβαλλοντος. Ἡ δοκιμασία ἦταν μεγάλη σὲ παγκόσμια κλίμακα. Γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἔγινε τὸ ἀγωνιῶδες παρὸν καὶ τὸ ἀββείο μέλλον.

Δὲν φταίει λοιπὸν ὁ μεταπολεμικὸς ἀνθρώπος ἂν μιὰ μέρα, ξυπνῶντας, ἀντίκρουσε ἐντρομος νὰ φεύγῃ τὸ ἔδαφος κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Οἱ σεισμογράφοι ἦταν ἀδύνατο νὰ συλλαβῶν τὶς τρομακτικὲς ἀναστατώσεις πού ἐκυφοροῦντο σὰ ἔγκυρα τῆς γῆς. Κι' ὅταν ξέσπασε ἡ θύελλα ἦταν ἀδύνατο νὰ τὴν ἀντιμετωπίσῃ χωρὶς ἀποσκευές καὶ ὀργανωμένη ἄμυνα. Ἦρθε καὶ τὸν βρῆκε νὰ περιδιαβαζῇ ἀμέριμος σιτὶς πλατεῖες, σιτοὺς στενοὺς δρόμους, νὰ κλείνῃ μὲ ἐμπιστοσύνη τὶς πόρτες τοῦ σπιτιοῦ του. Χαιρότανε τὸν ἥλιο καὶ τὸν γαλανὸ οὐρανὸ, πίστευε σιὸ χθές, ζοῦσε τὸ σήμερον, συγκέντρωνε ἀποθέματα δυνάμεων γιὰ τὸ αὐριο. Καὶ ξαφνικὰ βρέθηκε ξεκομμένος ἀπὸ τὶς ρίζες του. Βίαιες πνοές ἀνέμων σάρωσαν τὰ ἰδανικά του, κλόνησαν τὰ ὑποστασιακά του θεμέλια καὶ τὸν ἄφησαν ἐκθετο στὴν ἔλξι τῶν κάθε λογῆς κλήσεων, πού, ἀκολουθώντας τοὺς φυσικοὺς νόμους, κατέκλυσαν τὸ κενὸ πού δημιουργήθηκε.

Τώρα πρέπει να αντιμετωπίση τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, ἔτσι ὅπως δοθώνεται ἀνάμεσα στὰ χαλάσματα. Ὁ σκελετός του εἶναι ἀκόμα ὑποτυπώδης. Μόνο μιὰ ἐπιδερμίδα προσαρμογῆς καλύπτει τὴν ὑπαρξί του. Κάτω ἀπ' αὐτὴ σκιρτᾷ ἓνα παρθένο ἔδαφος, εἰσιμο νὰ γονιμοποιηθῇ ἀπὸ τὰ σπέρματα παντοίων ιδεῶν πού, εἴτε ὑποδηλώνουν ἐμφαντικὰ τὴν παρουσία τους, εἴτε προκινλοῦν μὲ τὴ δειλία τους, εἴτε προσφέρονται σὰν ἀρώματα πού μεθοῦν καὶ δηλητηριάζουν.

Συνειδητὴ εὐθύνη, λοιπόν, στὴ διαμόρφωσι τοῦ μεταπολεμικοῦ χώρου—μιλῶ γιὰ τὸ ἀπειράριθμο πλῆθος τῶν ἀθρώπων πού δὲν ἐνέχονται οὔτε αἰσθάνονται τύψεις—δὲν ὑπάρχει οὔτε γιὰ τοὺς μεγάλους, οὔτε γιὰ τοὺς νέους. Οἱ πρῶτοι μποροῦν νὰ προβάλλουν σὰν ἐπιφάνεια δικαιολογίας τὸ λόγο τοῦ Γκαίτε: «Ἀναστημένοι στὴ γαλήνη, στὴν περισυλλογὴ καὶ στὴν ἀνάταυσι, πέσαμε ξαφνικὰ μέσα στὸν κόσμον. Μᾶς δέρονουν χιλιάδες κύματα. Ὅλα μᾶς τραβᾶνε, ἴκι ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ ἡ ἀνήσιχη ψυχὴ μας παραδέρνει. Συγκλονιζόμαστε καὶ τὰ αἰσθητικά μας ἔρχεται καὶ τὰ παίρνει μακριὰ ἀπὸ μᾶς ὁ πολύμορφος ἀνεμοστρόβιλος τοῦ κόσμου». Οἱ δεῦτεροι δικαιώνονται γιὰτὶ δὲ βοήκων τὰ ἰδανικά πού λαχταροῦσεν ἡ ψυχὴ τους γιὰ νὰ ἀποθέσουν ἐκεῖ τὸν πληθωρισμὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τους κόσμου, νὰ σταθοῦν ὄρθιοι καὶ νὰ γίνουν δημιουργοί. Εἶναι μοιραῖο, συνεπῶς, ἡ ὑφὴ τοῦ παρόντος νὰ συγκροτῆται ἀπὸ τὴν κατάθλιψι, τὴν ἀσφυξία, τὸ ἀδιέξοδο...

Ὅμως ἡ ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ κυλᾷ ἀενάως μέσα στὸ χάος καὶ στὴ ρευστότητα. Αὐτὸ θὰ ἀποτελοῖσε γιὰ τὸ Ἔθνος θανάσιμο κίνδυνον. Ἐτσι δοθώνεται ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη αὐτὴς οἱ συνεχεῖ μεταλλαγές νὰ μορφοποιηθοῦν σὲ ὄμοια σχήματα, μέσα ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ μπορῇ νὰ ἐκφρασθῇ ἡ σύγχρονη ζωὴ. Χρειαίεται, δηλαδή, νὰ συγκροτηθοῦν τὰ γόνιμα ἰδεώδη πού θὰ ἐμπνέουν τὴ νέα γενεὰ καὶ θὰ τὴν καταστήσουν ἱκανὴ νὰ κερδίσῃ τὸ μέλλον. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἀρχίζει ἡ εὐθύνη τῶν μεγάλων. «Ἡ σημερινὴ νεοελληνικὴ ζωὴ ζητεῖ τὸ πρόσωπο τὸ δικό της, τὴ φωνὴ τὴ δική της, τὴ δική της κατάφασι. Στὸ αἶτημα αὐτὸ εἶμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ δώσουμε τὴν ἀπάντησί μας. Νὰ δώσουμε τὴν ἀπάντησί μας μὲ τὰ ἔργα τῆς πράξεως καὶ τὰ ἔργα τοῦ πνεύματος» (1).

Νὰ συγκροτήσωμε, λοιπόν,—χρῆος μας—τὰ ἰδανικά τῆς ἐποχῆς. Ἀλλὰ θὰ ναι πιὸ ἀντικειμενικώτερη ἡ κρίση καὶ πιὸ στέρεα ἡ ὑπόδομη ἂν διερευνηθῇ ἡ ἀτμόσφαιρα καὶ ἀαλυθῇ στὰ ουστατικά της. Ἐτσι εἶναι ἀναγκαῖος ὁ διάλογος γιὰ μιὰ ἀντίκρισι τοῦ θεματος ἀπὸ διάφορες σκοπιές καὶ μιὰ ἐξαγωγή συμπερασμάτων περισσότερο ἀντικειμενικῶν.

Ἄς δώσουμε τὸ λόγο πρῶτα σι ὄς νέους. Ἡ φωνὴ τους, μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα, μέσα ἀπὸ τὴ διαγωγὴ τους φτάνει ὦς ἐμᾶς μὲ πληθὺν ἀποχρώσεων. Ἄλλοτε σὰν «κατηγορῶ» ἀμειλικτο γιὰ τὴν ἀδιαφορία μας, ἄλλοτε σὰν μαστίγιο κατὰ τῆς ὑποκρισίας μας, συχνὰ σὰν ἰσχυρὴ διαμαρτυρία ἢ σὰν ἰκεσία παραπόνου, ἄλλες φορὲς σὰν θυμώδης ἐκδήλωσις τῆς ἀνικανοποίητης ἐρέσεώς των νὰ μποῦν στὸ νόημα τῆς ζωῆς, νὰ συλλοβῶν τὰ μυστικά της, νὰ ἐφοδιασθοῦν μὲ τὴ σκευὴ πού ἀπαιτεῖ ἡ ἔννοια «πύγχρονος ἀθρώπος», νὰ ἀεινίσουν κάποιο ὄρθσημο πορείας. Ἐχουν βαθειὰ ἐπίγνωσι τῶν κρισίμων στιγμῶν πού διερχόμαστε, συναισθάνονται τὴν εὐθύνη τους γιὰ τὸ μέλλον, ἀναγνωρίζουν, στίς φυσιολογικὲς περιπτώσεις τῶν ἐκδηλώσεών τους, τὴν ἀναγκαιότητα τῆς συνδρομῆς τῶν μεγάλων, προβάλλουν τὴν ὑπερηφανεῖα τῆς ἡλικίας των, ὑπογραμμισμένη ἐντονώτερα ἀπὸ τὴ συναίσθηση τοῦ ρόλου πού καλοῦνται νὰ διαδραματίσουν στὴν ἐποχὴ μας καὶ ἀρνοῦνται μὲ ἀγανάκτηση τίς κατηγορίες πού τοὺς προσάπτουν.

Τὶ ἀιαντοῦν οἱ μεγάλοι στὸ δομὸ κατηγορητήριο τῆς νεολαίας γιὰ τὴ στά-

1. Κ. Δεδόπουλου: «Τὸ σταμάτημα», Καθημερινὴ 1960.

σι τους; Τι ἀντιτάσσουν στὸν καταγιισμό τῶν ἐρωτημάτων πού τοὺς σφυροκοποῦν καθημερινὰ καὶ ἀνηλέητα; Ἡ «παλαιὰ φρουρὰ» βρισκεται στὸ ἐδώλιο καὶ καλεῖται νὰ ἀπολογηθῆ. Θὰ συνοψίσουμε καὶ τὰ δικά της ἐπιχειρήματα, μέσῳ τῶν κειμένων καὶ τοῦ τρόπου συμπεριφορᾶς των ἀπέναντι τῶν νέων.

Πῶς νὰ τοὺς βιηθήσουμε τοὺς νέους ἀφοῦ δὲν τοὺς νοιώθουμε; Εἶναι ἡ ἀπάντησις τῶν πιδὸ περισσότερων στὴν αὐστηρὴ εἰσαγγελικὴ ἀγόρευσι. Εἶναι ἀδύνατο νὰ συνεννοηθοῦμε μαζί τους, συνερίζουν. Ἐμεῖς πιστεύαμε στὴ ζωὴ, στὴ συνέχειά της, στοὺς δεσμούς της μὲ τὸ παρελθόν. Ἀντιλούσαμε αἰσιοδοξία ἀπὸ τὴν εἰρήνῃ τοῦ πατέρα μας, νοιώθουμε μέσα μας νὰ σπαρασσῶ ζωντανὴ ἡ παράδοσι. Ὁ λόγος τῶν μεγάλων ἦταν ἱερὴ παρακαταθήκη καὶ τὸ κήρυγμά τους γίνονταν δεκτὸ μὲ ἀντιδράσεις φυσιολογικῆς μορφοποιήσε τὰ ἰδανικά μας καὶ προσανατόλιζε τὴ δρᾶσι μας. Πῶς ὅμως νὰ ἐπιδηρῶσῃς ἐθιμογενετικὰ στοὺς νέους, ὅταν αὐτοὶ ἔχουν σπάσει κάθε δεσμὸ μὲ τὴν παράδοσι, ἔχουν κατακερματίζει τὴν ὑπόστασι τους, περιφρονοῦν τὶς ἀξίες, ἀπορρίπτουν τὴν ἀνάγκη τοῦ παραδείγματος, γελοιοποιοῦν τὸ μῦθο, δημιουργοῦν κιναιστιάσεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες προσπαθοῦν νὰ ἀποδεδεμευθοῦν μὲ τὴ φυγὴ καὶ τὶς ἐξωφρενικῆς ἐκδηλώσεις; Ὁ λόγος μας πέφτει στὸ κενό, τὸ ἦθος μας χλευάζεται, οἱ παραινέσεις μας γίνονται ἀντικείμενο εἰρωνικῶν σχολίων.

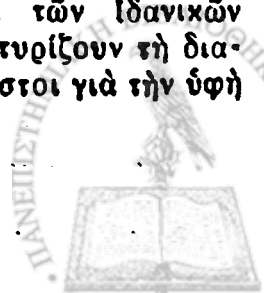
Μὲ καλὴ πίστι, φυσικὰ, ἀπολογοῦνται. Πιστεύουν μὲ φανατισμὸ στὴν ὁρθότητα τῶν ἐπιχειρημάτων τους. Εἶναι ὁ κόσμος πού στέκεται ἔκπληκτος μπροστὰ στὸ σημερινὸ χαοτικὸ τρόπο τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψεως, ὁ κόσμος τῆς σιγουριᾶς τοῦ παρελθόντος, πού τόσο νοστολογικὰ περιγράφει ὁ Τζβάιχ.

Ἄλλοι ἐκφρίζονται μὲ διαφορετικὴ μορφή. Δὲν ἀνθεξιν στὴ δοκιμασία, στὴν κεκορησμένη ἰπ' τὸ ἄγχος ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς—ἄγχος πού πολλὰς φορὲς οἱ ἴδιοι δημιουργοῦν γιὰ τὸ ἴτομό του; καὶ τὸν περιβίλλοντα κόσμον—γκρέμισαν ὅλες τὶς γέφυρες πού τοὺς σ' ἠνθέουν μὲ τὴ ζωὴ καὶ κλείστηκαν ἐρημητικὰ στὸν ἑαυτό τους. Εἶναι οἱ ἀναχωρητὰ πού μὲ τὴ στάσι τους ἀφυδατώνουν τὴ συνείδησί τους ἀπὸ τὴν ἐννοια τῆς εὐθύνης. «οἱ ἀπάνθρωποι ἐκφρόσεις μοναξιάς» τοῦ Ἐλισσι. Πρότυπα ἀρνητικὰ γιὰ τὴ νεολαία, ἀξίες πού ὑπονομεύουν τὴ βάση τῆς ζωῆς.

Εἶναι ἀκόμα κι' ἐκεῖνοι πού ἂν καὶ ἔχουν συλλάβει τὸ νόημα τῆς τραγικῆς ἰδιορρηθμίας τοῦ παρόντος ἀποφεύγουν νὰ ὑλοποιήσουν σὲ συγκεκριμένα παραδείγματα τὴν εὐθύνη τους. Ὀχυρώνονται πίσω ἀπὸ τὴν πληθὺ τῶν ἀντιθέσεων τῆς ἐποχῆς καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ὄγκου των. Ὁ λόγος τους δὲν πρὸβ' ηματίζει, ἀπλῶς ἀποτελεῖ ὑπεκφυγὴ πού καμμιὰ βοήθεια δὲν προσφέρει στοὺς νέους μας. Σὲ μερικῆς μάλιστα περιπτώσεις βαρύνονται καὶ μὲ τὴν κατηγορία τῆς ἐνσυνειδήτου προθέσεως. Παράδειγμα μερικοὶ πού θεωροῦνται ὡς πρωτοποριακοὶ συγγραφεῖς. Τὰ μηνύματά τους, ὄντας ἀρνησι τοῦ παρόντος, χωρὶς τὴ δημιουργία μιᾶς θέσεως, ἔχουν διαλυτικῆς ἐπιπτώσεις πάνω στὴ συγκρότησι τῆς ἀξιολογικῆς βάσεως τῆς ζωῆς τῆς νεολαίας μας.

Πρέπει, τέλος, νὰ ἀναφερθοῦν καὶ δυὸ περιπτώσεις. Εἶναι πρῶτα ὅσοι προσδοκοῦν νὰ ἀντλήσουν ὠφέλη ἀπὸ τὸ σημερινὸ ἀδιέξοδο τῆς νεολαίας. «Αὐτοὶ ἔχουν μίαν ἔμφυτη ροπή στὴν πονηρία. Ὑποκρίνονται γλυκερά, τὸ ρίχνουν στὴ δημοκοπία, κοιτᾶνε πρὸ πάντων ὄχι πῶς νὰ φανοῦν χρήσιμοι, ὄχι πῶς νὰ ἰσοροπήσουν μὲ τὴ συνείδησή τους—τὴν ἀμφίβολη ἄλλωστε—ἀλλὰ πῶς νὰ κάνουν τὴν εἰνοϊκότερη πού γίνεται ἐντύπωσι καὶ πῶς νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ κερδίσουν ἀνάστημα ἢ νὰ ἀποσπάσουν τὴν ἀγάπη». (1)

Εἶναι οἱ ἔμποροι τῆς ἀνησυχίας τῶν νέων καὶ οἱ κἀπηλοι τῶν ἰδανικῶν των. Ὅσοι τέλος φωνασκοῦν γιὰ τὴ «διεφθαρμένη νεολαία», σατυρίζουν τὴ διαγωγή της καὶ μιλοῦν γιὰ τὰ «ὀργισμένα νιάτα» ἢ εἶναι ἀνυποψίαστοι γιὰ τὴν ὑφή

του δρόμου που παίζεται—όποτε μπορούν να επικαλεσθούν το άκαταλόγιστο—ή προσπαθούν να μετατοπίσουν τα έπιπεδα για να δημιουργήσουν μεγαλύτερη σύγχυση και να καλύψουν την αδυναμία τους.

Αλλά δεν έλλειψε και η «άγαθή μερίς» από την παρόταξη των μεγάλων. Παραδέχονται θαρραλέα την εϋθύνη τους, υπογραμμίζουν το χρέος τους, αναγνωρίζουν τα σφάλματά τους. Εϋθύνη φυσικά όχι για το τετελεσμένον γεγονός προστά στο οποίο βρέθηκαν, αλλά για την αδυναμία τους να συλλάβουν το νόημα της εποχής, να συγκροτήσουν τις αξίες και τα πρότυπα, να μορφολογήσουν τα ιδανικά που θα γοημοποιήσουν τους ανήσυχους παλμούς της νεολαίας και θα δώσουν υπόσταση στον ανθρωπινό μύθο—στο νεοελληνικό μύθο για τον τόπο μας. Να μια γυμνή περιγραφή αυτής της όμολογίας: «Οι θυσίες των νέων παρέμειναν ανεκμετάλλευτες. Η κατολυτική κριτική διογκώνεται και η δημιουργική προσπάθεια προσημένει στάσιμη. Η άκαμψια της παλαιάς φρουράς δξύνει τις αντιθέσεις. Στην αγωνιώδη προσπάθειά της ν' ανεύρη και να προσφέρει ένα ιδανικό στη διψασμένη νέα γενιά απέδειξε η παλαιά φρουρά άνικα η από τεχνικής πλευράς όσο και από πλευράς ούσιος. Το κενό και το χάος συνεχώς επεκτείνονται» (1).

Απ' αυτή τη μερίδα των μεγάλων, που τολμούν να διακηρύξουν την εϋθύνη τους μπορεί να γεμίση η ατμόσφαιρα με έλπιδοφόρα μηνύματα...

Στην εποχή μας, συνοψίζουμε, έλογεν ο κλήρος να δημιουργήση νέες μορφές ζωής, μέσα από τη συμπλοκή των τρεμερών αντιθέσεων που έφεραν στο προοκήνιο οι έπιπτώσεις του πολέμου. Τραγικό το προνόμιο της γενιάς μας να υποχρεώ η να συμπυκνώση σε έννοιες το νόημα των καιρών, έννοιες ικανές όχι μόνο να μās απολυτρώσουν από την υποταγή στο μοιραίο νόμο των γεγονότων, αλλά να έχουν και τη δυνατότητα άκτινοβολίας σε μεγάλη προέκταση μέλλοντος. Οι νέοι ζώντας σε μιιά ατμόσφαιρα φορτισμένη από αντιφάσεις, που δεν έχουν στην ιστορία προηγούμενο—ύπηρε, αλήθεια, ποτέ τόσο μεγάλο κενό ανάμεσα στον άνθρωπο που συρρικνώνεται καθημερινά σαν ψυχική έκφρασις και στο άδηφαγο τέρας που ο ίδιος έδημιούργησε;—κεκοραμένη από στοιχεία διαλυτικά, γεμάτη από ααθυμιάσεις παντοίων ιδεών, στέκονται έκπληκτοι μπροστά στο συνεχές «γίγνεσθαι» που σαν άμορφο ρευστό τους περιβάλλει και διαποτίζει τις ίνες τους, διστακτικοί για τους δρόμους που πρέπει ν' ακολουθήσουν ανήσυχoi γιατί οι κεραίες τους αδυνατούν να συλλάβουν μηνύματα, τόσο αναγκαία για να έναποθέσουν τα όνειρά τους.

Τι μορφές, συνεπώς, θα άκραιωθούν για τη νέα γενιά, για να συγκροτηθ η νεοελληνικός μύθος; Τι αξίες θα προβληθούν για να μπορέσουμε να σταθούμε όρθοι, με εϋδιάκριτα τα περιγράμματα της δικής μας ύποστάσεως, για να δικαιώσουμε τη θητεία μας, να εξασφαλίσουμε τέλος μιιά διάρκεια στον παλμό της εθνότητας; Είναι αλήθεια, δύσκολη η απάντησι. Και τοϋτο γιατί μέσα στη ρευστή μάζα—το πείσμα του αιώνος μας—όπου έχουν τακ η με ύψηλους βαθμούς θερμοκρασίας, αποθέματα κληρονομιών, ιδέες και όνειρα, γίνεται δυσχερής η έπισήμανσι των αδιάλυτων μετάλλων. Ό,τι συνεπώς θα λεχθ η δεν άποτελει παρά μιαν υποτυπώδη όπλοπειρα συνθέσεως. Τα σχήματα θάναι έλάχιστα, ενώ η ιστορία για να συγκροτηθ η χρειάζεται πολλές λεπτομέρειες.

Σ άρκα και αιμα της νέας ζωής μας πρέπει να είναι ό,τι από το παρόν ξεπερνάει το πρόσκαιρο και το εφήμερο, ξεφεύγει από τα συμβατικά πλαίσια, δίνει την ύπόσχεσι της διάοκειας. Ό,τι έχει τη δυνατότητα να συγκροτήση μιιά μορφή νεοελληνικής ζωής επώνυμης και με το δικό της πρόσωπο. Αυτό θα πη πώς δεν θα άπομονωθούμε από τα έπιτεύγματα του ανθρωπίνου πνεύματος, άλ-

(1) «Ελληνικά Θέματα» 1959.

λά θὰ προσπεθήσουμε νὰ τὰ κάνουμε κτῆμα μας, ἀφομοιώνοντάς τα καὶ δίνοντάς τους τὸ δικό μας χαρακτήρα. Καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ μέθοδος αὐτοῦ ποὺ λέγεται σύγχρονος πολιτισμὸς πρέπει νὰ ἀποτελέσουν τοὺς βραχίονες στόχους τῆς σκοπεύσεώς μας. Ἄ ἀγκυρὴ ὅμως νὰ διεισδύσουμε στὴν οὐσία τῶν πραγμάτων, νὰ διασπάσουμε τὸν πυρῆνα τους, νὰ ἀποκρυπτογραφήσουμε τὰ μυστικά τους. Ἄν σταθοῦμε στὰ ἔξωφαινόμενα, θὰ καταστήσουμε ἑλαφρὸ καὶ σαθρὸν ἐπιχρῖσμα, ποὺ θὰ καταπέση στὴν πρώτη δοκιμασία. Ἄχρηστη δηλαδὴ καὶ ἐπιβλαβὴς περιπέτεια.

Ἄλλ' ἐδῶ, μὲ τὸ εὐτυχὲς τέλος τῆς, εἶναι συνυφασμένη σταθερὰ ἡ ἔννοια τῆς Παιδείας σ' ὅλο τὸ βῆθος καὶ τὴν ἔκτασί της. Χωρὶς αὐτὴ θάνατο ἀδύνατο νὰ δημιουργηθοῦν προσβίσεις, ὄχι κατακρήσφωτος, ἀλλὰ καὶ ἀπλήρης ἐπαφῆς μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν πολιτιστικῶν ἀξιών τοῦ καιροῦ μας. Θὰ δίνουμε στὴ νεολαία ἰδανικά, θὰ τῆς ἐπισημαίνουμε κορυφὰς ἀνιβάσεων, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ θὰ ἔχουμε ἀπμονώσει τὸ χῶρο καὶ θάχουμε κίνει ἀνίφικτη τὴν προσπέλασί του. Μὲ τὴν Παιδεία ὄχι μόνον θὰ ὑλοποιηθῆ ἡ ἔννοια τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ καὶ θὰ γίνῃ προσιτὴ στὶς εὐρύτερες μάζες ἀλλὰ θὰ ἐξευγενισθῆ καὶ ἡ πιὸ πολύτιμη σκευὴ τοῦ ἀνθρώπου: τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο του.

Ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία μὲ τὴ σημερινή της μορφή καὶ συγκρότησι βρῖσκειται σὲ ἀδυναμία νὰ ἐκμεταλλεθῆ καὶ ἀπορροφήσῃ τὴν ὑπερπληθωρῆς πιστώσει τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ οἴωνα μας. Τὶς ἀναγκαῖες, τονίζω, γιὰ τὴν ἐπιβίωσί μας πιστώσεις, σὺν μελῶν μιᾶς εὐρύτερης πολιτιστικῆς κοινότητος. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κοινὴ Ἀγορά, παραδειγματικὸς χῶρον, δὲν εἶναι ἓνα ἀπλό οἰκονομικὸ σχῆμα. Εἶναι μιὰ σύχρονος ἔκφρασις ζωῆς, μὲ τὴν ὁποία συνδέσαμε, οἰκεία βουλήσει, τὶς τύχες τοῦ ἔθνους μας, τὴν τύχη τῆς δικῆς μας. Ἄν βιδίσουμε μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα τῆς Παιδείας ὁ ρυθμὸς αὐτὸς θὰ ἀποτελέσῃ, σίγουρα, τὸ θανάσιμον σφάλμα τῆς προσπειθείας μας. Ἄλλὰ τὸ πρόβλημα τῆς Παιδείας εἶναι μέγιστο καὶ δὲ μπορεῖ νὰ νὰ ἀναπτυχθῆ στὰ πλαίσια τοῦ παρόντος περιγράμματος. Ἐπισημαίνεται μόνον σὺν τὸ σπουδαιότερο μέσο ποὺ θὰ δώσῃ σάρκα καὶ ὄσῃ στῶν ἰδανικῶν τῆ θεωρητικῆς ἔκφρασις.

Χρειάζεται ἀκόμα ἓνας σκελετός γιὰ νὰ σηρίξῃ τὴν τριφερὴ σάρκα τῆς ὑποστάσεώς μας, νὰ κρατήσῃ σὶθ θέσι τους τὶς ἀρτηρίες, μέσα στὶς ὁποῖες θὰ κυκλοφορῆ τὸ καινούργιο αἷμα μας. Αὐτὸν θὰ μᾶς τὸν δώσῃ—ὑποχρεούμαστε νὰ τὸν πάθουμε—ἡ δικὴ μας παράδοσις. Σκελετὸ ὄχι γέμονον ἀπὸ σκληρυντικὰ κατάλοιπα τοῦ παρελθόντος ποὺ θὰ τὸν κάνουν εὐλαθῆ καὶ εὐθραυστο, ἀλλ' ἐμπλουτισμένο μὲ νέα κύτταρα, ἐλαστικὸ, μὲ ἀρθρώσεις εὐκαμπτες, μὲ ἰκανότητα προσαρμογῆς, μὲ τὴν εὐλυγισία ἐνὸς μικροῦ παιδιοῦ, γιὰ τὴν ἔσι μόνον θὰ μπορέσουμε νὰ εὐχύνουμε τὰ περιθώρια τῆς ἐξελέξεώς μας. Ἡ τωρινὴ ἐποχὴ εἶναι ἡ ἀφειρητὴ μιᾶς νέας ζωῆς γιὰ τὸν πλανήτη μας. Κοσμογονικὲς ζυμώσεις συντελοῦνται ποὺ μεταβάλλουν ἄρρηκτὰ τὴν ὑφὴ τῶν ἀνθρωπίνων ἐκδηλώσεων, ποὺ ἐπιβάλλουν ἀνακαταστάσεις σχέσεων μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν εὐρύτερων κοινωνικῶν ομάδων, ποὺ ὑποχρεώνουν σὲ ἀλματικὲς προσπάθειες γιὰ τὴν κατάκτησι ἀνωτέρων ἐπιπέδων ζωῆς. Ἄν βρεθοῦμε στὸ μέσον τῆς «ἀτομικῆς ἐποχῆς» μὲ τὴν ἀγαμψία ποῖλων ἐκδηλώσεων τῆς παραδόσιως καὶ μόνον τὸν ἐξοπλισμὸ τῆς προγονικῆς καταβλήτης, θὰ μοιάζουμε μὲ τὸν ἀρχαῖο Βαβυλωνίον σφῶν ποὺ πρότεινε νὰ δοκιμασθῆ τὸ ταξείδι σὴν σελήνη μὲ τὴν χρησιμοποίησι ἐνὸς σκάφους, ποὺ θὰ ἦταν δεμένο ἀπὸ δύο γυπαετούς. Πάνω ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ σὲ ὕψος ποὺ νὰ μὴ μποροῦν νὰ τὸ φτάσουν, θὰ δενόταν σ' ἓνα κοντάρι, ἓνα πρόβατο. Καὶ τὰ μεγάλα ἀρπακτικὰ, προσπαθῶντας νὰ φθάσουν τὸ πρόβατο, θὰ πετιῦσαν ὅλο καὶ πιὸ ψηλά, ὥσπου θὰ ἐφθάναν σὴν σελήνη σέρνοντας καὶ τὸ σκάφος μὲ τοὺς ἀνθρώπους...

Ὁ σκελετός, λοιπόν, θὰ εἶναι δικός μας, ἀνανεωμένος μὲ νέα κύτταρα, καὶ

ή ἐπένδυσίς του καμωμένη με σύγχρονα ὑλικά, ὑλικά ὅμως ποιότητος. Γιατί, ἂς μὴ ξεχνᾶμε, κυκλοφορεῖ στὴν ἀγορὰ ἀφθονία κ βδῆλων νομισμάτων. Στὴν ἴδια, φυσικά, ἀδυναμία νὰ συνειδητοποήσουμε τὸ παρὸν θὰ βρεθοῦμε ἂν ἀγνοήσουμε τελείως καὶ τὴν παράδοσι καὶ ριχτοῦμε στὸν ἀγῶνα μὲ μόνιμα ἐφόδια τὴν ὑποτυπώδη ἐπιδερμίδα μας, τὴν ὑφασμένη ἀπὸ τὶς ἀναφομοίω·ες οὐσίες τῶν καιρῶν μας.

Ἔτσι προβάλλει μονάχο του τὸ ἐρώτημα: Ποιὰ ἀπ' τὰ ὑλικά της παραδόσεως μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν τὸ σκελετὸ τῆς ἀνθρώπινης καὶ ἐθνικῆς μας ὑποστάσεως;

«Ἀπὸ τὸν καιρὸ—λέει ἓνας ποιητῆς—ποῦ οἱ Θεοὶ ἔπαψαν νὰ βαδίζουν πλάϊ πλάϊ με τοὺς ἀνθρώπους, οἱ λέξεις ἔχασαν τὸ βάρος τους».

«Ὁ κόσμος σήμερα εἶναι ἓνα ἄθροισμα ἐπιδιώξεων χωρὶς πυρῆνα τὴν πίστι πρὸς ἓνα ἰδεῶδες βίον. Ἔχομε διαρκῶς στὴν ἄκρη τῆς γλῶσσας μεγάλες λέξεις κι' ἔχομε ἀδειάσει τὶς λέξεις ἀπ' τὰ μεγάλα τους σύμβολα»! (1)

Ὅλα αὐτὰ σημαίνουν πὼς ὅ,τι ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιβιώνῃ ὡς παράδοσις ἔχει ὑποστῆ μιὰν ἀφαίρεσι οὐσίας, ἔχει γίνει ἓνα τυπικὸ σχῆμα, ἡ μορφή, πές, ἐκείνων τῶν ὄντων, ποῦ ἔμενε ἀποτυπωμένη στὸς γρανιτινοὺς ὄγκους τῆς Πομπηίας, ὅταν ἡ πυρκατωμένη λάβη ψύχθηκε κι' ὁ χρόνος ἐξαφάνισε τὰ ἴχνη τῆς ὑλικῆς ὑποστάσεως τῶν ἀνθρώπων...

Λοιπόν, ὁ σκελετὸς τῆς νέας ζωῆς μας θὰ εἶναι παρμένος ἀπ' τὴν παράδοσι. Καὶ ὑπάρχει ἓνα μέγιστον ἰδεῶδες, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖο μύρια ἄλλα ἀνθρώσκουν, ποῦ ἀπετέλεσε τὸ βάθρο πάνω στὸ ὁποῖο στηρίχτηκαν αἰῶνες βίου τοῦ Ἑθνοῦς μας: Ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμός. Τὸ ἴδιο ἰδεῶδες ἐξακολουθεῖ καὶ στὴν ἐποχὴ μας νὰ συνυφαίνεται με τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ἐθιკῆς, κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς μας ζωῆς. Τὶ ὅμως οὐσιαστικὰ ἐκφράζει ὁ ὄρος σήμερα; Ποιὸ εἶναι τὸ περιεχόμενό του, πέραν ἀπὸ τὴν τυπικὴ χρησιμοποίησί του σὲ παντοῖες ἐκδηλώσεις;

Δὲν ἔχομε, δυστυχῶς, συνειδητοποιήσει τὴ σημασία του, δὲν κατορθώσαμε—σὲ πολλὰς περιπτώσεις δὲν ἀποπειραθήκαμε καὶ—νὰ τὸ ἐντάξουμε μέσῃ στὴ νέα τάξι πραγμάτων ποῦ ἔχει δημιουργηθῆ, σταθήκαμε στὴν ἐπιφάνεια καὶ δὲ θελήσαμε—ἢ δὲν μπορέσαμε—νὰ ἐκμεταλλευθῶμε τὸν ὀρυκτὸ πλοῦτο ποῦ κρύβεται κάτω ἀπὸ τὶς προσχώσεις τῶν αἰῶνων. Ἔτσι τὸ ἰδεῶδες κινδυνεύει νὰ περιορισθῆ σὲ πλάσια ἐνὸς λεκτικοῦ σχήματος, νὰ ἀποστειρωθῆ ἀπὸ τὶς γονιμοποιὺς καταβολές του, ὄχι γιατί δὲν μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθῆ στὶς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν, ἀλλὰ γιατί περιορίσαμε τὸ ροῦ του σὲ μιὰ κοίτη ἀναλλοίωτη, κι' ἐπὶ τὰ ὕδατα διαρρέουν σὲ ὑπόγεις στοές, στὴν ἐπιφάνεια μόνις εἶναι εὐδιάκριτον τὸ σχῆμα τοῦ ποταμοῦ.

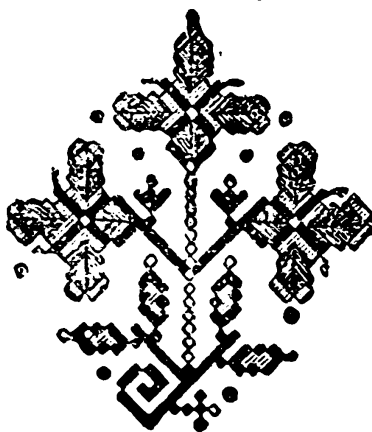
Νά, λοιπόν, ποῦ σύγκειται ἡ εὐθύνη μας. Βρεθήκαμε, χωρὶς νὰ τὸ ὑπολογίζουμε, σὲ μέσον μιᾶς ἐποχῆς κοσμογονικῆς, ποῦ εἶναι γεμάτη στὶς πρῶτες ἐκφάνσεις της ἀπὸ τὸ χάος καὶ τὴ ρευστότητα. Καὶ προσπαθοῦμε νὰ λάβουμε συνειδησι τῆς ὑπάρξεώς μας αὐτοσχεδιάζοντας, τὴ στιγμή ποῦ οἱ περιστάσεις ἀπαιτοῦν γιγαντιαῖες προσπάθειες προσαρμογῆς. Εἶναι ἀνάγκη, συνεπῶς, οἱ λέξεις νὰ ξαναβροῦν τὸ περιεχόμενό τους, νὰ σπάσουν τὰ κελῆφά μεσα στὰ ὁποῖα ἔχουν περιλεισθῆ, ἢ τυποποιημένη ἐκφρασις νὰ γίνῃ παλιὸς ζωῆς. Τὸ διχασμένο άτομο γυρεύει τὴ χαμένη ἰσορροπία του. Οἱ τόσο ρευστὲς ἐπιφάνειες οὐ παρόντος ζητοῦν νὰ ἀποκρυσταλλωθοῦν σὲ ζῶντα σχήματα, με καθωρισμένες ἀφτηρίες, νὰ μεταστωθοῦν σὲ πηγὲς ἐνέργειας γιὰ μεγάλες ἐκιάσεις χρόνου. Τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ἔχει ἀπεριόριστες δυνατότητες συνθέσεως, με τὴν προϋπόθεσι νὰ ἐρθῆ στὴν ἐπιφάνεια τὸ εὐγενὲς μέταλλο, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ σὲ μιὰ

κράσι παραγωγής πολύτιμων αντικειμένων, πού θά είναι σέ θέσι νά καλύψουν τις ανάγκες τοῦ παρόντος κατὰ τις ἀπαιτήσεις τοῦ μέλλοντος.

Δέν είναι καθόλου εὐκόλη αὐτή ἡ προσπάθεια ἐπανατοποθετήσεως τῶν πραγμάτων πάνω σέ νέες βάσεις. Μὲ τὴν ἔννοια ἑλληνοχριστιανικός πολιτισμός είναι συνυφασμένο πλῆθος ἀπὸ ιδεώδη πού πρέπει νά ἐκφραστοῦν μὲ νέα μορφή, νά ξυπνήσουν ἀπὸ τὴ νάρκη στὴν ὁποία ἔχουν περιπέσει, νά ἀποδεσμευθοῦν ἀπὸ συμβατικές καταστάσεις. Ὅλα αὐτὰ μᾶς ὀδηγοῦν πάλι στὸ πρόβλημα τῆς Παιδείας, στὸ πρόβλημα τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν, πού θά καταστήσουν τὰ σχολεῖα ἱκανὰ νά ἀνταποκριθοῦν στὴν ἀποστολή τους. Πρὸ παντός ὀδηγοῦν στὴ μορφολόγησι ἐνιαίου καὶ οὐσιαστικοῦ σκοποῦ ἀγωγῆς, γιατί ἡ πληθὺς ἐκείνων πού σήμερα κυκλοφοροῦν ἔχουν ἀφηρημένη ἐκφρασι καὶ ἐπιτείνουν τὴν ρευστότητα ἀντὶ νά ὀρθοθετοῦν καταστάσεις.

Τὸ χάος ὅμως δὲν ἐξουδειερώνεται μὲ τὴν ἀσάφεια, ἴσα—ἴσα ἐπιτείνεται. Ἡ ὑφή τῶν στιγμῶν πού περνᾶμε ἀπαιτεῖ λύσεις τολμηρές, ριζικές, ὑπεύθυνες. Χρέος, πρὸ παντός, τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου μας εἶναι νά δημιουργήσουν μὲ σκληρὴ ἐργασία, τις ἀνεκτές συνθῆκες ζωῆς στὸν «ἄλλο πλανήτη» πού βρεθήκαμε. Ἀλλοιῶς κινδυνεύουμε νά πεθάνουμε ἀπὸ ἀσφυξία κλεισμένοι μέσα στὶς πανοπλίες παρωχημένων ἐποχῶν...

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΒΑΛΙΟΥΛΗ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ*

Κάποια μέρα ή μικρότερη αδερφούλα γέμισε σπυριά. Καθώς ξυνόταν, έμπηγε τὰ νύχια στις σόρκες της, μάτωνε τὸ κορμί της, φλογιζόταν, ή φαγοῦρα καὶ τὰ σπυριά φούντωναν καὶ πλήθαιναν. "Εκλαιγε ἀπελπισμένη καὶ μαζί της κλαίγαμε καὶ μεῖς, τραγικὸ νὰ ὑποφέρει ὁ διπλανός σου, καὶ μάλιστα ή αδερφούλα σου καὶ νὰ μὴ μπορεῖς νὰ κάνεις κάτι...

Μὲ τὰ πολλὰ κι' ἀφοῦ ἔκανε χίλιους δυὸ συνδυασμούς ή μητέρα, ἀποφάσισε νὰ καλέσει γιατρό.

Πρώτη φηρὰ θὰ περνοῦσε τὸ κατῶφλι μας τέτοιος ἄνθρωπος καὶ τό πράμα εἶταν ἐντυπωσιακό. Τὶ σοῖ θὰ εἶαν; Καὶ ποιούς κινδύνους γιὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ δέρματός μας, ἐκεῖ πρὸς τὰ ψαχνά, θὰ μοροῦσε νὰ ἔχει.

Τὸν εἶδαμε νὰ μπαίνει κρατώντας μιὰ μεγάλη, σὴν ταξιδιωτικὸ σάκκο, τσάντα κι' ὅτως εἶταν κοντός, ἀδύνατος καὶ γερασμένος, ἔγερνε ἀπ' ἐκεῖνο τὸ πλευρό. Τὰ μάγουλά του, σκεπασμένα μὲ κοντὰ γένια πὸν κατάληγαν σὲ μυτερὸ μουσάκι, εἶταν κτάσπρα, ὅτως κατάσπρα εἶτιν καὶ τὰ φρύδια, τὰ μαλλιά καὶ τὰ μουστάκια του. Ἐναθαρρέψαμε εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχή, παρατήσαμε τὴν ἀμυντικὴ μας διάταξη (εἶχαμε καθίσει κοντὰ—κοντὰ στὸν καναπέ, σφιγγοντας ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο τὰ ἰδιαίτερα ἐκεῖνα μέρη πὸν κινδύνευαν πλειότερο ἀπ' τὶς βελόνες του), τὸν τριγυρίσαμε καὶ βαλθήκαμε νὰ παρακολουθοῦμε μὲ περιέργεια τὰ χέρια, τὰ μάτια, τὴν κάθε κίνησή του

Ἀπόρησε σὴν εἶδε τόσο παιδομάνι, ἔστρεψε τὸ κεφάλι ὀλοῦθε, λὲς κ' ἤθελε νὰ σιγουρευθεῖ πὸς δὲν εἶμασταν κι' ἄλλοι τόσοι κρυμμένοι στις γωνιές ή κρεμασμένοι σὰ μαϊμουδάκια ἀπ' τὸ ταβίλι, ἠρέμησε, τράβηξε μιὰ καρέκλα κοντὰ στὸν καναπέ ὅπου εἶταν ξαπλωμένη ή ἄρρωστη καὶ κάθησε.

—Λοιπόν, μικρούλα; Τὶ πάθαμε; ρώτησε μὲ ἥσυχη, φιλικὴ φωνή.

Τὰ μάτια του, πὸν χαμογελοῦσαν γλυκά, διάλυσαν καὶ τὴν πιὸ στερὸν ἄνησυχία μας. Ἡ αδερφούλα τράβηξε τὴν κουβέρτα ἀπὸ τὰ μάτια, τὸν κοίταξε δειλά κι' ὕστερα χαμογέλασε ἕνα στρεβὸ χαμόγελο, ἔτοιμο νὰ μεταβληθεῖ σὲ οὐρλιαχτὸ σὴν παραμικρὴ ὑποπτη κίνησή του.

Δὲ χρειάστηκε μήτε τὸ δακτυλάκι του νὰ κουνήσει ὁ γιατρός γιὰ νὰ κάνει τὴ διάγνωση του. Τὸ βλέμμα του καρφώθηκε ἐρευνητικὸ στὰ σπυριά τοῦ προσώπου καὶ τῶν χειρῶν τῆς μικρῆς καί, δίχως νὰ σβήσει ἀπὸ τὸ πρόσωπο του τὸ ἀόριστο κείνο χαμόγελο πὸν τοῦδινε παιδιάστικαν ἔκφραση, εἶπε:

—Ψῶρα...

Κοιταχίκαμε παραξενεμένοι. Ἡ λέξη μᾶς εἶταν ἄγνωστη.

—Ν' ἀπογορέψετε κάθε ἐπαφή τῶν ἄλλων παιδιῶν μαζί της, εἶναι κίνδυνος νὰ κολλήσουν, εἶπε στρέφοντας πρὸς τὸ μέρος τῆς μητέρας πὸν τὸν κοιτοῦσε

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 765.

μ' όλάνοιχτα μάτια. Κι' ὕστερα μέ τις ἴδιες ἡμέρες κι' ἀπλές κινήσεις, ἀνέβασε τὴν τσάντα στὰ γόνατα.

Ὅσο φυσικὲς ὅμως κι' ἂν εἴταν οἱ κινήσεις του, τὸ ἀνοιγμα τῆς τσάντας εἴταν μιὰ ἐνέργεια πὺ μᾶς προειδοποιοῦσε γιὰ ἀνυπολόγιστους κινδύνους, ἀφοῦ ἐκεῖ μέσα ἔπρεπε νὰ εἴταν κρυμμένες οἱ ἐφιαλτικὲς βελόνες. Ξεμακραίναμε πρὸς τὴν πόρτα, τὸνα πόδι μέσα, τ' ἄλλο ἀνασηκωμένο πάνου ἀπ' τὸ κατῶφλι, ἔτοιμο γιὰ γιουροῦσι πρὸς τὴ σάλα κι' ἀπ' ἐκεῖ στὴν αὐλή.

Ὁ γιατρὸς ὅμως δὲν ἔδειξε πὺς κατάλαβε τίποτε ἀπ' τὸ δράμα μας. Ἐβγάλε ἓνα μπλόκ καὶ γρατσούνισε μὲ τὰ ὀρνιθοσκαλίσματά του μιὰ συνταγή. Βρισκόμουνα πίσω του, εἶχα σχετικὰ ξεθαυρῆσει καὶ δοκίμασα νὰ διαβύσω αὐτὰ πὺ ἔγραφε. Ἐνα ὄμικρον κατάφερα νὰ βγάλω κι' ἐπειδὴ ἀπ' τὸ πίσω μέρος του εἴταν ἀνοιχτό, δὲν εἶμουν σίγουρος καὶ γι' αὐτό.

—Νὰ πάρετε ἀμέσως τὸ γιατρικὸ πὺ σᾶς γράφω καὶ νὰ ἐκτελέσετε μὲ σχολαστικὴ τὴν ὁδηγίαν μου. Θὰ σᾶς τις ξαναπεῖ κι' ὁ φαρμακοποιός...

Ἐκλείσε τὸ μπλόκ στὴν τσάντα, σηκώθηκε καὶ χαμογέλασε ξανὰ στὴν ἀδερφούλα.

—Δὲν εἶναι τίποτα, μωρό μου, μὴ φοβᾶσαι. Αὔριο κίόλας θὰ εἶσαι καλά, εἶπε καὶ κίνησε βιαστικὸς νὰ φύγει.

Ἡ μητέρα ἀπλωσε τὸ χέρι νὰ τὸν ἀποχαιρετήσῃ καὶ στὴ μισόκλειστη παλάμη τῆς φάνηκε ἓνα χιλιοδιπλωμένο χαρτονόμισμα.

—Νὰ μᾶς χωρέσετε, γιατρέ, δὲν ἔχουμε περισσότερα... ψιθύρισε κόκκινη ἀπὸ ντροπή.

Ἐκεῖνος κατσούφιασε καὶ δὲ γύρισε μήτε νὰ κοιτάξῃ τὸ χέρι τῆς μητέρας.

—Πρόσφυγε, δὲν εἶστε; ρώτησε μόνο, κι' ἡ μητέρα κούνησε καταφατικὰ τὸ κεφάλι.

Βγῆκε βιαστικὸς, διάσχισε τὴ μεγάλη σάλα, κατέβηκε τρέχοντας τὰ ξύλινα σκαλοπάτια καὶ χάθηκε σὰ δεκαοχιάχρονο παλλακαρόπουλο, ἐνῶ ἡ μητέρα λαχάνιαζε ξωπίσω του ἐπαναλαβαίνοντας χίλιες φορὲς τὴ λέξη «εὐχαριστῶ»...

Μὴ μπορῶντας ἄλλοιῶς νὰ προσφέρω κι' ἐγὼ κάτι στὴν προσπάθεια νὰ γιατρευτεῖ ἡ μικρὴ, παρακάλεσα τὴ μεγάλη νὰ μὲ πάρει μαζί τῆς ὅταν θὰ πῆγαινε στὸ φαρμακεῖο.

Κεῖνη δὲ μοῦ χάλασε τὸ χατίρι. Καταχαρούμενος ἔβγαλα κοροῖδευτικὰ τὴ γλῶσσα στὸν «ἄλλο» πὺ εἶχε γράψῃ κι' αὐτὸς τὴν ἴδια χάρη καὶ κρεμάστηκε ἀπὸ τὸ χέρι τῆς.

Σπάνια λῆβαινε νὰ περάσω ἀπὸ τὴν ἀγορὰ κι' εἴταν ἀληθινὴ εὐτυχία ἂν τὸ κατόρθωνα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μαγαζιά δεξιὰ κι' ἀριστερὰ τοῦ στενιῦ δρόμου, τὰ πεζοδρόμια εἴταν γεμάτα ἀπὸ πάγκους φορτωμένους μὲ χιλίω λογιῶ ἐμπορεύματα: Ροῦχα, παπούτσια, καπέλλα, ἐργαλεῖα, σχοινιά, φρούτα, σακκιά μὲ ρύζι, ἀλεύρι, πατάτες, τυριά, κασέρια, βούτυρα, καραμέλλες τυλιγμένες σὲ χρωματιστὰ χαρτάκια. Δὲ χόρταινα ν' ἀκούω, νὰ βλέπω καὶ νὰ ὀσμίζουμαι ὅλην ἐκείνη τὴ θυμαστικὴ πρᾶματεια καὶ κάθε τόσο ἐνιωθα τὸ χέρι τῆς ἀδερφῆς μου νὰ μὲ τραβολογᾷ καθὼς ἀπὸμνεισκα μ' ὄλάνοιχτο στόμα μπροστὰ στὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο λαχταριστὸ πὺ ἔβλεπα.

Κάθε τόσο παραμερίζαμε γιὰ νὰ διαβῃ ἓνας καβυλλάρης, ἓνα λαντώ, ἓνα βωιδόκαρρο, ἓνα φορτωμένο γαῖδουράκι. Καὶ κόσμος... κόσμος... Χωριάτες ντυμένοι τὰ γιορτινά τους, κάτι σαγιακένια μαῦρα ἢ καφετιά χοντρά ροῦχα, ἄλλοι μὲ βράκες ἀνατολίτικες, καλοντυμένοι κύριοι μὲ φορεσιὲς «εὐρωπαϊκὲς», ρεπούλιπικες καὶ ψαθιάκια, ζωέμποροι μὲ κυλότες καὶ ψηλὲς δερμάτινες μπότες, γυναῖκες μὲ μαῦρες μαντῆλες στὰ μαλλιά, ἄλλες μὲ παράδοξα καπέλλα στολισμένα μὲ πολὺ χρομα φτερά, κάμποσες ντυμένες μὲ μακρυνὲς φοῦστες πὺ σέρνονταν καὶ σκούπι-

ξαν τὸ καλντερίμι, Σαρμουσακλιώτισσες κυράτσες φορτωμένες τρεῖς, τέσσερις καὶ πέντε σειρὲς φλουριά καὶ πεντόλιρα στὸ πατικωμένο στῆθος, Τοῦρκοι μὲ κόκκινα φέσια καὶ κομπολόγια κεχριμπαρένια στὰ τρυφερά, γυναικεῖα δάχτυλά τους, ἀδρατες Τουρκάλες πίσω ἀπὸ διάφανους φερετζέδες, ντυμένες ὁμοίμορφα μαῦρα ἢ σκοῖρι γαλάζια μακρὰ φουσιάνια, πολλές μαζί σὰν κοπάδια χῆνες, παπάδες φορτωμένοι ταγάρια, ἀνακατωμένος ὁ ἐρχόμενος.

Σάστιζα...

Εἶταν μεσημέρι, ὅταν φτάσαμε στὸ φαρμακεῖο, στὴν ἄκρη ἄκρη τῆς πολιτείας.

Τὸ βρήκαμε κλειστό, ὁ φαρμακοποιὸς δὲ χαράμιζε τὴν καλοπέρασή του γιὰ ν' αὐγατίσει τὰ λεφτά του. Κοντὰ στ' ἄλλα, τόχε καὶ μονοπώλιο σχεδὸν καὶ δὲ ζήμιωνε σὲ τίποτε ἂν πήγαινε σπίτι σου νὰ φάει σὰν ἄνθρωπος, μὲ τὴ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του. Τὸ κλίνε τὰ μεσημέρια.

—Σὲ καμμιὰν ὥρα... μᾶς πληροφοροῦσε ὁ διπλανὸς παπουτσῆς.

Ἐσοῦν πᾶμε στὸ σπίτι καὶ ξαναγουρῖσουμε στὸ φαρμακεῖο, θὰ περνοῦσε αὐτὴ ἡ ὥρα. Τί θὰ κερδίζαμε;

—Πᾶμε ὧς τὸ ποτάμι; πρότεινε σκανταλιάρικα ἡ μεγάλη ἀδερφή κ' ἐγὼ πού δὲν εἶχα μπαταῖδεῖ ποταμὶ, ξεπέταξα. Πήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὸν Ἄϊ—Γιάννη (ἔτσι λέγανε τὸ ποτάμι) καὶ τρέχαμε νὰ προλάβουμε.

Φυσικά, τὸ ποτάμι δὲν εἶχε φύγει ἀπ' τὸν τόπο του, ὅταν φτάσαμε καταῖδρωμένοι.

Σύμφωνα μ' ὅσα εἶχα ἀκουστὰ γιὰ τὸ ποτάμι καὶ μ' ὅσα συμπλήρωνε ἡ φαντασία μου, ἔπρεπε νὰ εἶταν κάτι σὰ θάλασσα πού κυλοῦσε ὀρμητικά, ὁμορφη ὅπως κείνη τῆς Ἀλεξανδρουπόλης πού δὲν εἶταν νὰ τὴν ξεχάσω. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶχε χρωμα γαλάζιο, νὰ μὴ φτεροκοποῦσαν πάνω ἀπ' τὰ ἤσυχα νερά του γλάροι, μῆτε νὰ κρεμόντουσαν ἀνάμεσα γῆς κι' οὐρανοῦ ἄσπρα μεγάλα σύννεφα, μπορεῖ νὰ μὴ ψιθύριζε τὸ κῆμα στ' ἀκρογιαλὶ κείνα τὰ ἐρωτόλογα τὰ μυστικά, ὅμως θὰ εἶταν ὁμορφο, ὁμορφο...

Ἐστερ' ἀπὸ λίγες κατοσταριὲς βήματα μέσα στὴν παχειὰ σκόνη, ἀρχίσαμε νὰ πατοῦμε πάνω σὲ χοντρὲς πέτρες καὶ στρογγυλὰ κοχλάδια κ' εὐθὺς ἀμέσως ἀντικρύσαμε φουντουμένες λιτιές, μεγάλα πλατάνια καὶ θεριεμένες βατομουριές πού φύτρωναν στοὺς ὄχτους. Κι' ἄξαφνα ὁ ἀγέρος καμπάνισε ἀπὸ ἓνα θαυμαστό, ἓνα παράξενα ὁμορφο κρουσταλλιαστὸ τραγοῦδι, τὸ τραγοῦδι τοῦ νεροῦ πού κυλοῦσε παίζοντας ἀνάμεσα σὲ πέτρες καὶ σπασμένα κλαριά.

Στάθηκα μαρμαρωμένος καὶ τὸ κοίταζα. Ὁ μεσημεριάτικος ἥλιος συντριβόταν ἐκεῖ προστά μου σ' ἀμέτρητα θρόνφαλλα μαλαματένιου φωτός, ἀκουγα τὴν καινούργια, τὴν πρωτάκουστη καὶ παράξενη μελωδία τοῦ νεροῦ πού ἔτρεχε καὶ τραγουδοῦσε, σκόνταφτε καὶ τραγουδοῦσε, ἀναπηθοῦσε κι' ὀλοένα τραγουδοῦσε.

Ἡ ἀδερφή μου καμάρωνε γιὰ τὴ χαρὰ πού μοῦδωσε κ' εἶταν περήφανη μαζί κ' εὐτυχισμένη, λὲς κ' εἶταν δικό της τὸ ποτάμι καὶ μοῦ τὸ χάριζε.

—Ἐλα, βούτηξε τὰ πόδια σου μέσα νὰ ἴδεις πόσο δροσερὸ εἶναι, εἶπε καὶ μ' ἔσπρωξε ἀπαλὰ γιὰ νὰ νικήσω τὴ δειλία μου καὶ νὰ προχωρέσω. Δὲν εἶταν βαθύ, τόλμησα καὶ μπῆκα. Θέ μου, τί εὐτυχία εἶταν ἐκείνη, τί χαρά... Ὀλόδροσο, σχεδὸν παγωμένο, καὶ πόσο καθάριο... Ρίγησα ὀλομέθυστος.

—Ἐσὺ δὲ θὰ μπεῖς; ρώτησα βλέποντάς τηνε νὰ στέκεται δισταχτικὴ στὴν ἀκροποταμιά.

Ἐρριξε στὰ πλάγια φοβισμένες ματιές, τὸ στῆθος της ἀνεβοκατέβηκε συναρμένο ἀπ' τὴ λαχτάρια κι' ἄξαφνα πῆρε τὴν ἀπόφαση. Ἐβγαλε τὰ μαῦρα σκαρπίνια της (εἶταν δὰ μαθήτρια τοῦ Γυμνασίου), δοκίμασε πρῶτα τῶνα κ' ὕστερα τ' ἄλλο πόδι της, προχώρησε κ' ἦρθε κοντά μου.

Ἐστερα μεθύσαμε, ἀρχίσαμε νὰ χορεύουμε καὶ νὰ κηδοῦμε, καταβρέχαμε τὰ

κεφάλια και τὰ κορμιά μας, σκληρίζαμε και τραγουδούσαμε, ρίχναμε πέτρες μακρινά, παραδοθήκαμε στην πιο τρελή χαρά κι' άφροντισιά, ξέγνοιαστοι κι' ευτυχισμένοι οα δυο ζωάκια. Είχαμε γίνει μουσκίδι.

"Αξαφνα μιὰ δυνατή, παράφωνη, φαρμακερή φωνή μᾶς γκρέμισε απ' τὸ σύννεφο τ' ὕδνειρου.

— Ρε σεῖς;... Τί γυρεύετε στὸ ποτάμι μας;

Τὰ χρειάστηκα. Εἴταν δυὸ νεαροί, γύρω στὰ δεκαεφτά χρόνια. Ὁ ἕνας φοροῖσε μακρὸ παντελόνι, ὁ ἄλλος κοντό. Δὲν εἶχαν κινέλλα, τὰ μαλλιά τους ὅμως εἴταν καλοχ ενισμένα, μὲ χωρίστρες τραβηγμένες λὲς μὲ χάρακα. Στὰ πόδια τους φοροῦσαν καλογυαλισμένα παπούτσια και... κάλτσες.

Ἡ μεγάλη ἀδερφή μου δὲν εἴταν ἀπὸ κείνες πὸν χωράτευαν. Μισόκλεισε κοροϊδευτικά τὰ μάτια, τοὺς κοίταξε καιλὴ—καλά, μὲ μιὰ ἔκφραση πὸν ἔπαιρνε ὅταν ἔβλεπε σαῦρες ἢ σκουλικαντέρες κι' ὕστερα ρώτησε εἰρωνικά.

— Τί εἶπαν οἱ κύριοι... λιμοκοντόροι; Τὸ ποτάμι «σας»;

Ἀργότερα, ὅταν μεγαλωμένος πιά, ξανασυλλογίστηκα τὴν ἐνέργεια τῶν δυὸ ἐκείνων παιδιῶν, εἶπα πὸς τὸ πείραγμά τους εἴταν ἀθῶο κι' ἀπλό, μὲ σκοπὸ νὰ κάνουν τὸ «κομμῆτι» τους στὸ κορίτσι πὸν εἶχε τραβηγμένα τὰ φουστάνια πάνου ἀπὸ τὰ γόνατα, σὲ ὦρες γυμᾶτες ἔρωτισμό. Τότε ὅμως δὲ μποροῦσα νὰ ξέρω τίποτ' ἀπ' αὐτὰ κι' εἶχα πιστέψει πὸς κινδυνέψαμε. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ υπερασπισθῶ τὸν ἑαυτὸ μου και τὴν ἀδερφή μου φυσικά, νά... πολεμήσω. Τί σοί ἄντρας εἶμουνα.

Τοὺς φόβους μου αὐτοὺς μοῦ τοὺς ἐνίσχυσαν κι' οἱ ἴδιοι οἱ νεαροί πὸν ὅταν διαπίστωσαν πὸς δὲν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα ἡ πρώτη ἐπίθεσή τους τὸ γύρισαν στὸν «τεντυμποῖσμό».

— Παλιοπρ σφυγες... Τουρκόσποροι...

Εἴταν ἡ πρώτη φορὰ πὸν ἄκουσα τὴ βρυσιά. Δὲν κατάλαβα, ἴσως, τὴ σωστή σημασία της, ὡσὶόσο εἶμουνα σίγουρος πὸς μᾶς πρόσβελναν βαρειά, πολὺ πιὸ ἄσκημα ἀπ' τὸ συνηθισμένο.

Πέρασαν χρόνια, κι' ὅταν ἐγὼνι παλληκᾶρι 19 χρονῶ, τὴν ξανάκουσα ἢ, σωστότερα, διάβαζα τὴν ἴδια βρυσιά σὲ τίτλο κύριου ἀρθρου ἀθηναϊκῆς ἔφημερίδας. Ὅλους ἐμᾶ, τοὺς πρόσφυγες τῆς Θράκης, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας και τοῦ Κανκᾶσου, ἐπειδὴ, λείει, εἶμασταν βενιζελικοί, μᾶς ἀποκαλοῖσε «τουρκόσπορους» και γύρευε εἶμουνα ἀπ' τὴν κυβέρνηση νὰ μᾶς ὑποχρεώσει νὰ κουρέψουμε σύρριζα τὰ κεφάλια μας, νὰ ντυθοῖμε ἄσπρες κελεμπῖες και νὰ κυκλοφοροῦμε ξυπόλητοι κι' ὄχι ἀπὸ τὰ πεζοδρόμια, πὸν ἔπρεπε νὰ εἴταν χῶρος ἀποκλειστικά γιὰ τοὺς «καθαροὺς Ἕλληνες», δηλαδή τοὺς τότε βυσιλόφρονες, ἀλλὰ χαμηλὰ στὸ δρόμο, πλάι στὰ κράσπεδα. Εἶχε ἰσολοβῆσει τὸ ἀποτυχημένο «κίνημα» τοῦ 1935 κι' οἱ καλοπληρωμένοι καλαμαράδες, εἶχαν βάλει καθῆκον τους νὰ δεύνουν τὰ μίσση και νὰ βαθαίνουν τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὶς δυὸ μεγαλύστερες παρατάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Πολὺ πιο ὕστερα, τὴν ἴδια βρυσιά, βελτιωμένη κι' ἐπαυξημένη, τὴν ξανάκουσα, δυστυχῶς.

Δὲν ἤξερα λοιπὸν τὴ σημασία τῆς βρυσιάς, μοῦ φάνηκε ὅμως βαρειά κι' ἀπαράδεκτη. Και χωρὶς νὰ τὸ καλοσυλλογιστῶ, ἄρταξα μιὰ κροκάλα ἀπ' τὸ νερὸ και τὴ σβούριξα πρὸς τὸ μέρος τῶν δυὸ παλληκαράδων.

Ἀπ' ἐκεῖ κι' ὕστερα δὲ θυμοῦμαι πὸς ἀκριβῶς ἐξελίχτηκαν τὰ πράματα. Ἀόριστα ἔχω τὴν ἐντύπωση πὸς ἡ ἀδερφή μου μ' ἄστραψε ἕνα συγυρισμένο χαστοῖκι, μ' ἄρπιξε ἀπ' τὸ μπράτσο και μὲ τράβηξε νὰ βγοῦμε ἀπ' τὴν ἄλλην δχθὴ τοῦ ρυακιοῦ. Τὰ σκαρπῖνια της ἀπόμειναν λάφυρα στὰ χέρια τῶν νεαρῶν πὸν μᾶς κυνήγησαν ρίχνοντας πίσω μας πέτρες, χωρὶς ν' ἀποτολήσουν νὰ μποῦν στὸ ποτάμι. Κ' ὕστερα τῶσασαν παίρνοντας μαζί τους και τὰ μαῦρα σκαρπῖνια.

Φαίνεται πώς τὸ ἐπεισόδιο εἶταν σοβαρώτερο ἅπ' ὅσο τὸ εἶχα νομίσει, γιατί στὸ σπίτι ξανάφαγα δεύτερο χέρι ξύλο ἀπὸ τὸν πατέρα κ' ἡ ἀδερφή μου ἀρνιόταν γιὰ πολὺν καιρὸ νὰ μὲ ξαναπάρει μαζί της.

Τῆς ἀγοράσανε παπούτσια, πολὺ φτηνὰ καὶ πρόχειρα, κ' ὅταν εἶταν νὰ πάει στὸ σχολεῖο ἔκλαιγε μὲ μαῦρα δάκρυα καὶ παραπονιόταν πὼς τὴν κοροῖδευαν οἱ συμμαθητὲς κ' οἱ συμμαθήτριές της. Τόσο χοντροφτιαγμένα κ' ἀσουλούπωτα εἶταν.

Τοὺς δυὸ νεαροὺς δὲν τοὺς ξέχασα ποτέ. Μέχρι χτὲς ὁ ἕνας τοὺς εἶταν νόμαρχης.

Ὁ ἄλλος, χρόνια τώρα, ἔβγαινε βουλευτὴς τῆς ἴδιας πάντα παράταξης.

Τὸ πιὸ φοβερὸ δὲν εἶταν μήτε τὸ κλέψιμο τῶν παπουτσιῶν, μήτε τὸ ξύλο ποὺ μάζεψα σὰν «ὕπεύθυνος» τῆς φασαρίας. Ἡ ἀδερφή μου, σαστισμένη ἅπ' τὴν ἀπώλεια τῶν παπουτσιῶν της καὶ παραξαλισμένη ἅπ' τὴ φασαρία, ξέχασε νὰ ἐπαναλάβει στὴ μητέρα ὅλες τὶς ὁδηγίες τῆς συγταγῆς. Καὶ δὲν ἔγινε τὸ μπάνιο τῆς ἀρρώστης, δυὸ ὥρες ὕστερ' ἅπ' τὴν ἐπάλειψη τοῦ κορμιοῦ της μὲ τὸ φαρμακερὸ ἐκεῖνο γιαιτρικό. Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ στέλναμε τὴ μικρὴ ἀδερφοῦλα μας στὸν ἄλλο κόσμο.

Γιὰ καλὴ μας τύχη, ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος γιαιτρός, ξαναπερνῶντας ἅπ' τὴ γειτονιά μας, νόμισε καθῆκον του νὰ ρωτήσῃ γιὰ τὴν πορεία τῆς ἀρρώστειας τῆς μικρῆς. Θύμωσε πολὺ γιὰ τὸ λάθος μας καὶ τὸ πρόσωπό του ἔγινε τόσο τρομερὸ πού, ἀπὸ τότε, φοβόμουνα τοὺς γιαιτροὺς τρεῖς φορές πλειότερο ἅπ' ὅσο πρὶν.

Κοντὰ σ' αὐτὸ ὅμως, τὸν θαύμαζα κιόλας. Κ' ἤθελα νὰ γίνω κ' ἐγὼ σὰν καὶ κεῖνον, νὰ κάνω καλωσῦνες στὸ φτωχόκοσμο καὶ κεῖνοι, σὰν ἔφευγα βιαστικὸς ἅπ' τὰ σπίτια τους, νὰ τρέχουν πλαί μου καὶ νὰ μοῦ λένε χίλια εὐχαριστῶ.

* *

Λίγες δεκαριές βήματα ἀπὸ τὸ σπίτι «μας» εἶταν ἓνα ψηλό, δίπυλο τουρκόσπιτο, ἐγκαταλειμμένο ἅπ' τὸν καιρὸ τῆς πρώτης βουλγάρικας κατοχῆς. Λένε πὼς ἐκεῖ μέσα σφάχτηκαν πολλοὶ Ρωμιοὶ καὶ Τοῦρκοι, πρῶτοι—πρῶτοι οἱ ἰδιοχῆτες του. Τὸ σπίτι στοίχειωσε φυσικά, κάμποσοι ἔπαιρναν ὄρκο πὼς εἶδαν ἀσπροντυμένους ἤσκιους νὰ βολτάρουν ἀπὸ δωμάτιο σὲ δωμάτιο καὶ κατοσταριές ἄλλοι πὼς ἀκουσαν βογγητὰ κ' ἀπελπισμένες κραυγές.

Δὲν τολμούσαμε νὰ βραδιαστοῦμε στὴν περιοχὴ του κ' ἂν τόφερνε ἡ περίσταση νὰ διαβοῦμε ἅπ' ἔξω τὴν ὥρα ποὺ τὸ σκοτάδι τύλιγε στίς γάζες του τὸ δρόμο, τρέχαμε μ' ὅλη τὴ φόρα τῶν ποδιῶν μας, κάνοντας ταυτόχρονα τὸ σταυρὸ μας κ' ἐπαναλαβαίνοντας.

Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ

Ὅλα τὰ κακὰ σκορπᾷ...

Στὸν πρῶτο καιρὸ, ὄπλισμένοι μὲ θράσος, τιμιόξυλο καὶ ρωμέικια κουτοπονηριά, οἱ γειτόνοι κατάφεραν νὰ πείσουν τὰ φαντάσματα γιὰ τὸ δίκιο τῶν ἀπαιτήσεών τους κ' ἔτσι, μὲ τὴν ἀδειά τους, γύμνωσαν σιγὰ—σιγὰ τὸ σπίτι ἅπ' ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἅπ' τὸ ἄλλοτε πλούσιο νοικοκυριὸ σὲ ἐπιπλα, ρουχισμό καὶ σκευὴ, πράματα ὀλοσδιόλου ἀχρείαστα γιὰ τὸν κόσμο τῶν ἤσκιων.

Ἀργότερα κ' ἀφοῦ τέλειωσε τὸ πρῶτο χέρι τῆς λεηλασίας σὲ «κινητὲς ἀξίες», ἄρχισαν νὰ ξηλώνουν τὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα, ἔτσι ποὺ τὸ σπίτι πῆρε μορφὴ νεκροκεφαλιοῦ ποὺ κοίταε μελαγχολικά μὲ τ' ἀδειανὰ μάτια του τὸ ἄπειρο, φιλοσοφῶντας ὅπως ὅλοι οἱ ἀδικημένοι γιὰ τὴ ματαιότητά τοῦ ψεύτικου αὐτοῦ «ντιουνιά».

Ὑστερα ἤρθε ἡ σειρά νὰ βάλουν χέρι στὰ πατώματα καθὼς καὶ τὰ ταβάνια του, γιὰ νὰ τὸ καταντήσουν θλιβερὸ σκελετὸ ποὺ θύμιζε τὸ πέρασμα ὄχι μόνο τῶν ξένων βάρβαρων ἐπιδρομέων, ἀλλὰ καὶ τῶν ντόπιων.

Ἄν ὅμως τὸ ρημαγμένο σπίτι προξενοῦσε τρόμο στὴ διάρκειά τῆς νύχτας, τὴν ἡμέρα, μὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ποὺ τὸ πλημμύριζε ἅπ' ὅλες τὶς μεριές κ' ἀπὸ

τῆ δίχως κεραμίδια στέγη, εἶχε γίνει ἕνας θαυμάσιος τόπος συγκέντρωσης καὶ παι-
χνιδιῶν, ἰδιαιτέρως ἐξαιτίας κείνης τῆς ἀπλόχωρης ἐσωτερικῆς αὐλῆς τοῦ ὅπου κά-
ποτε ξέζευαν τοὺς ἀραμπάδες κ' ἔδεναν τ' ἄλογά τους οἱ καβαλλάρηδες ἐπισκέπτες
τοῦ σπιτιοῦ.

Στὸ μέσο τῆς μεγάλης αὐλῆς εἶταν ἀνοιγμένο ἕνα πηγάδι. "Ἄν ἔσκυβες πάνω
ἀπὸ τὸ πέτρινο στόμιο του, μαζί μὲ τὸ κεφάλι σου πὸν καθρεφτιζόταν, ἔβλεπες
κ' ἕνα σωρὸ παρᾶξενα σιγανοχαρχαλέματα στὰ σύνορα τοῦ νεροῦ καὶ τῆς μουσκε-
μένης γῆς στὸ πλάϊ τοῦ πηγαδιοῦ. Λέγανε πὼς εἶταν τὰ δαχτυλάκια τῶν παιδιῶν
ποῦ ἔπνιξαν οἱ Βούλγαροι στὸ πηγάδι.

Τὸ νερὸ δὲ βρισκόταν πρὸ χιμῆλὰ ἀπὸ τὰ τρία μέτρα, ἔπρεπε ὅμως νὰ εἶχε
πολὺ μεγάλο βάθος ὡς τὸν πάτο τοῦ πηγαδιοῦ, ἀφοῦ δὲ μπορούσαμε νὰ τὸν βροῦμε
ἀκομα κι' ὅταν κατιβάζουμε βιρειὲς πέτρες δεμένες μὲ τρεῖς, τέσσερις καὶ πέντε
ζῶνες μας, δεμένες τῆ μιᾶ μὲ τὴν ἄλλη.

Πλάι στὸ στόμιο βρισκόταν γεροτὴ μιὰ μεγάλη πέτρινη γούρνα μὴ βάση χορ-
ταρισμένη. Κάποτε πότιζαν ἐκεῖ μέσα τὰ ζῶα.

Τὸ πηγάδι λοιπὸν δὲν παρουσίαζε τίποτε τὸ ἰδιαίτερο, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ παρᾶ-
ξενη ἰδιότητα, λίγο μαγικὴ ἴσως, ὡστόσο διαπιστωμένη ἀπ' ὄλους τοὺς γειτόνους,
μεγάλους καὶ μικρούς. "Ἄν δηλαδὴ ἔθριχνε κανεὶς ἀλογότριχες, κατὰ προτίμηση
ἀπὸ κείνες τῆς οὐρᾶς, μέσα σὲ λίγες μέρες οἱ ἀλογότριχες χόντριαν καὶ μετα-
βάλλονταν σὲ φίδια τὰ ὁποῖα, γιὰ λόγους εὐγνωμοσύνης, ἔμπαιναν στὴν ὑπηρεσία
τοῦ δημιουργοῦ τους κ' ἐκτελοῦσαν πιστὰ ὅλες τὶς ἐντολές του.

Ὅτι μπορούσε νὰ εἶχε ξεχαστεῖ τούτη ἡ μικρολεπτομέρεια ἂν δὲ λάχαινε νὰ
γίνω μάρτυρας μιᾶς παρᾶξενης σκηνῆς, τῆς πρώτης ἀπ' ἐκεῖνες ποῦ μ' ἔκαναν ἀρ-
γότερα νὰ ντρέπομαι πὸν γεννήθηκα ἄνθρωπος.

Εἶταν ἕνα καλοκαιριάτικο ἀπόγεμα κ' εἶχα πάει μ' ἄλλα δυὸ γειτονόπουλα
στὸ ρημαγμένο σπίτι γιὰ τὰ συνηθισμένα παιχνίδια μας. Γρήγορα ὅμως ἡ ζέστα
μᾶς ὑποχρέωσε νὰ ἐγκαταλείψουμε τὴν ξέσκεπη αὐλὴ καὶ νὰ γυρίσουμε καταφύ-
γιο στὸ δροσερὸ δάπεδο τοῦ χώρου πὸν στὸν καιρὸ του ἔπαιζε ρόλο κουζίνας. Ἡ
στέγη του ἀπὸ καλάμια πλεχτά σὲ ψάθα καὶ λάσπη, δὲν εἶχε πειραχτεῖ κι' ὁ ἥσκιος
του εἶταν σχετικὰ δροσερός.

Σημαδέψαμε στὰ κόκκινα πλακάκια τοῦ δαπέδου μιὰν «ἐξάρα» κ' ἄρχισαμε
τὸ παιχνίδι φρόνιμοι καὶ σιωπηλοί. Ὁ βόμβος, ποῦ ἔκαναν μιὰ—δυὸ μῦγες κα-
θὼς πετοῦσαν πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας καὶ ξεμάκρυναν κάθε τόσο γιὰ νὰ ξα-
ναγυρίσουν, εἶταν ὁ μοναδικὸς πὸν ἔσπαγε τὴν ἀπόλυτη σιωπὴ τοῦ ζεστοῦ ἀπο-
μεσημέρου.

Δὲ θυμᾶμαι πιά πόσες ὥρες πέρασαν ὅταν ξαφνικὰ ἀκούσαμε ἕνα συρτὸ πα-
ραπονιαρικό μοιρολόι. Κοιταχτήκαμε τρομαγμένοι. Ἡ φωνὴ ἔσβηνε σιγά—σιγά
κι' ὕστερα ξανακούστηκε πάλι δυνατὴ. Μᾶς φαινόταν πὼς κάποιος, πολὺ βασανι-
σμένος, σπάρραζε πνιχτὰ κι' ὁ ἀχὸς τῆς φωνῆς ἀνηφόριζε ἀπ' τὸ ἰσόγειο, σούρον-
ταν στὰ σαρακοφαγωμένα καθρόνια ὅπου κάποτε στηρίζονταν τὰ σανίδια τοῦ πα-
τώματος, χτυπιόταν στοὺς γυμνοὺς τοίχους κι' ἀφοῦ ἔκανε τὸ γῆρο τοῦ μεγάλου
σπιτιοῦ, ξαναγύριζε στὸ ἰσόγειο γιὰ νὰ κλείσει τὸ φρικιαστικὸ κύκλο του.

Δὲν τολμούσαμε νὰ βγάλουμε ἄχνα, ὅλα ὅσα εἶχαμε ἀκουστὰ γιὰ σφαγμέ-
νους καὶ φαντάσματα ξαναγύρισαν στὴ σκέψη μας καὶ μᾶς τρέλλαναν.

Μοῦ πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ νὰ πηδήξω ἀπὸ τὸ ἄδειο παράθυρο στὸ δρόμο, τὸ
ὑψος του ὅμως ξεπερνοῦσε τὰ τέσσερις μέτρα κι' ἀπὸ κάτω εἶταν καλντερίμι.

Εἴμουν ὁ μικρότερος κι' ὡστόσο, ὅταν σηκωθήκαμε ὀρθοί, ἀποφασισμένοι
νὰ τὸ σκάσουμε ὀπωσδήποτε. Ἐμένα ἔβαλαν μπροστά. Πηδοῦσα, θυμοῦμαι, μὲ τὰ
ξυπόλητα ποδαράκια μου ἀπὸ καθρόνι σὲ καθρόνι, τρίκλιζα κάθε τόσο καὶ πολλές
φορὲς κινδύνεψα νὰ βρεθῶ μὲ τὸ κεφάλι σπασμένο στὸ ἰσόγειο ἐξαιτίας τοῦ φίλου

πούμ' ἀκολουθοῦσε καὶ πού κάθε τόσο μὲ τραβοῦσε ἢ μ' ἔσπρωχνε μὲ τὸ γαντζωμένο στοὺ ροῦχο μου χέρι του.

Μήτε κατάλαβα πότε ἔφτασα ἐκεῖ πού κάποτε ὀδηγοῦσε στὴν αὐλή. Τώρα εἶχαν ἀπομείνει τρία ξεκάφωτα καθρόνια ἀπ' τὰ ὁποῖα σκαρφαλώναμε γιὰ ν' ἀνεβοῦμε στοὺ σπῖτι καὶ νὰ κατεβοῦμε στὴν αὐλή. Στάθηκα μουνδιασμένος καὶ πάνω μου κόλλησαν βαριανασαίνοντας οἱ δυὸ συντρόφοι μου. Καθιστὴ ἀνακούρκουδα στοὺ πέτρινο στόμιό τοῦ πηγαδιοῦ, στοὺ μέσο τῆς αὐλῆς, μιὰ ὄριμη γυναίκα, ἀρχετὰ καλοστεκοῦμενη καὶ καλοντυμένη, ἔσκυβε πρὸς τὸ σκοτεινὸ βάθος του καὶ κουνοῦσε πέρα—δῶθε τὸ πάνω μέρος τοῦ κορμιοῦ της, ὅπως οἱ μοιρολογίστρες πλάι σὲ νεκρὸ. Τὸ δεξιὸ της τεντωμένο πάνω ἀπ' τὸ πηγάδι ξεφύλλιζε μιὰ τούφα μαῦρες κλωστὲς (ἀργότερα καταλάβαμε πὼς εἶταν ἀλογότριχες) καὶ τραγουδοῦσε μιὰν παρὰξενη, καταθλιπτικὴ μελωδία, ἓνα μακρόσυρτο κλάμα πού ἔμοιαζε ταυτόχρονα μὲ σφύριγμα θυμωμένου φιδιοῦ.

Ξεχωρίσαμε τὰ λόγια της πού πιά δὲν τὰ θυμᾶμαι ὅλα:

Χάι, χάι, χάι, ἡ μεγάλη Παναγιά,
ἡ μεγάλη Παναγιά ἡ ἐκδικήτρα
Χάι, χάι, χάι, ἡ μεγάλη Παναγιά
Τῶν φιδιῶν ἢ μάνα...

Στηριζόμουνα στοὺ ἓνα πόδι κι' ἀκουμποῦσα μὲ τὸν ὄμο στοὺ μισογκρεμισμένο τοῖχο. Ἐνα μαῦρο σκουριασμένο καρφὶ πού πρόβαινε ἀπ' τὸ σάπιο μᾶδερὶ τρυποῦσε τὴν πατοῦσα μου, κι' ὅμως δὲν τὸ ἔνοιωθα. Πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας κρέμουνταν μαῦρες βρωμισμένες κλωστὲς ἀράχνης, ἀσάλευτες ἀπὸ τὴν κάμα.

Εἶχαμε στριμωχτεῖ ὁ ἓνας πάνω στὸν ἄλλο σ' ἓνα σφιχτὸ σύνολο γεμάτου φόβου, καὶ πυρετὸ κι' ἀκούγαμε τὴν γυναίκα πού συνέχιζε τὸ θρηῆνο της:

Χάι, χάι, χάι, ἡ μεγάλη Παναγιά
Τῶν φιδιῶν ἢ μάνα
Τῶν σκορπιῶν καὶ τῶν θεριῶν
Τῶν στοιχειῶν ἀδέρφι...

Τραγουδοῦσε κι' ὥστόσο δὲ σταμάταγε τὸ ξεφύλλισμα κ' οἱ κλωστὲς μιὰ—μιὰ ξεκολλοῦσαν ἀπὸ τὰ δάχτυλά της καὶ γλυστροῦσαν στοὺ πηγάδι. Ὅταν τέλειωσαν πιά ὅλες, τὰ χέρια της ὑψώθηκαν κατὰ τὸν οὐρανὸ, ὕστερα ἔστρεψε καὶ τὸ κεφάλι της κι' ἀπόμεινε στὴν κατανυχτικὴ αὐτὴ στάση ἀσάλευτη.

Ἄκουα τὶς καρδιὲς τῶν φίλων μου νὰ σφυροκοποῦν, μὰ πιὸ πολὺ ἄκουα τὴ δικιά μου.

Τὰ χεῖλη τῆς γυναίκας τρεμόπαιζαν νευρικά, ἴσως νὰ ψιθύριζαν κι' ἄλλους στίχους ἀπ' τὸ πρωτάκουστο τραγοῦδι της, ὅμως κανεὶς ἤχος δὲν ἔφτανε ὡς τὸ μέρος μας.

Πόση ὥρα πέρασε ἔτσι;

Ξαφνικὰ τὰ χέρια τῆς γυναίκας ἔπεσαν κουρασμένα στὰ πλάγια κ' ἡ ἴδια μετατοπίστηκε σὰ νὰ θελε νὰ σηκωθεῖ. Λίγο ἀργότερα βρέθηκε γονατισμένη στοὺ πεζοῦλι τοῦ πηγαδιοῦ, ἀπλωσε τὰ χέρια μπροστά, ἔκαμψε τὰ δάχτυλα σὰν ἀρχαῖο χτικὸ κι' ἄρχισε νὰ στριγγλίζει ξερονῶντας βρυσιὲς καὶ κατάρες:

—Νὰ μὴ σώσει καὶ ξεμερώσει, Παναγιά μου, ἡ βρωμα... Νὰ ψοφήσουν τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ζωντανὰ της. Νὰ πρηστεῖ καὶ νὰ μελανιάσει τὸ κόρμι της, νὰ τουμπανιάσει ἡ κοιλιὰ της καὶ νὰ γεμίσει σκουλίκια, νὰ τῆς ροκανίζουν μέρα καὶ νύχτα τὰ κρέατά της ὥσπου ν' ἀπομείνει σκέλεθρο. Νὰ βγάλει βλογιά, Παναγιά μου, νὰ γεμίσει ὄμπνο κ' αἷμα κ' ὕστερα νὰ σαπίσει μέσα σὲ βόγγους καὶ τυράγιες. Νὰ πέσουν τ' αὐτιά κ' ἡ μύτη της, νὰ χυθοῦν τὰ μάτια της, νὰ κουφαθεῖ καὶ νὰ στραβωθεῖ, νὰ χτικιάσουν τὰ στήθια της, νὰ στουμπώσει ὁ λαιμὸς της, νὰ τουμ-

πανιάσουν τὰ τζιγέρια της, νὰ τὴ φαρμακώσει ἡ χολή της καὶ νὰ σκάσει ἡ ἀναθεματισμένη...

Ἀπὸ τὸ στόμα της ἔβγαιναν ἀφροί, τὸ κορμί της σπαρταροῦσε σὰ νὰ τῷχαν πιάσει σπασμοί, τὸ δέριμα της μελάνιασε. Κι' ὅμως τὸ στόμα της δὲν ἔλεγε νὰ κλείσει κ' ἡ μιὰ κατάρα διαδέχονταν τὴν ἄλλη μὲ τὸ ἴδιο τυφλὸ καὶ μανισμένο πάθος. Ὑστερα ἔσκυψε στὸ νερό, τὰ μάτια της μεγάλωσαν πλειότερο κι' ἀγρίεψαν, οἱ σπασμοὶ καταλάγιασαν. Στέναξε βαθειά, ἔρριξε πίσω τὶς κοιτίδες τῶν μαλλιῶν της ποὺ εἶχαν λυθεῖ κ' ἔπεφταν πρὸς τὰ κάτω, καθὼς ἔσκυβε, προσπάθησε νὰ δώσει στὸ πρόσωπό της ἔκφραση ἀνθρωπινότερη, καὶ τότε πιά ἄρχισε τὰ παρακάλια:

— Καὶ σεῖς, φιδάκια μου, νὰ βγάλετε γρήγορα λέπια καὶ δόντια καὶ φαρμάκι, νὰ χοντρήνεται, νὰ θεριέψετε καὶ νὰ πᾶτε ταχειὰ στὸ σπίτι τῆς θυγατέρας μου καὶ νὰ τὴν πνίξετε... Τὸ ἓνα νὰ τυλιχτεῖ γύρω στὸ λαιμό της. Τ' ἄλλο νὰ τυλιχτεῖ στὰ χέρια της. Τ' ἄλλο στὴν κοιλιά της. Τ' ἄλλο στὸ πόδι της τὸ δεξι. Τ' ἄλλο στὸ πόδι της τὸ ἄριστερο. Καὶ τὸ πιὸ στερνό, τὸ πιὸ τρανό, νὰ χωθεῖ καὶ νὰ τῆς φαρμακώσει τό...

Καὶ πέταξε μιὰ λέξη ποὺ εἶχαν ἀπαγορευμένη γιὰ μᾶς κι' ἂν λάβαινε νὰ τὴν ξεστομίσουμε ἀπὸ κάποτε, μᾶς ἔβαζαν στὸ στόμα κόκκινο πιπέρι.

Ὑστερα ἔγειρε τὸ κορμί πρὸς τὸ σκοτεινὸ βᾶθος καὶ βάλθηκε νὰ παρακολουθεῖ μὲ προσοχὴ τὶς κλωστές, τὸ νερό, ἴσως καὶ τὰ χαρχαλέματα κεῖ στὸν περιγυρο. Κάθε τόσο τινάζονταν ἀπότομα, λὲς κι' ἄρχιζε κιόλας κεῖνο ποὺ μὲ τόση λαχτάρα περίμενε νὰ γενεῖ. Οἱ ἐλπίδες της ὅμως πῆγαιναν στράφι γιατί ἔξανόρχιζε μὲ περισσότερὴ ἐπιμονὴ τὴν παρακολούθηση.

Ἀπ' τὸ δρόμο τώρα πέρασαν πεζοί, καβαλλάρηδες καὶ κάρρα, οἱ πατημασιές καὶ τὰ τραντάγματα τῶν τροχῶν στὶς πέτρες τοῦ καλντεριμιοῦ γινόντουσαν πυκνότερα, κάπου—κάπου ἀκουόντουσαν κουβέντες, χαιρετοῦρες κ' οἱ ἀνθρώπινες φωνές μαζί μὲ τὸ ἀπογευματινὸ φῶς τοῦ ἡλίου διάλυσαν σιγά—σιγά τὴν ὀμίχλη ποὺ πλάκωνε τὶς ψυχές μας. Στὸ κάτω—κάτω, κείνη ἡ γυναῖκα εἶταν γνωστὴ τοῦ Λάμπη, τοῦ μεγαλύτερου ἀπ' τοὺς τρεῖς μας, εἶχε σάρκες καὶ κόκκαλα, φοροῦσε ἀνθρώπινα ροῦχα, μιλοῦσε ἀνθρώπινη γλῶσσα ποὺ τὴν καταλαβαίναμε, τὸ σπίτι της εἶταν δὲν εἶταν διακόσια βήματα ἀπ' τὴ γειτονιά μας καὶ τοῦχανε σπάσει τρεῖς τουλάχιστο φορὲς τὰ τζάμια στὸν «πετροπόλεμο».

Ἀναθαρρέψαμε λοιπόν, κοιταχτήκαμε μὲ σημασία, συνεννοηθήκαμε, ξαναγυρίσαμε σιγανοπερπατώντας στὴν κουζίνα, μαζέψαμε σπασμένα κομμάτια ἀπὸ κεραμίδι, καὶ κρυμμένοι πίσω ἀπὸ τοὺς τοίχους τῆς κουζίνας, ἀρχίσαμε νὰ ρίχνουμε κάθε λίγο κι' ἀπὸ ἓνα, σημαδεύοντας τὴν πέτρινη γούρνα.

Εἶταν τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο νὰ μᾶς ἀνακαλύψει ἡ ξαφνιασμένη γυναῖκα. Ἡ κουζίνα εἶταν βυθισμένη στὸν ἥσιο κι' ὅλο τ' ἄλλο σπίτι καθὼς κ' ἡ αὐτὴ τσουρουφλιζόταν στὸν καφετῆρον ἥλιο ποὺ τὴν τύφλωνε. Ἐμεῖς ὅμως δὲν χάναμε τὴν πιὸ μικρὴ κίνησή της ἀπὸ τὰ θεωρεῖα μας καὶ σπάγαμε κέφι μὲ τὴ λαχτάρα της. Ἀρχὴ—ἀρχὴ κι' ὅταν ἔπεσε δίπλα της τὸ πρῶτο κεραμίδι, ἔστρεψε τὸ κεφάλι, κοίταξε πρὸς τὰ σπασμένα σάρκια κομμάτια του, ἔρριξε μιὰν ἀνήσυχη ματιὰ τριγύρω καὶ ξαναγύρισε ἡσυχασμένη στὸ πηγάδι. Μὲ τὸ δεύτερο κεραμίδι τρόμαξε, δὲν ἀποφάσισε ὅμως πῶς ἔπρεπε νὰ τὸ βάλει στὰ πόδια. Στὰ χάλιασμα φώλιαζαν κάργες, κικινέζια, νυχτερίδες... Καὶ δὲν τοῦδωσε σημασία. Ὡσπου νὰ πέσει τὸ τρίτο κεραμίδι ὅμως, γύρισε μιὰ—δύο φορὲς πρὸς τὸ μέρος τοῦ σπιτιοῦ, μισόκλεισε τὰ μάτια γιὰ νὰ προσέξει καλλίτερα τὸν ἥσιο ποῦμασταν κρυμμένοι κ' ἀφοῦ δὲν εἶδε τίποτε τὸ ὑποπτο, σούφρωσε τὰ χεῖλη κ' ἔπαψε πιά νὰ τὸ συλλογιέται. Κεῖνη τὴ στιγμὴ διάλεξε ὁ ζαβολιάρης Λάμπης νὰ σβουρῖξει τὸ τρίτο κεραμίδι ποὺ διάβηκε ψηλοκρεμαστὸ πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι της καὶ συντρίφτηκε στὸν ἀντικρυνὸ τοῖχο.

Ἡ γυναίκα τινάχτηκε ὀρθή, πλήρηξε καταγῆς κι' ἄρχισε νὰ κάνει ἀπανωτοὺς σταυροὺς δίχως νὰ πάψει νὰ κοιτάει πέρα δῶθε. Τέταρτο κεραμίδι, πολὺ κοντὰ της αὐτῆ τῆ φορὰ καὶ δίχως νὰ τὸ περιμένει, τὴν ἀποτρέλλανε. Ἀνέβασε μὲ τὸ ζερβὶ τὴ μακρὰ φοῦστα της ὡς τὸ γόνατο καὶ βγάζοντας ἀναρθρες κραυγὲς ὤρμησε τρέχοντας στὸ δρόμο καὶ χάθηκε δίχως νὰ στρέψει μήτε μιὰ φορὰ τὸ βλέμμα πρὸς τὰ πίσω.

Δὲν εἶπα λέξη στὸ σπῖτι, πρῶτα—πρῶτα γιατί δὲ μ' ἀφήνανε νὰ πηγαίνω σὲ κείνο τὸ ἐρείπιο ἀπὸ φόβο μὴ γκρεμίσει κανένας τοῖχος καὶ μὲ πλακώσει. Κ' ὕστερα, ποιὸς θὰ μὲ πῖστευε; Εἴταν τόσο ἀπίθανα ὅλ' αὐτὰ πού μήτε κι' ὁ ἴδιος εἴταν νὰ τὰ παραδεχθῶ γι' ἀληθινά. Καὶ θάμνεισκε σκοτεινὸ κι' ἀξειδιάλυτο μυστήριον γιὰ μένα τούτη ἡ ἱστορία ἂν δὲ φρόντιζε νὰ μὲ κατατοπίσει λίγες μέρες ὕστερότερα ὁ Λάμπης.

—Βασιλικὴ τὴ λὲν τὴ μάγισσα κ' εἶναι μαμὴ, ἄρχισε τὴ διήγησή του ὁ φιλαράκος μου. Λένε πὼς ἔχτος ἀπὸ γυναῖκες ξεγεννάει κι' ἀγελάδες κι' ἄλογα. Ὁ Βαγγέλης λέει πὼς ξεγέννησε καὶ τὴ γάτα τους, μὴν τὸν πιστεύεις ὅμως, αὐτὸς εἶναι ψευταρᾶς... Πουλᾶει βότανα καὶ μαντζούνια, κάνει καὶ μάγια—ἀπ' ὅλα ξέρει. Θυμᾶσαι τίς προάλλες πού ἀρρώστησε ὁ Μανιὸς καὶ δὲ μπόραγε νὰ κατούρησει; Εἴταν δουλειὰ τούτης τῆς μάγισσας πού παραξηγήθηκε μὲ τὴ μάνα του. Τὴν ἔπιασε ὅμως ἀπ' τίς κοισίδες ὁ πατέρας τοῦ Μανιοῦ κι' αὐτὴ εἶπε «ἡμαρτον» καὶ τοῦλυσε τὰ μάγια—τὴν ἴδια στιγμὴ κατούρησε ὁ Μανιὸς σὰν ἄλογο...

—Καὶ τί ἤθελε στὸ πηγάδι, ρὲ Λάμπη; ρώτησα ἐγὼ φοβισμένος ἀπ' τὰ τρομερὰ πού ἄκουα.

Κεῖνος φούσκουσε περήφανα τὸ στῆθος, χαμογέλασε καὶ συνέχισε:

—Ἡ κόρη της, τὸ Λενιώ, ἔτσι τήνε λένε, παντρεύτηκε μικρὴ—μικρὴ κ' ἔκανε τρία παιδιὰ, τὰ πρῶτα δυὸ μιὰ κι' ὄξω, τ' ἄλλο ὕστερ' ἀπὸ δέκα μῆνες. Ὁ ἄντρας της εἶναι Τουρκομερίτης κι' ἀγαπάει τὰ παιδιὰ. Ἦθελε ὅμως κ' ἡ μαμὴ παιδί μὲ τὸ γαμπρό της κ' ἐπειδὴ δὲν τόσπεργε ἡ κόρη της, ὅλημερίς καυγάδιζαν καὶ δέρνονταν. Γι' αὐτὸ ἤρθε κείνη τὴ μέρα στὸ πηγάδι καὶ παρακαλοῦσε τὴν Παναγιά νὰ στείλει φίδια νὰ τὴν πνίξουνε...

Ἔμεινα μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό.

Γίνονται λοιπὸν τόσο ἄσχημα τὰ πράματα στὸν κόσμον;

* *

Στὸ μεταξὺ ὁ πατέρας, ἔχοντας τὴν ἰδέα πὼς μὲ τὴν τίμια δουλειὰ του μποροῦσε νὰ ξανακάνει λεφτὰ, ἄρχισε ἐξαρχῆς, μὰ τώρα πιά χωρὶς κεφάλαιο καὶ σχεδὸν ἀχρηστευμένος ἀπ' τίς κακοτυχιὰς καὶ τὸ χρόνον.

Οἱ ντόπιοι ἄριοι μᾶς ἔβλεπαν μὲ μισὸ μάτι, σύμφωνα μὲ τίς θεωρίες τους ἡμεῖς εἴμασταν οἱ ὑπεύθυνοι πού ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τίς Σέρρες, ἀστείρευτη πηγὴ εὐκόλου πλουτισμοῦ γι' αὐτούς. Καὶ φταίγαμε ἀκόμα γιατί παλεύοντας νὰ ζήσουμε, ἀνακατευθήκαμε σὲ δουλειὰς πού τίς θαραοῦσαν μονοπωλιακὰ δικές τους. Ἡ πείνα κ' ἡ δυστυχία, παιδιὰ τοῦ πολέμου καὶ τίς συμφορᾶς, εἴταν κι' αὐτὲς δικό μας φταίξιμο—ἀκούστηκαν σοβαροὶ ἄνθρωποι νὰ γυρεύουν ἀπὸ τὸ Κράτος νὰ μᾶς ξαναστείλει στὴν «Τουρκιά» γιὰ νὰ σωθοῦν οἱ καλοὶ Ἕλληνες ἀπ' τὴν καταστροφὴ πού τοὺς ἀπειλοῦσε. Κι' ὅταν τὸ Κράτος ἀποφάσισε νὰ μᾶς ἀποκαταστήσει γεωργικά, μοιράζοντας τὰ τσιφλίκια τῶν ἀγάδων καὶ τῶν μπέηδων τῆς περιοχῆς, ξεσήκωσαν τὸν κόσμον ἀπ' τίς φωνὲς καὶ τίς διαμαρτυρίες τους.

Τρία χρόνια ὥστόσο, ὕστερ' ἀπ' τὸν ἐρχομὸ μας στὶς Σέρρες, μετακομίζαμε στὸ καινούργιο χωριὸ πού χτίστηκε στὸ ἄψω—σβῆσε ἀπ' τοὺς συμπατριῶτες τοῦ παλιοῦ θρακικοῦ χωριοῦ μας. Εἴμουνα στὴν ἡλικία πού δὲν ἔχει ἀπαιτήσεις ἀπ' τὴ ζωὴ, τὸ παιχνίδι εἴταν ἡ μεγαλύτερη καὶ πλουσιώτερη τροφή καὶ στὸ χωριὸ βρῆκα παιχνίδια καὶ χαρὲς πού μήτε νὰ τίς ὀνειρευθῶ μπορούσα στὴν πολιτεία.

Δὲ θ' ἀποφύγω τὸν πειρασμὸν νὰ εἰπῶ λίγα λόγια γιὰ τὴ ράτσα τῶν συμπατριωτῶν μου. Ἐξυπνοὶ κι' ἀφελεῖς μαζί, γεμᾶτοι θάρρος κι' ἀγάπη στὴ ζωὴ, γλεντζέδες καὶ καυτζήδες ταυτόχρονα, προοδευτικοὶ καὶ δουλευτάρηδες, ἀγαποῦσαν τὸ καλὸ καὶ προσαρμολίζονταν στὴν κάθε κατάσταση μ' ἐκπληκτικὴ γρηγοράδα, ἐπιδείχνοντας σπάνια ἀντοχὴ καὶ καρτερία. Πατριῶτες θερμοί, πρόθυμοι νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ πεθάνουν ὑπερασπίζοντας τὴ χώρα τους, περήφανοι κι' ἀγονάτιστοι σὲ κάθε τύραννο ἄλλὰ κ' εὐκολόπιστα θύματα τοῦ κάθε ἐπιτήδιου, ὅταν αὐτὸς ἀποφάσιζε νὰ τοὺς ἐξαπατήσει.

Ρίχτηκαν μὲ τὰ μούτρα στὴ δουλειά, πάλαιψαν μὲ τὴ γῆς πὺ εἶταν λίγη κ' ἔπρεπε ν' ἀποδώσει πολλὰ, δίχως σχεδὸν μέσα καλλιέργειας, δίχως χορήματα, δίχως καμμιάν ὑποστήριξη. Τὰ σπαρτὰ φώτρωναν ψήλωναν, τὰ στάχυα μέστωναν καὶ κυμάτιζαν περήφανα σὰ χρυσὴ θάλασσα στὸν ἀέρα, πρὶν ὅμως προλάβουμε νὰ τὰ θερίσουμε, πλημμύριζε κείνος ὁ ἀνάληγτος Στρουμῶνας καὶ τὰ ἔθαβε μέσα σὲ λίγες ὥρες κάτω ἀπὸ τὰ θολὰ νερά καὶ τὶς λάσπες του.

Κι' ὅμως, μ' ὄλη τὴν πίκρα καὶ τὴν κούραση, μ' ὄλες τὶς ἀπογοητεύσεις καὶ τὶς στενοχώριες, δὲν περνοῦσε βράδι χωρὶς ν' ἀνταμῶσουν συντροφίές—συντροφίές πότε στόνα σπίτι ἢ τὴν αὐλή, πότε στ' ἄλλο, διασκεδάζοντας μὲ τραγούδια, ἱστορίες καὶ πειράγματα, τὶς πλειότερες φορές δίχως κέρασμα, δίχως πιετό, ἢ συντροφιά γιὰ τὴ συντροφιά, ἢ παρέα γιὰ τὴν παρέα, καὶ δὲ διάβαινε Κυριακὴ πὺ νὰ μὴ γίνεῖ κ' ἓνας χορὸς στὴ μεγάλη πλατεῖα τοῦ χωριοῦ μὲ ζουρνάδες, κλαρίνα καὶ νταούλια.

Ὅσο γιὰ μᾶς τοὺς πιτσιρικάδες, δὲν ἀφήναμε παιγνίδι πὺ νὰ μὴν τὸ χαροῦμε ὅσο νὰ πέσει τὸ σκοτάδι καὶ νὰ μαζωχτοῦμε ὕστερα γύρω ἀπ' τοὺς μεγάλους, νὰ παρακολουθήσουμε τὶς ἱστορίες καὶ τὰ γλέντια τους.

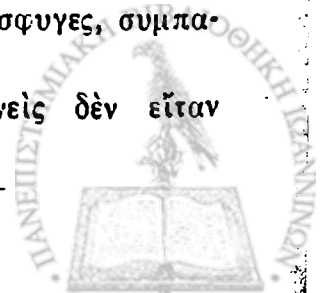
Τὸ χωριὸ πὺ τοῦδωσαν ἴδιον τὸ παλιὸ τῆς μακρυνῆς πατρίδας, προσθέτοντας κ' ἓνα «Νέος» μπροστά του, χτίστηκε πάνω σ' ἓνα γήλοφο, στὴν ἀρχὴ τοῦ σερραϊκοῦ κάμπου, μὲ σχέδιο πὺ τῷφτιαξαν ὑπάλληλοι τοῦ Ἐποικισμοῦ. Δρόμοι φαρδιοί, παράλληλοι κ' εὐθύγραμμοι, τὸ χώριζαν μὲ μεγάλα συμμετρικὰ τετράγωνα, σπίτια δεξιὰ καὶ ζερβά τους σκεπασμένα κιόλας μέσα σὲ λίγα χρόνια ἀπ' τὶς κορφές τῶν φουντουμένων δέντρων πὺ φυτέψαμε τὴν ἴδια στιγμὴ πὺ βάζαμε θεμέλια στὰ σπίτια, ὅλα σὲ γραμμὲς ἴσιες πλάι στὰ πεζοδρόμια, παρτέρια μὲ λουλούδια στὶς προσόψεις τῶν σπιτιῶν, παρουσίαζαν μιὰν ἑξαισια εἰκόνα στοὺς ἐπιβάτες τοῦ τραίνου πὺ περνοῦσε χίλια σχεδὸν μέτρα πλάι ἀπ' τὸ χωριό, πηγαινόντας γιὰ τὴ Δράμα.

Φτωχὰ στὶς ἀρχές τὰ σπίτια, χωριάτικα, δίχως κάγκελλα, ἄλλα φραγμένα μὲ φράχτες ἀπὸ καλάμια φερμένα ἀπὸ τὸ βάλτο, ἄλλα μὲ σκέτο ἀγκαθωτὸ συρματόπλεγμα, ὅλα ὅμως μὲ πολὺ γοῦστο καὶ πολιτισμὸ πὺ δὲν τὸν συναντοῦσες στὰ γειτονικὰ χωριά, προσφυγικὰ ἢ ντόπια, καινούργια ἢ παλιά.

Δὲν μπορούσαν νὰ προβλέψουν οἱ δύστυχοι συγχωριανοί μου πὺ ὕστερ' ἀπὸ λίγες δεκαριές χρόνια θὰ εἶταν ὑποχρεωμένοι νὰ τ' ἀφήσουν νὰ ρημάξουν γιὰ νὰ μεταστέψουν οἱ ἴδιοι στὶς γερμανικὲς φάμπρικες καὶ τὰ ὄρυχεῖα τοῦ Βελγίου, δίνοντας σάρκα καὶ ὀστᾶ στὶς ἐπαγγελίες τῶν τοτινῶν κυβερνητῶν τους πὺ ἔβλεπαν τὴ μετανάστευση σὰν «εὐλογία θεοῦ».

Στὸ κέντρο τοῦ γήλοφου καὶ στὴν ψηλότερη κορφὴ του ἀφέθηκε ἓνας μεγάλου χώρος γιὰ πλατεῖα ὅπου στήθηκε πρόχειρα μιὰ σανιδένια ἐκκλησιά. Ἐκεῖ στεγάστηκε προσωρινὰ καὶ τὸ σχολειό. Δίσκαλος καὶ δασάλα πρόσφυγες, συμπατριῶτες, ὅπως κι' ὁ πάπας κ' οἱ ψαλτάδες, ὅπως ὅλοι μας.

Μόνου χωροφύλακα δὲν εἶχαμε ποτὲ δικό μας, ἴσως γιὰτὶ κανεὶς δὲν εἶταν πλασμένος γι' αὐτὸ τὸ δύσκολο ἐπάγγελμα...

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

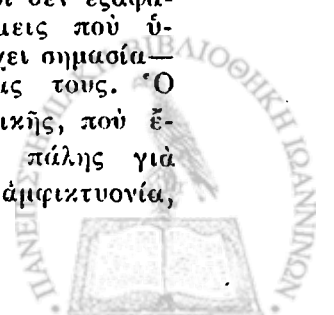
Η ΠΑΙΔΕΙΑ

Χωρίς αμφιβολία οί αποφάσεις πού έλαβε για την Παιδεία ή Κυβέρνησις του Κέντρου αποτελούν σοβαρά μέτρα αντιμετώπισεως του θέματος. Κι' είναι ασφαλώς μέγιστο τὸ θέμα τῆς Παιδείας, ἀπόδειξις πὼς καὶ τὰ δύο μεγάλα κόμματα τὸ προέταξαν στὶς ἐπαγγελίες τους καὶ κατὰ τὰς δύο περιόδους τῶν ἐκλογικῶν ἀγώνων. Ἀκριβῶς ὅμως γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὅλα ὅσα ἔγιναν τὸν τελευταῖο καιρὸ δὲν εἶναι παρὰ μόνον πρῶτες ἀπόπειρες ἐπιλύσεως του. Ἡ τομὴ πού χρειάζεται νὰ γίνῃ ἀπαιτεῖ βάθος γιὰτις κι' οἱ ἐπιπτώσεις πού ἔχει ἡ Παιδεία μέσα στὴν κοινωνικὴ συγκρότηση ἑνὸς ἔθνους εἶναι ἀποφασιστικὲς στὴν ἔκφραση τῆς φυσιογνωμίας του. Εἶναι καιρὸς πλέον νὰ γίνῃ συνείδησις καὶ στὴν κορυφὴ καὶ στὴ βάσι πὼς ὁ ρυθμὸς καὶ ὁ τρόπος τῆς παιδείας μας—στὴν εὐρύτατη μάλιστα ἔννοια τοῦ ὄρου—ἀντιστοιχεῖ σὲ δεδομένα παρωχημένων ἐποχῶν καὶ ἡ προσκόλλησις μας στὰ γνωστὰ μέσα ἀγωγῆς ἐγκυμονεῖ γιὰ τὸ ἔθνος μεγάλους κινδύνους. Ἐτσι ἂν οἱ ἐπαγγελίες μείνουν μόνον μὲ τὸ θεωρητικὸ τους περίβλημα καὶ δὲν μεταφραστοῦν σὲ ἔργο καὶ πρᾶξι, τὰ περιθώρια πού μᾶς ἀπομένουν γιὰ τὴν ἀναγκαῖα σύγχρονη ἔκφραση τῆς ζωῆς μας—πού ἔχει μάλιστα ἐνταχθῆ σὲ εὐρύτερα πλαίσια—εἶναι ἐλάχιστα. Τὸ δίλημμα δηλαδὴ μπροστὰ στὸ ὁποῖο βρισκόμαστε εἶναι τραγικόν: Ἡ θὰ ἀποδυθοῦμε σὲ ἀγῶνα δρόμου—καθυστερήσαμε ἤδη θανάσιμα—γιὰ νὰ πλησιάσουμε τοῦλάχιστο τὰ ἐπίπεδα τῶν χωρῶν μὲ τὶς ὁποῖες συνδέσαμε τὴ μοῖρα μας, μέσῳ μιᾶς μορφῆς Παιδείας πού νὰ στηρίζεται στὴν παράδοσί μας ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι σὲ θέσι νὰ προσαρμόζεται στὶς παροῦσες συνθήκες καὶ νὰ ὑπομοιῶνῃ τὰ σύγχρονα ἀγαθὰ, ἐπ' ὠφελεία τοῦ συνόλου τῆς Κοινωνίας, ἢ θὰ αὐτοχειριασθοῦμε μένοντες προσκολλημένοι στὶς ἀρτηριοσκληρωτικὲς πλευρὲς τῆς παραδόσεως, αὐτὲς πού βρίσκονται σήμερα σὲ πλήρη ἀδυναμία νὰ ὑπηρετήσουν τὸ λαὸ καὶ τὸ ἔθνος. Τὰ μηνύματα τῶν τελευταίων καιρῶν φαίνεται νὰ εἶναι ἐλπιδοφόρα. Ἄς ἐλπίσουμε πὼς πρόκειται γιὰ στιγμὲς πού κρύβουν οὐσιαστικὸ περιεχόμενον κι' ὄχι γιὰ ἀπλᾶ ἐπιχρίσματα προθέσεων. Ὑπ' αὐτὸ τὸ πρίσμα ἀντικρῶνουμε τὰ μέτρα γιὰ τὴν Παιδεία. Σὺν μιᾷ δηλαδὴ καλῇ στοιχειώδη ὑποδομῇ πάνω στὴν ὁποία θὰ στηριχθοῦν οἱ γενναῖες ἀποφάσεις πού περιμένουμε.

Η ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ KENNEDY

Ἡ δολοφονία τοῦ Τζὼν Κέννεντυ, πού ἔγινε στὴν πὸ κρίσιμη περίοδο γιὰ μιὰ καινούργια ἐποχὴ τῆς ἀνθρωπότητας, δείχνει καθαρὰ τὸν μεγάλο κίνδυνον πού παρμονεῖ τὰ πρῶτα θαρραλέα βήματα στὸ δρόμον πρὸς τὴν εἰρήνην. Ὁ ἡγέτης αὐτῆς τῆς μεγάλης χώρας χρειάσθηκε νὰ θυσιάσῃ, κατὰ τὸν εἰδεχθέντερον τρόπον, γιὰ νὰ νοιώσουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι δὲν ἀρροῦν μονάχα οἱ ἐπιτεῦξεις τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης, γιὰ τὴν κατοχύρωση τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας καὶ τῆς ζωῆς στὸν ἐκπληκτικόν

τοῦτον αἰῶνα. Κι' ἀπ' αὐτὸ τὸ φοβερὸ ἔγκλημα τῆς ἱστορίας στὰ χρόνια μας, ἀναπηδαίει—χωρὶς νὰ συγχωρεῖται καμμιά παραίτηση—μιὰ τρομερὴ ἀλήθεια: ἡ πολυπόθητη εἰρήνευση—ἢ ἀναμενόμενη ἀναίμακτη ἀμφικτυονία τῶν λαῶν δὲν θὰ ἔρθῃ, ἂν οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔξαφάνισουν πρῶτα τὶς σκοτεινὲς δυνάμεις πού ὑπάγουν—φανερά ἢ κρυφά, δὲν ἔχει σημασίαν—μέσα στοὺς κόλπους τῆς κοινωνίας τους. Ὁ ἀείμνηστος Πρόεδρος τῆς Ἀμερικῆς, πού ἔγινε τώρα Μάρτυρ στὸ βωμὸ τῆς πάλης γιὰ μιὰν ἀναγκαῖα ὅσο καὶ ἡ ἀναπνοὴ ἀμφικτυονία,

πρέπει να σταθεί όρθος στην πορεία όλων των ανθρώπων. Μονάχα ή εξανθρώπιση των τεράστιων δυνάμεων, που έλέγχει σήμερα ο άσχημος άνθρωπος τούτου του πλανήτη, θ' ανοίξει την καινούργια ζωή, που συντίθεται απ' τα όραματα, απ' τις στάχτες, απ' τα εκατομμύρια των νεκρών κι' απ' τις προσδοκίες των ζωντανών. Ο Τζων Κέννεντυ θέλησε να ριχτεί αυτή ή μεγάλη γέφυρα για την καινούργια έποχή. Η μεγάλη χώρα της υπερατλαντικής Δημοκρατίας, τώρα, πρέπει να την θεμελιώσει. Γιατί οι λαοί, που περιμένουν, είναι πολλοί.

Δ. Κ.

ΤΟ ΝΟΜΠΕΛ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δέν είναι χωρίς αντίρρήσεις (ώς προς την αξία και το πολυσήμαντον της προσφοράς) ή προτίμησιν του κ. Γ. Σεφέρη για την άπομονή της όφειλόμενης τιμής του Νόμπελ στα Νεοελληνικά Γράμματα. Βέβαια, δέν άρνούμαστε την άγλαϊσμένη μορφή, την ωραιότητα—έστω και την έγχεφαλιζή—των χρυσταλλωμένων είζόνων και την στίλβη των άρχαίων ύπουνήσεων στην ποίηση του κ. Σεφέρη, αλλά, όμως, πιστεύομε πως, χωρίς την άνάσα και τον ιδρώτα των σύγχρονων Έλλήνων, ή σύνθεση αυτή μένει περισσότερο ένας παγωμένος λειμώνας—μιάν άπολιθωμένη (τέλος πάντων) σκηνογραφία. Στα τελευταία πενήντα χρόνια και, πιο έντονα, στην μεταπολεμική περίοδο, υπάρχουν έργα Νεοελλήνων, που δέν έδραιώνουν αυτήν την έπιλογή—την τόσο καθυστερημένη μάλιστα—της Σουηδικής Ακαδημίας, (δέν άναφερόμαστε σέ ξένους όπως ο Σάρτρ, ο Νερούντα). Τιμή όφειλόμενη που άντανακλά και στους άλλους Έλληνες, ή βράβευση του κ. Σεφέρη, μάς ύποχρεώνει—σάν Έλληνες και διανοούμενους—να συγχαρούμε την Σουηδική Ακαδημία. Όμως, μονάχα ως προς αυτό.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΤΑ ΑΓΑΘΟΕΡΓΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

Συνεχίζοντας μιá φιλόμουση παράδοση, ή Μητρόπολις Ίωαννίνων, μιá παράδοση που τόσο λάμπρυνε την Νεώτερην Ίστορία μας, εύτύχισε να έγκαινιάσει και φέτος δύο νέα Δημοτικά Σχολεία («Πανλίδειος Σχολή» και «Β' Έλισσαβέτειον»). Στην έποχή μας, που το κράτος έρχεται να καλύψει όλη την δημόσια ζωή—πράγμα που θα έπρεπε να είχε γίνει εδώ και πολλές δεκαετίες—, ή συμπλήρωση της ανεπάρκειάς του στην εκπαίδευση συνιστά την ύψιστην ύπηρεσία. Κι' ή Έφοροεπιτροπεία των Αγαθοεργών Καταστημάτων Ίωαννίνων, κρατώντας την αϊγλή και την ιερότητα ενός Θεσμού απ' τα μεγάλα χρόνια της Μητροπόλεως Ίωαννίνων στα χρόνια της δουλείας του Γένους, με πράξεις σάν αυτές, δίνει μιá φωτεινή παρουσία που τιμάει και την

Μητρόπολη και που αξιοποιεί την Μεγάλη Κληροδοσία των Ευσεργετών. Κάποτε (δηλ. πριν άτονίσουν οι δυνατότητες και πριν σβήσουν οι νέοι χρόνοι την ώραία και συγκινητική τούτη παράδοση) θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα και για την έπίσημη διατήρηση, ως αναπαλλοτριώτου Θεσμού, αυτής της παράδοσης. Είναι κάτι πολύ, κάτι ούσιαστικό απ' την έθνική μας ύπόσταση, που δέν πρέπει να χαθεί.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΤΟ Κ.Θ.Β.Ε. ΚΑΙ Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ

Παρά τις αντίρρήσεις (οι περισσότερες κάπως βάσιμες) για το ξεκίνημα, εδώ και 2—3 χρόνια, του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, φαίνεται πως, όχι μονάχα, ή δεύτερη αυτή Κρατική Σκηνή, πέτυχε να δημιουργήσει θετικές βάσεις για μιá πλατειά θεατρική άγωγή στη Θεσσαλονίκη, αλλά και να καθιερώσει ένα διαλεχτό δραματολόγιο, προσαρμοσμένο στις άνάγκες και στις άπαιτήσεις ενός προηγμένου έλληνικού ζοιού. Έτσι, ο κ. Σωκρ. Καραντινός που αναλίσζεται, έπί τόσα χρόνια, στην διαζονία της Νέας Έλληνικής Σκηνής, δικαιώνεται ως Γεν. Δντής το ίδιο όπως δικαιώθηκε και ως Σκηνοθέτης και ως θεατρικός Διδάσκαλος στην πνευματική μας ζωή. Ξεκινάμε απ' τα έργα που ανεβάστηκαν (ένα σοβαρό ποσοστό Έλλήνων συγγραφέων), απ' την έπιμέλεια στην σκηνοθεσία κι' απ' την συγκρότηση ενός πράγματι έλλεκτου θιάσου, που έχει σήμερα στο ενεργητικό του το Κ.Θ.Β.Ε. Και, με βάση όλ' αυτά, πιστεύω πως δικαιούμαστε να έλπίζουμε πως, πολύ σύντομα, το Κ.Θ.Β.Ε. θα δυνηθεί απ' ενός να καλύψει το μεγάλο κενό για την άνάδειξη Έλληνικού Θεάτρου και, απ' έτέρον, να βάλει όρθος σωστής πορείας για το Έθνικό Θέατρο. Η παραπάνω διαπίστωση, έχω την γνώμη, πως έπιβάλλει να δημιουργήσει, το Κράτος, τρία-τέσσερα άκόμα Κρατικά Θέατρα, στις κεντρικότερες πνευματικές έστίες της χώρας μας, ώστε να έπιτύχουμε κάποια βασική ολοκλήρωση υπεύθυνης θεατρικής παρουσίας που να καλύπτει (στοιχειωδώς μονάχα) τα σημαντικότερα παρχιακά κέντρα.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η ΗΠΕΙΡΟΣ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

Με την εύκαιρία του 13ου Έθνικού Συνεδρίου των Ηπειρωτών της Αμερικής, που έγινε στην Αμερική το περασμένο καλοκαίρι, ο συνδιευθυντής της «Η. Ε.» κ. Μ. Μάνος, ο όποιος έχει στη Νέα Υόρκη το πρακτορείον Hellenic cultural and Publishing center, όργάνωσε ένα θαυμάσιο πρόγραμμα πνευματικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων. Έτσι και το Συνέδριο αυτό πήρε κι' ένα ούσιαστικότερο περιεχόμενο και οι έν Αμερική Ηπειρώτες είχαν την ευ

καιρία να επικοινωνήσουν (κάπως αληθινότερα) με τις πατρογονικές τους ρίζες. Αναδημοσιεύουμε παρακάτω ενδιαφέρουσα απόσπασμα απόνα σχετικό άρθρο του κ. Μιχ. Μάνου που καταχώρισε στο «ΦΑΝΟ» (εφημερίδα των υποδήμων μας στην Αμερική) της Ν. Υόρκης:

«Μεγάλο, πολυσύνθετο και μοναδικό για την ομογένεια Αμερικής πνευματικό γεγονός της σεζόν αυτής ήταν, χωρίς καμιά αμφιβολία, η Μουσικοφιλολογική Βραδιά με την πενθήμερη Έκθεσι Ηπειρωτικού Βιβλίου, Αγιογραφίας και Λαϊκής Τέχνης, που οργανώθηκε στην πόλη μας από τις 3 μέχρι και 8 Ιουλίου, με την ευκαιρία του 13ου Εθνικού Συνεδρίου των Ηπειρωτών Αμερικής.

Οι πνευματικές αυτές εκδηλώσεις άρχισαν μ' ένα «ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ», ένα γοερό και λυτρωτικό του νόστου μας ταξίδι, πλαισιωμένο από μουσική υπόκρουση Ηπειρωτικών μοτίβων, απαγγελίες κι' ένα τρίπτυχο όμιλων: α) Το Εθνικό μας πρόβλημα, β) Η πνευματική ζωή του τόπου μας και γ) Οι νέοι ορίζοντες γύρω την Ηπειρο.

Ξεναγοί—όμιλητές στα αντίστοιχα θέματα ήταν κατά σειράν ο γράφων, ο καθηγ. ζ. Φίλ. Έμμανουήλ και ο Πρόξενος κ. Γιώργος Χριστογιάννης, ενώ Δις Θάλεια Μάνου εκάλυψε επιτυχώς τα ενδιαμέσα με απαγγελίες σε μια από τις οποίες ο κ. Μανώλης Διαμαντής έδωσε τον ήρωικό τόνο της όμιλίας που ακολούθησε.

Η όλη εκδήλωση, οργανωμένη αριστερά από το HELLENIC CULTURAL AND PUBLISHING CENSER, ήταν μια ανώτερης ύψους πνευματική προβολή της Ηπείρου με τη μακροαίωνα ιστορία της, με τους ανεκπλήρωτους πόθους της, την προσφορά της προς το Έθνος, και τις φυσικές της ομορφιές, που προσελκύουν όλο και περισσότερο το τουριστικό ρεύμα της εποχής.

Την ίδια βραδιά, στο BILMORE HOTEL της Νέας Υόρκης, κι' αφού τεματίστηκε με αφάνταστη επιτυχία το «ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ», έγιναν τα εγκαίνια της 5ήμερης Έκθεσεως Ηπειρωτικού Βιβλίου, Αγιογραφίας και έργων τοπικής Λαϊκής Τέχνης.

Η Έκθεσις Βιβλίου, όπου εξετέθησαν έργα 125 και πλέον Ηπειρωτών συγγραφέων, ήταν πνευματική προσφορά της «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ» των Ιωαννίνων—ή δεύτερη από της αποδημίας του γράφοντος την στήλην αυτήν ίδρυτού της και συνδιευθυντού—προς τον απόδημο Ηπειρωτικό κόσμο και το Εθνικό του Συνέδριο, αυτή δε ή προσφορά εκτιμήθηκε πλήρως κι' από όλους.

Το τμήμα της Αγιογραφίας καλύφθηκε από έργα άριστης βυζαντινής Τέχνης του μοναχικού Ηπειρώτου Αγιογράφου κ. Κων. Γιούση ενώ τα είδη άσημουργίας, ξυλογλυπτικής, ύφαντουργίας κλπ. ήσαν προσφοραί διαφόρων Ηπειρωτών.

Μια πρόσφατη εγκύκλιος του έδω Γενικού Προξενείου μας, καλεί όλους τους Έλληνες και τους Ελληνικής καταγωγής επιστήμονας και τεχνικούς να δώσουν σ' αυτό τα στοιχεία της ειδικότητός των, ώστε να χρησιμοποιηθούν εν καιρώ υπό της Ελληνικής πατρίδος εις ιδρύματα και Έργα που προγραμματίσθηκαν με την είσοδο της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Αγορά. Έτσι σχηματίζεται σιγά-σιγά ένα πολύτιμο Μητρώον των Ελληνικών αξιών, που αποτελούν την «άποδημη σκέψη, το απόδημο δυναμικό της Ελλάδος μας».

Η στήλη αυτή θα ηύχεται ν' αρχίση παράλληλα και ή συμπλήρωση του Μητρώου των άλλων—και είναι τόσο πολλοί—λογίων και καλλιτεχνών, όλων δηλ. των πνευματικών μας ανθρώπων που ζούν έξω των συνόρων της Ελληνικής πατρίδος.

Γεγονός μουσικό και καλλιτεχνικό θεωρήθηκαν για την πόλη αυτή και, σαν τέτοιο, απέσπασαν τις πιο ευνοϊκές κρίσεις, ακόμη και του NEW YORK TIMES, οι 2 υπαίθριες Συναυλιές της Συμφωνικής Ορχήστρας που δόθηκαν στις 24 Ιουνίου και 8 Ιουλίου έ. έ. στο Ρίβερσάϊν Πάρκ υπό την διεύθυνσιν της μόνης εν Αμερική CONDUCTOR γυναικός κ. Φρειδερίκης συζύγου του γνωστού ομογενοῦς λογίου και συνεργάτου του «Φανού» κ. Πέτρου Πειρίδου.

ΔΕΥΤΕΡΟΛΟΓΙΑ

Ἀγαπητέ κ. Διευθυντά της «Ἠπ. Ἐστίας»,

Ἀπαντώντας στήν ἀπό 15—9—1963 ἐπιστολή τοῦ κ. Γιάννη Νικολαΐδη, τῆ δημοσιευμένη στήν «Ἠπ. Ἐστία» (τ. 136—137, σ. 682—683), σᾶς παρακαλῶ νά καταχωρίσετε στίς στήλες τοῦ περιοδικοῦ μας τὰ παρακάτω:

Τόν ἀγαπητό κ. Νικ., μέ τόν ὁποῖο δώδεκα σχεδόν χρόνια συνεργαζόμαστε στήν «Ἠπ. Ἐστία», τόν περίμενα πιό θαρραλέο στήν περίπτωσή μου. Νάχη δηλαδή τό σθένος νά διαχωρίση τῆ θέση του ἀπό τό σημερινό Διοικ. Συμβούλιο τῆς Ε.Η.Μ., στό ὁποῖο καταλόγισα τήν εὐθύνη, ὅτι μοῦ ἔκρυψε τήν ἀλήθεια σχετικά μέ τήν τύχη τῆς «Ἀντρομάχης» μου στό Ἐθν. Θέατρο. Τούλάχιστο περίμενα νά δηλώση δημοσίᾳ, ὅτι «κακῶς τόν ἀνακατεῦει στή συζήτηση ὁ κ. Φρόντζος», πρᾶγμα πού ἔκαμε (ὁ κ. Νικ.) στήν κατ' ἰδίαν συζήτηση, πού εἶχαμε τό περασμένο καλοκαίρι στή Γραφεῖα τῆς «Ἠπ. Ἐστίας». Γιατί—καθῶς λέγει καί στήν ἀπό 15)9)63 ἐπιστολή του—δέν ἦταν δυνατόν νά διαλέξῃ αὐτόν ὁ κ. Δ. Ροντήρης, γιά νά τοῦ ἐκφράση τίς ἐπιφυλάξεις του

για τη θεατρικότητα της «Αντρομάχης» μου. Αν σ' αυτά πρόσθετε ο κ. Νικ. τη δήλωση, ότι δεν είναι αυτός, που πληροφορήσε τον κ. Φρόντζο για τη δήθεν δυσμενή προκατάληψη εις βάρος μου του κ. Ροντήρη, θα ήμουν υποχρεωμένος να τον θεωρήσω άμοιρο ειθίμης και θα άνασκαίριζα την περικοπή του άρθρου μου, όπου τον κατηγορούσα για ψευδολογία. Άλλά ο κ. Νικ. ήθελε καλά και σέβει να σονή έξυπνητικός, να βάλη δηλαδή τη σανίδα, όπου θα πατούσαν οι άλλοι, για να άπεκρούσουν τον έλεγχό μου. Είχαν στριμωχτή, τα γεγονότα δέν τους έδιναν έπιχειρήματα και ο κ. Νικ. τους παρείχε (κατά την κρίση των) την εικάστια να άρπαχτούν από κάπου, για να άποσεισούν τις ειθίμες, που τους καταλόγισα. Και αυτή η εικάστια ήταν ο μύθος, ότι τάχα ο κ. Ροντήρης το Δεκέμβρη του 1960 «είχε διατυπώσει επιφυλάξεις...» για τη θεατρική απόδοση της μετέφρασής μου... Γνωρίζετε, κ. Διαθηντά, κατά πρόσκληση τίνος ήρθα τότε στα Γιάννινα, για να δείξω στον κ. Ροντήρη τα χειρόγραφα της «Αντρομάχης». Το γιατί ο κ. Ροντήρης άρνήθηκε να διαβάση, έστω και περικοπή των, το έχω ήδη εξηγήσει στο άρθρο μου «Αντρομάχη... Περιπέτεια» (βλ. «Ηπ. Έστ.», τεύχ. 135, σ. 558—560).

Έπαναλαμβάνω τη δήλωση, ότι οίδεποτε παράδωκα τα χειρόγραφα μου στον κ. Ροντήρη ή σ' άλλον κανένα. Δέν επιτρέπω σε κανένα να άρριβάλλη για τη συλλήθειά μου. Έπομένως έχω το δικαίωμα να θεωρώ διαστρεφά της αλήθειας όποιον βεβαιώνει πράγμα άνιπαρκτο, ότι δηλαδή ο κ. Ροντήρης διάβασε τα χειρόγραφα μου και διατύπωσε επιφυλάξεις για τη θεατρική αξία της έργασίας μου. Άλλά θα ήθελα να ρωτήσω τον κ. Νικ.: Αν πραγματικά έκαρτέστηκε με δυσμενεία για τη μετάφρασή μου ο κ. Ροντήρης σε συγκέντρωση άκατάλληλη (δηλ. σε συμπόσιο, από το οποίο άπουσίαζε ο κρινόμενος), πώς ο κ. Φρόντζος δέν επικαλείται τη μαρτυρία του κ. Ροντήρη άπ' ειθίμης, αλλά την προβάλλει διά μέσου των χειλέων του κ. Νικολαΐδη; Έκείνο το «...γνωρίζει ο κ. Νικ...όπως γνωρίζει επίσης...» από το κείμενο του κ. Φρόντζου δείχνει -μονονοιχί σονήν άφιέν- ότι το μύθο περί δυσμενούς κρίσεως του κ. Ροντήρη τον μετέδωσε σ' αυτόν ο κ. Νικολαΐδης. Άλλώς πώς θα διάλεγε μάρτυρα τον κ. Νικολαΐδη διό φρε;

Για να σονή, πόσο δίκιο έχω να θεωρώ έσειρήμα εκ των ιστέρων, για να καλλιφθή ο κ. Πρόεδρος της Ε.Η.Μ. και το Συμβούλιό Του για τον έμπαιτρό, που μου έκαμεν στην υπόθεση της «Αντρομάχης» μου, την προσοχή στο περιστατικό Ροντήρη (έτος 1960), έρωτέ τον κ. Νικολ.: Ποιά σκοπιμότητα και ποιά επικαιρότητα έξυπηρετεί η επανάλυση του υαΐδους αι του άκόμα και σήμερα, όσοι μπορούσε κάλλιστα η Ε.Η.Μ. διά του άξιότιμου Προέδρου της να μου δηλώση το Μάρτη έ.έ. όταν ζήτησα τη συμπάρουστασή της: «Αυτοίρεθα κ. Παπαγεωργίου, αλλά δέν μπορούμε να καταρρίνωμε το κίρος μας υποστηρίζοντας ένα έργο, του ο κ. Ροντήρης έκρινε έλαττεματικό...» Ο μύθος Ροντήρη είναι άνωστος το Μάρτη του 1963 και έμφανίζεται τον Άπριλη του 1963, όταν χρειάστηκε να καλλψη την καλινωδία της Ε.Η.Μ. Δέν χρειάζονται περισσότερα. Ο υών υοείτα!.

Όσο για τον κ. Νικ.—και όποιον άλλον κρίβεται πίσω του—ένα έχω να είπω: Ότι έπομίζονται μεγάλη κνειματική εΐθιμη βάζοντας στο στόμα του κ. Δημ. Ροντήρη λόγια, που οίδεποτε ήταν δυνατό να ειπή για έργο, που δέν είχε διαβάσει. Άλλως τε το κείμενο της έργασίας μου έχει δοθή στη δημοσιότητα (βλ. «Ηπ. Έστια», τεύχ. 136—137, σ. 565—604) και ο καθένας μπορεί να κρίνη, άν έχει θεατρικότητα... Θα παρακληθώ και ο κ. Ροντήρης να μαρτυρήση σχετικώς και τότε ο κ. Νικ., για να καλλιφθή, ίσως να καταλογίση και σ' εκείνον άμνηστία.

Φιλικάστα

ΑΡΤΑ, Νέβριος 1963

Γ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Γιάννινα Άχίος 1963

Άγαλητή «Ηπειρωτική Έστια»,

Κάνει μεγάλο σφάλμα ο κ. Παπαγεωργίου, με το να σντηρίζη μια προσωπική έπιθεσι. Βρίσκειται, βέβαια, σε άδυσκόλη θέσι, γιατί τα ποίηματα των διαγεγέθεν, αλλά αυτό δέν δικαιολογεί την παρακλίση των γεγονότων. Είπα έτοιμάσει μαζοροσελέστατη άπάντησι στη «δευτερολογία» του—γνώσκει μάλιστα και το παρεστρωμένο της και ο ίδιος—αλλά σνέφθηρα πώς δέν μου επιτρέπεται να ταλαλαφούμε τους άναγνώστες του προσωπικού, για και υπάσχει ο κίνδυνος σντηρίσεως της σνλητήσεως. Γι' αυτό άποστρα ο' αυτά τα ελάτιστα κι' άφήνω στον κ. Παπαγεωργίου τον τελευταίο λόγο. Προσωπικά έπικαλοστοι τη μαρτυρία των κ.κ. Δημ. Κόσκινος και Άρ. Γεωργιουκό σχετικά με την αλήθεια των

επιχειρημάτων μου που καταρρίπτον τη θέση του ότι ο «μύθος Ροντήρη» ήταν άγνωστος το Μάρτη του 1963 και έφενερέθηκε τον 'Απρίλη κλπ.» και παρακαλώ τον κ. Παπαγεωργίου να ζητήσει και την άποψη του κ. Ροντήρη, την οποία εύχαριστώ θά άποδεχθώ.

Με αγάπη
ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

Ο ΚΩΣΤΑΣ ΑΘ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Η σημείωση της «Ηπειρωτικής Έστιας», κάτω από νεκρολογία του κ Σπύρου Μουσελίου (τεύχος Ιουνίου, για την Θεσπρωτή λογοτέχνη, συγγραφέα, δημοσιογράφο και λαογράφο Κώστα 'Αθ. Μιχαηλίδη—εγγενικά έκφρασι τιμής για παλαιό φίλο και συνεργάτη της έκλεκτο—ύποχρεώνει σε συμμετοχή τους όποιους μπορούν να προσφέρουν λίγα λουλούδια στη μνήμη της μεγάλης φροσιγνωμίας που έφρασε. Ένας ολιγόχρονος στενός φιλικός δεσμός, κρηώς όμως ή άμεση έπαφή με όλο ή σχεδόν το έργο του έκλιπόντος, δίνει ίσως κάποιο δικαίωμα στον συντάκτη του σημειώματος αυτού για μιá προσφορά στη μνήμη του.

Αν πρέπει να χαρακτηριστεί μονολεκτικά ο Μιχαηλίδης, ο μόνος χαρακτηρισμός που του ταιριάζει είναι: «ο πικραμένος», μιá και στη ζωή του συνάντησε τόσι. πολλά, τόσο συντηρατικά και άπελπιστικά αντίξια, παρά το ρόδινο γλυκοχάραμά της, ώστε να άπορή κανένα πώς κράτησε και δέν άναστεναι πιά γρήγορα στο βάρος τους.

Είχε την τύχη να έχη ένα λεβέντη πατέρα, άρχοντα στους τρόπους και την ψυχή. από τους παληούς εκείνους άγωνιστές του Έθνους, που το «τζάκι» τους—περιώνυμο ήταν του Μιχαηλίδη—προωρρίζονταν να καιη όλημερίς γά να δέχεται φίλους, όδοιπόρους ή άποδιωγμένους και κνηνημένους του Τουρκου ή της ατώχειας 'Ο Ξένιος Δίας συνέχιζε τη μακροσίωνη 'Ηπειρωτική παράδοσί του και στην ψηλότερη κορφή του 'Αι—Βλάση 'Ο πατέρας εκείνος μεταβίβασε την άρχοντιά και τη μεγαλωσύνη της ψυχής του στο γιό του και θέλησε να τού δώσει έφόδια με μιá άρτια πνευματική κατάρτιση. Τis σπουδές του—στις όποιες ή ιδιοφάνια του εξέπληξε συμμαθητές και δασκάλους—ήρθε να διακόψη ο θάνατος του πατέρα του. Κι' όχι μόνον αυτός αλλά και τους πνευματικούς δεσμούς του με τους κορυφαίους λογοτέχνες της έποχής, που είχε την τύχη να συνδεθίη και να καθοδηγηθίη από πρώτα λογοτεχνικά του βήματα. 'Ο Παλαμής, ο Σικελιανός και, ιδιαίτερα ο Ξερόπουλος ήταν οι μεγάλοι πνευματικοί του φίλοι. Στις πνευματικές τους πανδαισίες ο Μιχαηλίδης γινόταν δεκτός με άγάπη πολλή για να μεταφέρη παράλληλα εκεί, σαν καλλιεργημένος φορέας, τις άνησυχίες και τα προβλήματα της νέας γενιάς της έποχής του.

Από τότε άρθρογραφούσε στις μεγάλες εφημερίδες της έποχής, αλλά τα πύρινα και θαρραλά άρθρα του τον κατέστησαν μισητό στους πο-

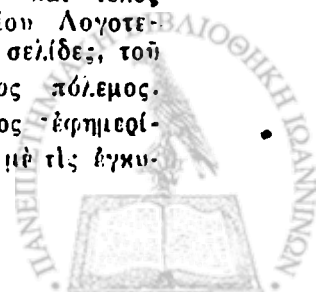
λιτικούς αντιπάλους. Για το λόγο αυτό κοίθησε ύπερόβιος Ξενητεύτηκε ύποχρωστικά για χρόνια, συντηρούμενος από φίλους. Έτσι όμως είδε και γνώρισε τις περισσότερες χώρες της Ενώπης, πλουτίζοντας σε γνώση και πείρα Έκτός από άλλα πνευματικά ενδιαφέροντα, είδε αρίστες λαϊκές στην Ισπανία, άκουσε όξύφωνους λαρηνγνόδους Τυρολέζους και κάθε είδος φοκλορικών εκδηλώσεων της Ενώπης μέσα στην πηγή τους για να καταλήξη στο δόγμα ότι τίποτε δέν μπορεί να ύποσκελίση τις άμάλθειες λαογραφικές πηγές του Λαού μας. Γυρίζοντας έζησε λίγα χρόνια ήρεμίας και παραγωγής, για να μεσολαβήσουν έθνικοί άγώνες αλλά και νέοι διωγμοί, που είχαν φθοροποιές για την νελικάτη ύγεια του συνέπειες, α' όλη την ταραγμένη δεκαετία του 1940 50.

Στά λίγα χρόνια γαλήνης δημιούργησε ένα όγκωδέσιαιο έργο, που έχει την τραγική τύχη να κείνη άνέκδοτο κατά το μεγαλύτερο ποσοστό του. Μνημόνεος λόγος είναι τα μεσολαβήσαντα γεγονότα και ή έλλειψη πόρων. βιασικά όμως τó ότι ο Μιχαηλίδης δέν είχε τις ικανότητες να «πλασάσεται».

Οι χιλιάδες σελίδες που συνέγραψε—κιτρινοσμένα τώρα χειρόγραφα κάπου ανάμεσα στις χιλιάδες τόμων των άκριβαγαπημένων του βιβλίων—περιλαμβάνουν:

Φιλοσοφικές διατριβές: όπως «Προσορισμός του Άνθρώπου», «Έλευθερία», «Αλήθεια», «'Ηθική», «Zuicismus-Occultivismus», «Αιμομξία», «Έφταδική Δοξασία», «Μπροστά στην Αιωνιότητα» κ. ά. Διηγήματα: «'Ουσιατισμοί», «'Η συγγνώμη», «Λιχνίσματα». Παράξενα διηγήματα: «'Ελδοράδο», κ. ά. 'Ιστορικά: «'Ιστορικά Φέψαλα», «Δωδώνη», Χρονικό της 'Ηπειρου», «Πάργα» (στη δεύτερη έκδοση του όποιου, με πατρική στοργή, συλλέγει και παραθέτει πλοσιωτάτη βιβλιογραφία, άνω των 300 εκδόσεων, έξαντιλώντας το θέμα και ολοκληρώνοντας ένα κομψότεζνημα που δέν μπόρεσε δυστυχώς να χαρή), και άλλα.

Λαογραφικά: «Παροιμίες του Λαού μας», «'Ιστορίες και παραδόσεις» καθώς επίσης πολυσέλιδες λαογραφικές συλλογές, που περιλαμβάνουν πληθώρα δημοτικών τραγουδιών, ήθη και έθια κλπ. κλπ. Διάφορα: «'Ασμα ήσμάτων», «'Αι Παιδικά Βιβλιοθήκαι», «Περσική Γραμματολογία», «'Ασιατικά ροδόφυλλα», «'Η άλληλογραφία μου με τον Τέλλον Άργα» και τέλος «Τα Άριστουργήματα της Παγκοσμίου Λογοτεχνίας», πόνημα όγκώδες από 800 σελίδες, του όποιου την έκδοσι άνέκοψε ο δεύτερος πόλεμος. Διεύθυνε ή συνεργάστηκε με πλθθος έφημερίδων και περιοδικών. Συνεργάστηκε με τις έγκυ-

κλοπαίδειες «Ἡλιος», «Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια» κ. ἄ. Τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» διετέλεσε φίλος ἐκλεκτός, συνεργάτης καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος ἐπὶ σειρᾶν ἐτῶν.

Τὸ ὄλο ἔργο του διακρίνει φιλοσοφημένη καὶ ἀπότολη σκέψι, λογοτεχνικὴ χάρι καὶ κομψότητα. Ὅταν γράφει διηγήματα καὶ ἰδίως παιδικὰ ξαίρει νὰ ἐξαυλώνη τὴν ψυχὴ, νὰ τὴν ἀρπάξῃ ἀπὸ τὴν τύρβη καὶ νὰ τὴν μεταφέρῃ ἀέρινη καὶ μαγεμένη—σὰν τὴν Ἀλίχη «στὴ χώρα τῶν θαυμάτων»—σὲ δικούς του κόσμους. Στὰ ἱστορικὰ θέματα δὲν δέχεται συμβιβασμούς καὶ σκοπιμότητες, δὲν λαθεύει καὶ δὲν ὀρρωδεῖ ἱστορεῖ μὲ εὐσυνειδησία καὶ συνέπεια. Κινούμενος μὲ τὴν ἄνεσι τῆς γνώσεως στὰ ἀρχαῖα κείμενα, προβαίνει σὲ ἐπαναστατικὰ καταλύσεις καὶ δίνει, μὲ τὸ «Χρονικὸ τῆς Ἡπείρου», διάφανη τὴν εἰκόνα τῆς μακροαἰώνιας ἱστορίας τοῦ Ἡπειρωτικοῦ μεγαλείου ποῦ λιθοσώριασε ἀπὸ βανδάλους καὶ παραμερίστηκε ἀπὸ σωβινιστικὴ σκοπιμότητα, ἐνῶ μὲ τοὺς «Χρησμούς τῆς Ἀρχαιότητος», δίνει ὄλον τὸν τόνο τοῦ φωτοβόλου σπινθηρισμοῦ τοῦ ἀρχαίου πνεύματος καὶ τῆς Ὀλύμπιας λατρείας. Ἐχοντας συγκριτικὰ τὴν πείρα καὶ τὸ μέτρο τῆς ἀξίας οἴχεται μὲ ἐνθουσιασμό καὶ πάθος, ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια, στὴ θεραπεία τῆς Λαογραφίας καὶ παράγει ἔτσι ἀποτελεσματικὸ ὑποβλητικὸ.

Ὁ θάνατος τοῦ Μιχαηλίδου—ἀμελητέο θέμα κατ' αὐτόν, ποῦ οὐδέποτε ὑπελόγησε ἡ ἐθυσία—σε τὶς παρορμήσεις του γιὰ περαιτέρω ἄποσίτου—ἀποτελεῖ ἀπώλεια πνευματικὴ γιὰ τὴν Ἡπειρο. Ὅμως ἐκεῖνον τὸν θάνατό του ποῦ κλαίω εἶναι ὁ πνευματικός, γιατί φοβοῦμαι ὅτι θῆρθη ὄρος καὶ ἀραχνιασμένος—ἂν τὸ ἔργο του μείνῃ ἀνέκδοτο—καὶ θᾶναι τότε ἡ ἀπώλεια πὸς μεγάλη, γιατί εἶναι ἓνα ἔργο θαρραλέο, ἀξιοθαύμαστο καὶ ἀληθινὸ, ποῦ συγκροτήθηκε ἀνάμεσα στοὺς πόνους μιᾶς πολυτάραχης καὶ πικραμένης ζωῆς.

ΝΙΚΟΣ ΧΡ. ΤΣΑΚΑΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

«Ο ΦΑΡΟΣ» ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τὸ πνευματικὸν Σωματεῖον «Ὁ Φάρος» τῆς «Ζωῆς» στὴν πόλη μας, στίς 8 Δεκεμβρίου, ὀργάνωσε μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα διάλεξη, ποῦ ἔγινε στὴν αἴθουσα τῆς Στρατιωτικῆς Λέσχης Ἰωαννίνων. Ὁμιλητὴς, στὴ διάλεξη αὐτή, εἶταν ὁ Γυμνασιάρχης καὶ γνωστός λόγιος παιδαγωγός κ. Ἰωάννης Θ. Κολιτσάρας, ποῦ μίλησε μὲ θέμα: «Οἱ πνευματικοὶ ἡγῆται τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐλευθερίας τοῦ Κυρίου».

ΓΑΛΛΙΚΟΝ ἸΝΣΤΙΤΟΥΤΟΝ

Στίς 11 Δεκεμβρίου, ἡ δ)νις Εὐγεν. Λαμα-

σιώτου, καθηγήτρια Παραρτήματος Ἰωαννίνων τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν, ἔδωσε, στὴν αἴθουσα τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρ. Μελετῶν, μιὰ πλούσια καὶ ἐνδιαφέρουσα διάλεξη μετὰ προβολῆς ἐγχρώμων φωτογραφιῶν καὶ μαγνητοφωνημένης μουσικῆς μὲ θέμα τὴν Ἀλοατία.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡ. ΜΕΛΕΤΩΝ

Ἡ Ἐταιρεία Ἡπειρ. Μελετῶν, συνεργαζόμενη μὲ τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας ἐν προκειμένῳ, ὀργάνωσε, στίς 15 Δεκεμβρίου, μιὰ διάλεξη τῆς κ. Τατιάνας Σταύρου, ποῦ αὐτὴ ἦρθε στὴν πόλη μας ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τῆς ἀπεσταλμένης ἀπ' τὸ πρόγραμμα τῶν ὀμιλιῶν στίς ἐπαρχίες. Τὸ θέμα τῆς κ. Τ. Σταύρου εἶταν: «Ἡ ἐπιθανάτια ἀγωνία τῆς Βασιλεύουσας—Ἡ τελευταία νύχτα τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου» καὶ ἡ διάλεξη δόθηκε στὴν αἴθουσα τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρ. Μελετῶν.

Ἐνῶ προσήγγιζαν οἱ γιορτὲς (Χριστούγεννα), ἡ Ἐταιρεία Ἡπειρ. Μελετῶν ὀργάνωσε, στίς 19 Δεκεμβρίου, μιὰ πλούσια καὶ ἐπίκαιρη πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωση. Στὴν αἴθουσα τῆς Στρατιωτικῆς Λέσχης—εὐτυχῶς ποῦ ἡ Διοίκηση τῆς VIIIης Μεραρχίας τὴν προσφέρει τόσο πρόθυμα γιὰ τὶς τέτοιον εἶδους ἐκδηλώσεις στὴν πόλη μας—ἡ χορωδία τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρ. Μελετῶν ἐξετέλεσε τὸ ἔξης πρόγραμμα:

1. Εἰσήγησις: Ὁ Μέγας Ἀναμενόμενος καὶ ἡ γενικωτέρα ἐπίδρασίς του εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὴν τέχνην, ὑπὸ κ. Μπαϊρακτάρη.
2. Τὰ Χριστούγεννα εἰς τὴν Ζωγραφικὴν. Προβολὴ εἰκόνων Γεννήσεως.
 - α) Δυτικῆς Τέχνης.
 - β) Βυζαντινῆς Τέχνης.
 Εἰσήγησις καὶ ἐπεξηγήσις ὑπὸ καθηγητοῦ κ. Γ. Καζάκου.
3. Τὰ Χριστούγεννα εἰς τὴν Μουσικὴν,
 - α) Εἰσήγησις ὑπὸ καθηγητοῦ κ. Θ. Μπαϊρακτάρη.
 - β) Ὕμνοι καὶ τραγούδια τῶν Χριστουγέννων ὑπὸ τῆς Μικτῆς Χορωδίας τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν.
 - 1) Ἡ Παρθένος σήμερον. Κοντάκιον Χριστουγέννων. Ποίημα Ρωμανοῦ Μελωδοῦ. Βυζαντινὴ Μελωδία κατὰ ἐναρμόνισιν Σ. Γιαννίδου.
 - α) Ἅγια Νύχτα F. GRUBER 1816. Ἑλληνικὴ ἐλευθερὰ μετάφρασις ὑπὸ Κ. Παπαδημητρίου.
 - 3) Οἱ Ποιμένες γονατίζουν F. MENTEL-SSON 1840.
 - 4) AVE MARIA, C. DONIZETTI 1848.
 - 5) ΩΣΑΝΝΑ X. Μποζίζη.

(Σημ.: Ἡ Χορωδία αὐτὴ τῆς Ε.Η.Μ., ποῦ καταρτίσθηκε καὶ ποῦ διευθύνεται ἀπ' τὸν καθηγητὴ κ. Θ. Μπαϊρακτάρη, ἐμφανίσθηκε γιὰ

πρώτη φορά και προξένησε αληθινή ικανοποίηση για την απόδοσή της).

ΕΝΑΣ ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Ο συμπολίτης μας, γνωστός από χρόνια ζωγράφος κ. Απόστολος Πανταζίδης, ο οποίος τώρα βρίσκεται στη Γαλλία, έχει πάρει μιὰ ξεχωριστή θέση ανάμεσα στον εκεί καλλιτεχνικό κόσμο. Όπως πληροφορούμαστε από έγκυρα γαλλικά περιοδικά κι' εφημερίδες, ο κ. Πανταζίδης έχει προκαλέσει ιδιαίτερα την προσοχή των φιλοτέχνων και των κριτικών με τις εκθέσεις των έργων του. Κατωτέρω, σταχυολογούμε λίγες απ' τις κριτικές απόψεις, πάνω στο έργο του κ. Πανταζίδη κατά μιάν ατομική του έκθεση στην Γκαλερί Σαιντ Πλασίντ των Παρισίων, που δημοσιεύθηκαν μαζί με φωτογραφίες πινάκων του σε διάφορα περιοδικά κι' εφημερίδες της Γαλλίας:

«Η «LIBERATION» γράφει:

Πρώτη Έκθεση στο Παρίσι ενός Έλλη-νος Καλλιτέχνη που τα έργα του μας εκπλήσσουν και μας συγκινούν. Η καταγωγή του αν τον έφωδίασε με μιὰ σοβαρή καλλιέργεια, δεν τον εξώθησε προς τον Κλασικό Ακαδημαϊσμό και τον απέτρεψε από τα άνεικονικά φαντάσματα.

Μας παρουσιάζεται σαν Έμπρεσιονιστής σε κλίμακα όμως περιορισμένη με διακριτικούς τόνους και με άρμονικές ευδιάκριτες πινελιές. Οι εκκλησίες του τον κατατάσσουν σαν οπαδό των Καθηδικών Ναών του Μονέ.

Τα τοπεία του, με οποιοδήποτε τρόπο και αν τα παρατηρούν, αποκαλύπτουν μεγάλη λεπτότητα. Το σύνολο του έργου του φανερώνει μιὰ προσωπική και πειστική ευαισθησία.

«Η «JOURNAL DE L' AMATEUR D' ART» γράφει:

Ο Πανταζίδης που εκθέτει για πρώτη φορά στο Παρίσι, είναι Έλλην ζωγράφος.

Η έκθεσίς του αποτελείται από δύο άνκετά ευδιάκριτα μέρη. Το πρώτο περιλαμβάνει τοπεία αφιερωμένα στην Ίσπανία και το δεύτερο αποτελείται από πίνακες που άφορούν τη Βρετάνη. Ιδιαιτέρως κατανοητά μας έμφανίζονται τα Ίσπανικά τοπεία. Ο Πανταζίδης απέδωσε με θαυμαστή επιτηδιότητα την θαιπη όγρα, την πυρπολούμενη, ώσαν να την άναζητούσε ο έκτυφλωτικός ήλιος των Ίβηρικών χωρών με την ένδοξη φτώχεια.

Οι πίνακές του ζωγραφισμένοι με πινέλλο και μαγαίρι (κάπως κατά το σύστημα των Έμπρεσιονιστών) σχηματίζουν ένα έξαιρετικά συνδεδεμένο σύνολο, τόσο οι άποχρώσεις άρμονίζονται με σοφία και ευαισθησία.

Τα τοπεία της Βρετάνης τα έχει εργασθή με πολύ έλεπτιμένους τόνους σαν να ναι φθι-

νοπωρινά που γοητεύεται κανείς με την έξοχη διακριτικότητά τους.

Οι «ARTS» γράφουν :

Ο Έλλην ζωγράφος Πανταζίδης αισθάνεται πράγματι απέχθεια προς την περιληπτική (συνοπτική) εργασία. Έγχείρημα χωρίς συλλογισμό δεν μπορεί να προσέχεται απ' αυτόν, ούτε όταν πρόκειται για παραμερισμούς ή παραλείψεις, ακόμα και όταν είναι σφά ύπολογισμένες. Οι δύο σειρές τοπίων που εκθέτει, με θέματα την Ίσπανία και τη Βρετάνη, είναι προϊόν εργασίας γεμάτης περίσκεψι όπου τίποτε δεν άρέθηκε στην τύχη.

Η πιστότης του στην πραγματικότητα δεν τον έμποδίζει καθόλου να υπερέχει στον έκτεταμένο χώρο των ίσπειρικών συλλήψεων που μεταφράζει σε ρυθμούς έλαστικούς και ποικίλους, φωτίζοντάς τους, κατά το θέμα, με μιὰ έμπνευσι διαφορετική.

Οι «HORS-COTE» γράφει :

Ο Πανταζίδης, έλληνικής καταγωγής, εκθέτει για πρώτη φορά στην Γκαλερί «Σαιντ Πλασίντ» δύο σειρές πινάκων ενός περιοχομένου έντελώς διαφορετικού κατά το θέμα και την έμπνευσι: Ίσπανία και Βρετάνη.

Προσεγγίζει την Ίσπανία με πνεύμα κατανύξεως που κάμε άλλοτε τους προσκυνητάς του Άγιου Ιακώβου να βαδίζουν με πόδια γυρνά στο μακρύ δρόμο της Κομποστέλλας. Ο Πανταζίδης πλησιάζει τις Καθηδράλλες, τους Μεσαιωνικούς δρόμους του Μπουθγκος και του Τολέδο με ψυχή έκθαμβη από τον τόσο μυστικόπαθο έρωτα των ανθρώπων σ' αυτή την πυρπολημένη γη. Η πέτρινη νταντέλλα του Μπουθγκος στις διάφορες άποχρώσεις της ήμέρας και του βραδιού ύψώνεται σ' ένα μείγμα διάπτυρο από πέτρες και πνεύμα. Οι δρόμοι στολίζονται με το μυστήριό τους, με την συγκινητική συγκέντρωσι στο παρελθόν τους, σπίτια σωρημένα, σφιγμένα, συγκολλημένα, φτωχές ανθρώπινες δυνάμεις ένωμένες στον πόνο και το μόχθο. Και ο άνεξιλέωτος ούρανός τα χουσώνει και τα πυρπολεϊ.

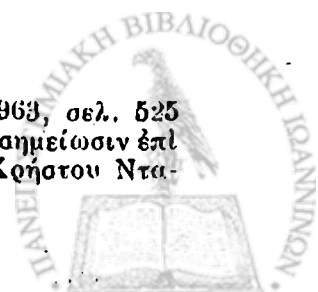
Η καθεδράλλα του Τολέδου προβάλλει σαν δάκτυλος του Θεού, χαμένη στο άπροσμέτρητο μυστήριο της δόξας της.

Στη μυστικόπαθη Ίσπανία άντιτάσσεται η ζοφερή Βρετάνη, γη των στοιχιών και των παραδόσεων, όπου το φως λειποθυμά σε μιὰ άνέκφραστη γλυκύτητα, μαργοριτάρια έξαιρετα μεταφρασμένα σε στάλες δροσιάς από ένα πινέλλο από τα πιό ευαίσθητα που υπάρχουν.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Φίλη «Ηπειρ. Έστία»,

Είς το τεύχος 135 Ίουλίου 1963, σελ. 525 άναγράφεται εις έπεξηγηματικήν σημείωσιν επί του δημοτικού τραγουδιού του «Χρήστου Ντα-

βέλη» ότι ούτος «ήτο όνομαστός ληστής τών αρχών του 29ου αιώνα».

Ο Νταβέλης ούτος έζησε και έδρασε επί της εποχής του Όθωνος (Τάξη Λάππα «Η Αράχωβα του Παρνασσού» σελ. 100—102), Αθήνα, 1961.

Κοζάνη, Δ)βριος 1963

ΓΕΩΡΓ. ΛΥΡΙΤΖΗΣ

Συνταγ)οχης έ.ά.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Β Ι Β Λ Ι Α

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Έταιρείας Βυζαντινών Σπουδών: «ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ» (έτος Λ' ετη Έλληνίδι, Χριστιανική και εύάνδρω Κρήτη και τῷ ένδόξω έλευθερωτή αυτής Νικηφόρω Φωκᾷ 961—1961), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 716, Αθήναι, 1960—1961. — Έλληνικής Λαογραφικής Έταιρείας (Έπιτροπή: Στίλπων Κυριακίδης, Μαρία Ίωαννίδου—Μπαρμπαρίγου, Δημ. Α. Πετρόπουλος— Δ)ντής: Γεώργιος Α. Μέγας): «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ» (τόμοι ΙΘ' και Κ') Σχ. 8ον μεγ., σελ. 656 και 672, Αθήναι 1961 και 1962. — Ιστορική και Έθνολογική Έταιρεία της Έλλάδος (Δ)ντής: Ν. Β. Τωμαδάκης): «ΔΕΛΤΙΟΝ» (τόμος 16ος), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 480, Αθήναι, 1962. — Ανδρέα Ήλια Μιχαλοπούλου: «ΚΕΡΝΙΤΣΑ» (Ίστορία — Παραδόσεις — Λαογραφία), Σχ. 8ον, σελ. 344, Αθήναι, 1963. — Κώστα Άθ. Μιχαηλίδη: «Η ΠΑΡΓΑ» (ιστορία), (Β' έκδοση Δήμου Πάργας), Σχ. 8ον, σελ. 112 Κέρκυρα, 1963. — Τριαντ. Δ. Θεοδωρίδου: «ΑΝΝΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΟΥ» (Η ΜΕΓΑΛΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΣΣΑ) — (Βιογραφία), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 128, Αθήναι, 1963 (έκδοσις «Βορειοελλ. Βιβλιοθήκης»). — Κων. Άθ. Διαμάντη: «ΘΡΑΚΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821» (Β'), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 176, Αθήναι, 1963 (έκδ. «Έταιρ. Θρακικών Μελετών»). — Ίνστιτούτου τών Άνατολικών Σπουδών της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης Άλεξανδρείας (Έπιμελητής: Θεοδ. Δ. Μοσχονάς): «ΑΝΑΛΕΚΤΑ», Σχ. 8ον μεγ. σελ. 230, Άλεξάνδρεια, 1963. — Σπ. Μ. Καλλιόφα και Ε. Π. Φωτιάδη (έκδοσις «Βιβλιοθήκης Ή-

πειρωτικής Έταιρείας Αθηνών): «ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΙΜΟΥ ΜΠΑΛΛΑΝΟΣ» (έκδοσις Β'), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 36, Αθήναι, 1963. — Κων. Δ. Μέρτζιου: «ΣΤΑΧΥΟΛΟΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΑΣΤΙΧΑ ΤΟΥ ΝΟΤΑΡΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΡΑ» (1538—1578), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 82 (άνάπτυπον έκ τού περιοδικού «ΚΡΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» — Τόμ. ΙΕ'—ΙΣΤ', τεύχος ΙΙ — έκδοσις: «Έταιρ. Κρητικών Ίστορικών Μελετών» (Α' ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΡΗΤΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ), Ήράκλειον, 1963. — Στεφ. Ι. Μακρυμίχαλου: «ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΟΡΤΟΛΑΝΟΙ ΤΟΥ 16ου, 17ου και 18ου ΑΙΩΝΟΣ» (άνάπτυπο έκ τού συγγράμ. «Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ» τ. 34), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, Αθήνα, 1963. — Νικολ. Π. Δελιαλή: «ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ» (1911), Κοζάνη, 1961. — Έπιμελεία Τίτου Καράντζαλη: «ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ», Παραμυθιά, 1963. — Πότη Δ. Οικονομάκη: «ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΗΣ ΠΑΝΤΖΕΧΡΟΥΛΑΣ ΜΠΕΝΑΚΟΠΟΥΛΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΠΕΝΑΚΕΙΑ ΚΤΗΜΤΑ» (άνάπτυπον έκ τού περιοδικού «ΜΕΣΣΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», τ. Ίανουαρ.— Ίουλίου 1963), Καλαμάτα, 1963.

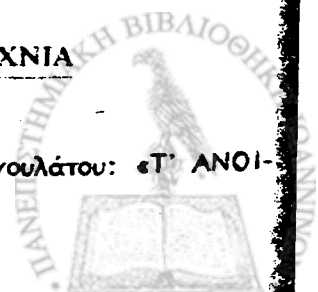
Π Α Ι Δ Ε Ι Α

Άρ. Α. Άσπιώτη, (έκδοσις τού Ίνστιτούτου Ίατρικής Ψυχολογίας και Ψυχικής Ύγιεινής, άρ. 48), Συνεργασία: Κορν. Καλογήρου: «ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ», Σχ. 8ον, σελ. 160, Αθήναι, 1964. — Κων. Ι. Κίτσου: «ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 208, Αθήναι, 1963. — Robert Dottrens (μετάφραση: Κων. Ι. Κίτσου): «Η ΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ», Σχ. 8ον μεγ. σελ. 144, Αθήναι, 1963. — Νικ. Παντ. Μποχλογύρου: «ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ» (έκδοσις Έλληνικού Ψυχολογικού Ίνστιτούτου) Αθήναι, 1963.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΟΙΗΣΙΣ

Φαίδρας Ζαμπαθά — Παγουλάτου: «Τ' ΑΝΟΙ-

ΧΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ», Σχ. 8ον μεγ. σελ. 48, 'Αθήναι, 1963. — Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Θεσ)νίκη, 1963. — Σπύρου Κατσιμή: «ΕΞΟΔΟΣ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, 'Αθήναι, 1963. — Πάνου Ν. Παναγιωτούνη: «ΠΥΡΙΝΙΚΗ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, 'Αθήνα, 1963. — Πάνου Ν. Παναγιωτούνη: «ΑΣΜΑ ΣΕ ΧΡΩΜΑ ΓΑΛΑΝΟ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 64, 'Αθήνα, 1963. — Θανάση Παπαθανασοπούλου: «ΣΠΟΥΔΕΣ ΟΔΥΝΗΣ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 42, 'Αθήνα, 1963. — Τάκη Σωτήρχου: «ΜΕΤΟΙΚΕΣΙΑ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 56, 'Αθήνα, 1963.

— Πυθαγόρα Ν. Δρουσιώτη: «ΕΚΛΟΓΗ», Σχ. 4ον, σελ. 96, Λεμεσός Κύπρου, 1963. — Λίνας Κάσδαγλη: «ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΜΕΣΗΜΕΡΙΟΥ», Σχ. 12ον, σελ. 68, 'Αθήνα, 1962. — Θανάση Κωσταδάρα: «Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 38, 'Αθήνα, 1963. — Ι. Παπαδημητρίου: «ΑΥΛΩΔΙΕΣ», Σχ. 8ον, σελ. 94, Πάτραι, 1963. — Δημήτρη Χαμπουλίδη: «ΑΠΟΛΟΓΙΑ», Σχ. 8ον, σελ. 224, Κύπρος, 1963. — Μάρκου Μέσκου: «ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙ», Σχ. 8ον, σελ. 40, Θεσ)νίκη, 1963. — Καίτης Καμίνη: «ΕΝΑ ΧΑΜΟΓΕΛΟ», Σχ. 12ον, σελ. 40, 'Αθήνα, 1963. — Γ. Κ. Σταμπολή: «ΗΔΟΝΙΚΑ ΣΟΝΕΤΤΑ», Σχ. 16ον, σελ. 32, 'Αθήνα, 1962. — Μάνου Έλευθερίου: «ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ», Σχ. 8ον μέγιστον, σελ. 52, 'Αθήνα, 1962. — Άνθου Πωγωνίτη: «ΓΡΑΜΜΕΣ ΣΕ ΚΑΘΡΕΦΤΗ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, Θεσ)νίκη, 1964. — Κατίνας Γ. Παπά: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ», Σχ. 7ον μεγ., σελ. 44, 'Αθήναι, 1963.

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Φωτίου Κόντογλου: ΣΗΜΕΙΟΝ ΜΕΓΑ — Η ΓΟΥΝ ΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΘΕΡΜΗΣ» (δαπάναις καὶ τύποις «ΑΣΤΕΡΟΣ» Άλεξ. καὶ Εύαγγ. Παπαδημητρίου), Σχ. 8ον, σελ. 248, 'Αθήναι, 1963. — Φωτεινῆς Δαλαμάγκα—Νάκου: «Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΚΑΘΡΕΦΤΗΣ» (νουβέλλα), Σχ. 8ον, σελ. 120, 'Αθήνα, 1963. —

Θοδωρή Βλαχοδημήτρη: «ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΛΑΣ» (μιὰ νέα κριτική ἀντιμετώπιση), Σχ. 8ον μεγ. σελ. 32, 'Αθήνα, 1963. —

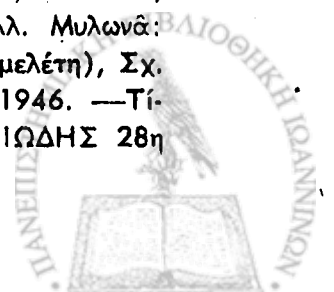
Σωκράτη Καραντινοῦ: «Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ» (μελέτη), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Καβάλα, 1963. — Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «ΚΥΠΡΙΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΔΕΣ» (μελέτη), Σχ. 8ον, σελ. 32, Θεσ)σαλονίκη, 1963 (ἀνάπτυπο ἀπὸ τὸ Περιοδ. «ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΒΟΡ. ΕΛΛΑΔΟΣ»). — Ίωάννου Ν. Νικολαΐδου: «ΤΟ ΑΓΧΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ» (δοκίμιο), ἀνάπτυπο ἀπὸ τὴν «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ», Γιάννινα, 1963. — Σπυρ. Μ. Καλλιόφα: «Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΤΕΧΝΗΣ» (μελέτη), (ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Περιοδικοῦ «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ», τόμ. Ε', ἀρ. 4), 'Αθήναι, 1963. — Έπισκόπου Διονυσίου Λ. Ψαριανοῦ: «ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ» (δημοσιογραφικῶν κύκλοι Β' καὶ Γ') Σχ. 8ον σελ. 296, 'Αθήναι, 1963. — Φῶτη Κόντογλου: «Η ΠΟΝΕΜΕΝΗ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ», Σχ. 8ον, σελ. 338, 'Αθήναι, 1963. — Μιχ. Περάνθη: «ΤΟ ΧΡΩΜΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ» (μυθιστόρημα), Σχ. 8ον, σελ. 392, 'Αθήναι, 1963. — Ζαφείρη Στάλιου: «ΙΣΡΑΗΛ» (ταξιδιωτικό), Σχ. 8ον, σελ. 27, 'Αθήναι, 1963.

ΘΕΑΤΡΟ

Εὐριπίδη (μετάφραση: Γεωργ. Ι. Παπαγεωργίου): «ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ», Σχ. 8ον μεγ. σελ. 44, Γιάννινα, 1963. — Λ. Βακάλη: «ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΛΜΟΙ» (ποιήματα καὶ ἔμμετροι διάλογοι διὰ σχολικὰς ἑορτάς), Σχ. 8ον, σελ. 80, 'Αθήναι, 1963. — Δημοσθ. Κόκκινου: «ΑΟΥΣΒΙΤΣ» (δρᾶμα), Σχ. 8ον, σελ. 100, Γιάννινα, 1963. — Θεμ. Άθανασιάδη — Νόβα: «ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ», Σχ. 8ον, σελ. 352, 'Αθήναι, 1963.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Πάνου Σκλιᾶ: «Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΙ Η ΑΥΡΙΑΝΗ ΕΛΛΑΔΑ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 468, 'Αθήνα, 1964. — Βάσου Καλογιάννη: «ΧΡΥΣΗ ΒΙΒΛΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ» (ἀπὸ τὴν μακραίωνη ἱστορία τῆς Θεσσαλικῆς πρωηευούσης), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 408, Λάρισα, 1963. — Γεωργίου Άλ. Μυλωνᾶ: «ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ» (μελέτη), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 152, 'Αθήναι, 1946. — Τίτου Καράντζαλη: «Η ΜΕΓΑΛΕΙΩΔΗΣ 28η

ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940», Σχ. 12, σελ. 16, Πα-
ραμυθιά, 1963.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΗΠΒΙΡ. ΜΕΛΕΤΩΝ

Παναγ. Ἀραβαντινοῦ (εἰσαγωγή — ἐπιμέλεια:
Κ. Θ. Δημαρά): «ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟ-
ΓΗ ΛΟΓΙΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ»,
Σχ. 8ον μεγ., σελ. 256, Ἰωάννινα, 1960.
— Κ. Θ. Δημαρά: «Η ΛΟΓΙΟΣΥΝΗ ΤΩΝ
ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ» (διάλεξις), Σχ. 8ον μεγ.,
σελ. 18, Ἰωάννινα, 1960. — Μιχ. Περάνθη
(μὲ προσφώνησιν Κ. Φρόντζου): «ΚΡΥ-
ΣΤΑΛΛΗΣ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 22, Ἰωάν-
νινα, 1960. — Νικ. Β. Τωμαδάκη: «ΟΙ ΛΟ-
ΓΙΟΙ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΥ ΤΗΣ ΗΠΕΙ-
ΡΟΥ» (διάλεξις), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 20,
Ἰωάννινα, 1960. — Μιχ. Ν. Μπάη: «ΣΠΗ-
ΛΑΙΟ ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ», Σχ. 8ον
μεγ., σελ. 16, Ἰωάννινα, 1961. — Ἐρας Λ.
Βρανούση: «ΚΟΜΙΣΚΟΡΤΗΣ Ο ΕΞ ΑΡ-
ΒΑΝΩΝ» (σχόλια εἰς χωρίον τῆς Ἄνης Κο-
μνηνῆς), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, Ἰωάννινα,
1962. — Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου: «ΖΑΛΟ-
ΚΩΣΤΑΣ» (διάλεξις), Σχ. 8ον μεγ., σελ.
20, Ἰωάννινα 1962. — Δημ. Εὐαγγελίδη:
«ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙ-
ΡΟΥ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 92, Ἰωάννινα,
1962. — Χρ. Χρηστοβασίλη: «ΗΠΕΙΡΩΤΙ-
ΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 160
Ἰωάννινα, 1963.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΘΕΟΛΟΓΙΑ, Τόμ. ΛΔ', τεύχος Γ'. — ΟΙΚΟ-
ΝΟΜΙΚΗ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ, Τ. 15.
— ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ, Τ. 108 (ἀ-
φιέρωμα στὸν Καβάφη). — ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ (μετὰ τοῦ Μεγ. Βιογρ. Λε-
ξικοῦ), Τ. 350 — ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ,
Τ. 94 — ΙΛΙΣΟΣ, Τ. 32 — ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑ-
ΝΙΚΟΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ, τ. 18 — ΔΑΣΙΚΑ
ΧΡΟΝΙΚΑ, τ. 61—62 — ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΤΥ-
ΠΙΑ, τ. 3 — ΑΚΤΙΝΕΣ, τ. 247 — Ο ΚΟ-
ΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ, τ. 105 — ΕΚ-
ΚΛΗΣΙΑ ἔτος Μ' ἀρ. 24 — Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ
ἔτος ΙΒ' ἀρ. 24 — Ο ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΣ,

τ. 11 — ΔΩΔΕΚΑΤΗ ΩΡΑ, τ. 6 — ΘΕΡ-
ΜΟΠΥΛΕΣ, τ. 8 — ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑ-
ΔΟΣΗ, τ. 3—4 — ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙ-
ΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ (ἔκδ. Προεδρ. Κυ-
βερνήσεως), τ. 7 — ΚΟΝΙΤΣΑ, τ. 13—14
— ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, τ. 30—31
— ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ, τ. 3 — ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ
ΖΩΗ, ἔτος ΙΑ' Ὀκτώβριος 1963 — ΔΙΔΑ-
ΣΚΑΛΙΚΟΝ ΒΗΜΑ, τ. 532 — ΛΕΥΚΑΔΙ-
ΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ, τ. 28—29 — ΛΕΥΚΑ-
ΔΙΤΙΚΑ, τ. 63 — ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, τ. 41
— ΔΕΛΤΙΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ,
τ. 135 — ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ, τ. 4—
5.

ΕΠΑΡΧΙΑ

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ, τ. 164—165, Θεσσαλο-
νίκη — ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ, τ. 104—106, Θεσ-
σαλονίκη — ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, τ. 35, Φλώ-
ρινα — ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ, τ. 135, Χανιά
— Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
τ. 132, Θεσσαλονίκη — ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟ-
ΝΙΚΑ, τ. 12, Ξάνθη — ΕΝΔΟΧΩΡΑ, τ. 25
Ἰωάννινα — ΔΩΔΩΝΑΙΟΝ ΦΩΣ, τ. 7, Ἰω-
άννινα — ΖΩΣΙΜΑΔΑΙ, τ. 11, Ἰωάννινα—
ΜΕΤΕΩΡΑ, τ. 121—126, Τρίκαλα —
ΣΚΟΥΦΑΣ, τ. 25—26, Ἄρτα — ΕΛΛΗ-
ΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, τ. 27, Πάτραι—
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛ-
ΛΑΔΟΣ, τ. 68, Θεσσαλονίκη — ΔΕΣΜΟΣ,
τ. 21—22, Χαλκίδα Εύβοίας.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

ΚΡΙΚΟΣ, τ. 157, Λονδίνον — ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ
ΚΥΠΡΟΣ, τ. 40, Λευκωσία — ΠΑΝΤΑΙ-
ΝΟΣ (ἐπίσημον ὄργανον τοῦ Πατριαρχείου
Ἀλεξανδρείας), ἔτος ΝΕ', τ. 12, Ἀλεξάν-
δρεια — ΠΙΝΔΟΣ (μηνιαῖον ὄργανον Πανη-
πειρωτικοῦ Συλλόγου Δυτικῆς Γερμανίας),
τ. 1, Βόνη — The Illustrated Lon-
don News, Λονδίνον — Life, Ἀμε-
ρικῆ — Commonwelt, Λονδίνον—
North Borneo and Sarawak—Wa-
les, Καρντίφ.

ΜΗ ΦΟΒΑΣΤΕ ΤΟ ΝΤΑΛΛΑΣ!

Τὸ Ντάλλας δέν εἶναι μόνο στό Τέξας.
Παντοῦ ὑπάρχει κάποιο Ντάλλας,
σ' ὅλον τὸν κόσμο.
Εἶναι γιὰ κείνους πού κάνουν τὸ καθήκον
ἀψηφώντας τίς συνέπειες γιὰ τὸν ἑαυτό τους.

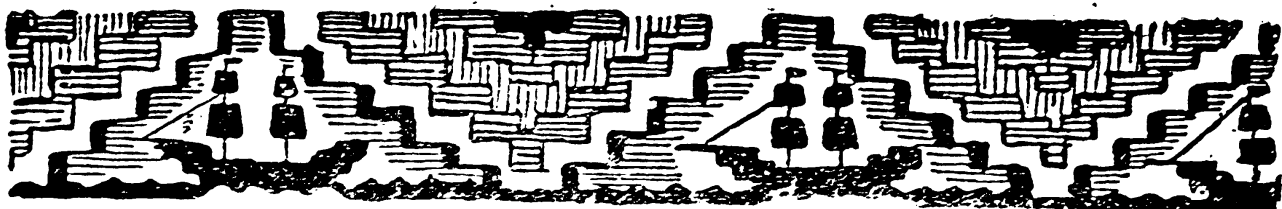
Στὸ Ντάλλας πέφτουν οἱ γενναῖοι!
Αὐτοὶ πού δέν φοβοῦνται τὸ Μῖσος,
αὐτοὶ πού ἀγωνίζονται γιὰ τὴν Ἀγάπη!.,

Μὴν τὸ φοβάστε τὸ Ντάλλας!
Περάστε ἀπ' τὸν τάφο τοῦ "Ἀρλιγκτον,
ἀκοῦστε τὴ φωνὴ τοῦ Γενναίου,
κι ὁ πόνος ἄς γίνη δύναμη
τὸ Μῖσος ἄς γίνη Ἀγάπη!..

Αἴγινα, Νοέμβριος 1963

ΝΙΚΟΣ ΠΡΑΣΣΟΣ

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΤΣΟΓΚΑ

Υποδιευθυντοῦ Σταθμοῦ Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΤΩΝ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὡς γνωστὸν ἡ μορφή ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀσκεῖται σήμερον ἡ κτηνοτροφία ἐν Ἑλλάδι ἀπέχει πολὺ ἐκείνης τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Εἰς τὴν χώραν μας ἐκτρέφονται κατὰ κύριον λόγον μικρὰ μηρυκαστικά (πρόβατα αἴγες) καὶ δευτερευόντως μικρόσωμοι ἀγελάδες.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν βελτιωμένων ζώων μικρῶν καὶ μεγάλων ἀντιπροσωπεύει εἰσέτι μικρὸν ποσοστὸν τοῦ συνόλου.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνελήφθη σοβαρὰ προσπάθεια βελτιώσεως τῆς κτηνοτροφίας ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἧς ἀποβλέπει βασικῶς εἰς τὴν διάδοσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων βελτιωμένων ζώων. Οὕτω διὰ σειρᾶς μέτρων ὀργανώνεται ἡ ἀναπαραγωγή, ἐνισχύονται αἱ πρότυποι ἐκτροφαί, ἐπεκτείνονται τὰ συνεργεῖα τεχνητῆς γονιμοποιήσεως, ἐπιχορηγοῦνται ἐργασίαι βελτιώσεως βοσκῶν, ὡς καὶ καλλιέργειαι κτηνοτροφικῶν φυτῶν.

Εἰς τὰς προηγουμένας χώρας τὴν βάσιν τῆς διατροφῆς τῶν ζώων ἀποτελοῦν αἱ χονδροειδεῖς τροφαὶ χαμηλοῦ κόστους ὡς καὶ τὰ ὑποπροϊόντα τῶν γεωργικῶν βιομηχανιῶν. Οὕτω βελτιωμέναί ἀγελάδες παραγωγῆς 10 γλ.γ. γάλακτος ἡμερησίως διατρέφονται βασικῶς κατὰ μὲν τὸ πεντάμηνον τῆς χειμερινῆς περιόδου μὲ μοναδικὸν σιτηρέσιον χόρτου ἢ μηδικῆς καὶ ἐνισρωμένου ἀραβοσίτου, κατὰ δὲ τοὺς ὑπολοίπους μῆνας μὲ τὴν βόσκησιν εἰς τοὺς τεχνητοὺς λειμῶνας ἢ τοὺς φυσικοὺς βοσκότοπους. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διατροφῆς εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένος καὶ μειώνει αἰσθητικῶς τὸ κόστος παραγωγῆς τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

Εἰς τὴν χώραν μας ἡ καλλιέργεια τῶν κτηνοτροφικῶν φυτῶν δὲν καταλαμβάνει τὸ ἐνδεδειγμένον ποσοστὸν, οἱ τεχνητοὶ λειμῶνες μόνον ἀρχίζουν νὰ διαδίδωνται, ἡ ἐνίσρσις τῶν τροφῶν ἐνεργεῖται εἰς περιορισμένην κλίμακα, ἀκόμη δὲ καὶ οἱ φυσικοὶ βοσκότοποι δὲν τυγχάνουν τῶν ἀναγκαίων περιποιήσεων. Φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ὡς ἄνω εἶναι νὰ θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ἡ κτηνοτροφικὴ ἐκμετάλλεσις ὡς ἀσύμφορος.

Ὅθεν καθίσταται ἐπιβεβλημένον, διὰ μίαν ὀρθολογιστικὴν κτηνοτροφικὴν ἐκμετάλλευσιν, νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ παραγωγή χονδροειδῶν τροφῶν.

Εἰς τὴν παρούσαν θέλομεν ἀσχοληθῆ με ὠρισμένας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς καλλιέργειας τῶν κυριωτέρων κτηνοτροφικῶν φυτῶν εἰς τὴν περιοχὴν μας, δεδομένου ὅτι αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ περὶ τὰς καλλιέργειας τῶν εἶναι γνωσταὶ εἰς ὑμᾶς.

Ἡ ΜΗΔΙΚΗ

Ἀρχίζομεν ἀπὸ τὴν μηδικὴν διότι αὕτη θεωρεῖται ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν κτη-

νοτροφικόν και βελτιωτικόν τοῦ ἐδάφους φυτόν. Ἐξ ἄλλου ἡ μηδικὴ συνδυαζομένη μεθ' ἑνὸς ἀγροστώδους δίδει εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἀρίστους διφυτικούς λειμώνας ἀρδευομένους καὶ μὴ.

Προερχομένη ἐξ Ἀνατολῆς εἰσήχθη εἰς τὴν χώραν μας ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων διαδοθεῖσα μέχρι τῆς Μεσογειακῆς Γαλλίας. Οἰκότυπος τῆς ποικιλίας ταύτης φαίνεται ὅτι εἶναι σήμερον ἡ ποικιλία PROVENCE.

Εἰς τινὰ ὄρεινά χωριά μας συναντῶνται εἰσέτι ἀνομοιογενεῖς πληθυσμοὶ τῆς ὡς ἄνω ποικιλίας αἵτινες ἀπέκτησαν καὶ σχετικὴν μικροβιότητα.

Μεταπολεμικῶς εἰσήχθησαν πρὸς δοκιμὴν ἀρκεταὶ ποικιλίαι αἵτινες ἐτέθησαν εἰς πειραματισμὸν εἰς ἅπαντα τὰ διαμερίσματα τῆς χώρας.

Εἰς τὴν περιοχὴν Ἠπείρου ἐδοκιμάσθησαν αἱ ποικιλίαι:

α) Σταθμὸν Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων (ποτιστικὴ καλλιέργεια) CHILEAN AFRICAN, ARIZONA, PERUVIAN, Οὐγγαρίας, GRIMM, CANADIAN, LADAC, BUFFALO. Τὰ καλλίτερα ἀποτελέσματα ἔδωσεν ἡ ποικιλία Οὐγγαρίας.

β) Ὑπὸ μὲν Καλλίσεως Φυτῶν Δουρούτης (ξηρικά καλλιέργεια περίοδος 1958—1961)

CANADIAN, AFRICAN, GRIMM, Οὐγγαρίας, FLAMANDE RANGER, BOLOGNA, Λαμίας, PELESANA, ERBA, MEDICA, GIGANDE DI CREMONA, DU PUIITS, RHIZOMA, MARCHIGIANA, NOMAD, TALENT, ALTERANKISHUE. Ἰκανοποιητικὰς ἀποδόσεις ἐσημείωσαν αἱ ποικιλίαι FLEMANDE, Λαμίας, PELESANA, MEDICA, DU PUIITS, RHIZOMA, MARCHIGIANA.

Κατὰ τὴν περίοδον 1960—1963 εἰς τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω Ἴδρυμα ἐδοκιμάσθησαν αἱ ποικιλίαι Σουηδίας, TALENT, MOAPA, Γερμανίας, EYNFORD, AFRICAN, VERNAL, DU PUIITS, Οὐγγαρίας, Μελισσόπετρας, LA HONTAN, FLAMAND, Σερβίας, NOMAD, Λαμίας, FAO Γαλλίας, Κλαρᾶς, ARNIN, Ἰδας, ALTERANKISHE, RHIZOMA. Ἐξαιρετικὰς ἀποδόσεις ἐσημείωσαν αἱ ποικιλίαι FLAMAND, Κλαρᾶς, FAO Γαλλίας, LA HONTAN, Λαμίας, Σερβίας, VERNAL καὶ DU PUIITS.

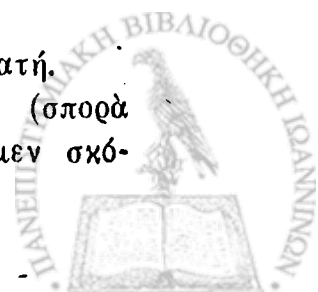
Ἡ καλλιέργεια τῆς μηδικῆς εἰς τὴν περιοχὴν μας συνεχῶς ἐξαπλοῦται ἀπὸ τοῦ χαμηλοτέρου μέχρι τοῦ ἀλπικοῦ ὑψομέτρου καὶ εἰς ἐδάφη ποικίλης συστάσεως πλὴν τῶν ὑπερβολικῶς ὀξίνων καὶ τῶν ὑγρῶν τοιούτων.

Καλλιεργητικὰ ἔργασαι ἐγκαταστάσεως:

Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ποτιστικῆς καλλιέργειας, ἡ ἐργασία ἰσοπεδώσεως τῶν τεμαχίων, καθίσταται ἐπιβεβλημένη. Διὰ τὴν κάλυψιν τῶν μικροανωμαλιῶν αἵτιτες δημιουργοῦνται ἐκ τῶν ὀργωμάτων, ἕνας ξύλινος ἰσοπεδωτὴς προσφέρει πάντοτε πολυτίμους ὑπηρεσίας. Ἡ ἐπιτυχία σπορᾶς θεωρεῖται βασικὴ προϋπόθεσις καλλιέργειας. Ἐπιτυχάνομεν καλλίτερα ἀποτελέσματα ἐφ' ὅσον ἡ σπορὰ μηδικῆς ἔπεται σκαλιστικοῦ φυτοῦ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου περιορίζονται τὰ ζιζάνια εἰς τὸ ἐλάχιστον ἴδια κατὰ τὸ πρῶτον κρίσιμον στάδιον τῆς ἀναπτύξεώς της. Ἡ καλὴ προετοιμασία τοῦ ἐδάφους ἐξ ἄλλου ἐξασφαλίζει κανονικὸν φύτρωμα. Δυστυχῶς οἱ καλλιεργηταὶ μας λόγῳ προφανῶς τῆς πλημμελοῦς προετοιμασίας τοῦ ἐδάφους χρησιμοποιοῦν συχνὰ ποσότητας ἕως 4 γλγ. σπόρου κατὰ στρέμμα διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ κανονικὸν φύτρωμα, ἀντὶ τοῦ ἐνδεδειγμένου 1 1/2 γλγ. Παρουσιάζεται κατ' ἀρχὴν τὸ φαινόμενον τῆς τεραστίας σπατάλης σπόρου, τὸ ὁποῖον δέον νὰ καταπολεμηθῇ.

Ἡ διὰ κοινῆς σπαρατικῆς μηχανῆς σπορὰ ἀνὰ 0,25 μ. θεωρεῖται ἰδεατή.

Ὅταν δὲν διατίθενται μηχαναὶ αἱ ἐπώμια χειροκίνητοι μηχαναὶ (σπορὰ στὰ πεταχτὰ) ἐξασφαλίζουν ἐξ ἴσου ἰκανοποιητικὴν πυκνότητα. Θεωροῦμεν σκό-

πιμον την διάδοσιν τῶν μηχανῶν τούτων αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπλούσταται εἰς τὴν κατασκευὴν. Ἐξ ἄλλου θεωροῦνται ἰδεώδεις διὰ τὴν σπορὰν ὄλων τῶν τριφυλλίων.

Ἡ καλλιτέρα ἐποχὴ σπορᾶς εἰς τὴν περιφέρειάν μας θεωρεῖται ἡ λίαν πρώιμος τῆς ἀνοίξεως (3ον δεκαήμερον Φεβρουαρίου—1ον Μαρτίου). Μόνον εἰς τὰ πολὺ ὄρεινὰ δύναται νὰ ἐνεργηθῇ καὶ βραδύτερον. Εἰς τὸ Ἴδρυμα τὰ καλλίτερα ἀποτελέσματα ἔδωσαν πάντοτε αἱ σποραὶ τοῦ 3ου δεκαημέρου Φεβρουαρίου.

Διὰ τῆς πρώιμου σπορᾶς ἀποφευγομεν καὶ τὴν ἀνάπτᾶξιν τῶν πλείστων ὀψίμων ζιζανίων. Εἰς τὰ χαμηλὰ τμήματα τῆς περιοχῆς, ἐπιτυγχάνουν καὶ αἱ πρώιμαι φθινοπωριναὶ σποραὶ (ἀπουσία παγετῶν).

Ὁρθολογιστικὴ ἐκμετάλλευσις τῆς μηδικῆς διὰ χορτονομίην:

Αἱ κοπαὶ δέον νὰ ἐνεργοῦνται εἰς τὸ στάδιον ἐνάρξεως ἀνθήσεως (ὅταν τὸ 1)10 τῶν φυτῶν παρουσιάζουν ἀνθῆ).

Ἡ τελευταία κοπὴ δέον νὰ ἐνεργεῖται ἢ πολὺ ἐνωρὶς τὸ φθινόπωρον ἢ πολὺ ἀργὰ καὶ πρὸ τῶν παγετῶν πρὸς ἀποφυγὴν ζημιῶν ἐκ τοῦ ψύχους καὶ κατὰ συνέπειαν μείωσιν τῆς πυκνότητος. Ἐὰν ἡ καλλιέργεια προορίζεται διὰ παραγωγὴν μηδικαλέυρων ὑψηλῆς περιεκτικότητος εἰς πρωτεΐνας ἢ κοπὴ δέον νὰ ἐνεργεῖται εἰς στάδιον ὕψους 30 ἐκ.

Ἰδιαιτέρα προσοχὴ δέον ὅπως δοθῇ εἰς τὴν ξήρανσιν τοῦ χόρτου. Ὑπὸ ἰδεατὰς συνθήκας ξηράνσεως αἱ ἀπώλειαι ἀνέρχονται συνήθως εἰς 16%. Ἴνα ἐπιτευχθῇ τοῦτο δέον ὅπως κατὰ τὴν περίοδον τῆς κοπῆς ἐπικρατῇ ἡλιοφάνεια καὶ ἄνεμος. Ἐπειδὴ ὁμως τοιαῦται συνθῆκαι σπανίζουσιν κατὰ τὴν περίοδον τῆς 1ης κοπῆς αἱ ἀπώλειαι εἶναι συνήθως σημαντικαί. Ἡ χορῆσις τριπόδων περιορίζει τὰς ἀπωλείας εἰς τὸ 25% καὶ ἐνδείκνυται ἡ χρησιμοποίησις των. Ἀλλαγὴ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀπωλειῶν, ὅταν αἱ συνθῆκαι δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ξήρανσιν (συνεχεῖς βροχοπτώσεις) προβαίνουν εἰς τὴν ἐνσίρωσιν ταύτης. Ἡ ἐνσίρωσις παρουσιάζει τὸ μέγα πλεονέκτημα τῶν μικρῶν ἀπωλειῶν (12--15% καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχιαν τῆς ἀπαιτεῖται χορῆσις συντηρητικῶν.

Ὁ τρόπος κοπῆς ἐνεργεῖται μὲ τὸν πατροπαράδοτον εἰσέτι τρόπον (κοσιά).

Ἐν τούτοις εἰς τὸν Ν. Ἰωαννίνων κατὰ τὸ τρέχον ἔτος παρατηρήθη ἔλλειψις θεριστῶν χόρτου. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐλλείψεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἀλματώδης αὔξησις τῶν ἐξόδων κοπῆς. Οὕτω ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν περιοχὴν καὶ αἱ πρώται χορτοκοπτικαὶ μηχαναί.

Αἱ χορτοκοπτικαὶ μηχαναὶ προσαρμόζονται εἰς τοὺς ἐλκυστήρας καὶ ἡ διάδοσις των καθίσταται ἐπιβεβλημένη. Πλὴν τῶν ὡς ἄνω μηχανῶν εἰς τὸ ἐμπόριον ἤρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν καὶ μηχανικὰ δρέπανα, ἄριστα διὰ τὴν κοπὴν μηδικῆς. Τὰ μηχανικὰ δρέπανα δύναται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ ἐπὶ κλιτύων ὄχθων καὶ γενικῶς δύναται νὰ ἐξυτηρηθῶσιν μικροτεμάχια.

Ἰκανότης βόσκησεως:

Ἡ μηδικὴ δύναται νὰ βόσκηται ὑπὸ τῶν ζώων ἀνευ κινδύνου τυμπανισμοῦ, ὅταν αὕτη εὐρίσκεται εἰς προκεχωρισμένον στάδιον ἀναπτύξεως. Τὰ φαινόμενα τυμπανισμοῦ παρατηροῦνται συνήθως ὅταν εὐρίσκεται εἰς νεαρὸν στάδιον ἀναπτύξεως καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἀναβλαστῆσεως. Ἰδεώδης βόσκησις ἐπιτυγχάνεται ὅταν χρησιμοποιεῖται ἠλεκτρικὸς φράκτης.

Σποροπαραγωγή:

Ἡ διὰ σποροπαραγωγὴν προοριζομένη μηδικὴ δέον ἀπαραιτήτως νὰ σπείρεται εἰς γραμμὰς. Ἐκ πειραμάτων εἰς τὴν μεσογειακὴν Γαλλίαν ἀπεδείχθη ὅτι ἀποστάσεις γραμμῶν μέχρι 0,60 μ. μεταξύ των δὲν παρουσιάζουσι ἀξιοσημειώτους διαφορὰς ἀποδόσεων, μὲ ἀποστάσεις γραμμῶν πλέον τῶν 0,60 μ., αἱ ἀποδόσεις βαίνουν μειούμεναι. Τὴν μεγίστην ποσότητα σπόρου λαμβάνομεν ὅταν ἡ σποροπαραγωγή ἐνεργεῖται ἐπὶ τῆς πρώτης βλαστῆσεως. Ἐὰν ἐνεργηθῇ αὕτη μετὰ τὴν

πρώτην πρώϊμον κοπήν ἤτις πραγματοποιεῖται εἰς ἓνα στάδιον βλαστήσεως τῶν φυτῶν 35 ἐκ. τότε λαμβάνονται τὰ 75% περίπου τοῦ σπόρου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ 1.000 χλγ. γλωροῦ χόρτου, διὰν ἐνεργηθῆ μετὰ τὴν πρώτην κοπήν ἤτις πραγματοποιεῖται εἰς στάδιον ἀνθήσεως (ὁ συνηθέστερος ἐφαρμοζόμενος τρόπος ὑπὸ τῶν παραγωγῶν), τότε λαμβάνονται τὰ 44 ο)ο περίπου τοῦ σπόρου, ἐὰν δὲ μετὰ τὴν δευτέραν κοπήν τότε ἡ σποροπαραγωγή εἶναι μηδαμινὴ (11 ο)ο περίπου).

Ἐπίδρασις τῶν ἀρδεύσεων:

Αἱ ἀρδεύσεις δέον νὰ ἐνεργοῦνται μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀνθοφόρων ὀφθαλμῶν. Ὡς πρὸς τὴν συχνότητα καὶ ποσότητα τοῦ ὕδατος, τὰ καλλίτερα ἀποτελέσματα ἐπιτυγχάνονται μὲ συχνότητα ποτισιμάτων ἐνὸς μηνὸς καὶ μὲ ποσότητα ὕδατος 40 μβ κατὰ στρέμμα.

Ἡ χρησιμοποίησις ἀποφυλλωτικῶν πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς ὠριμάνσεως φαίνεται ὅτι δὲν δίδει ἀξιοσημειώτους διαφορὰς ἀποδόσεων.

Γενικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς αὐξήσεων τῶν ἀποδόσεων:

Διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἀρίστων ἀποδόσεων τοῦ μηδικεῶνος δέον ὅπως:

α) Ἐκλέγεται ἡ κατάλληλος ποικιλία διὰ κάθε περιοχὴν.

β) Πεισθοῦν οἱ καλλιεργηταὶ κατ' ἀρχὴν νὰ διατηροῦν τὴν μηδικὴν ἕως τέσσαρα τὸ πολὺ ἔτη. Αὕτη δέον νὰ ἀναστρέφεται ὅπωςδήποτε τὸ φθινόπωρον τοῦ τετάρτου ἔτους, δεδομένου ὅτι ἅπασαι αἱ εἰσαχθεῖσαι ἐν Ἑλλάδι ποικιλίαι εἶναι βραχύβιοι. Ἐκ τῶν καλλιεργηθεισῶν εἰς τὸ Ἰδρυμα ποικιλιῶν CHILEAN, AFRICAN, ARIZONA, PERUVIAN, Οὐγγαρίας, GRIMM, CANADIAN, LADAK, BUFFALO, τῶν μὲν τεσσάρων πρώτων ποικιλιῶν κατὰ τὸ 4ον ἔτος αἱ ἀποδόσεις ἐμειώθησαν κατὰ 50 ο)ο καὶ ἄνω, τῶν δὲ 5 ὑπολοίπων ἀπὸ 20—35 ο)ο. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 5ου ἔτους ἅπασαι αἱ ποικιλίαι ἐξηφανίσθησαν. Κατὰ τὴν γνώμην μας αἱ μακρόβιοι ποικιλίαι, αἵτινες ὡς ἀνεφέρθη καλλιεργοῦνται εἰς τινα ὄρεινὰ χωριὰ τῆς Ἠπείρου, εἶναι κατάλληλοι κυρίως διὰ βελτιώσεις βοσκοτόπων.

γ) Πεισθοῦν οἱ καλλιεργηταὶ νὰ ἐφαρμόζουν τὰς ἐνδεδειγμένας λιπάνσεις. Ἡ ἐφαρμοζομένη ὑπὸ τῶν παραγωγῶν λιπανσις εἶναι ἀνεπαρκής. Βεβαίως αἱ λιπάνσεις ἐξαρτῶνται ἐκ πολλῶν παραγόντων.

Διὰ τὴν περιφέρειάν μας ἐνδεικτικῶς νομίζομεν ὅτι 10—12 μονάδες Φωσφόρου καὶ 10 Καλίου εἰς πολλὰς περιπτώσεις εἶναι ἐνδεδειγμένοι διὰ τὰς ποτιστικὰς καλλιεργείας, μειούμεναι κατὰ 30 ο)ο περίπου διὰ τὰς ξηρικὰς καλλιεργείας δεδομένου ὅτι αἱ βροχοπτώσεις τῆς περιοχῆς συντελοῦν εἰς καλὰς ἀποδόσεις καὶ τῆς ξηρικῆς μηδικῆς. Ἐξ ἄλλου χρησιμοποίησις 3—4 μονάδων Ἀζώτου κατὰ τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν, ὑποβοηθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νεαρῶν φυτῶν κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον.

Εἰς περιπτώσεις ὅπου καθίσταται ἐπιβεβλημένη ἡ χρησιμοποίησις ἀσβέστου νὰ ἐφαρμόζεται αὕτη μὲ τὰς ἐνδεδειγμένας ποσότητας.

δ) Νὰ ἐξασφαλίζεται ὑγιὴς σπόρος ἀπηλλαγμένος κουσκούτας καὶ ὅπου ἐμφανίζεται ἡ ἀσθένεια νὰ καταπολεμῆται συστηματικῶς, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ἀσθένειαι ριζοκτόνια κλπ. δι' ἐναλλαγῆς καλλιεργείας.

ε) Νὰ ἐνεργῆται ἐμβολιασμοὶ διὰ ριζοβακτηρίων, ἐν ἀνάγκῃ διὰ χρησιμοποίησεως χώματος παλαιοῦ ἐπιτυχοῦς μηδικεῶνος εἰς ποσότητα ἕως 150 χλγ. κατὰ στρέμμα.

Συμμετοχὴ τῆς μηδικῆς εἰς μίγματα τεχνητῶν λειμώνων.

Προκειμένου περὶ βοσκήσεως εἶναι ἐνδεδειγμένον ἡ μηδικὴ νὰ συνδυάζητε μεθ' ἐνὸς ἀγροστῶδους διὰ τοὺς κάτωθι λόγους:

Ἡ μηδικὴ ὡς ἀμιγῆς βοσκή δὲν παρουσιάζει τὴν ἐνδεδειγμένην ἀναλογία.

αν πρωτεϊνών και αμυλαξίας. Ούτω κατά την βουσκην τὰ ζῶα δὲν ἐφοδιάζονται μὲ τὰς ἀπαραιτήτους θερμίδας. Εἶναι γνωστὴ ἡ διαφορὰ ἣτις ὑφίσταται μεταξὺ ψυχανθῶν καὶ ἀγροστιδῶν, τὰ πρῶτα πλούσια εἰς ἀζωτούχους οὐσίας, εἰς φώσφορον (δύο φορές καὶ πλέον) εἰς ἀσβέστιον (3 ἕως 5 φορές) ἀλλὰ πτωχὰ εἰς σάκχαρα.

Κατὰ τὴν πορείαν τῆς βλαστήσεως τῶν ψυχανθῶν ἡ περιεκτικότης εἰς ἀζωτούχους οὐσίας διατηρεῖται ὑψηλή, ἐνῶ ἡ ἐνεργητικὴ ἀξία κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πῖπτει ταχέως. Εἰς τὰ ἀγροστιώδη ἀπεναντίας ἡ περιεκτικότης εἰς ἀζωτούχους οὐσίας πῖπτει καὶ ἡ ἐνεργητικὴ ἀξία αὐξάνει, λόγω τῆς συσσωρεύσεως τῶν πολυσακχαριτῶν εἰς τοὺς βλαστούς. Ἐξ ἄλλου οἱ κίνδυνοι τῶν μετεωρισμῶν εἰς τὸ μίγμα περιορίζονται εἰς τὸ ἐλάχιστον καὶ ἡ βόσκησις καθίσταται ἔτι ἐλευθέρα.

Τὰ πλέον κατάλληλα ἀγροστιώδη διὰ τὴν περιοχὴν μας δυνάμενα νὰ ἀποτελέσουν ἓνα ἄριστον συνδυασμὸν εἶναι μηδικὴ—Φέστουκα διὰ τὰς ξηρὶκὰς καλλιιεργείας τῶν χαμηλῶν ὑψομέτρων καὶ μηδικὴ—Δακτυλὶς διὰ τὰς ὄρεινὰς περιοχάς.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι διὰ τὴν κατάρτισιν οἰουδήποτε συνδυασμοῦ μιγμάτων δέον νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν:

α) Αἱ φυσικαὶ καταστάσεις τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ κλίματος. Τὰ διάφορα εἶδη ἀκόμη καὶ αἱ ποικιλίαι παρουσιάζουν διαφορὰς ὡς πρὸς τὴν ἀντοχὴν εἰς τὴν ξηρασίαν, ὑγρασίαν, ψῦχος, ὑψηλὰς θερμοκρασίας καὶ διάρκειαν ζωῆς.

β) Αἱ κοινωνιολογικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν φυτῶν ἢτοι ταυτότης τῶν φυτῶν ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν ζωῆς, καὶ ὁ βαθμὸς ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν.

Ὁρισμένα εἶδη παρουσιάζουν τάσεις ἐξαπλώσεως εἰς βάρους τῶν ἄλλων (τουφοειδῆς ἀνάπτυξις, ἔρπονσα κλπ).

γ) Οἱ οἰκονομικοὶ παράγοντες τῆς καλλιιεργείας (ὡς πρὸς τὸ κόστος ἐγκαταστάσεως καὶ τὰς ἀποδόσεις).

Τριφύλλιον τῶν λειμώνων

Ἀπαντᾶται αὐτοφυῆς εἰς τὴν χώραν μας καὶ δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ πολλάκις τὴν καλλιιεργείαν τῆς μηδικῆς, ἰδίᾳ εἰς τὰ ὑγρὰ καὶ ὄξινα ἐδάφη. Εἰς τὴν περιοχὴν Ἡπείρου δίδει ἐξαιρετικὰς ἀποδόσεις διότι εὐνοεῖται πολὺ ἐκ τῶν ἱκανοποιητικῶν βροχοπτώσεων. Τονίζομεν ἰδιαιτέρως τὴν ἰδιότητα ταύτην τοῦ φυτοῦ τούτου διότι στερεῖται ἰσχυροῦ ριζικοῦ συστήματος. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ποικιλίαι τοῦ τριφυλλίου τῶν λειμώνων βασικῶς διακρίνονται εἰς πρωίμους (μεσογειακὰς) καὶ ὀψίμους (βορειοευρωπαϊκὰς).

Ὁ ρυθμὸς παραγωγῆς τῶν πρωίμων ποικιλιῶν εἶναι πλέον κανονικὸς μὲ μεγαλυτέραν ἱκανότητα καὶ ταχύτητα ἀναβλαστήσεως. Αἱ ὀψίμαι ποικιλίαι εἶναι μικροτέρας παραγωγῆς, ἀρχίζουν τὴν αὐξησίαν τῶν ἀργὰ-τὴν ἀνοιξιν, εἶναι ὅμως πλουσιώτεροι εἰς πρωτεΐνας τῶν πρωίμων ποικιλιῶν. Διὰ τὴν περιοχὴν μας ἐκ πειραμάτων εἰς τὸν Σταθμὸν, ἡ Ἰταλικὴ ποικιλία I.O.P.I No 69 ἀπὸ ἀπόψεως ἀποδόσεων ἀπεδείχθη καλλιιτέρα.

Τὸ τριφύλλιον τῶν λειμώνων καλλιιεργεῖται κατὰ κύριον λόγον ὡς ξηρικὸν διετοῦς διαρκείας. Ὅταν διατίθεται ὕδωρ, αἱ ἀποδόσεις του διπλασιάζονται.

Ἡ χρησιμοποιουμένη ποσότης σπόρου κατὰ στρέμμα καὶ εἰς τὸ τριφύλλιον τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τὸ 1 1)2 χλγ.

Κατὰ τὴν πρώτην κοπὴν ἡ περιεκτικότης τῆς πρωτεΐνης ἐλαττοῦται κατὰ 15% μεταξὺ τοῦ σταδίου ἐνάρξεως ἀνθήσεως καὶ πλήρους ἀνθήσεως, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ συγκομιζομένη ποσότης χόρτου αὐξάνει κατὰ 10%. Εἰς τὰς ξηρικὰς καλλιιεργείας κατὰ κανόνα λαμβάνονται δύο κοπαί, πολλάκις δὲ καὶ τρίτη. Συνήθως ἡ ἀπόδοσις τῆς 1ης κοπῆς ἀποτελεῖ εἰς μὲν τὰς πρωίμους ποικιλίας 50% τῆς συνολικῆς παραγωγῆς, εἰς δὲ τὰς ὀψίμους τὰ 65% περίπου.

Πολύ διαδεδομένη εις τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι ἡ συγκαλλιέργεια τοῦ τριφυλλίου τῶν λειμώνων μετὰ κριθῆς. Ἡ συγκαλλιέργεια αὕτη συνεστήθη καὶ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας διὰ τὰ ὄρεινὰ τμήματα τῆς χώρας καὶ ὅπου αἱ βροχοπτώσεις εἶναι ἱκανοποιητικαί, μὲ πρῶμον σπορὰν ἀνοίξεως. Μετὰ τὸν θερισμὸν τῆς κριθῆς τῆς ὁποίας αἱ ἀποδόσεις εἶναι ἱκανοποιητικαί, πραγματοποιοῦνται καὶ δύο θερισμοὶ τοῦ τρυφύλλου ἐντὸς τοῦ θέρους, διατηρεῖται δὲ μέχρι ἀρχῆς φθινοπώρου τοῦ ἐπομένου. Οὕτω οὐσιαστικῶς ἡ καλλιέργεια καταλαμβάνει τὸν ἀγρὸν ἐπὶ 1 1/2 ἔτος. Τὸ τριφύλλιον τῶν λειμώνων δύναται νὰ λαμβάνει μέρος καὶ εἰς περιπτώσεις ἀναχλοάσεων τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν εἰς ποσοστὸν ἕως 10—15%.

Εἰς περιπτώσεις ἐντατικῆς μορφῆς καλλιεργείας (ἀρδευόμεναι περιοχαί). Ἰκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα ἀποδίδει ὁ διφυτικὸς συνδυασμὸς Λόλιον Ἰταλικόν—τριφύλλιον λειμώνων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ ἀγροστῶδες παρουσιάζει μίαν ταχύτητα ἀναπτύξεως ἀνωτέραν τοῦ τριφυλλίου τοῦ ὁποίου ἡ ποσοτικὴ ἀναλογία κυμαίνεται ἀπὸ 35—40% εἰς τὰς καλλιτέρας τῶν περιπτώσεων.

Ἐξ ἄλλου τὸ τριφύλλιον τῶν λειμώνων ἐξυπηρετεῖ ἀμειψισπορὰς ἐντατικῆς μορφῆς, ἔπεται ἐνδὸς σκαλιστικοῦ καὶ προηγείται ἐνδὸς σιτηροῦ.

Εἰς πολλὰ ὄρεινὰ τμήματα τῆς περιοχῆς μας δύναται νὰ καλλιεργηθῆ τὸ ὡς ἄνω τριφύλλιον καὶ διὰ σποροπαραγωγίην. Αἱ εἰς σπόρον ἀποδόσεις δύναται νὰ ἀνέλθουν εἰς 40 ἕως 50 γλγ. κατὰ στρέμμα. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην καθίσταται ἐπιβεβλημένη ἡ γραμμικὴ σπορά. Τὰ ὄρεινὰ χωρὶα δύναται νὰ ὠφελῆθῃσι τὰ μέγιστα ἐκ τῆς διενεργείας σποροπαραγωγῆς τοῦ τρυφύλλου τούτου.

Τριφύλλιον τὸ ἔρπον

Δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν μηδικὴν εἰς ἀρδευόμενα ὑγρὰ ἐδάφη μὲ ὑψηλὸν σχετικῶς ὀρίζοντα ὑπογείων ὑδάτων. Ἀπαντᾷται αὐτοφυῆς ἀπὸ τοῦ χαμηλοῦ μέχρι τοῦ ἄλπιου ὑψομέτρου.

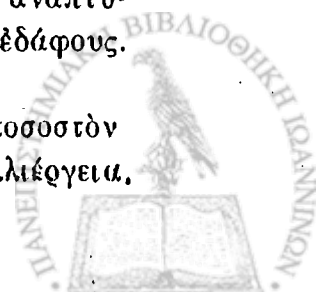
Θεωρεῖται ὡς τὸ κατ' ἐξοχίην τριφύλλιον κατάλληλον διὰ τὴν δημιουργίαν τεχνητῶν ἀρδευομένων λειμώνων μικτῆς ἐκμεταλλεύσεως (χορτονομή—βοσκή).

Εἶναι ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ ψύχος καὶ κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον δύναται νὰ βοσκηθῆ ὑπὸ προβάτων.

Ἐπεται τῆς καλλιεργείας σκαλιστικοῦ φυτοῦ. Ἀπαιτεῖ καλύτεραν προσπαρασκευὴν τοῦ ἐδάφους καὶ καλὴν ἰσοπέδωσιν. Πρὸ τῆς σπορᾶς σκόπιμον εἶναι νὰ κατασκευασθῶσι καὶ οἱ αὐλακες ἀρδεύσεως. Λόγω τοῦ μικροῦ τῶν σπόρων ἡ κατὰ στρέμμα ἐνδεδειγμένη ποσότης ἀνέρχεται εἰς 500 ἕως 700 γραμ.

Διὰ τὴν σπορὰν ἡ ἐλώμιος χειροκίνητος μηχανὴ εἶναι ἰδεώδης, διανέμει τὸν σπόρον ὁμοιόμορφως καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγροῦ. Ἐὰν δὲν διατίθεται τοιαύτη μηχανὴ ἀπαραίτητον εἶναι νὰ ἀναμιχθῆ ὁ σπόρος μὲ λεπτότατην ἄμμον. Διὸ μεγάλας καλλιεργείας ἡ κατὰλληλοτέρα ἐποχὴ σπορᾶς εἶναι ἡ πρῶμος φθινοπωρινή. Ἡ σπορά δύναται νὰ ἐνεργηθῆ καὶ ὑπὸ βροχὴν ὁπότε δὲν ἀπαιτεῖται κάλυψις τοῦ σπόρου. Ἐν ἐναντία περιπτώσει εἶναι ἐπιβεβλημένη μία ἐλαφροτάτη κάλυψις τοῦ σπόρου μὲ ξυλοσβάρναν. Δέον νὰ τονίζεται εἰς παραγωγὸς διὰ τὸ τριφύλλιον τὸ ἔρπον κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον ἀναπτύσσεται βραδύτατα. Πολλοὶ ἐκλαμβάνουν τὴν βραδύτητα ταύτην τῆς ἀναπτύξεως ὡς ἀποτυχίαν καὶ προβαίνουν εἰς τὴν ἀναστροφὴν τῆς καλλιεργείας. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀραιὸν φυτόωμα δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀπογοητεύῃ, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν ἀνοιξιν ἀρχίζει τὴν ἀνάπτυξιν ριζοβολούντων βλαστῶν καὶ καλύπτει ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους. Τὰ ὡς ἄνω φαινόμενα παρατηρήσαμεν πολλάκις εἰς τὸ Ἴδρυμα.

Ἡ πρώτη κοπὴ συνήθως περιλαμβάνει αὐτοφυῆ φυτὰ καὶ μικρὸν ποσοστὸν τριφυλλίου. Μετὰ πρῶμον τὴν πρώτην κοπὴν καθαρίζει τελείως ἡ καλλιέργεια.

Πολλάκις καὶ ἡ ἐαρινὴ σπορὰ ἐπιτυγχάνει ὅταν ὑπάρχουν καλὰ προϋποθέσεις ἐδαφολογικῶν καὶ κλιματολογικῶν συνθηκῶν.

Αἱ ἀνάγκαι εἰς ὕδωρ τοῦ φυτοῦ εἶναι πολὺ μεγαλύτεραι τῆς μηδικῆς. Ἐπειδὴ εἶναι ἐπιπολαιόρριζον ἀπαιτεῖ μεγαλύτεραν συχνότητα ποτισμάτων. Εἰς τὸ Ἴδρυμα ἐνεργοῦνται ἀρδεύσεις ἀνὰ 10 ἡμέρον καὶ εἰς ποσότητα 80 μ³ κατὰ στρέμμα. Ἡ καλλιέργεια δέον νὰ προτιμᾶται ὅπου ὑπάρχει ἄφθονον ὕδωρ φυσικῆς ροῆς.

Ἡ ἀντίδρασις ἐξ ἄλλου εἰς τὰς φωσφορικὰς λιπάνσεις εἶναι ἄμεσος διὰ τοῦτο ἐνδείκνυται ἡ χρησιμοποίησις 14—16 μονάδων Φωσφόρου κατὰ στρέμμα εἰς τρεῖς δόσεις.

Ἡ περιεκτικότης εἰς πρωτεΐνην εἶναι ὑψηλότερα τῆς μηδικῆς δεδομένου ὅτι στερεῖται βλαστῶν, οὕτω παρουσιάζει στενὸν δείκτην ἀναλογίας ἀμυλαξίας—λευκωμάτων κάτω τοῦ 4. Ὁ λόγος οὗτος μᾶς ἠνάγκασε νὰ προσθέσωμεν καὶ ἐν ἀγροστῶδες διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ ὡς ἄνω δείκτου. Τὸ πλέον ἐνδεδειγμένον ἀγροστῶδες ἀπεδείχθη ἡ Φέστουκα ἢ καλαμοειδής.

Διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ὡς ἄνω μίγματος χρησιμοποιοῦνται 500 γραμ. τριφύλλιον τοῦ ἔρποντος καὶ 700 γραμ. Φέστουκας. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ λειμώνος κατὰ τὰ τρία ἔτη τῆς διαρκείας του ἔχει ὡς κάτωθι:

Κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ πρώτου ἔτους τόσον ἡ Φέστουκα ὅσον καὶ τὸ τριφύλλιον παρουσιάζονται ὡς ὑπόστρωμα. Οὕτω ἡ σύνθεσις τοῦ χόρτου τῆς πρώτης κοπῆς ἀπαρτίζεται κυρίως ἐξ αὐτοφυῶν φυτῶν. Μετὰ τὴν κοπὴν ἡ ἀναβλάστησις εἶναι ἱκανοποιητικὴ καὶ ἐπικρατεῖ τὸ τριφύλλιον. Ἡ Φέστουκα ἐμφανίζεται ποσοτικῶς εἰς ποσοστὸν 10%. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τὸ ποσοστὸν τῆς Φέστουκας αὐξάνεται λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ τουφοειδοῦς ἀναπτύξεως, οὕτω κατὰ τὸ δευτερον ἔτος ἡ ποσοτικὴ ἀναλογία τῶν φυτῶν καθίσταται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον κανονικὴ ἀνὰ 50% περίπου. Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος ἡ Φέστουκα λόγῳ τῆς συνεχῶς αὐξανομένης τουφοειδοῦς ἀναπτύξεώς της, βαίνει αὐξανομένη ποσοτικῶς (60% περίπου.)

Οὕτω κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ διφυτικὸς λειμὼν δέον νὰ διατηρεῖται μόνον τρία ἔτη.

Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν διφυτικῶν λειμώνων ἐνεργεῖται κατὰ τρόπον ὥστε νὰ παρέχουν μίαν κοπὴν ἐντὸς τοῦ Μαΐου, μετέπειτα δὲ περιοδικῶς βοσκήν ἀνὰ 20 ἡμέρον μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου. Πολλάκις ἐναλλάσσεται κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους ἡ βοσκή μὲ τὴν κοπὴν. Οὕτω ἐμποδίζονται τὰ ζιζάνια νὰ σχηματίσουν σπόρους καὶ ἐμμέσως περιορίζονται.

Ὁ τεχνητὸς λειμὼν ἐπιτρέπει εἰς τὰς ἀγελάδας τὴν βοσκήν ἀπὸ 15ης Ἀπριλίου μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου καὶ μειώνει αἰσθητῶς τὸ κόστος διατροφῆς.

Τριφύλλιον τῆς Περσίας

Ἀπαντᾶται ὡς αὐτοφυῆς εἰς τὴν περιοχὴν μας ὡς TRIFOLIUM RESUPINATUM τοῦ ὁποίου βελτιωμέναι μορφαὶ εἶναι τὸ ὡς ἄνω τριφύλλιον. Εἶναι ἐκ τῶν πλέον χορτοπαραγωγικῶν τριφυλλίων, παρουσιάζον ταχύτητα ἀναπτύξεως. Παρέχει δύο κοπάς. Ἠρξισε νὰ διαδίδεται εἰς τὸν Ν. Ἰωαννίνων καὶ νὰ ἀντικαθιστᾷ τὸ τριφύλλιον τὸ σαρκόχορον ὡς πλέον παραγωγικόν. Θεωρεῖται ἄριστον διὰ πρῶτον παραγωγὴν χλωροῦ χόρτου. Οὕτω δύναται νὰ ἐκμεταλλευθῇ κατὰ τρόπον ὥστε ἡ πρώτη κοπὴ νὰ διατίθεται ὡς χλωρόν, ἡ δὲ δευτέρα διὰ παραγωγὴν σανοῦ. Εἰς τὸ Ἴδρυμα ἐσημειώθησαν αἱ ἐκπληκτικαὶ ἀποδόσεις τῶν 700 γλγ. ξηροῦ χόρτου κατὰ στρέμμα (ξηρικοὶ καλλιέργειαι).

Ὁ τρόπος καλλιέργειας δὲν διαφέρει τῶν ἄλλων ἔτησίων τριφυλλίων. Σπόρος 1 1)2 γλγ. κατὰ στρέμμα εἶναι ἀρκετὸς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐνδειγμένην πυκνότητα. Δέον νὰ τονισθῇ ὅτι λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς τιμῆς τοῦ σπόρου, καθί-

σταται τὸ εὐθυνότερον ἐτήσιον σανοδοτικὸν κτηνοτροφικὸν φυτόν. Ἡ ἀντοχή του εἰς τὸ ὕψος ἀπεδείχθη ἱκανοποιητική. Κατὰ παρατηρήσεις μας τῶν τελευταίων ἐτῶν εἰς τὴν περιοχὴν Ἰωαννίνων θερμοκρασίαι—7, δὲν ἐβλάψαν τὰς πρωίμους καλλιεργείας, ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας εἰς τὰς λίαν ὀψίμους ἐπέφερον σοβαρὰς ζημίας. Λίαν πρωίμος φθινοπωρινὴ σπορὰ ἐξ ἄλλου δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐν μέρει καὶ χειμερινὴν βοσκήν.

Τριφύλλιον τὸ Ἀλεξανδρινόν

Τὸ τριφύλλιον τοῦτο εἶναι λίαν γνωστὸν εἰς τὴν περιφέρειαν Ἄρτης ὡς καὶ εἰς ἅπαντα τὰ παραλιακὰ τμήματα τῆς περιοχῆς Ἠπείρου. Ἡ ἱκανότης τῆς συνεχοῦς ἀναβλαστήσεως του κατα τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἄλλα ἐτήσια ψυχανθὴ παρουσιάζουν στασιμότητα, καθιστᾷ τὸ φυτὸν τοῦτο ἰδιαιτέρας γεωργοοικονομικῆς σημασίας. Ἐπὶ τῶν ἀρδευομένων ἰδίως ἐδαφῶν δύναται κάλλιστα νὰ συνδυασθῇ ἀμειψισπορὰ μετὰ σανοῦ—ἀραβοσίτου, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀλύσεως χλωροῦ χόρτου.

Φέστουκα ἢ καλαμοειδής

Ἀγροστῶδες κατ' ἐξοχὴν φυτὸν τῶν βοσκῶν ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματός του ἄλλωστε ἐμφαίνεται (FEST εἰς τὴν Κελτικὴν σημαίνει βοσκή).

Φυτὸν πολυετὲς ποὺ σχηματίζει μὲ τὴν πάροdon τῶν ἐτῶν ἰσχυρὰν τούφαν. Τὸ στέλεχος του εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρὸν καὶ ὑψηλόν, τὸ δὲ φύλλωμα ἀδρῦ, τραγὺ ἄλλὰ ἀρκετὰ πλούσιον εἰς θρεπτικὰ συστατικά. Αἱ ὡς ἄνω ιδιότητες καθιστῶσι τὸ φυτὸν τοῦτο ἐξαιρετικὸν διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ὑποβαθμισμένων βοσκοτόπων διότι ἀντέχει ὑπερβολικὰ εἰς τὴν ξηρασίαν ὡς καὶ εἰς τὴν βόσκησιν. Ἀντέχει ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ὑπερβολικὴν ὑγρασίαν καὶ τὸ ὄξυνον περιβάλλον διὰ τοῦτο δύναται νὰ ἀξιοποιήσῃ κάλλιστα ὑπερβολικῶς ὑγρὰ ἐδάφη, ξηραίνόμενα κατὰ τὸ θέρος καὶ μὴ δυνάμενα νὰ ἀξιοποιηθῶσι δι' ἐτέρων καλλιεργειῶν. Εἶναι τὸ μόνον ἀγροστῶδες ποὺ προσβάλλεται ὀλιγότερον ἀπὸ τὰς κρυπτογαμικὰς ἀσθενείας.

Εἰς ἀμιγῆ καλλιέργειαν ἀπαιτεῖται ποσότης σπόρου 1 χλγ. κατὰ στρέμμα. Ἡ σπορὰ δέον νὰ ἐνεργεῖται κατόπιν καλῆς προετοιμασίας τοῦ ἐδάφους, νὰ καταβάλλεται δὲ προσπάθεια ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἢ κατάλληλος ὑγρασία τόσον διὰ τὸ φύτρωμα ὅσον καὶ διὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἀναπτύξεως τῶν φυτῶν, διότι δέον ὅπως λαμβάνηται σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Φέστουκα φυτρώνει ἀργά, εἶναι εὐαίσθητος εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ βραδείας ἀναπτύξεως κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον. Ἡ ἀζωτοῦχος ἐξ ἄλλου λίπανσις εὐνοεῖ τὴν καλλιέργειαν.

Ὡς καταλληλοτέρα ἐποχὴ σπορᾶς διὰ τὰς συνθήκας τῆς Ἠπείρου κρίνεται ἡ πρωίμος ἀνοιξιάτικη.

Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀμιγοῦς ἀλλιεργείας ἡ πρώτη κοπὴ δέον νὰ λαμβάνηται πάντοτε διὰ παραγωγὴν ξηροῦ χόρτου, καὶ νὰ ἐνεργεῖται πρωίμως.

Οὕτω ἀποφεύγομεν τὴν ὑπερβολικὴν σκλήρυσιν τοῦ φυτοῦ λαμβάνομεν δὲ χόρτον καλλιτέρας ποιότητος. Μετὰ τὴν πρώτην κοπὴν ἡ ἀναβλάστησις παρέχει χόρτον βοσκῆς καθ' ὅλην τὴν περίοdon τοῦ θέρους μέχρι φθινοπώρου.

Κατὰ παρατηρήσεις μας εἰς τὴν περιοχὴν Δουρούτης Ἰωαννίνων κατὰ τὴν περίοdon τῆς μεγάλης ξηρασίας ἡ Φέστουκα διετηρήθη εἰς ἱκανοποιητικὴν κατάστασιν ἐνῶ ἡ Δακτυλὶς μόνον καὶ μετὰ βίας κατόρθωσε νὰ ἐπιβίωσῃ.

Κατὰ τὴν προχειμερινὴν ἀναβλάστησιν ἐξ ἄλλου παρέχει ἱκανοποιητικὴν βοσκήν.

Συμμετοχὴ εἰς μίγματα λειμωνίων.

Μετὰ τῆς μηδικῆς δύναται νὰ ἀποτελέσῃ διφυτικὸν ξηρικὸν λειμῶνα. Με-

τά του τριφυλλίου έρποντος ποτιστικών τοιούτων. Είς ευρύτερον όμως γλάμα ή Φέστονζα δύναται να χρησιμοποιηθή εις αναγλώσεις ξηρικών βοσζοτόπων γαμηλοῦ ύψομέτρου έως όρεινου εις μίγμα μετά μηδικής, ποτηρίου και Λωτοῦ.

— Σποροπαγωγή: Σπείρεται κατά γραμμὰς ἀπεχούσας 60—70 εκ. και με ποσότητα σπόρου κατά στρέμμα 400 γραμ. περίπου. Μέχρι τής πρώτης αναπτύξεως τὰ νεαρά φυτά έχουν ανάγκη των ἀπαραιτήτων σκαλισμάτων. Ο θερισμός δύναται να ενεργηθή διά θεριζοαλωνιστικής μηχανής αλλά πάντοτε έγκαίρως ίνα αποφεύγεται τὸ τίναγμα τῶν σπόρων. Μετά τὸν θερισμόν ή Φέστονζα αναβλαστάνει και δύναται να βόσζεται.

Η καιλιέργεια διατηρείται επί πολλά έτη παρέχουσα και χειμερινή βοσκήν. Είς περίπτωσιν αναπτύξεως ζιζανίων έντός τής καιλιέργειας, ὁ ψεκασμός με ζιζανιοκτόνον 2,4D δίδει ιζανοποιητικά αποτελέσματα.

Δακτυλίσ

Η DACTYLIS GLOMERATA είναι φυτόν που συναντάται σχεδόν παντού εις τούς φυσικούς λιμῶνας και βοσζάς. Λόγω τής μεγίστης ιζανότητας προσαρμογής εις τὰ διάφορα έδάφη (πλήν τῶν υγρῶν τοιούτων) θεωρείται βασικόν φυτόν διά πῦσαν βελτίωσιν λιμῶνων ή βοσζῶν. Αρχετὰ άνθεκτικόν εις τήν ξηρασίαν δύναται να επιζήση μετά μίαν πρρατεταμένην τοιαύτην έως δύο μηνῶν. Ποικιλίαι αίτινες κυκλοφοροῦν σήμερα εις τὸ εὐρωπαϊκόν εμπόριον είναι αὐτάωθι:

Πρώϊμοι ARIES (τοῦ οἴκου VILMORIN) GENERAL (INRA) MONTPELLIER No 5, FLOIEAL ήμιπρώϊμος ως και ή CHANTAMILLE, BARENZA GB (κάτω γοφῶν) TRIFOLIUM (Δανίας) και 537, 538 (Αγγλίας).

Όφιμοι: PRAIRIAL (INRA) TAURUS, (Γαλλίας), LEMBA (Βελγίου), S 134 (Αγγλίας). Αὐ ἄνωως πρώϊμοι ἀπὸ τὰς ὑψίμους τοιαύτας παρουσιάζουν μίαν διαφορὰν 40 ήμερῶν ως πρὸς τὸ στάδιον ενάρξεως άνθήσεως. Η επίδρασις τής θερμοκρασίας επί τής πορείας τής βλάστησεως παίζει τὸν σπουδαιότερον ρόλον διά τὸ φυτόν τοῦτο και δέον ὅπως λαμβάνεται πάντοτε σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν. Ἄνω τῶν 25° ή δραστηριότης τής βλάστησεως μειοῦται αίσθητῶς και πέραν τῶν 30° σταματὰ ἀπολύτως. Τοῦτο παρατηρήσαμεν πολλάκις εις τὸ Ἰδρυμα ὁπότε κατά τούς θερινούς μήνας παρ' ὅλα τὰ ποτίσματα ή αναβλάστησις παρουσιάζετο ἀσήμαντος. Ἀπ' εναντίας εις τήν περιοχὴν Μετσόβου ὑπὸ ξηρικὴν καιλιέργειαν παρουσιάζεν σημαντικὴν αναβλάστησιν.

Έξ τῶν ὡς ἄνω ἐμφάνεται ὅτι κατα τήν πρώτην κοπήν αὐ συνθῆκαι βλαστήσεως εις τήν περιοχὴν μας είναι ιδεαταί, ενῶ εις τὰ θερμότερα διαμερίσματα καθίσταται προβληματική.

Σοβαρὸς παράγων ἐξ ἄλλου διά τήν επιτυχίαν τής καιλιέργειας τής Δακτυλίδος είναι ή άνθεκτικότης εις τὰς ασθeneίας. Συχνὰ κρυπογαμικαὶ ασθeneiai μειῶνον τὰς ἀποδόσεις και συντελοῦν εις τήν ξήρανσιν τῶν φυτῶν.

Έξ τῶν ὡς ἄνω ἐκτεθέντων προκύπτει ὅτι ή Δακτυλίσ διά τήν ὄρεινήν περιοχὴν μας καθίσταται πολύτιμον φυτόν. Ὡς ανεφέρθη δὲ και εις τὸ σχετικόν κεφάλαιον περί μηδικής δύναται να αποτελέση μετ' αὐτῆς ἄριστον μίγμα διφυτιζοῦ λιμῶνος. Ὁμοίως δύναται να συμμετάσχη εις μίγματα αναγλώσεως εις ποσοστὸν 10—15% ἀπὸ τοῦ γαμηλοῦ μέχρι τοῦ ἀλιζοῦ ύψομέτρου.

Διά σποροπαγωγήν αὐ ασθeneis πυκνότερες έως 200 γραμ. κατά στρέμμα και με ἀποστάσεις γραμμῶν 25 έως 45 εκ. δίδουν τὰ καλύτερα αποτελέσματα.

Σοβαρῶς συντείνει εις τήν αύξησιν τῶν ἀποδόσεων και ή θέσις τής καιλιέργειας εις τήν ἀμειψισποράν. Οὔτω μετά ἀπὸ καιλιέργειαν έτησίων κτηνοτροφικῶν δίδει τὰς καλύτερας ἀποδόσεις.

Δόλιον τὸ πολυετές

Ἀπαντᾶται αὐτοφυῆς εἰς τὴν χώραν μας. Δίδει ἀρίστης ποιότητος καὶ εἶναι λίαν ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ ψῦχος. Θεωρεῖται βασικὸν εἶδος διὰ τὴν δημιουργίαν τεχνητῶν λειμώνων εἰς τὰς βορείους χώρας. Τὸ ἀριστον τῆς βλαστήσεως τοῦ φυτοῦ τούτου εὐρίσκεται πολὺ χαμηλὰ 15—18" Κ. Οὕτω εἰς τὰς νοτίας περιοχὰς τῆς χώρας μας ὅπου αἱ θερμοκρασίαι κατὰ τὴν μεγαλυτέραν διάρκειαν τοῦ ἔτους εἶναι ὑψηλαὶ δὲν ἐνδείκνυται ἡ χρησιμοποίησις του. Δύναται νὰ συμμετάσχη εἰς μίγματα ἀναχλοάσεων μόνον εἰς τὰς ὀρεινὰς περιοχὰς, ὅπου αἱ θερμοκρασίαι διατηροῦνται σχετικῶς εἰς χαμηλότερα ἐπίπεδα.

Εἰς τὸ Ἴδρυμα (ὕψ. 475 μ.) ἡ βλάστησις του ἀναστέλλεται συνήθως ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου.

Δόλιον τὸ Ἴταλικόν

Εἶναι ἐτήσιον καὶ παρουσιάζει τὰς καλυτέρας δυνατότητας χορτοπαραγωγῆς ἀλλὰ καὶ τὸ πλέον ἐξαντλητικὸν τοῦ ἐδάφους φυτόν. Αἱ ἀντιδράσεις του εἰς ἀζωτούχους λιπάνσεις εἶναι ἄμεσοι. Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς καλλιεργείας εἶναι τὸ ἄφθονον ὕδωρ. Σπειρόμενον ἐνωρὶς τὸ φθινόπωρον μὲ ποσότητα 1 1/2 χλγ. κατὰ στρέμμα δίδει ἐξαιρετικὸν γλωροτάπητα κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον (ὄψις γρασιδίου σικάλεως). Μετέπειτα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους δύναται ἢ νὰ κόπτεται διὰ χορτονομήν ἢ νὰ βόσκεται εἰς κανονικὰ διαστήματα (20—30 ἡμερῶν).

Αἱ ποικιλίαι τοῦ Δολίου τοῦ Ἴταλικοῦ διακρίνονται:

α) Διὰ βοσκὴν RINA, FAT (Γαλλίας). Αἱ ποικιλίαι αὗται κατὰ τὴν ἀναβλάστησιν παρουσιάζουν πλούσιον φύλλωμα καὶ ὀλίγα στελέχη. Εἰς τὸ Ἴδρυμα ἔδοκιμάσθη ἡ ποικιλία RINA μὲ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

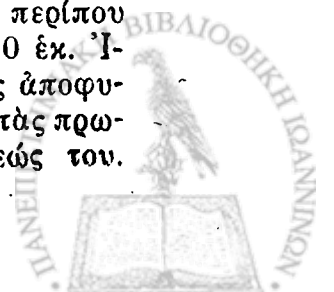
β) Ποικιλίαι χορτοπαραγωγῆς. Εἶναι κατάλληλοι διὰ παραγωγὴν ξηροῦ χόρτου διότι κατὰ τὴν ἀναβλάστησιν παρουσιάζουν μεγάλον ποσοστὸν φυλλώματος μετὰ στελεχῶν.

Διὰ σποροπαραγωγὴν ἡ πρώϊμος σπορὰ δίδει μεγαλυτέρας ἀποδόσεις. Ἐκ τῶν μέχρι σήμερον δεδομένων φαίνεται ὅτι εἰς τὸ φυτόν τοῦτο ἡ σπορὰ στὰ πεταχτὰ ἀποδίδει περισσότερον τῆς γραμμικῆς.

Ποτήριον (POTERIUM SANGUISORBA)

Εἶναι φυτόν πολυετές τῆς οἰκογενείας τῶν ροδανθῶν. Ἀπαντᾶται αὐτοφυῆς εἰς τὴν περιοχὴν μας εἰς τὰς βοσκὰς ἀπὸ τοῦ χαμηλοῦ ἕως τοῦ ὑπαλπικοῦ ὑψομέτρου καὶ εἰς ποικίλης συστάσεως ἐδάφη. Λίαν ἀνθεκτικὸν εἰς τὴν ξηρασίαν, διατηρεῖται πράσινον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Ἀντέχει ἐξαιρετικὰ εἰς τὴν βόσκησιν καὶ τὰ πατήματα τῶν ζώων. Αἱ ὡς ἄνω ιδιότητες καθιστοῦν τὸ φυτόν τοῦτο πολύτιμον δι' ἀναχλοάσεως ξηρῶν βοσκῶν. Ὑπὸ τοῦ Ἰδρυματος ἔδοκιμάσθη εἰς τὴν περιοχὴν Δουρούτης μὲ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Δύναται νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰ μίγματα ξηρῶν λειμώνων μεγάλης διαρκείας μετὰ τῶν φυτῶν Φέστουκας—Μηδικῆς καὶ Λωτοῦ καὶ εἰς ποσοστὸν 15—20%.

Ἡ σποροπαραγωγὴ τοῦ φυτοῦ ἀπαιτεῖ τὰς αὐτὰς ἐργασίας προπαρασκευῆς ἐδάφους ὡς καὶ περιποιήσεις. Ἀπαιτεῖται ὅμως ποσότης σπόρου 3 χλγ. περίπου κατὰ στρέμμα, εἰς σπορὰν κατὰ γραμμὰς μὲ ἀποστάσεις γραμμῶν 40—50 ἐκ. Ἰδιαιτέρα προσοχὴ δέον νὰ δίδεται κατὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ σπόρου πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ τινάγματος. Πρὸς τούτοις ὁ θερισμὸς δέον ὅπως ἐνεργῆται κατὰ τὰς πρώτας ὥρας καὶ νὰ ἐκτίθεται ὁ σπόρος εἰς τὸν ἥλιον πρὸ τῆς ἀποθηκεύσεώς του.

Κτηνοτροφικόν λάχανον

Λόγω τῆς ὑψηλῆς περιεκτικότητός του εἰς πρωτεΐνας (12—15 γραμ. καὶ πλέον) κατὰ γλγ. γλωροῦ φυλλώματος, δέον ὅπως χρησιμοποιηθῆ εὐρέως διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ σιτηρεσίου εἰς λεύκωμα, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ γλωροῦ χόρτου κατὰ τὴν προχειμερινὴν περίοδον. Εἰς τὸ Ἴδρυμα ἐδοκιμάσθησαν ἀρκεταὶ ποικιλίαι. Ἰδιαιτέραν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν ἡ ἐλαιοκράμβη COLZA LIHO.

Ἡ ὡς ἄνω ποικιλία εἰσέρχεται εἰς νῆν ἀμειψισπορὰν ὡς μία ἐνδιάμεσος καλλιέργεια τοῦ θέρους. Ἐνδιαφέρον παρουσίασαν αἱ δοκιμαστικαὶ καλλιέργειαι τοῦ φυτοῦ τούτου εἰς τὸ Ἴδρυμα. Οὕτω κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐνεργήθη συγκριτικὴ καλ)γεια ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως ὡς πρὸς τὸν τρόπον σπορᾶς ἤτοι σπορὰ εἰς σπορεῖον καὶ μεταφύτευσις ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου σπορὰ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ διὰ σπαρτικῆς μηχανῆς. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ μέση ἀπόδοσις ἀνῆλθεν εἰς 3.000 γλγ. κατὰ στρέμμα (σπορὰ εἰς σπορεῖον 13.7.63, μεταφύτευσις 28.8.63) ἐπεβαρύνθη δὲ ἡ καλλιέργεια συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐξόδων σπορείου καὶ μεταφύτευσεως μὲ 7 ἡμερομίσθια γυναικῶν κατὰ στρέμμα.

Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν τῆς δι' ἀπ' εὐθείας σπορᾶς (σπορὰ τὴν 29.7.63) ἡ ἀπόδοσις ἀνῆλθεν εἰς 3.400 γλδ. ἤτοι κατὰ 13% ἀνωτέρα τῆς ἀ' περιπτώσεως. Τὰ ἐξόδα σπορᾶς ἀνῆλθον μόνον εἰς 1)5 ἡμερομ. ἀνδρός.

Ἐγένετο ἐπίσης δοκιμὴ ἀραιώσεως τῶν φυτῶν ἐπὶ τῶν γραμμῶν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀπ' εὐθείας σπορᾶς ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ. Ἡ μέση στρεμματικὴ ἀπόδοσις ἀνῆλθεν εἰς 3.000 γλγ. τοῦ ἀραιωθέντος, τοῦ δὲ μὴ ἀραιωθέντος εἰς 4.160 γλγ. Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ συνολικὴ διάρκεια τῆς καλλιέργειας ὑπῆρξε τετράμηνος.

Τονίζομεν ἰδιαιτέρως τὴν ἀπαραίτητον προπαρασκευὴν τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν καλλιέργειαν. Οὕτω μετὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ πρώτου ψυχανθοῦς ἐνεργεῖται ἕν ὄργωμα, καὶ ἀκολουθῆ ἀρδευσις μὲ ποσότητα 80 μ3 περίπου κατὰ στρέμμα. Ὁ καταλληλότερος χρόνος ἀρδεύσεως δέον ὅπως ὑπολογισθῆ περίπου κατὰ στρέμμα. Ὁ καταλληλότερος χρόνος ἀρδεύσεως δέον ὅπως ὑπολογισθῆ περίπου εἰς 8 ἡμέρας πρὸ τῆς σπορᾶς (ἀναλόγως πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους). Ὄταν ὁ ἀγρὸς ἀποκτήσῃ τὸν σχετικὸν «ρόγον» ἐνεργεῖται ἐλαφρὰ καλλιέργεια μὲ φρέζα καὶ ἀκολουθῆ σπορὰ μὲ μηχανὴν καὶ μὲ ποσότητα σπόρου 500 ἕως 900 γραμ. κατὰ στρέμμα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τῆς προετοιμασίας ἀποφεύγομεν τὴν ὑπώλειαν τοῦ ὕδατος τοῦ χορηγηθέντος διὰ τῆς ἀρδεύσεως, διότι μετὰ τὸ φύτευμα τοῦ σπόρου δὲν συνιστᾶται ἀρδευσις καὶ δὴ διὰ κατακλύσεως πρὸς ἀποφυγὴν τυχόν ἀναπτυχθησομένων μυκητολογικῶν ἀσθενειῶν, ὡς καὶ ζιζανίων. Ἐξ ἄλλου τὰ νεαρὰ φυτὰ εὐρίσκουν ἀρκετὸν ἀπόθεμα ὕδατος καὶ συνήθως δὲν διψοῦν. Τοῦτο παρατηρήσαμεν ἐπανειλημμένως εἰς τὸ Ἴδρυμα ὅπου τὰ νεαρὰ φυτὰ διήλθον ὀλόκληρον τὸν μῆνα Αὐγούστου μὲ ἀπόλυτον ξηρασίαν. Ἀρχὰς Νοεμβρίου δυνάμεθα νὰ ἀρχίσωμεν τὴν συγκομιδὴν ἐκ τοῦ λαχανολεϊμῶνος ἧτις δύναται νὰ παραταθῆ καὶ μέχρι τέλους Δεκεμβρίου, δεδομένου ὅτι ἡ ποικιλία COLZA ἀντέχει εἰς τὸ ψῦχος ἕως 8°.

Ἐνα ἄλλο σημεῖον ποὺ πρέπει νὰ προσέξωμεν εἶναι ἡ ἐποχὴ σπορᾶς. Νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς πρώιμους τοιαύτας (Ἰούνιος—Ἰούλιος) διότι ἡ ποικιλία παρουσιάζει ταχύτητα βλαστήσεως καὶ ἀποβάλλει ἀρκετὸν φύλλωμα ἐντὸς τοῦ Ὀκτωβρίου. Ἀπ' ἐναντίας αἱ σποραὶ περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου Ἀρχὰς Αὐγούστου ἐξασφαλίζουν ἅπαν τὸ φύλλωμα, παρέχουν δὲ τὴν δυνατότητα καταναλώσεως τούτου ἐντὸς τοῦ Νοεμβρίου.

Κτηνοτροφικὰ τεῦτλα

Διὰ τὰ κτηνοτροφικὰ τεῦτλα σημειοῦμεν ἰδιαιτέρως ὅτι ἀπαιτοῦνται ἡδύχη-

μέναι λιπάνσεις δεδομένου ότι αι αποδόσεις τῶν συνήθως εἶναι διπλάσιαι, πολλάκις δὲ καὶ τριπλάσιαι, συγκρινόμεναι πρὸς τὰς αποδόσεις τῶν σακχαροτεύτων.

Ὡς γνωστὸν τὰ σακχαρότευτλα εἶναι ὑψηλῆς περιεκτικότητος εἰς σάκχαρον καὶ παρουσιάζουν τὸ πλεονέκτημα τῆς στενῆς ἀναλογίας κονδύλων πρὸς φύλλωμα (1 : 1,2). Τὰ κτηνοτροφικὰ τεύτλα ἂν ἐναντίας εἶναι χαμηλῆς περιεκτικότητος εἰς σάκχαρον καὶ παρουσιάζουν τὸ μειονέκτημα τῆς εὐρείας ἀναλογίας κονδύλων πρὸς φύλλωμα 1:3. Ἐν τούτοις λόγω τῶν ὑψηλῶν τῶν ἀποδόσεων τὰ κτηνοτροφικὰ τεύτλα ὑπερκαλύπτουν τὰ ὡς ἄνω μειονεκτήματα καὶ δέον ὅπως προτιμῶνται πάντοτε διὰ τὴν κτηνοτροφικὴν ἐκμετάλλευσιν.

Ἐτήσια ψυχανθῆ

Ἡ καλλιέργεια τῶν ἐτησίων ψυχανθῶν εἶναι γνωστὴ εἰς ὑμᾶς. Ὁ Βίκος εἰς τὰς νοτίας περιοχὰς δίδει ἱκανοποιητικὰς ἀποδόσεις. Εἰς τὴν περιοχὴν ὁμως Ἰωαννίνων πολλάκις ὑφίσταται ζημίας ἐκ τοῦ παγετοῦ. Αἱ ἀνθεκτικώτεραι εἰς τὸ ψῦχος ποικιλίαι συνήθως δὲν εἶναι ἱκανοποιητικῶν ἀποδόσεων διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰς περιοχὰς ὅπου σημειοῦνται ζημίαι ἐκ παγετῶν προτιμᾶται ἢ καλλιέργεια τοῦ Πίσου Μ10. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ συγκαλλιέργεια Βίκου—σικάλεως διὰ χειμερινὴν βοσκήν ὡς καὶ πρῶϊμον κοπήν τὴν ἀνοιξιν διὰ παράθεσιν χλωροῦ. Τὸ μίγμα τοῦτο ὑπερέχει εἰς πρωτεΐνας ἐτέρων συνδυασμῶν. Διὰ παραγωγὴν ξηροῦ σανοῦ ἐνδείκνυται τὸ μίγμα Βίκου—Βρώμης. Ἡ βρώμη παίζει τὸν ρόλον τοῦ στηρικτικοῦ πρὸς ἀποφυγὴν πλαγιάσματος τοῦ Βίκου. Οὕτω ἀποφεύγονται αἱ ἀπώλειαι καὶ ἐπιτυγχάνονται καλλίτεραι ἀποδόσεις.

Ἄραβόσιτος

Ὁ ἀραβόσιτος εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν φυτὸν τῶν γονίμων ἐδαφῶν, ἀποτελεῖ δὲ τὴν βασικὴν καλλιέργειαν εἰς τὴν κτηνοτροφικὴν ἐκμετάλλευσιν ἐφ' ὅσον διατίθεται ὕδωρ, διότι ἐπιτρέπει τὴν ἀπόληψιν χλωρᾶς μάζης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῆς πρώτης πάχνης τοῦ φθινοπώρου. Ἐξ ἄλλου εἶναι τὸ μόνον φυτὸν τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐνσιρωθῇ εὐκόλως καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ χονδροειδῆ τροφήν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος. Ὁ καρπὸς ἐξ ἄλλου τοῦ ἀραβόσιτου ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τοῦ σιτηρεσίου τῶν συμπεπυκνωμένων τροφῶν.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβόσιτου ἐπιτρέπει τὴν διεύρυνσιν τῆς ἀμειψισπορᾶς, τὴν καλλιτέραν ἀξιοποίησιν τῆς παραχθισομένης ὑπὸ τῆς κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως κόπρου, ὡς καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν ἀναπτυσσομένων ζιζανίων.

Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς καλλιέργειας προοριζομένης διὰ καρπὸν, δέον ὅπως χρησιμοποιεῖται σπóρος ὑβριδίου ὡς καὶ ἡ ἐνδεδειγμένη ποικιλία διὰ τὴν περιοχὴν. Ἡ ἔγκαιρος σπορὰ συντελεῖ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς καλλιέργειας. Διὰ τὸ λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων παρατηρήσαμεν ὅτι αἱ σποραὶ τοῦ 2ου δεκαήμερου τοῦ Ἀπριλίου εἰς τὰς ἀρδευομένας καλλιέργειας ἔδιδον πάντοτε καλλίτερα ἀποτελέσματα. Ἡ ὕψιμισ τῆς σπορᾶς ἐπηρεάζει τὰς ἀποδόσεις καὶ δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἔγκαιρον ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀγροῦ διὰ τὴν ἐπομένην καλλιέργειαν ἰδίᾳ ὅταν πρόκειται νὰ ἐγκατασταθῇ τεχνητὸς λειμὼν μετὰ τὸν ἀραβόσιτον. Ἡ καλὴ προετοιμασία τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς σπορᾶς μετὰ σπυρτικὴν μηχανὴν ἐξασφαλίζουν ἄριστον φύτρωμα. Ἡ διενέργεια ἐνὸς σκαλίσματος μετὰ ἱπποσκαλιστήριον μετὰ 15 ἡμέρας ἀπὸ τὸ φύτρωμα καὶ ἡ ἐπανάληψις τούτου μετὰ 20 ἡμέρων, ὡς καὶ ἔν ἀυτῷ μετὰ δεκαῆμερον πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἀρδεύσεων συντείνουσι εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἀποδόσεις. Ὡς πρὸς τὰς ἀρδεύσεις δέον ὅπως ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν παραγωγῶν νὰ μὴ κάνουν σπατάλην ὕδατος. Πολλάκις παρατηρήσαμεν ζημίας προερχομένας ἐξ ὑπερβολικῆς χρήσεως ὕδατος. Τὸ ὕδωρ δέον νὰ

διατίθεται εις πόσότητας τοιαύτας ὥστε νὰ διατηρῆται μία κανονικὴ ὑγρασία ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Διὰ τοῦ ὧς ἄνω τρόπου καλλιέργειας ἐπιτυγχάνομεν συνήθως εἰς τὸ Ἴδρυμα μέσων ἀποδόσεων 450 γιλγ. κατὰ στρέμμα περίπου.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου δι' ἐνσίρωσιν παρουσιάζει ὠρισμένας διαφορὰς ὡς πρὸς τὴν προηγουμένην. Κατ' ἀρχὴν ἡ σπορὰ δύναται νὰ μὴ ἐνεργηθῆ ἰσὺν πρωίμως. Νὰ ἐνεργεῖται μὲ μηχανὴν κατὰ γραμμὰς μὲ ἀπόστασιν γραμμῶν 70 ἐκ., ἐπὶ δὲ τῶν γραμμῶν νὰ ἐξασφαλίζεται ἐν φυτὸν ἀνὰ 10—15 ἐκ.

Ἡ ἀπαιτουμένη ποσότης σπόρου ἀνέρχεται συνήθως εἰς 6—8 γιλγ. κατὰ στρέμμα. Αἱ λοιπαὶ περιποιήσεις δέον νὰ εἶναι αἱ αὐταὶ μὲ τὰς ὡς ἄνω περιγραφείσας. Εἰς τὸ Ἴδρυμα ἀντὶ τῆς ἀμιγυῶς καλλιέργειας ἀραβοσίτου δι' ἐνσίρωσιν ἐνεργεῖται συγκαλλιέργεια τούτου μετὰ σόγιας ὅποτε ὁ ἀραβόσιτος σπείρεται εἰς γραμμὰς ἀνὰ 0,80 ἐκ., ἡ δὲ σόγια ἐνδ. αμέσως τοῦ ἀραβοσίτου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου αἱ εἰς βάρος ἀποδόσεις μειοῦνται μὲν κατὰ 20 περίπου, ἀλλὰ αὐξάνονται κατὰ πολὺ τὰ λευκώματα εἰς τὸ ἐνσίρωμα.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς συγκαλλιέργειας ὑπολογίζομεν πάντοτε τὴν χρησιμοποίησιν ποιικιλίαν σόγιας ὥστε κατὰ τὴν κωπὴν ὁ σπόρος καὶ τῶν δύο φυτῶν νὰ εὑρίσκειται εἰς γαλακτώδη κατάστασιν. Οὕτω κατὰ τὰς ὀπίμους σπορὰς (Ἰουνίου—Ἰουλίου) δέον νὰ χρησιμοποιεῖται ἡ πλέον πρώιμος ποιικιλία σόγιας, κατὰ δὲ τὰς πρωιμώτερας σπορὰς, αἱ ὀψιμοὶ ποιικιλίαι.

Εἰς τὴν περίπτωσιν καλλιέργειας σανῶν ἀραβοσίτου δι' ἄμεσον κατανάλωσιν, ἐνδιαφερόμεθα κατὰ κύριον λόγον νὰ ἀποκομίσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν μεγαλύτεραν ποσότητα μάζης, πολὺ φύλλωμα καὶ βλαστοὺς οὐχὶ ξυλοποιημένους. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην—ἢ γραμμικὴ σπορὰ πλεονεκτητεῖ ἐναντι τῆς σπορὰς «στὰ πεταχτά». Ὡς σπόρος δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ ὁ ἐκ παραγωγῆς διπλῶν ὑβριδίων τοιοῦτος ὡς πλέον οἰκονομικὸς δεδομένου ὅτι ἡ χρησιμοποιουμένη ποσότης κατὰ στρέμμα εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀνέρχεται εἰς 12 περίπου γιλγ., αἱ δὲ ἀποστάσεις γραμμῶν εἶναι 40 ἕως 50 ἐκ.

Ἡ γραμμικὴ σπορὰ ἐπιτρέπει τὴν ἐφαρμογὴν ἐνὸς σκαλίσματος μετὰ 15 ἡμέρας ἀπὸ τοῦ φυτρώματος, τὸ ὁποῖον συντείνει εἰς τὴν καλλιτέραν καὶ ταχύτεραν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν ἅτινα μετ' ὀλίγων καλύπτουν τελείως ὀλόκληρον τὸν ἀγρὸν. Ἀπ' ἐναντίας μὲ σπορὰν εἰς τὰ πεταχτά συχνὰ παρατηροῦνται «κιτρινώματα» καὶ ἀνομοιογενὴς ἀνάπτυξις. Αἱ ἀποδόσεις τῆς καλλιέργειας ἐξορθῶνται κυρίως ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων ποσοτήτων κόπρου ἢ λιπάνσεως. Δὲν εἶναι σπάνια αἱ περιπτώσεις ὅπου λαμβάνονται ἀποδόσεις ἀντιστοιχοῦσαι εἰς 600 γιλγ. ἕως 700 γιλγ. καρποῦ ἀραβοσίτου, ἐνῶ αἱ διὰ καρπὸν καλλιέργειαι εἶναι ἀδύνατον νὰ φθάσουν τὰς ὡς ἄνω ἀποδόσεις, καταλαμβάνουν τὸν ἀγρὸν ἐπὶ περισσότερον χρόνον καὶ ἀπαιτοῦν ἠϋξημένας καλλιεργητικὰς δαπάνας.

Ἄμειψισποραὶ

Παραθέτομεν κατωτέρω ἐνδεικτικῶς ἄμειψισπορὰς ἐπὶ ποτιστικῶν καὶ ξηρῶν καλλιεργῶν ὅπου εἰς ταύτας ὑπεισέρχεται καὶ ὁ τεχνητὸς λειμῶν.

Ἄρδευόμεναι καλλιέργειαι.

1ον ἔτος τριφύλλια διὰ παραγωγὴν σανῶν (φθινοπωριναὶ σποραὶ).

2ον ἔτος (ἐαριναὶ καλ.) γειαι (σανθὲς ἀραβοσίτου, γλωρὰ κατανάλωσις ἢ ἐνσίρωσις (Φθινοπωρὸν τεχνητῆς λειμῶν τετραετοῦς διαρκείας).

3ον ἔτος. Ἀραβόσιτος καρπὸς ἢ βάμβαξ ἢ τεῦτλον.

Φθινοπωρινὸν ψυχανθὲς (πίσιν, βρώμη, κύαμοι) παραγωγὴ καρποῦ.

4ον ἔτος θέρος—λάχανον κτηνοτροφικόν.

5ον ἔτος. Τεῦτλον ἢ βάμβαξ ἢ ἀραβόσιτος καρπὸς.

Ξηρῶν καλλιεργῶν

1ον Έτος φθινοπωριναί σποραί (τριφύλλιον Ἀλεξανδρινόν ἢ Περσίας ἢ βί-
κος διὰ παραγωγὴν σανῶν.

2ον Έτος. Κριθὴ ἢ βρώμη. Παραγωγή καρπῶν.

3ον Έτος. Τεχνητὸς λειμῶν.

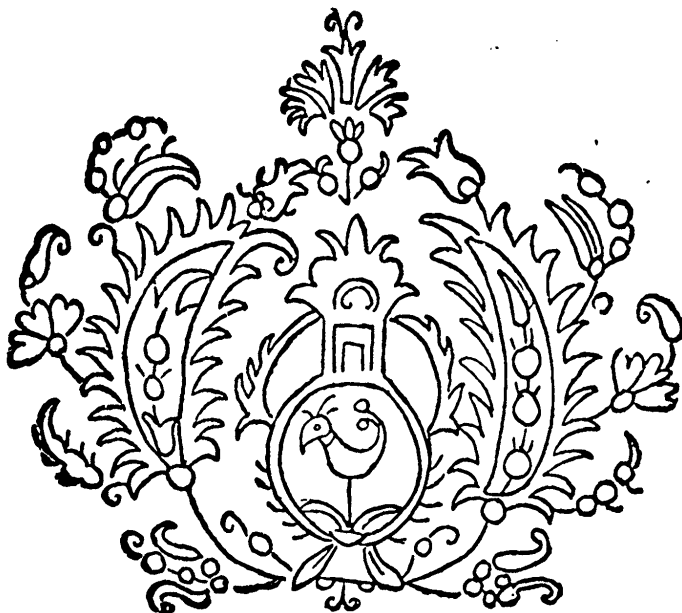
7ον Έτος. Ἐαριναί καλ)γειαί. Σόργον ἢ σανὸς ἀραβοσίτου δι' ἐνσίρωσιν.

Φθινοπωριναί: Σίκαλις διὰ γρασίδι ἢ σμιγδὸς σικάλεως-βίκου (γρασίδι).

8ον Έτος. Ἀραβόσιτος ἢ σόργον σανός.

Ὡς εἶναι φυσικὸν εἰς τὰ ὡς ἄνω δύνανται νὰ ἐπέρχωνται μικρομεταβολαί ἀναλόγως τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν ἐκάστης περιοχῆς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ τεχνητοῦ λειμῶνος καὶ μηδικῆς κλπ. ἀλλὰ ἡ βᾶσις δεόν νὰ παραμένῃ σταθερὰ ἤτοι σύστημα ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐπὶ πλουσίων ἀρδευομένων ἔδαφῶν, λε-
λογισμένον δὲ τοιοῦτον ἐπὶ ξηρικῶν καὶ πτωχῶν.

Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐν τῇ παρούσῃ ἐκτεθέντων θέλει ἐπέλθῃ σημαν-
τικὴ αὔξησης τῶν κτηνοτροφῶν εἰς τὴν περιοχὴν μας, καὶ κατὰ συνέπειαν καλ-
λιτέρα διατροφή τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου μὲ δλα τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματά της.
Ἰανουάριος 1964

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ ΙΒ' ΤΟΜΟΥ

Θεοδόσιος Ἀθασ. Δημ. Σ. Ἀθανασόπουλος, Τίνος Ἀλασσάκης, Ἀργύριος Ἀλτιπαράκης, Κυριάκος Ἀμμανατίδης, Σπύρος Βακάμης, Στέργιος Βαλιούλης, Ἡλίας Βασιλάς, Φιλάρειος Βιτάλης, Ὀλγα Βοτση, Ἀντιγόνη Γαλανάνη—Βουρλέκη, Ἀρσένης Γεροντικός, Γκαϊτε, Σταῦρος Γκατσόπουλος, Διαλεχτὴ Ζ-υγώη—Γλέζου, Πάνος Γρόσπος, Κων. Ἀθ. Διαμάντης, Ἰωάννης Ἐξασχος, Ἀναστάσιος Εὐθυμίου, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Ἀνθούλα Α. Ζολδεο, Κων. Γ. Κίτσος, Δημ. Κυπετσώνης, Δημοσθ. Γ. Κόκκινος, Ἀντρ. Μιχ. Κορινθίος, Χρυσ. Κοσσέρης, Κων. Σ. Κώνστας, Κώστας Π. Λαζαρίδης, Νικ. Β. Λώλης, Μαχὴλ Χαρ. Μάνος, Βασίλειος Μάργαρης, Κων. Δ. Μέρτζιος, Κων. Ἀθ. Μιχαηλίδης, Εὐάγγελος Μόσχος, Βασίλειος Μπαρᾶς, Στέφανος Μπέττης, Εὐάγγελος Μπόγκας, Σπύρος Μουσελίμης, Κων. Π. Μπράτσος, Παῦλος Π. Νιθαναήλ, Νίνα Κοκκαλίδου—Ναχιία, Ἰωάννης Ν. Νικολαΐδης, Κώστας Ν. Νικολαΐδης, Λεβάν Ντελίλ, Γεώργιος Παΐσιος, Νικόλαος Πανταζάκος, Γεώργιος Ι. Παπαγεωργίου, Σταῦρος Ι. Παπαδάτος, Ἰωάννης Παπαδημητρίου, Θεανὼ Παπάζουγλου, Νικολαὸς Πράσσοι, Σαράντος Πανέας, Νότης Ρυσιῶνος, Δημήτριος Στ. Σαλαμάγκας, Στυλ. Σιωμόπουλος, Τάκης Σιωμόπουλος, Βασίλ. Κυρ. Σκουφιδᾶς, Εὐριπίδης Σούρας, Π. Σ. Σπανδωνίδης, Ματθαῖος Γ. Σπύρου, Π. Στασινόπουλος, Τακὴς Σωτήρογος, Στάθης Τέλη, Νικόλαος Χρ. Τσάκας, Καλλιόπη Στεφ. Τσιλη, Εὐθύμιος Τσόγκας, Eudora Welty, Κων. Ι. Φωτόπουλος, Εὐάγγελος Χανδᾶιος, Γεώργιος Χριστογιάννης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΙΒ' ΤΟΜΟΥ

ΕΡΓΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

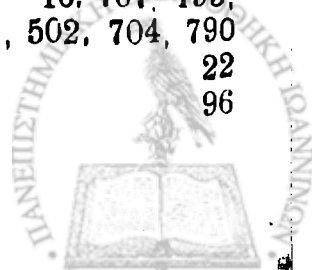
«Αἶγαρος» (Τὸ «Κοῖ-Κοῖ» τῆς Κρήτης)
(Ἐυλόγλυπτο) Εὐαγγέλου Μόσχου Σελ. 698

A P Θ P A

Οἰκονομικὸς μὴ ἐνεργὸς πληθυσμὸς	Ἀρσ. Γεροντικοῦ	»	82
Τὸ Σεμινάριο Διοικητικῶν Ἐφαρμογῶν Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος	Π. Γρόσπου	»	362
Εἰς τὸ κατώφλι τῆς ἀτομικῆς ἐποχῆς—Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ μέγιστος ἄθλος τοῦ αἵωνα	Κων. Π. Μπράτσου	»	469
Πνευματικὸ διαιτολόγιον	Ἀρσ. Γεροντικοῦ	»	699
Ἡ Παιδεία	Συντάξεως	»	877

I Σ Τ Ο Ρ Ι Α

Ζαγορησιακὰ θέσμια	Ι. Ν. Νικολαΐδου	1
Οἱ Κοσσιβάκηδες καὶ ἡ πατριωτικὴ δρα- σις αὐτῶν εἰς τὴν περιοχὴν Ραδοβυ- ζίων κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀ- γῶνας	Κων. Ἀθ. Διαμάντη	6, 89, 185, 300
Ἱστορία τοῦ Μετσόβου	Βασ. Κ. Σκουφιδᾶ	16, 107, 193, 291, 391, 502, 704, 790
Ἄνθιμος ὁ Ζ' Οἰκουμ. Πατριάρχης	Στ. Μ. Γκατσοπούλου	22
Νεοὶ καὶ Μοναστήρια τῆς Πρέβεζας	Ἡλ. Βασιλᾶ	96

πτύξεως Ἡπείρου κατὰ τὸ 1962 — Προ- οπτικὴ δραστηριότητος Προγράμματος Ἀναπτ. Ἡπείρου κατὰ τὸ 1963	Ἰ. Ἐξάρχου	48
Οικονομικὸς προγραμματισμὸς εἰς τὸν Ἡ- πειρωτικὸν Τομέα	Ἰ. Ἐξάρχου	222
Ἡ βαμβυκοκαλλιέργεια εἰς τὸν Ν. Ἄρτης Τὸ ἔκκοκκιστήριον βύμβακος Προεβέζης καὶ ἡ βαμβυκοκαλλιέργεια τῆς Ἡπείρου	Ἀργ. Ἀλιπαρμάκη	333
Ἡ ποικιτικὴ Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως ἐν Ἑλλάδι	Ματθ. Γ. Σπύρου	340, 420
Ἡ ἀνθρωπίνη καὶ κοινωνικὴ ἀποψὶς τῶν Περιφερειακῶν καὶ τοπικῶν Προγραμ- μάτων Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως	Δημ. Σ. Ἀθανασοπούλου	645
Παρατηρήσεις τινὲς ἐπὶ τῆς καλλιέργειας τῶν κτηνοτροφικῶν φυτῶν ἐν Ἡπείρῳ	Χρ. Κοσσέρη	854
	Εὐθυμ. Τσόγκα	888

Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

Ποίησις

Συνάντηση τοῦ σούρουπου καὶ τῆς αὐγῆς	Κων Μπράτσου	72
Γιατί; — Ἐπιστροφὴ	Νίκου Πράσου	73
Φλαυρία — Ἀπόψε	Τίτου Ἀλασάκη	74
Τάχυνον Κύριε	Ἰωάν. Παταδημητρίου	78
Μέλλον σκληρότητας	Σαράντου Παυλέα	79
Ὁ Ἡρακλῆς καὶ τὰ φίδια	Λεκάντ Ντελίλ (μετάφραση: Ἄρσ. Γεροντικοῦ)	80
Τῶν στο χειῶν ὁ Ρήγας	Γκαϊτε (με ἀφο. : Ἄρσ. Γεροντικοῦ)	155
Παλινόστηση	Κ. Ν. Νικολαΐδη	435
Μοιρολόι — Δημοτικὸ — Ὑμέλιος — Ἡ τριγωνδία	Θεοδ. Ἄθα (Σχόλια Μ. Μάνου)	437
Γρόμμα σ' ἕναν πεθαμένο	Ἄντρ. Μιχ. Κορινθίου	439
Δὲν ἤξερα	Τίνου Ἀλασάκη	440
Ζητήσαμε τὴ χαρὰ	Ἀνθούλας Α. Ζόλδεο	457
Ποιήματα χωρὶς προσωπεῖο	Σαράντου Παυλέα	5·8
Νυχτερονό	Τίνου Ἀλασάκη	529
Ἀπέραντοι ὠκεανοὶ — Ἐγινε φῶς	Στάθη Τέλη	530 — 531
Μικρὰ καὶ ὠραῖα πράγματα... — Ἀπαλὸ φῶς	Τίχη Σωήροχου	532
Τεράστιους κύκλους — Κέντρον τοῦ κόσμου	Ὀλγας Βόιση	666
Δύναμη καὶ ἀδυναμία	Σαράντου Παυλέα	667
Ἐρωτικὸ καλοκαίρι	Ἄντ γ. Γαλανάκη — Βουρλέκη	668
Ἀνοιξιάτικη μπόρα στὰ Γιάννινα	Διαλεχτῆς Ζευγῶλη — Γλέζου	669
Λογάριαζε νὰ σηκωθῆ	Κ. Ν. Νικολαΐδη	746
Ἡ Αἰμιλιανὴ Κάρολιτς	Σπύρου Βακάμη	748
Μάτιες θυσίες — Κι' ἂν εἶναι; — Χειρα- ψία — Μήπως ἐσύ;	Κυριάκου Ἀμανατίδη	761 — 762
Στὴν Παμβώτιδα	Ἀνθούλας Α. Ζόλδεο	763
Ἀσημουργὸς	Χρυσάθη Ζτσαίας	764
Ἰησοῦς τοῦ Σειρόχ	(Μετάφραση ἐκ τῆς Σοφίας τοῦ Σει- ρόχ (Δ' 1—4): Π. Στασινοπούλου)	775

Ἐαρινὸ	Ἄντ. γ. Γαλανάκη—Βουρλέκη	775
Ξεφάντωμα—Διψᾷει ἡ ψυχὴ	Βασ. Μίργαρη	776
Δέκα τρίστιχα	Τάκη Σωτήρχου	777
Μονοπάτι—Ψάχνοντας γιὰ ἐλπίδα—Σ' ἔδιωξαν	Δ. Καπετσώνη	777
Ἐνας βυζαντινὸς θυμᾶται τὴν ἄλωση τοῦ Βυζαντίου	Σαράντου Παυλέα	778—79
Μὴ φοβᾶστε τὸ Ντάλλας	Νικ. Πράσσου	887

Πεζογραφία

Ἀγαθουργὸς ἐπίσκεψις	Eudora Welty (μετάφρ.: Ν. Β. Λώλη)	447
Μιὰ νύχτα τοῦ 192	Χρυσάνθης Ζασιᾶς	451
Τὸ γήτεμα τῆς Σάλυ	Θεαν. Παπαζόγλου	453
Ἐκρουσα τ' ἄρματα μου	Νίνα: Κοκκαλίδου—Ναχιμία	545
Ἀπομνημονεύματα πολίτη Β' κατηγορίας	Στ. Βαλιούλη	765—867

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ—ΔΟΚΙΜΙΑ—ΚΡΙΤΙΚΗ

Ἡ Παλαμικὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ»	Γ. Ι. Παπαγεωργίου	136, 235, 351
Ἡ λογία ποίηση καὶ ἡ Ἡπειρος	Τάκη Σωμοπούλου	146, 243
Ἄει ὁ Θεὸς Γεωμετρῆ	Πάνου Γρίσπου	163, 264
Μπερτρὰν Νιτέ Μπὸρν	Λούδ Οὐλάντ (μετάφραση: Α. Γεροντικοῦ)	349
Τὸ ἄγχος τῆς ἐποχῆς καὶ τὸ περιεχόμενό του	Ι. Ν. Νικολαΐδου	441
Τὸ «Θεατρο Τέχνης»	Α. Γεροντικοῦ	547
Ἡ ξενητεία στὴν ἑλληνικὴ ποίηση	Γ. Χριστογιάννη	533, 670, 749
Οἱ χορημοὶ τῆς ἀρχαιότητος	Κ. Ἀθ. Μαχαλίδη	551, 677, 756
Ἡ εὐθύνη καὶ τὸ χρέος	Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου	860

ΘΕΑΤΡΟΝ

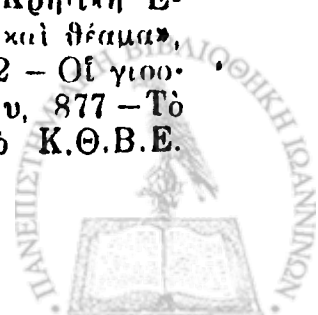
Ἀουσβιτς	Δημοσθ. Γ. Κόκκινου	58, 156, 250, 458
Ὀλυμπιάς	Βασ. Κ. Μίργαρη	75
Ἀντρομάχη	Εὐριπίδου (μετάφραση: Γ. Ι. Παπαγεωργίου)	565

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἄρσ. Γεροντικοῦ: Ἰσραήλ: γεγονότα καὶ ἀριθμοί, 83—Τὸ περιοδικὸ «Σκουφᾶς», 172—Ἀστέρες, 172—Μιὰ ὄμιλία στὴν Ε. Η. Μ., 271

Συντάξεως: Ἡ ἀπεργία τῶν ἐκπαιδευτικῶν, 83—Ἡ Ἐνιαία Ἡπειρος, 71—Σχέδια τοῦ Ἀγγλικοῦ Θεάτρου γιὰ τὰ 400 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Σαίξπηρ, 364—Περὶ τῆν «Ἀντρομάχη», 660—Ἄγνωστα μνημεῖα Ἡπειρωτικῆς Ἱστορίας, 780—Ἡ Ἡπειρος στὴν Ἀμερική, 878

Δημ. Γ. Κόκκινου: Ἡ παιδιγωνιὴ ἔκθεση τῆς Ἐταιρ. Ἡπειρ. Μελετῶν, 83—Ἡ Πεντηκονταετηρίδα, 171—Ἡ 50ετηρὶς στὴ Θεσσαλονίκη, 171—Ἀνάγκη συντονισμοῦ, 270—Ἡ μνήμη τῶν Σοφιστῶν, 363—Ἡ «Κρητικὴ Ἐστία», 363—Ἡ κίνηση τοῦ κ. Νινιῶ, 474—Ἐβδουάς: «Νεότης καὶ θέαμα», 475—Ἡ Δραματικὴ Σχολή, 475—Ὁ Οἰκομενικὸς Παιριάρχης, 682—Οἱ γιοστὲς Λόγου καὶ Τέχνης στὴ Λευκάδα, 781—Ἡ δολοφονία τοῦ Κέννεντυ, 877—Τὸ Νόμπελ στὴν Ἑλλάδα, 878—Τὰ Ἀγαθοεργὰ Καταστήματα, 878—Τὸ Κ.Θ.Β.Ε. καὶ ἡ Κρατικὴ Σκηνὴ, 878.

Γ. Ι. Παπαγεωργίου: «'Αντρομάχης».. περιπέτεια, 558.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Σπ. Στούπη: «Πωγωνησιανά και Βησσανιώτικα» (Ε. Χανδάνου)	84
Γ. Λ. Καλυδοπούλου: «Τὸ ἑλληνικὸ χωριὸ» (Δ. Κόκκινου)	84
† Πρωτοπρεσβυτέρου Σωτ. Καρανικόλα: «Τὰ Σεβάσματα τῆς λατρείας τῶν Συμαίων» (Α. Γεροντικοῦ)	173
Τάκη Ὀλύμπιου: «Καινουργιοὶ δρόμοι» (Π. Ναθαναήλ)	173
Γεωργίου Κελέφη: «Ἄσπρο οἶμα» »	173
Βασίλη Φανοῦ: «Τίφοι καὶ Ἀναστάσεις» »	174
Μάνου Παπαδομανωλάκη: «Καινουργία Ἄνοιξη» »	174
Γιάννη Σφακιανάκη: «Ἄσπροθάλασσα» (Δ. Κόκκινου)	174
Ἄλκη Γιαννόπουλου: «Τυφλόμυγα» »	174
Γεο. Χυτήρη: «Τὸ μέγα Δοῦ» (Α. Γεροντικοῦ)	272
Σαράντου Παυλέα: «Ἐλεξὴ καὶ δίχτυ» (Π. Γρίστου)	365
Σαράντου Παυλέα: «Ἐλεξὴ καὶ δίχτυ» (Π. Π. Ναθαναήλ)	475
Ζώη Μανάρη: «Τὸ πρόσωπὸ στὴν ἄδεια μέρα» »	476
Μάνου Ἐλευθερίου: «Συνουκισμὸς» »	476
Ἐλενας Ἀθανασιάδου: «Μάννι» »	476
Μιχαήλ Περάνθη: «Ἀπόψεις» (Νίτη Ρουσιάνου)	477
Δημ. Στ. Σαλαμάγκα: «Καθὼς χάριζε ἡ Λευτεριά» (Εὐρ. Σούρα)	478
Ὀλγας Βότση: «Πρώτη ρίζα» (Δ. Κόκκινου)	478
Ἀνθούλας Α. Ζόλδερ: «Ἀφρόδροσα» »	478
Σωκράτη Γκιόκα: «Στὰ καλάμια τῆς λίμνης» (Δ. Κόκκινου)	561
Βασίλη Λιάσκα: «Καταγωγή» »	561
Κώστα Μόντη: «Ποίηση» »	562
Θεοκλ. Καριπίδη: «Νῦν καὶ αἶ» »	562
Ι. Ν. Νικολαΐδου: «Τὸ ἄγχος τῆς ἐποχῆς καὶ τὸ προιεχόμε- νό του» (Π. Σ. Σπανδωνίδη)	563
Λέοντος Ι. Μελά: «Σελίδες τῆς Ἠτείου» (Στ. Μπέττη)	683
Γιάγκου Πιερίδη: «Οἱ νέες φωνές» (Α. Γεροντικοῦ)	782
Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «Κύπριες Λογοτέχνιδες» (Σπ. Μουσελίμη)	783

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

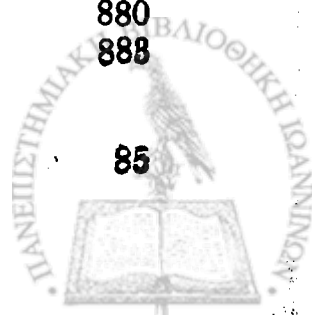
Αἱ παραστάσεις τῆς ἀρχαίας τραγωδίας στὴ Δωδώνη (Δ. Κόκκινου)	683
Ἡ ἔκθεση Ἠπειρωτικῆς Λαϊκῆς Τέχνης καὶ ἡ Λαϊκὴ μας Τέ- χνη (Δ. Κόκκινου)	685
Ἡ ἐφειτηνὴ ἐκθεση τῆς κ. Μανέκα (Δ. Κόκκινου)	781

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

(Ἠθικὴ κρίση) (Ι. Ν. Νικολαΐδου)	364
Περὶ τὴν «'Αντρομάχη» (Ι. Ν. Νικολαΐδου)	682
(«Διδαχὴ» Ἁγίου Κοσμά) (Σπ. Μουσελίμη)	781
Δευτερολογία (Γ. Ι. Παπαγεωργίου)	879
(Ἐπὶ τῆς Δευτερολογίας) (Ι. Ν. Νικολαΐδου)	880
(«Χρ. Νταβελής» (Γεώργ. Λυριζῆ)	888

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ

Νίκος Λευθεριώτης (Ἄρσ. Γεροντικοῦ)

Αδρα Θεοδωροπούλου (Κ. Π. Λαζαρίδη)	86
Κώστας Μιχαηλίδης (Σπ. Μουσελίμη)	866
Ὁ Κώστας Ἀθ. Μιχαηλίδης (Νίκου Χρ. Τσάκα)	881

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Δυὸ διαλέξεις τοῦ Ντ. Κονόμου, σελ. 366—Ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, 479—Τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο, 479—Ἡ Υἱίη Μεραρχία, 479—Τὸ 4ον 12/θέσιον Δημ. Σχολεῖον, 479—Ἡ Ἐταιρ. Ἡπειρ. Μελετῶν, 479—Ἡ Φιλαρμονικὴ τοῦ Δήμου, 480—Ἡ Ἐταιρ. Ἡπειρ. Μελετῶν, 480—Ἡ Ζωσιμαία Παιδαγ. Ἀκαδημία, 481—Τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα Β' Ἐκπαιδ. Περιφερείας Ἰωαννίνων, 481—«Ὁ Φάρος» Ἰωαννίνων, 882—Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτο, 882—Ἐταιρεία Ἡπειρ. Μελετῶν, 882—Ἐνας Ἡπειρώτης στὴ Γαλλία, 883.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Σελ. 367, 481, 689, 884.

Δ Ι Α Φ Ο Ρ Α

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀποταμιεύσεως, σελ. 691.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 175, 272.

300.000.000 Δραχ.

μοιράζει τώρα κάθε χρόνο τὸ

ΕΘΝΙΚΟ ΛΑΧΕΙΟ

μὲ Δ Ω Ρ Θ Ν 5.000.000

δὲ κάθε ἔκδοσι.

650)0 τῶν ἀκαθαρίστων εἰσπράξεων
μοιράζονται ὅπωςδήποτε τοῦς

ΤΥΧΕΡΟΥΣ

Τὸ καθαρὸν ὑπόλοιπον μὲ Κοινωνι-
κοὺς σκοποὺς γιὰ ὄλους μας.

Ἔτσι τὰ λεπτά σου, εἶναι πάλι δικά σου.

